T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

FARKLI ÖZ-ANLAYIŞ DÜZEYLERİNE SAHİP ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR VERMEDE ÖZSAYGI, KARAR VERME STİLLERİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KASIM TATLILIOĞLU

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MEHMET ENGİN DENİZ

KONYA – 2010

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Bilgilerin bütün dünyaya çok kısa bir sürede yayılması sonucunda bireylerin bu hıza yetişmek için kendilerini sürekli yenilemeleri büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte yüksek öğretim önemli bir işleve sahiptir. Yüksek öğretimde, gençlere aktarılan bilgiler, destekler, kazanımlar ve gelişmeler, onların sonraki yaşamlarını şekillendirecektir. Sağlıklı bir kişilik yapısında öz-saygı düzeyi önemli rol oynamaktadır. Bu araştırmada farklı öz –anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar stilleri ve kişilik özellikleri puan ortalamalarının bazı özlük niteliklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşma durumu araştırılmıştır.

Araştırma süresince çalışmamın her safhasında beni yönlendiren, karşılaştığım her sorunun çözümünde bana ışık tutan, destek veren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, yaklaşımlarından dolayı hep güven duyduğum, anlayışlı ve mütavazi tavırları ile hatırlayacağım değerli hocam ve danışmanım, Sayın Doç. Dr. Mehmet Engin DENİZ'e akademik ve psikolojik desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca tez izleme komtesinde bulunan ve her zaman desteklerini gördüğüm değerli hocalarım Sayın Yard. Doç. Dr. Erdal HAMARTA'ya ve Sayın Yard. Doç. Dr. Coşkun ARSLAN'a yaptıkları yardım, eleştiri ve yönlendirmelerinden dolayı teşekkür ederim. Yapmış oldukları eleştiri ve yönlendirmeleriyle çalışmamın son halini almasında önemli katkılar sağlayan, akademik ve bilimsel desteklerini ve kıymetli zamanlarını esirgemeyen, çok değerli hocalarım, Sayın Prof. Dr. Ömer ÜRE'ye, Sayın Prof. Dr. Ramazan ARI'ya, Sayın Sayın Doç. Dr. Şahin KESİCİ'ye ayrı ayrı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, ölçekleri uygulamamda yardımlarını esirgemeyen, Teknik Eğitim Fakultesinde, Mesleki Eğitim Fakültesi'nde ve Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde görev yapan tüm değerli akademisyenlere ve hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Bugünlere gelmemde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme, araştırmama denek olarak katılan değerli öğrenci arkadaşlarıma ve onların öğretmenlerine de bu sürecin daha verimli ve öğretici geçmesini sağladıkları için teşekkür ediyorum.

Kasım TATLILIOĞLU

KONYA - 2010

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kasım TATLILIOĞLU
	Numarası	Numarası: 065116051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Psikolojik Danışma Ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Engin DENİZ
	Tezin Adı	Farklı Öz-Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

ÖZET

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamalarının öz-anlayış düzeyi, cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamının çoğunun geçirildiği yer, ailenin gelir düzeyi, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı ilişkisel olarak incelenmiştir. Araştırmanın diğer bir amacı da karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olup olmadığının saptanmasıdır. Değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla değişkenlere bağlı olarak t testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) uygulanmıştır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi uygulanmıştır. Karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin analizi Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı tekniği ile yapılmıştır. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeyleri düşük, orta ve yüksek olarak bağımsız değişkene dönüştürülmüştür. Öğrencilerin Öz-Anlayış Ölçeği puanlarının ortalaması 75.16, standart sapması ise 14.48'dir. Bu durumda 60'ın altındaki puanlar düşük, 61-88

arasındaki puanlar orta ve 89'un üstünde yer alan puanlar ise yüksek öz anlayış düzeyleri olarak adlandırılmışlardır.

Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu", Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerinin belirlenmesinde, Deniz, Kesici ve Sümer'in (2009) geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını yaptığı "Öz–Anlayış Ölçeği"; Üniversite öğrencilerinin karar verme stillerinin belirlenmesinde Deniz'in (2004) geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yaptığı "Melborne Karar Verme Ölçeği I–II (MKÖ, I-II)"; Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesinde Bacanlı, İlhan ve Aslan'ın (2007) geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yaptığı "SDKT Kişilik Ölçeği (SDKT)" uygulanmıştır.

1. Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerine ilişkin bulgular;

a. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine göre, karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

b. Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stillerinden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmezken; kaçıngan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir.

c. Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerinden dikkatli karar verme alt boyutu anlamlı düzeyde farklılaşmazken, kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

d. Üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından karar vermede öz saygı, kaçıngan ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

e. Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından karar vermede öz-saygı ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

f. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

g. Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre karar vermede öz- saygı, karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır

2. Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Kişilik Özelliklerine İlişkin Bulgular;

a. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine göre kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamlı düzeyde farklılaşmıştır.

b. Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından "dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk" puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken; "duygusal dengesizlik/ nevrotizm" alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir.

c. Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından "duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk" puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken; "dışadönüklük ve deneyime açıklık" alt boyutunda sınıf değişkeni açısından dördüncü sınıflar lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir.

d. Üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları "duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk" puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

e. Aile geliri değişkenine göre öğrencilerin kişilik özellikleri alt boyutlarından "duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık" puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken; sorumluluk alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma saptanmıştır.

f. Aile yapısı değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından "duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk" puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken; "dışadönüklük ve deneyime açıklık" alt boyutunda aile yapısı değişkeni açısından geniş aile lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir.

g. Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre kişilik özellikleri alt boyutlarından "duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık" puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır.

3. Karar Vermede Öz-Saygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkin bulgular;

Karar vermede öz-saygı ve dikkatli karar verme stili puanları ile "duygusal dengesizlik/nevrotizm" puanları arasında negatif yönlü bir ilişki varken; "dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk" arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Öz-anlayış, Karar Verme, Karar Vermede Öz-Saygı, Kişilik.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Kasım TATLILIOĞLU
	Numarası	064116051006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Psikolojik Danışma Ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Engin DENİZ
	Tezin İngilizce Adı	Self -esteem, the style of the decision making and evaluation of the Personality features of the university students in decision making having different self-compassion levels.

SUMMARY

In this research, self-esteem of the university students in decision making, the style of their the style of the decision making and Self-esteem in decision making according to the Self-compassion levels of university students and personality features are examined according to these variables meaningfully whether they differ or not: the sub-dimensions, the level of self-compassion of the average of the scores, the gender, the class, the type of the university entrance exam points, the place where s/he has spent most of his/her life, the income level of the family, the structure of the family, and the attitude of the parents. Another aim of the research is to determine whether there is a meaningful level of the relationship between self-esteem, the style of decision making and personality features. With the aim of determining the relationship between the variables whether they differ or not, t test and one-way variance analysis (Anova) were applied depending on these variables. With the aim of designating the resourse of the differentiation Tukey test has been applied. In decision making, the analysis of the relationship between self-esteem, the style of decision making and personality features is done with the technique of Pearson Moments Product Correlation Coefficient.

The level of the self-compassion of the university students is transformed into independent variable as low, average and high. The average of the Self-Compassion Scale points of the students is 75.16, the standard deviation is 14.48. In this situation, the points below 60 is called low, the points between 61-88 are called average and the ones above 89 are called high self understanding levels.

In the research, in the determination of "Personal Information Form" in determining the self-compassion levels of the university students, validity and reliability works of Deniz, Kesici and Sumer's (2009) about "Self-Understanding Scale"; in determining the style of the decision making of the university students, "The Melbourne Decision Making Scale I-II (MKÖ, I-II)" which Deniz has made the study on validity and reliability works was applied; in determining the personality features of the university students , "SDKT Personality Scale (SDKT)" which Bacanlı, İlhan and Aslan's have made the study on validity and reliability works have been applied.

In this research, the findings gained can be summarized as following ;

1. The findings pertaining to the style of the decision making and Self-esteem in decision making according to the Self-Compassion levels of university students

1. The style of the decision making and self-esteem in decision making can be observed expressively as differed according to the Self-Compassion Levels of university students.

2. While there is no differentiation observed expressively in careful and postponing sub dimensions, among the styles of the decision making and self-esteem in decision making of university students, at the point of gender variable, in the styles of hesitant and panic decision making differentiation has been observed in the meaning level at the point of sex variable.

3. While at the point of class variable, the styles of the decision making and self-esteem in decision making of university students careful decision making sub dimension does not differentiate in the meaningful level, hesitant, postponing, panic decision making style differentiate meaningfully.

4. At the point of the variable of the type of university entrance point, self-esteem in decision making, hesitant and panic decision making style differentiate meaningfully.

5. At the point of the variable of the place where the university students spend most of their life, self esteem in decision making, panic decision making style differentiate meaningfully.

6. The average points of the styles of the decision making and self-esteem in decision making of university students do not differentiate meaningfully according to the variable of the structure of the family.

7. According to the variable of the parents' attitudes of the university students, among the styles of the decision making and self-esteem in decision making of university students, hesitant, postponing and panic decision making average points a meaningful level of differentiation has been determined.

2. The findings related with the Personality Features according to the Self-Understanding levels of the University Students are as follows:

1. The Personality Features sub dimensions differentiate meaningfully according to the Self-Understanding levels of the University Students.

2. While at the point of the gender variable, the personality features among sub dimensions of the university students extroversion, being open to experience, being compliant and responsibility points averages do not differentiate in the meaningful level, there occurs a differentiation in the emotional imbalance/neurotism sub dimension at the point of the sex variable.

3. While at the point of the class variable, among the sub dimensions personality features of the university students, emotional imbalance/neurotism, being compliant and responsibility point averages do not differentiate meaningfully; there seems a meaningful level of differentiation in the sub dimension of extroversion and being open to experience in favour of the fourth classes at the point of the class variable.

4. At the point of the variable of the type of university entrance point, sub dimensions of the personality features of the university students, emotional

imbalance/neurotism, extroversion, being open to experience, being compliant and responsibility point averages do not differentiate meaningfully.

5. While according to the variable of the income of the family, in the sub dimensions of the personality features of the students, emotional imbalance/neurotism, extroversion, being open to experience and being compliant points averages do not differentiate meaningfully, there seems a differentiation in the responsibility sub dimension.

6. While at the point of the structure of the family, in the sub dimensions of personality features of the university students emotional imbalance/neurotism, being compliant and responsibility points averages do not differentiate meaningfully, in the sub dimension of extroversion and being open to experience at the point of the structure of the family in favour of big family there seems a meaning level of differentiation.g. According to the variable of sub dimensions of the parents' attitudes of the university students, among emotional imbalance/neurotism, extroversion, being open to experience average points, a meaningful differentiation has been determined.

3. The findings pertaining to the relationship between the style of Self-Esteem decision making and the personality features are as following:

In decision making between self-esteem and careful decision making style points with the emotional imbalance/neurotism points in negative-way relationship, between extroversion, being open to experience, being compliant and responsibility positive way meaningful relationship were determined.

Key Words: Self-Compassion, Decision making, Self-Esteem in Decision Making, Personality.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR iv
ÖZET v
SUMMARY ix
İÇİNDEKİLER..... xiii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ xvii
TABLOLAR LİSTESİ..... xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ xx
EKLER LİSTESİ..... xxi
BÖLÜM 1..... 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Cümlesi 7
1.2. Araştırmanın Amacı..... 7
1.3. Alt Problemler 8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 10
1.5. Tanımlar 11
1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi..... 12
BÖLÜM II 14
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 14
2.1. Öz-Anlayış..... 14
2.1.1. Öz-Anlayışın Tanımı ve Öz-Anlayış Kavramına İlişkin Genel Görüşler 14
2.1.2. Öz-Anlayış ve Psikolojik Danışma Kuramları 20
2.2. Öz-Anlayış ile İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar..... 23
2.3. Karar Verme 33
2.3.1. Karar Verme Kavramının Tanımı..... 33
2.3.2. Karar Verme Kavramına İlişkin Görüşler..... 34
2.3.3. Karar Verme Süreci..... 35

2.3.4. Karar verme Stilleri ve Stratejileri 39
2.3.5. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Karar Verme 42
2.3.6. Karar Verme Becerisinin Geliştirilmesi 45
2.3.7. Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörler 45
2.3.8. Karar Verme İle İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar 46
2.4. Kişilik Kavramı 58
2.4.1. Kişiliğin Tanımı 58
2.4.2. Kişilikle İlişkili Kavramlar 61
2.4.2.1. Karakter Kavramı 61
2.4.2.2. Mizaç (Huy) Kavramı 62
2.4.2.3. Yetenek Kavramı 64
2.4.2.4. Benlik Kavramı 64
2.5. Kişiliğin Oluşumu 67
2.5.1. Kişiliğin Oluşmasına Etki Eden Faktörler 68
2.5.1.1. Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörleri 68
2.5.1.2. Sosyo-Kültürel Faktörler 69
2.5.1.3. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörü 70
2.5.1.4. Aile Faktörü 71
2.5.1.5. Cografi ve Fiziki Faktörler 72
2.5.1.6. Diğer Faktörler 72
2.6. Kişilik Kuramları 73
2.6.1. Beş Faktör Kişilik Modeli / Büyük Beşli (The Big Five Factor) 74
2.6.1.1. Duygusal Tutarsızlık / Nörotisizm –Unstability/ Duygusal Tutarlılık (Emotional Stability) 77
2.6.1.2. Dışadönüklük-İçedönüklük (Extroversion-Introversion) 78
2.6.1.3. Gelişime Açıklık – Gelişmemişlik (Intelligence/Openness to Experience – Unintelligence) 80
2.6.1.4. Yumuşak Başlılık / Uzlasılabilirlik - (Agreeableness - Hostility) 81
2.6.1.5. Öz – Denetim / Sorumluluk – Yönsüzlük/Dağınıklık (Conscientiousness –Undirectedness) 82

2.7. Beş Faktörün Evrenselliği 83
2.8. Psikodinamik Kuramlar 84
2.8.1. Sigmund Freud'un Psikanalitik Kişilik Kuramı 84
2.8.2. Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji Kuramı 89
2.8.3. Alfred Adler'in Bireysel Psikolojik Kuramı 90
2.8.4. Karen D. Horney ve Bütüncü Piskoloji 91
2.9. Trait (Ayırıcı Özellik) Kuramları 93
2.9.1. Gordon Willard Allport ve Kişisel Özellik Kuramı 94
2.9.2. Hans Eysenck'in Kişilik Kuramı 95
2.9.3. Raymond Cattell'in Kişilik Kuramı 96
2.10. İnsancıl (Humanistik) Kuramlar 97
2.10.1. Carl R. Rogers'ın Benlik Kuramı 98
2.10.2. Abraham H. Maslow'un Kendini Gerçekleştirme Kuramı 99
2.11. Davranışçı Kurama Göre Kişilik Gelişimi 101
2.11.1. John Watson'ın Davranışçılık Kuramı 101
2.11.2. B. F. Skinner'ın Radikal Davranışçılık Kuramı 102
2.12. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre KişilikGelişimi 103
2.12.1. A. Bandura'nın Sosyal-Bilişsel Kuramı 103
2.12.2. J. B. Rotter'in Beklenti-Değer Kuramı 104
2.13. Bilişsel Kurama Göre Kişilik Gelişimi 105
2.14. Kişilik İle İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar 106
BÖLÜM III 114
YÖNTEM 114
3.1. Araştırma Modeli 114
3.2. Araştırma Grubu 114
3.3. Veri Toplama Araçları 116
3.3.1. Öz-Anlayış Ölçeği (ÖAÖ) 116
3.3.2. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II) 116
3.3.3. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) 117
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi 117

BÖLÜM IV 119
BULGULAR 119
BÖLÜM V 142
TARTIŞMA VE YORUM 142
BÖLÜM VI 165
SONUÇ VE ÖNERİLER 165
6.1. Sonuçlar 165
6.2. Öneriler 167
6.2.1. İleride Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler 168
6.2.2. Alanda Çalışan Uzmanlara İlişkin Öneriler 169
KAYNAKÇA 171
EKLER 194
ÖZGEÇMİŞİM 200

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

a.g.e.	**:** adı geçen eser
Akt.	**:** aktaran
Ark	**:** arkadaşları
C	**:** cilt
Çev	**:** çeviren
Diğ	**:** diğerleri
Ed	**:** Editör
Haz.:	**:** Hazırlayan
MKVÖ	**:** Melborne Karar Verme Ölçeği
S.	**:** Sayfa
SCS	**:** Self-Compassion Scale (Öz-anlayış Ölçeği)
SDKT	**:** Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi
SED	**:** Sosyo-ekonomik Düzey

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Fakülte Sınıf ve Bölümlere Göre Dağılımı 115

Tablo 2: Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Cinsiyet ve Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Dağılımı 115

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 119

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 121

Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları 122

Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları 123

Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Sınıf Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları 124

Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Sınıf Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları 125

Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Karar Vermede Öz-Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 126

Tablo 10: Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 127

Tablo 11: Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yere Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 128

Tablo 12: Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yere Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları..... 130

Tablo 13: Üniversite Öğrencilerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 132

Tablo 14: Üniversite Öğrencilerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları..... 134

Tablo 15: Üniversite Öğrencilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları 135

Tablo 16: Üniversite Öğrencilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları..... 136

Tablo 17: Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 137

Tablo 18: Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları 139

Tablo 19: Karar Vermede Öz Saygı Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler..... 141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Karar Verme Sürecine Klasik Yaklaşım. 38

Şekil 3. Kişiliğin Buz Dağı Benzetmesi 87

EKLER LİSTESİ

Sayfa No

EK 1: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ İÇİN BİLGİ FORMU 194

EK 2: MELBOURNE KARAR VERME ÖLÇEĞİ I-II 195

EK 3: SDKT KİŞİLİK ÖLÇEĞİ 197

EK 4: ÖZ - ANLAYIŞ ÖLÇEĞİ 199

BÖLÜM 1
GİRİŞ

İnsanlar ilk çağlardan başlayarak kendisini ve içinde yaşadıkları çevreyi tanıma ve anlama çabası içinde olmuşlardır. İlk zamanlarda yaşadıkları olayların neden-sonuçlarını duygu, düşünce, inanç, deneyim ve değer yargılarına bağlı olarak açıklarken, 20. yüzyılın başlarında özellikle sanayileşmenin ve teknolojik ilerlemenin neden olduğu sosyal, ekonomik, psikolojik, siyasi ve felsefi değişimlerin etkisi ile hızlı bir şekilde bireysel ve toplumsal dönüşümlerle karşı karşıyayız. Bu durum hukuktan eğitime, sağlıktan ekonomiye kadar toplumsal kurumlar üzerinde derinden etkili olmuştur. Toplumsal kurumlar yeni gelişmelere uygun olarak kimlik yenilerken, bu kurumların temel yapı taşı olan bireylerde değişime uğramışlardır. Endüstrileşmeyle birlikte bir taraftan meslekler çeşitlenmiş ve özelleşmiş, diğer taraftan insan ilişkileri daha karmaşık hale gelmiştir. Bu değişmeler, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını da etkilemektedir. Bundan dolayı, ilköğretimden yüksek öğretime kadar kişisel, sosyal ve mesleki gelişim ihtiyaçlarının karşılanması, onların kişisel gelişim ve uyumlarına yardımcı olunması, büyük önem arzetmektedir (Deniz, 1997; Deniz, 2004; Deniz, 2007; Deniz, 2010).

İnsanların belli durumlar karşısında farklı farklı davranışlar ortaya koymalarının değişik nedenleri olup, bu durum davranış bilimlerinin ve davranış bilimcilerin ilgi alanlarından biri olmuştur. Birey hızlı sosyal değişimlere ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Sosyal yaşamda ilişkilerin çeşitliliği ve içeriğinin fazla olması, insanlarla olan etkileşimi yüzeyselleştirmektedir. Birey bu yüzeyselliğin bedelini topluma yabancılaşarak ödemektedir (Arı, 1989; Arı, 1991).

Gençlerimiz çok karmaşık, gelişim problemleriyle, karşı karşıya kalmaktadırlar. Okudukları okullardaki, akademik sorunlar, yarışmacı ortam ve farklı programlar dikkate alındığında, birçok problemle karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Gençler, bu hızlı gelişim ve değişimlere hazırlıklı olarak yetiştirilmeli temel mesleki bilgiler konusunda bilgi sahibi olmalı, hayatta karşılaşacakları sorunların farkına varmaları, kendi yetenek, inanç, değerlerine uygun ve kendi potansiyellerini rahatça ifade edebilecekleri, mesleki fırsatlardan haberdar edilmeleri

için uygun fırsatlar ve ortamlar sağlanmalıdır. Ülkemizde gençlik, sosyo-ekonomik kültürel yapısı, güçlü ve sorunsal yönleri, geleceğe yönelik kaygı ve beklentileri ile üzerinde en çok durulan toplum kesimini oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin bu süreç içerisinde değişik problemlerle karşılaşmaları kaçınılmazdır (Üre, 2001; Üre, 2010).

20.yüzyılda birçok etken, eğitimi, amaç ve işlev yönünden değişmeye zorlayarak, hızlı sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişmeler, bilimsel keşif ve icatlar, demokratik düşünceler ve insan haklarındaki yeni gelişmeler eğitim kurumlarından yeni beklentileri ortaya çıkarmıştır. Bu hızlı ve baş dödürücü gelişmeler, bireylerin akıl ve ruh sağlıklarını, karar verme becerilerini ve kişilerarası ilişkileri derinden etkilemiştir (Yeşilyaprak, 2006). Çağdaş insan çok çeşitli sorunlar ve uyum güçlükleri ile karşı karşıyadır. Yetişmekte olan bireyler de gelişmelerinin en hızlı olduğu eğitim döneminde çeşitli sorunlar ve uyum güçlükleri le karşılaşmaktadırlar (Kepçeoğlu, 1986).

Uzun ve dengeli bir davranış dönemi olan çocukluktan sonra birey, dengesiz ve düzensiz bir evre olan ergenlik dönemine geçmektedir (Yavuzer, 2007). Bireyler, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten yaşlılığa geçerken, kendi kendisiyle devamlı hesaplaşmakta ve çeşitli sorulara cevap aramaktadırlar (Tatlılıoğlu, 1999). Günümüzde insan gereksinimleri çeşitlenmiş ve gereksinimlerin bağlı olduğu toplumsal koşullarda değişmiştir (Tezcan, 1996). İnsan kaynaklarının en etkili şekilde değerlendirilmesi büyük önem arzetmektedir (Aktaş, 2006). Aile ve iş hayatında, birebir iletişimin gittikçe azaldığını görmekteyiz (Selçukoğlu, 2006).

Çağımız, yaşamımızı kolaylaştıracak bir takım yaklaşımlar içermesine rağmen, insanlar, karmaşıklaşan yaşam koşullarına ise uyum sağlamada zorlanmaktadırlar. Bu yaşam koşullarına insanların bakış açıları kişilik özelliklerine göre değişmektedir (Çeçen & Koçak, 2007). Günümüzde eğitim kurumlarının temel işlevi bireylerin, kültürel, ekonomik ve teknolojik açılardan büyük bir rekabet içerisinde olan çağın gerisinde kalmalarını engellemek, bireylere ve sosyal gruplara, kendilerini, yaşamlarını ve içinde bulundukları koşulları anlama ve dönüştürme aracı olarak, karar verme, sorun çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerini kazandırmaktır (Cenkseven & Vural, 2007). İnsanın kendini tanıma isteği ve amacı,

insanlık tarihi boyunca onun sayısız çabalarında görülmüş ve içinde yaşadığı çevrsini, bu çevrede yer alan olgu ve olayları anlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır.

Sosyal bir varlık olarak insanoğlu, diğer insanlarla iletişim kurma, onların düşüncelerini, bakış açılarını anlama, başkaları ile birlikte olma isteği içerisinde olacağından, bu durumda da bazı güçlüklerle karşılaşması muhtemeldir. Bu duruma, bireylerin geçmiş yaşantıları, duygu ve düşünceleri, alışkanlıkları, değer anlayışı, istek ve gereksinimleri, kişilik özellikleri vb gibi olası faktörler neden olabilmektedir. Sosyal beceriler, kişiler arası bir nitelik taşır, iletişim ve etkileşimi sürdürerek, bireyin ruh sağlığı açısından da önemlidir (Bacanlı, 1999).

Kalkınmada ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada toplumsal ve bireysel refahın arttırılmasında, eğitimin gerekliliği gittikçe önem arzetmektedir. Yaşadığı toplumla uyumlu, çalıştığı grupla işbirliği yapabilen, iletişim kurma güçlüğü çekmeyen, üretici, araştırıcı ve öğrenmeye meraklı, öğrenme yol, yöntem ve tekniklerini bilen bireyler ancak nitelikli bir eğitimle yetişebilirler. İnsan ancak ilişkileri içinde varolabilen bir varlık olduğundan, insanların düşünebilme, düşündüğünü karşısındakine anlatabilme yeteneği, toplumsal yaşamın temelini oluşturur (Tan, 2000; Cüceloğlu,1995).

Birey, sorunlarıyla baş edebilmek için etkin yöntemler geliştirme süreci sonucunda ya başarıya ulaşır ya da yenilgisi ile yüzleşir ve yitirdiklerine karşı bazı kazançlar elde eder. İnsan kendi varlığını ortaya koyup seçme hakkını kullandığında, algılarını ve tutumlarını şekillendirebilir ve karşılaştığı zorluklar onun için bir gelişme sebebi olabilir (Geçtan, 1995).

Yaşamda karşılaşılan sorunlarla başa çıkmak, bir yetenek sorununun ötesinde, daha çok bilgi ve beceri gerektiren bir süreçtir (Şirin & Güzel, 2006). İnsanlar, sürekli olarak, kendilerini ve çevrelerini aydınlatma, tanıma, olay ve oluşumları açıklama ve karşılaştıkları problemlere güvenilir çözümler arama uğraşı ve arayışı içerisindedirler. Problemlere güvenilir çözümlerin bulunabilmesi, her şeyden önce, "doğru" kararların alınabilmesine; "doğru" kararların alınabilmesi ise "doğru" bilgilerin kullanılabilmesine bağlıdır (Karasar, 1994).

Bireyin kişilik gelişimi, yaşamının ilk yıllarından itibaren çevresi ile kurmuş olduğu ilişkiler yumağı içerisinde şekillenir. Bireyin kendini anlama çabaları, psikolojinin temel konuları içerisinde önemli bir yer tutar. William James'ten itibaren psikologlar bireyin tam olarak anlaşılabilmesi için çok yönlü doğasının tanınması gerekliliğini vurgulamışlardır (Bowlby, 1973, 1982; Brehm, 1992; Akt: Hamarta, 2004). Anne-çocuk ilişkisi genellikle bebeğin ilk yaş gününde güçlü bir biçimde kurulmakta olup, bebek ve anne-arasında fiziksel temas bulunması, çocuğun duygu ve davranışlarına duyarlılık göstermesi, güvenli bir anne-çocuk işkisine yol açacak ve bu durumda bebeğin bağımsız davranışlarda bulunmasına yol açacak, böylece sağlıklı kişilik gelişminin ve sağlıklı ilişkilerin de temelleri atılmış olacaktır (Hortaçsu, 1991).

Eğitimden ve eğitimcilerden beklenen, birey dediğimiz "biricik cevher"i her yönüyle, olabilecek en iyi şekilde yetişmeleri sağlamak olmalıdır. Bu durum dikkate alınmazsa, kişilik sorunları olan, uyumsuz, akıl ve ruh sağlığı yönünden dengesiz bireylerin yetişmesi kaçınılmaz olacaktır (Erdem, 2005). Her birey diğerleriyle etkileşim ve ilişki kurmak durumundadır. Bu ilişkiler önce aile bireyleri ile başlar, sonra kendisi için anlamı olan diğer kişilerle devam eder. Kişiliğin gelişimi, bireyin kendisi için önem taşıyan bu kişilerle sürdürdüğü yaşantışını yansıtır. Toplumsal sonuçların altında bireysel davranışlar olup, insan ilişkilerini ve kişiliğini etkilemektedir (Geçtan, 1988).

Demokratik bir toplumda yaşayan bireyler, sık sık çeşitli seçenekler arasında kalıp karar verme durumuyla karşı karşıya kaldıklarından, doğru ve etkili kararlar verebilen bireylere ihtiyaç vardır. Üniversite öğrencilerinin ihtiyaçları, problemleri, üniversite ortamına uyum süreçleri, mesleki tutumları, girişimleri, psikolojik hizmetlerden faydalanma imkânları, kişisel gelişimleri ve karar verme becerileri, üniversitelerde öğrenci kişilik hizmetleri açısından daha iyi yapılandırılması gerekmektedir. Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları problemler konusunda yapılan çalışmalar üniversiyete uyumun en sık belirtilen problem alanlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Üniversitelerde öğrenci olmak ve üniversite yaşamı, kaygı, sıkıntı ve stres oluşturacak bir ortam olup, beraberinde psikolojik, sosyal, akademik, mesleki, eğitsel ve benzeri şekillerde sorunlar görülmektedir. Üniversite öğrencisi,

birey olarak kendi gelişimsel sorunları olan bir kişidir. Çocukluktan gençliğe ve yetişkinliğe geçme döneminin sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Kendi kimliğini bulma, toplumun ulusal ve evrensel değerlerini benimseme ve uzlaştırma, toplum değerlerine uyum sağlama, sosyal olgunluğa erişme durumundadır (Çuhadaroğlu, 1989; Şeyhun, 2000; Avşaroğlu, 2007, Sümer, 2008).

Üniversite yaşantısı, özellikle üniversiteye yeni başlayan öğrenciler için, duygusal, sosyal ve akademik alanlarda bir çok değişimi beraberinde getirmektedir. Araştımacılar, gelişimsel açıdan bu sürecin önemli bir geçiş dönemi olduğunu belirtmektedirler (Pallodino & Tryon, 1978; Akt: Aladağ, 2009). Günümüzde üniversite öğrencilerinin yaşadıkları çeşitli sorunlar olmaktadır. Özellikle aileden uzakta yaşayan öğrencilerin daha fazla sorunla yüz yüze kaldıkları görülmektedir. Kimlik arayışı, sorumlulukların artması, maddi problemler, kalınan yer ile ilgili problemler, duygusal, bilişsel ve psikolojik sorunlar, akademik başarı kaygısı, gelecek korkusu ve mesleğe hazırlanma üniversite öğrencilerinin yaşam kalitesini bozmaktadır (Yurtsever, 2009).

Dengeli bir ruhsal yapı içerisinde bulunan birey, kötümserlik eğilimi yerine iyimserlik eğilimi içerisinde olacaktır. Bundan dolayıdır ki, bireyin iyimserlik eğiliminin artması desteklendiğinde gelecekten olumlu beklentilere sahip olan ve geleceğine güvenen kararlı bir kişilik yapısına sahip olacak, bu da bireyin Nevrotik (duygusal dengesizlik) eğilimlerinin azalması için önemli bir etken olmasına yol açacaktır (Gençoğlu, 2006).

Bireyin, karar verme durumlarına yaklaşımı ve karar verme davranışlarında bulunurken kullandığı stratejiler ve stiller günümüzde gittikçe önem kazanmaktadır. Bireyin, yaşamından doyum alması ve kendini geliştirebilmesi için, uygun ve etkili karar verme becerisi kazanmasına yardımcı olunması gerekmektedir. Karar verme davranışını etkileyen bazı faktörler vardır. Bireyin içinde bulunduğu bireysel ve sosyal koşullar karar verme davranışını etkilemektedir (Ersever, 1996; Eldeleklioğlu, 1996; Deniz, 2002).

Üniversitelerde her geçen gün artan rekabet ortamı, öğrenilmesi gereken bilgi miktarındaki artış ve bilginin karmaşıklaşmasına karşılık gelecekte iş bulma ile ilgili yaşanan sorunlar bazı öğrencilerde destek gereksinimi doğurmakta, bazı öğrencilerde

ise bir takım ruh sağlığı sorunlarına neden olmaktadır (Mcmichael 1975; Jegede 1979; Leach 2004; Akt: Sümer, 2008). Yüksek öğrenim gençliği, insan hayatında ergenlik çağının son dönemini yaşamakta veya aşmakta olan bir popülasyondur. Yüksek öğrenim gençliği, ev ve aile nüfuzundan çıkmakta, kendi başına karar verme ve sonuçlarının sorumluluğunu yüklenme durumundadır. Orta öğrenimde çocuk için bir meslek seçimi problemi varken yüksek öğrenimde genç, meslek seçme durumundan ziyade, girmiş olduğu öğrenim programının hedeflediği meslekte yetişme ve mezuniyette iş bulma sorunlarıyla dolu olup, gencin birçok bakımdan desteğe ihtiyacı vardır (Tan, 2000).

Ergenlikte alınan kararlar birçok yazar tarafından, beceri ve karar almanın gelişmesi için kritik bir zaman olarak tanımlanıştır (Brew, Hesketh & Alan, 2001). Ergenlik, karar verme yeteneğinin önemli bir dönemi olup, bu karar verme yeteneğinde genç ergenlerin çoğu alternatiflerin sonuçlarını önceden tahmin edememekte ve fikir üretmede yetersiz kalabilmektedirler (Tuinstra, Van Sonderan, Groothoff, Van Den Heuvel & Post, 2000).

Günümüz toplumlarında hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yaşanan bu hızlı değişim bireylerin fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığını etkilemektedir. Özellikle üniversite öğrencileri gibi geçiş döneminde bulunan bireyler için bu dönemde gelecek kaygısı, kimlik arayışı, aileden uzaklaşma, sorumlulukların artması gibi yaşanan sorunlar bireylerin karmaşa ve gerginlik yaşamasına neden olmakta ve bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri de bu gerginliğin azalması ya da artmasında birinci derecede önemli bir rol oynamaktadır (Yurtsever, 2009).

Ergenlik çağı (adolescence), hayatın fıtınalı ve karışık döneminin en yüksek noktasına eriştiği bir çağ olarak görülür (Jersild, 1978). Üniversite gençliği ise ergenliğin son dönemi olup, yetişkin özelliklerinin ve rollerinin ortaya çıkmaya başladığı dinamik bir dönemdir. Ergenin biyolojik olarak olgunlaştığı, kişilik olarak kendisini tanımlayabildiği, toplumsal olarak kendisine toplumda bir yer edinmeye başladığı ve mesleğe hazırlık aşamasında olduğu bir dönemdir. Özellikle üniversite gençliğinin toplumun gelişmesine olumlu katkılar getirmesi beklenmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik kuramları da buna göre de uygun programların hazırlanıp uygulanmasını sağlamalıdır. “Üniversite öğrencilerinin Karar verme ve

ikilemleri" üzerine yaptıkları araştırmalarda, üniversite öğrencilerinin çoğunlukla kendilerini kararlı gördüklerini, ama en çok kararsızlık yaşadıkları dönemin üniversite yılları olduğu söylenebilir (Aslan, 2007).

Genç, toplum içinde kendini aramaya, kişilik sınırlarını belirlemeye başlar. Kim olduğunu, ne olacağını, nelere değer verip nelere bağlanacağını, amacının ne olduğunu, toplumdaki yerinin neresi olduğunu araştırır. Böylece, bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde kişiliğini oluşturur (Kağıtçıbası, 1996).

Öğrencilerin karar verme stilleri ve karar vermede öz-saygıları, eğitim-öğretim sürecinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Öğrencilerin karar verme stillerinin alt boyutlarıyla bilinmesi, öğrencilere yönelik karar verme becerisi eğitim programlarının düzenlenmesi, psiko-eğitim programları uygulanması, öğrencilerin öz-saygı düzeylerini ve akademik başarı düzeylerini arttıracak ve onların çevreleri ile daha sağlıklı iletişim kurmalarını ve uyum sürecini kolaylaştıracak, akıl ve ruh sağlığı bakımından dengeli bir kişiliğe sahip olmalarını sağlayacaktır.

Bu açıdan bakıldığında üniversite gençliğinin, öğrenci kişilik hizmetlerine gereksinimi vardır. Bunun yanında öğrencilerin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin bilinmesi bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutacak ve bu alanda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine de olumlu katkılar sağlayacaktır.

1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmada "Farklı Öz-Anlayış (Self-Compassion Scale) düzeylerine sahip Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri puan ortalamaları öz-anlayış düzeyleri ve bazı özlük niteliklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır"? sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin öz-analyış düzeyleri ve bazı özlük niteliklerine

göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek ve aralarındaki ilişkiyi saptamaktadır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın genel amacına bağlı olarak, araştırmanın alt amaçları dört alt başlık halinde ifade edilmiştir

A. Öz Anlayış Düzeyleri ve Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ile İlgili Olarak;

1.0. Üniversite öğrencilerinin *"karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri"* puan ortalamaları öz anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.1. Üniversite öğrencilerinin "*karar vermede öz-saygı*" puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Üniversite öğrencilerinin *"dikkatli karar verme"* stili puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Üniversite öğrencilerinin *"kaçıngan karar verme"* stili puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Üniversite öğrencilerinin *"erteleyici karar verme"* stili puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.5. Üniversite öğrencilerinin *"panik karar verme"* stili puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

B. Öz Anlayış Düzeyleri ve Kişilik Özellikleri ile İlgili Olarak;

2.0. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri puan ortalamaları "öz-anlayış" düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.1. Üniversite öğrencilerinin *"duygusal dengesizlik/nevrotizm"* puan ortalamaları öz- anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.2. Üniversite öğrencilerinin *"dışadönüklük"* puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.3. Üniversite öğrencilerinin *"deneyime açıklık"* puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.4. Üniversite öğrencilerinin *"yumuşak başlılık"* puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.5. Üniversite öğrencilerinin *"sorumluluk"* puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

C. Özlük Nitelikleri Açısından;

3.0. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu"* değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

3.1. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"cinsiyet"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.2. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"sınıf"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.3. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"üniversiteye giriş puan türü"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.4. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"yaşamın çoğunun geçirildiği yer"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.5. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"ailenin geliri"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.6. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları *"aile yapısı"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3.7. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan *ortalamaları "anne-baba tutumu"* değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

4.0. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu"* değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

4.1. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"cinsiyet"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.2. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"sınıf"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.3. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"üniversiteye giriş puan türü"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.4. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"yaşamın çoğunun geçirildiği yer"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.5. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"ailenin geliri"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.6. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"aile yapısı"* değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

4.7. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları *"anne-baba tutumu"* değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

D. Bağımlı değişkenler açısından;

5. 0. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmada incelenen öz-anlayış düzeyi, "Öz-Anlayış Ölçeği"nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

2. Araştırmada incelenen Karar verme stilleri, "Melborne Karar Verme Ölçeği I-II" nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

3. Araştırmada incelenen Kişilik özellikleri, "SDKT Kişilik Ölçeği"nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

4. Araştırma sonuçları örneklem grubundan elde edilen verilerle sınırlıdır.

5. Araştırmanın örneklemi 2009–2010 eğitim öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Meram Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 1.ve 4. sınıf öğrencilerinden toplam 717 öğrenciyle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Öz-anlayış: Bireyin acı ve başarısızlık durumlarında kendini eleştirmekten ziyade kendine özenli ve anlayışlı davranmayı, yaşadığı olumsuz deneyimlerinin, insanoğlunun yaşamının bir parçası olarak görmeyi, olumsuz duygu ve düşüncelerin üstünde fazlaca durmaktansa mantıklı bir bilinçle başa çıkması olarak tanımlanabilir (Neff, 2003b).

Kişilik: Bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçlerdir (Burger, 2006). Kişilik, ibeylrin çeşitli durumlardaki özel davranımlarda ifadesini bulan yapısal ve dinamik özelliklerinin tümüdür (Özkalp ve diğ., 2002).

Kişilik özellikleri: Kişinin duygusal ve toplumsal davranışlarına etki eden ve kişilik ayrılıklarına yol açan sürekli niteliklerdir (Kültür, 2006).

Karar Verme Davranışı: Çeşitli olay ve gelişmeler hakkında göz önünde tutulan alternatiflerin seçiminde sadece bu alternatiflerin tanımlanması değil, aynı zamanda en uygun olanı hedefleme, istek, yaşam tarzı ve değerler ile birlikte gerçekleştirme ve seçim yapma işlemidir (Harris, 1998; Akt: Çetin, 2009). Karar, bir amaca ulaşabilmek için eldeki olanak ve koşullara göre mümkün olabilecek çeşitli olası eylem biçimlerinden en uygun görüneni seçmektir (Byrnes, 1998; Akt: Can, 2009).

Karar Verme Stili: Karar verme durumunda bir kişinin yaklaşım, tepki ve eylemlerde bulunduğu duruma denir (Phillips, Paziensa ve Ferrin, 1984). Bireyin karar verme durumunda, soruna genel yaklaşımında tercih ettiği bireysel tarzdır (Taşdelen, 2002).

Dikkatli Karar Verme Stili: Bireyin karar vermeden önce özenle gerekli bilgiyi araması ve alternatifleri dikkatlice değerlendirdikten sonra seçim yapma durumudur (Deniz, 2006).

Kaçıngan Karar Verme Stili: Bireyin karar vermekten kaçınması, kararları başkalarına bırakma eğiliminde olması ve böylece sorumluluğu bir başkasına devrederek karar vermekten kurtulmaya çalışma durumudur (Deniz,2006).

Erteleyici Karar Verme Stili: Bireyin kararını geçerli bir neden olmaksızın sürekli erteleme, geciktirme ve sürüncemede bırakması durumudur (Deniz, 2006).

Panik Karar Verme Stili: Bireyin bir karar durumu ile karşı karşıya kaldığında, kendini zaman baskısı altında hissederek aceleci davranışlar sergileyip çabuk çözümlere ulaşma çabası durumudur (Deniz,2006).

1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Amaçları incelendiğinde "öğrencilerin ilgi, istidat ve kabibiyetlerini geliştirme, birlikte iş görme alışkanlığı kazandırma, hayata hazırlama, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak, bir meslek sahibi olmalarını sağlama, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" amaçlanmıştır (MEB, 2006).

Bu amaçla, gelişen ve değişen dünyada kendini ve içinde bulunduğu durumu doğru algılayan, kendisi ve çevresiyle barışık, kişisel değerleri ile toplumsal beklentiler arasında bir denge kurabilen, yaşadığı toplumun sorumlu bir üyesi olan, karar verme, sorun çözme, kişiler arası ilişki ve iletişim becerilerine sahip, kapasite ve yeteneklerini en uygun biçimde geliştiren, potansiyelini tam olarak kullanan, başarıyı ve hayat boyu öğrenmeyi amaç edinmiş, araştıran, sorgulayan, üretken, aktif, mutlu, öz-saygısı ve öz-güveni yüksek ve kendini gerçekleştiren bireylerin yetiştirlmesi büyük önem taşımaktadır.

Üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri ve problem çözme becerileri hakkında bilgi sahibi olunması ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi, uygulanacak

psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde nelere dikkat edilmesi gerektiği açısından önem taşımaktadır. Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri kişilik gelişimleri için çok önemlidir. Ergenlerin anne baba ile bağlanma ilişkisini inceleyen araştırmalar, ergenlik döneminde ailesi ile güvenli bağlanma ilişkisi içinde olan gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, sosyal açıdan kendilerini daha yetkin hissettiklerini daha yüksek düzeyde özsaygılarının olduğunu, fiziksel açıdan daha sağlıklı olduklarını göstermiştir. Bireylerin hem davranışlarının şekillenmesini hem de kişilerarası ilişkilerini etkileyen ilk çocukluk yaşantılarının birey için oldukça öenmlidir. Bu durum, aynı zamanda üniversite öğrencileri açısından da önemlidir (Deniz, 2006b).

Toplumların gelişip ilerlemesi, sağlıklı bireyler yetiştirilmesine bağlıdır. Üniversiteler, öğrencilerine bilgi, beceri ve bir takım iyi alışkanlıklar kazandırmanın yanı sıra, onların kişiliklerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için karşılaştıkları problemlerinin de kaynağını bulup çözüm önerilerilerini kazanmalarını sağlar. Üniversite öğrenim yılları aynı zamanda ergenlik çağını geçip genç yetişkin olabilmek için çabaladığı, ruhsal açıdan en fazla çalkantılı oldukları dönemdir. Üniversitelerde her geçen gün artan rekabet ortamı, öğrenilmesi gereken bilgi miktarındaki artış ve bilginin karmaşıklaşmasına karşılık, gelecekte iş bulma ile ilgili yaşanan sorunlar bazı öğrencilerde destek gereksinimi doğurmakta, bazı öğrencilerde ise bir takım kişilik ve ruh sağlığı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Karar verme sürecini anlama, sürecin öğelerini açıklama pratikteki faydaları ile önemlidir. Bu araştırmadan elde edilen bilgiler; psikolojik danışmanlara ve alan uzmanlarınca eğitim kurumlarında kullanılabileceği, rehberlik çalışmalarına ve üniversitelerde yapılacak olan bilimsel çalışmalara kaynaklık edeceği ve buna bağlı olarak yeni kuramsal görüşlerin ortaya çıkacağı, kapsamlı çalışmaların yapılmasında yol gösterici olacağı, ilgili araştırmaların eksikliğinin giderilmesine katkılar sağlayabileceği açısından önemli sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırma probleminin bağımlı ve bağımsız değişkenleriyle ilgili kavramlar ve bu konuda yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın içeriğini oluşturan öz-anlayış, karar verme ve karar verme stilleri, kişilik ve kişilik kuramları ve bunlarla ilgili olarak yurt dışında ve yurt içinde yapılan araştırma özetlerine ve kuramsal görüşlere yer verilmiştir.

2.1. Öz-Anlayış

2.1.1. Öz-Anlayışın Tanımı ve Öz-Anlayış Kavramına İlişkin Genel Görüşler

Öz-anlayış; Neff (2003a ve 2003b)'e göre, **"**bireyin acı ve başarısızlık durumlarında kendini sert ve kırıcı bir şekilde eleştirmesinden daha ziyade, kendine kibar, nazik ve anlayışlı davranmayı; yaşadığı olumsuz deneyimlerin (experience) sonucunda kendini yaşamdan izole etmek (isolation) yerine, bu durumu insanoğlunun bir çoğunun yaşadığı deneyimin bir parçası olarak görmeyi; olumsuz olan ve kendisine ızdırap ve acı veren duygu ve düşüncelerin üstünde fazlaca durmaktansa, bunlarla mantıklı bir bilinçle başa çıkması" olarak tanımlanmıştır. Öz anlayış, önemli bir şekilde, olumlu ruh sağlığı, yaşamdan daha çok doyum sağlama, daha az depresyon ve daha az kaygı sonuçları ile ilişkilidir. Dolayısıyla, öz-anlayış insanın iyi olma durumunu arttıracak ve devamlılığını sağlayacak önleyici davranışlara sebep olmaktadır. Öz-anlayış, birisinin kendi ızdırabına (suffering) açık olması, ondan kaçınmaması ve duyarsız olmamasını, acısını dindirme arzusunu üretmesi ve şefkatle onu iyileştirmesi ve en önemlisi de daha büyük bir deneyim kazanmanın bir parçası olarak kendi acı, yetersizlik ve başarısızlığını yargılamadan anlamayı içermektedir.

Öz-anlayış, acı veren ya da hata yapılan durumlarda kişinin kendisine karşı anlayışlı davranmasını sağalar. Bir kişinin öz-anlayışlı olması demek, o kişinin imkanı olduğunda öncelikle acı verecek durumlardan kendini koruması, önlem

alması demektir. Dolayısıyla, öz-anlayış, insanın iyi durumda olmasını sağlayacak önleyici davranışların arttırılmasına öncelik vermesini esas alır ve kişinin bilinçli olarak duygularının farkında olmasını ve böylelikle acı veren duyguları yok saymak yerine anlayışla karşılaması gerekliliğini ifade etmektedir (Bennett-Goleman, 2001; Kabat-Zinn, 1994; Kornfield, 1993; Salzberg, 1997; Akt: Neff, 2003a).

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde "anlayış" sözcüğü, "Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş ve inanış etmenlerinin etkisiyle beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi, zihniyet, mantalite, hoş görme ve hâlden anlama gibi anlamlara gelmektedir (www.tdk.gov.tr.). İnsanların öz-yeterliliği, öz-güveni, öz-saygısı ve öz-anlayışı toplumsal yaşam içerisinde gelişir ve toplumsal ilişkiler içinde anlamını ve değerini bulur. Başkalarının karşılaştığı ve yaşadığı sorunlara ve karşı hoşgörülü, katı, esnek, gerçekçi, abartılı, sabırlı, sabırsız, duyarlı, duyarsız, acımasız, anlayışlı, anlayışsız, merhametli, merhametsiz davranan bir insan; aynı şekilde, kendisine karşı da bu türden benzer davranışları sergilemesi muhtemeldir.

Öz-anlayışa sahip bir kişi, acı veren bir durumla karşılaştığında ya da bir hata yaptığında kendisine karşı anlayışlı davranır. Bir kişinin öz-anlayışlı olması demek, o kişinin öncelikle acı verecek durumlardan kendini koruması, sakınması ve iyi durumda olmasını sağlayacak önleyici davranışlara sahip olmasıdır. Öz-anlayışlı bireylerin dengeli ve düşünceli hali, onların stresten uzaklaşmak için etkili adımlar atmalarına yardımcı olur. Öz-anlayış, başarısızlık durumunda, insan deneyiminin bir parçası olarak, tecrübeleri algılayarak ve acı duyguları dikkatli farkındalıkta (awaraness) tutarak kişinin kendisine anlayışlı ve nazik olmasını gerekli kılar. Öz-anlayışa sahip bireyler daha az başarısızlık korkusuna sahip olurlar ve daha büyük farkındalık (awaraness) yeteneğine sahiptirler (Neff, Hsieh & Dejıtterat, 2005).

Yapılan araştırmalar, öz-anlayışın, psikolojik sağlıkla, akademik başarıyla, yaşamda karşılaşılan olumsuz duygusal ve bilişsel tepkilere ve sosyal olaylarda yaşadığı sıkıntı verici olayları hayal ettiklerinde (imagining) ve besledikleri karışık hislerden sonra yaşanan olumsuz duygulara karşı yatıştırıcı bir etkiye sahip olduğununu ortaya koymuştur (İskender, 2009).

Öz-anlayış kavramı yeni olmasına rağmen, Neff'in öz-anlayış ölçeği kullanılarak yapılan ölçümlerde, öz-anlayışın kendini kabul, yaşam doyumu, sosyal

ilişki, benlik saygısı, düşüncelilik, özerklik, çevresel hakimiyet, yaşamın amacı, kişisel gelişim, yansıtıcı ve etkili akıl, merak ve araştırmacı bir yaşam, mutluluk ve iyimserlik gibi psikolojik iyi olmanın halihazırda çok sayıda özelliği ile aralarında olumlu ilişkiler ortaya çıkarken; depresyon, kendini eleştirme, nevrotizm, derin düşünme, bastırılmış düşünme ve nevrotik kusursuzlık ve anksiyete ile öz-anlayış arasında negatif ilişki ortaya çıkmıştır (Kirkpatrick, 2005).

Bireyler yaşamın belirli dönemlerinde acı, ızdırap, üzüntü, tükenmişlik, çaresizlik ve başarısızlık gibi zaman zaman olumsuz duygular yaşayabilirler. Bireyin bu olumsuz duygularla başa çıkabilmesi için, kendilerini rahatlatmaları, gevşemeleri (relaxion), sakinleştirmeleri ve en önemlisi de kendilerine zarar vermeden bu negatif duygulardan kurtulmaları gerekmektedir. Bireyleri bu olumsuz duygulardan kurtaran, hayatlarını daha yaşanılabilir ve daha anlaşılabilir hale getirmek için onların öz-anlayışlarının (Self-Compassion) geliştirilmesi gerekir. Öz-anlayış kavramının içeriğini anlayış (compassion) kavramı oluşturmaktadır. Çünkü anlayış, diğerlerinin ızdıraplarına duyarlı olmayı, diğerlerinin acılarının farkında olmayı, bu ızdırap ve acılara karşı duyarsız olmamayı olmamayı ve sakınmamayı, diğerlerine şefkatli olmayı, diğerlerinin ortaya çıkan ızdıraplarını hafifletme arzusunu ve başarısız olan veya yanlış yapan kimseleri yargılamadan anlamayı içermektedir (Deniz, Kesici & Sümer, 2008). Öz-anlayışa sahip olmanın psikolojik sağlığı geliştirdiği, öz-anlayışlı bireylerin, öz-anlayışsız olanlara oranla daha fazla psikolojik açıdan sağlıklı olduğu görülmektedir. Ayrıca, öz-anlayışın yanlış düşünceler, kendini aşırı eleştirme ve ayrılık duyguları, depresyon gibi sağlıklı olmayan sonuçlarla yüksek oranda ilintilidir (Sümer, 2008).

Öz-anlayış ve öz-saygı arasında kendisi hakkında olumlu düşünme ile ilgili olarak aralarında bir ilişki olmasına rağmen, kavramsal olarak ikisi birbirinden farklıdır. Araştırmalar öz-anlayışın, öz-saygı ile ilişkili olduğunu destekler, bununla beraber, öz-anlayış, öz-saygıdan deneysel olarak farklılık gösterir (Gottheim, 2009). Neff (2003a, 2003b) tarafından kullanılan ve tanımlanan ve temelleri 2000 yıl öncesine dayanan ve Budistler tarafından kullanılan ve Budistlik'ten türetilmiş olan öz-anlayış kavramının yapısı, son zamanlarda psikolojik iyi olma durumuna

alternatif bir yaklaşım olarak sunulmaktadır. Neff'e göre, öz–anlayışın birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan üç öğesi (components) vardır: Bunlar:

(a) Self-kindness (Kendine şefkat)

(b)Common humanity (Ortak paydaşım)

(c)Mindfulness (Bilinçli farkındalık)

a) Self-Kindness (Kendine-Şefkat / Öz-şefkat /Öz-merhamet):

Şefkat (kindness), kendini yargılamadan anlamayı içerir. Öz-anlayışla, başarısızlık durumunda kendini aşırı (sert ve kırıcı) bir şekilde eleştirmemeyi, yenilgi ve suçluluğa kapılmadan kendine özgü ideal standartlar oluşturarak ilerleme ve değişim doğrultusunda kendini yönlendirerek, sabırlı ve nazik bir şekilde sağlıklı davranışlara kendini cesaretlendirme becerisidir. Bu durum her ne olursa olsun, kendimizi iyi hissetmek anlamına gelmez. Gerçekte, kendi kendimize nazik olmak demek, "sık sık kendimizi zarar verici davranışlarla ilişkilendirdiğimizde, acı, güçlük ve ızdırap karşısında, daha da ötesi kendi gelişimimiz için kendimizi cesaretlendirmeye ihtiyacımız vardır" (Neff, 2003a, 2003b). Başarısızlık durumunda, başarısızlığa ve olumsuzluğa odaklanmak yerine, "kendi kendimizi aydınlatmaya, acıdan kaçınarak kendi özgürlüğümüze, mutlu olmaya ve kendimizi iyi hissetmeye" odaklanmalıyız (Wallace, 1999: Akt: Kirkpatrick, 2005).

Bireyin öz-eleştiri süreci birbiriyle bağlantılı iki süreçten oluşmaktadır. Birinci süreçte, bireyin kendisini düşmanlık (self-directed hostility) derecesinde hor görmesi ve öz-eleştirinin kişisel tiksinme (self-loathing) derecesinde bireyi etkilemesidir. İkincisi ise bireyin içtenlik (warmth), yatıştırıcılık (soothing), rahatlama (rekaxation) ve kendini sevme (reassurance and self-liking) ve kendisini yönetme hissindeki yetersizliklerdir. Özanlayışı yüksek bireyde bu olumsuz özellikler görülmemektedir. Aksine yüksek düzeyde öz-eleştiri yapan bireyler kendilerini rahatlatmakta zorluk çekebilmektedirler. Kendilerine şefkat gösteren bireyler, kendisine yönelik sert, kırıcı ve acımasız bir bir yargılama (judgment) ve öz-eleştiri (self-criticism) yapmazlar (Deniz, Kesici & Sümer, 2008).

Araştırmacılar, kendine-şefkatle ilgili olarak; kendini-eleştirme (self-critisizm) kendinden-nefret (self-hate), kendini-yargılama (self-judgement), kusursuzluk, depresyonla ilişkisi, sosyal izolasyon, kişilerarası güçlükler ve öteki bir çok psikolojik sıkıntıya yol açan unsurlarla ilişkisini ortaya koymuşlardır (Kirkpatrick, 2005).

b) Common Humanity (Ortak Paydaşım / Ortak insanlık)

Öz-anlayışın ikinci öğesi ise "ortak paydaşım"dır. Ortak paydaşım, "kendi yaşadığı üzüntülü verici bir durumun, sadece kendisinde olmadığını, diğer tüm bireylerinde yaşadığının bilincinde (awaraness) olarak, yaşamından hoşnut olması ve yaşamından doyum sağlaması" anlamına gelmektedir. Başarısızlıkla karşılaştığında, kendi kendini sert ve kırıcı eleştirmekten ve diğer bireylerle kıyaslamaktan ziyade, bu durumun insanlığın ortak tecrübesinin bir parçası olduğu bilincine sahip olması bilinciyle hareket etmesidir (Neff, 2003a, 2003b).

Ortak paydaşım anlayışına sahip olan bireyler, kendisi ile ilgili sorunlarda ayrım yapmak (separating) ve kendilerini diğerlerinden izole etmek yerine (isolating), karşılaştıkları ve yaşadıkları sorunları yaşamın getirdiği doğal bir sonuç olarak görerek, yaşadığı bu olumsuz durumların sadece kendilerine yönelik olmadığını ve diğer insanlarında bu ve buna benzer sorunları yaşayabileceklerine ilişkin genel bir kanaata sahip olmaları ve bu durumları deneyim edinmenin (expericement) bir aracı aracı olarak algılarlar ve yaşamlarını buna göre düzenlerler (Kirkpatrick, 2005).

Ortak paydaşım, bireyin içerisinde bulunduğu acı veya sıkıntı veren olumsuz duygulardan kaçınmak yerine bu olumsuz duyguları olumlu yönde ve kendisi lehine düzenlemesidir. Bu düzenleme süreci ise şefkat, anlayış ve ortak insani değerler (shared humanity) içerisinde gerçekleşir. Ortak paydaşım, ilham kaynağını kültürlerden, evrensel değerlerden, adaletten, eşitlikten, bağımsızlıktan ve hoşgörüden (tolarence) alır. Ortak paydaşıma sahip bireyler, kültürel değerleri korurlar ve diğer kültürel değerlere de saygı gösterirler. Adalet, eşitlik, özgürlük gibi temel demokratik değerlere inanırlar ve insani ilişkilerini buna göre düzenlerler. Hem kendilerine hem de diğerlerine hoşgörülü, anlayışlı ve nazik davranırlar. Çünkü bu

ortak paydaşım, kültürel değerlerin ve evrensel değerlerin özünde vardır (Sümer, 2008).

Ortak paydaşım bilinci ile ilgili diğer bir kavram da empatidir. Empatik karşılık, kendini başkasının yerine koyarak, kişinin kenisini yatıştırmasını destekleyerek bireysel gelişimine yardım etmeye dayanır. Empatiyi yazarlar farklı tanımlarlar, fakat, açıkça anlaşılıyor ki, acı çeken bir kişini yerine kendi koymak, diğer kişilerin üzüntülerinin bilincinde olmaktır. Bu ortak bilinç (farkındalık) tüm diğer insanlarla ilişkimizi ve birbirimize bağlılığımızı vurgular (Kirkpatrick, 2005).

Goleman (2004)'a göre, empatinin kökeni öz-bilinçtir. Ona göre, duygularımıza ne kadar açıksak, hisleri okumayı da o kadar iyi beceririz. Kendisinin ne hissettiği hakkında hiçbir fikri olmayanlar, çevrelerindeki kişilerin ne hissettiğini anlamazlar. Goleman, iyimserliği, zorluklara ve engellemelere rağmen hayatta her şeyin iyi gideceğine dair güçlü bir beklenti olarak tanımlamıstır. Duygusal zeka açısından bakıldığında ise; iyimser tutum, kişileri kayıtsızlığa umutsuzluğa ya da depresyona karsı koruyan bir tavırdır ve hayatta kazanç sağlar.

c) Mindfulness (Bilinçli Farkındalık)

Öz-anlayışın bileşenlerinden üçüncüsü ise "bilinçli farkındalık"tır. Bilinçli farkındalık, "yaşamında bir çok acı verici duygularla karşılaşsa bile, onların etkisi altında kalmaksızın, önyargılarının farkında (awareness) olması ve bunları kabul etmesi"dir. Yani bilinçli farkındalık, bireyin, olumsuz duyguları ortaya çıktığında onları değiştirmeye ya da bastırmaya çalışmadan, aynı zamanda onlardan da kaçmadan, kendini yargılamadan, olumsuz duygulara ilişkin açık düşünmeyi tercih etmesidir. Düşüncelilik, "şu anda olduğu gibi, tüm kişisel yaşamda, 'ne olursa', kötü, sağlıklı veya sağlıksız, kendini yargılamak yerine iyi olamayı yeğlemektir. Bireylerin kendilerini yargıladıkları en önemli ön yargıları, kendilerinde gördükleri pozitif nitelikleri fazla abartmalarıdır. Bu durum, kendilerini başkalarından üstün veya ayrıcalıklı gören bireylerde, içsel çatışmalar, mutsuzluk ve izolasyon gibi özelliklerin görülemesine yol açabilmektedir (Kirkpatrick, 2005).Düşünce eksikliği iki şekilde kendini gösterir. Rahatsız edici duygu ve düşüncelere hoşgörüsüz olmak veya inkar etmek, yargılamak veya tümüyle bunların ağına düşmektir (Neff, 2003b).

Bilinçli farkındalığa (mindfulness) sahip bireyler, acı ve ızdırap (suffer) veren sorunlarla karşılaştıkları zaman, bu sorunların üzerine yoğun bir şekilde odaklaşmak ve bunlara aşırı bir anlam yüklemek yerine, sorunların bilincinde olup, olumsuz yargılamayı ortadan kaldırır, öz-eleştiriyi hafifletir ve kendini anlamayı yükselterek, bireyin öz-şefkat'i artar. Birey herhangi bir sorunla karşılaştığı zaman düşüncelilik mekanizmasını intention (niyet), attention (dikkat) and attitude (davranış/tavır) öğelerine göre çalıştırmalıdır. Bu öğeleri temel alarak mekanizmayı çalıştırmak için, düşüncelilik mekanizmasını içinde bulunduğumuz anı ve sorunları, amaçlı ve özel bir yönteme dikkat ederek, yargılamayan bir niyete ve o ana (present moment) göre düzenlemek gerekmektedir. Sonuçta, bireyde olumlu düşünceler gelişir ve olumsuz düşüncelerin etkisi hafifler ve sonuçta yaşadığı olumsuz durumlardan kendisine tecrübe edinmeye çalır (Deniz, Kesici & Sümer, 2008).

Sonuçta, öz-anlayışın bu üç bileşeni kavram olarak farklı olmasına rağmen, aynı zamanda birbirleriyle etkileşim ve ilişki halindedirler. Kişinin olumsuz duygularından uzaklaşabilmesi için belli bir miktar düşünceli olmak duygusuna sahip olması gerektiği tartışılmaktadır. Öncelikle, yargılayıcı olmayan bir düşünce eleştiriyi azaltır ve kendini anlama oranını arttırır. Kendine karşı şefkatli olma ve bağlılık duyguları da düşünceli olmayı daha çok arttırır. Örneğin, eğer kişi kendini kabul etmeye yetecek kadar bir süre yargılamadan vazgeçerse, bu duygusal tecrübenin negatif etkisi azalacak ve kişinin duygusu ile düşüncesi arasına daha dengeli bir tavır sergilemesini sağlayacaktır. Son olarak, kendine karşı şefkatli olma ve ortak paydaşım yaşıyor olmak da birbirine katkıda bulunur. Dördüncü unsur olan duygu yönetimi, duyguları bastırmak yerine, yaşamsal duyguları düzene koymak ve yaşamsal duygulara uyum sağlamayı vurgular.

2.1.2. Öz-Anlayış ve Psikolojik Danışma Kuramları

Öz-anlayışın faydalarına rağmen, psikolojik müdahalenin bireylerin öz-anlayış düzeyini etkileyip etkilemediğine ilişkin, bunu ispat edecek henüz önemli araştırmalar yapılmamıştır. Öz-anlayışın yeni yapısı, var olan psikolojik danışma kuramlarından, psikanalitik, bilişsel-davranışçı, ilişkisel ve hümanist (insancıl) kuramlarla uyumludur. Psikolojik iyi olma üzerine yapılan araştırmalara

baktığımızda, psikolojik iyi olmayı kavramlaştırmak için, iki araştırma paradigması amaçlanmıştır. Birincisi, iyi olma hazzı, olumsuz ruh halinin yokluğu ve olumlu ruh hali, yaşamdan doyum sağlamayı ölçen ve hazzın optimal düzeye çıkması ve mutluluk üzerine odaklanırken, diğeri ise, birisinin gerçek doğasını ve potansiyelini yaşamda en yüksek düzeye çıkarmaya odaklanır. Psikolojik iyi olmanın paradigması ile, çeşitli danışma kuramları, yaşamın kalitesi için uyum sağlama ihtiyaçlarını vurgular ve öz-anlayışla, insanın acı çekmesi eşsiz bir şekilde ilişkilendirilmiş ve kuram ve müdahalelerle insanın acı çekmesinin iyileştirilmesi hedeflenmiştir (Kirkpatrick, 2005).

Psikanalatik geleneğindeki obje ilişkisinden doğan gizil boşluk kavramı özellikle düşüncelilik unsuru olmakla beraber, öz-anlayış'ın yapısıyla alakalı olduğu görülmektedir. "Gizil boşluk", Winnicott'un fantezi ve gerçek arasında yatan ortak deneyim alanını ifade etmek için kullandığı genel bir terimdir. Kavram bebeğin obje gelişiminin ilk ilerlemesinin anne çocuk sembiyozundan, anne ve çocuğun iki ayrı birey oluşuna kadar olduğu fikrinden doğmaktadır. Başlangıçta, çocuk bütün dünyayı kapsayan ve kendi içinde yeterli olan fantezide yaşamaktadır. Zamanla, büyüyen gelişen çocukta farkındalık başlar. Çocuk "bana ve bana değil" duygularını algıladığı zaman öz-anlayış duygusu oluşmaya başlamaktadır. Çünkü bunlar öz-anlayış duygusunun bileşenleri olan, öz-merhamet, ortak paydaşım ve düşüncelilik olup, böylece çocuk, objektif bakış açısından kendine bir bakış açısı yaratabilme yeteneğine sahip olur. Kendisiyle diğerlerini bağlayan bu gizil süreçte çocuk, hem düşünceli olmanın hem de ortak insanlığın arasındaki farkındalığını öğrenir (Kirkpatrick, 2005).

Bilişsel -Davranışçı Kuram'a göre, Öz-anlayışın gelişmesinin kökleri en son araştırmalarda, bilişsel kuramı içerir. Bilişselciler, Gestalt iki-sandalye tekniği ile, danışanlara, "bilişsel aktivite, kendini eleştirme, uyumsuzluk, bir konuda açıklama yapma" konularında müdahale etmeyi vurgular ve böylece, kendine daha az eleştirel olmayı ve kendine daha şefkatli olmayı teşvik eder. Danışanlar, olumsuz değerlendirmelerden, kendini kabul etmeye doğru geçiş yaparlar. Bilişsel kuramların sayıca artması, düşüncelilik (mindfulness) kavramı ve tedavi kavramlarının ortaklığıdır. Gestalt terapinin amacı, kişilerin olgunlaşmasını sağlamaktır. Terapi

sürecinde, terapist danışana sorumluluk almayı öğretir. Farkındalık kazanmak bir diğer amaçtır. Gestalt kuramı öz-anlayışla ilgili olarak, özellikle düşüncelilik (farkındalık) üzerinde durmuştur. ”Perls ve diğerleri, ruh sağlığı için istenmeyen duygulara katlanma becerisi üzerinde dururlar. Aksi takdirde, duygulardan kaçmak ve aşırı bir şekilde anlam yüklemek ve onların kontrolü altına girmek önemli işlevsel bozukluklara neden olabilmektedir. Perls, aydınlatma yolu olarak farkındalığı vurgulayan Zen Budizm'i çok çekici bulmuştur. Zen Budism'de vurgulanan, anda farkındalığın önemine varoluşçu, fenomenolojik yaklaşımda da rastlanmaktadır. Gestalt terapide birey yaptıklarından, duygularından ve düşüncelerinden sorumludur. Gestalt yaklaşımının en önemli katkısı "şimdi ve burada"ya vurgusudur. Gücün kuvvetin şimdi ve burada olduğu tezi savunulmaktadır. Perls'e göre, eğer birey, "gestalt"i tamamlamamışsa, bir bütün oluşturmamışsa, tam anlamıyla şimdi ve burada olması mümkün değildir (Voltan-Acar, 2004).

İlişkisel Kuram'a göre, bu görüş, öz-anlayışın temel doğasını içine alıp, ilişkisel gelişimin önemi üzerinde durup, özellikle insan ilişkileri üzerine odaklanır Baret-Leonard (1997), kişisel empatinin yararları hakkında, empatiyi diğer bireyler için bir artış olarak görür ve kişisel empatiyi, yargılamadan alma eğilimi olarak tanımlar (Kirkpatrick, 2005). Jordan (1989, 1991a, 1991b), kişisel empati ile ilgili yazmış olduğu yazılarında kişisel empati kavramını, insanın kendisini yargılamadan, karşılaştığı durumlara açık bir şekilde yaklaşabilmesi olarak tanımlar ve kişisel empatinin bir çeşit "düzeltici ilişki tecrübesi" olduğu söyler. Jordan, kişisel empatiden temel olarak karşılıklı empatik terapinden doğan bir süreç olarak bahseder ve kişisel empatinin insanların kendi görüşlerini ve ilişki imajlarını yapısal olarak uzun süreli değişimlere sürükleyebileceğini söylemektedir. Sonuçta bu durum psikolojik sağlığı olumlu yönde etkileler (Akt: Neff, 2003a). Rice, Kubal ve Preusser (2004), hataya karşı duyarlılık, erkekler için davranışsal öz-kavramının en önemli göstergesi olarak ortaya çıkarken, kızlar için davranışsal öz-kavramla zayıf bir ilişki gösteriyor (Akt: Yaoar, 2008).

Hümanistik Kuram'a göre, muhtemelen öz-anlayış ile danışma kuramı arasındaki ilişki insancıl kurama kadar uzanır (Kirkpatrick, 2005). Rogers (1961)'e göre, bu şekilde öz-anlayış, kişinin kendine yönelik "koşulsuz pozitif saygı"sı ile

karşılaştırılabilir. Kişinin kendine karşı koşulsuz pozitif yargılamalar yapması anlamında değil, ama kendine karşı anlayışlı bir tutum takınması ile ilgilidir. Rogers & Stevens (1967), yargılayıcı olmayan, kibar kişisel tutumların hasta odaklı terapide varılmaya çalışılan son nokta olduğunu ve böylelikle bireyi daha kendinden haberdar, daha kendini ifade edebilen, daha az savunmacı ve daha açık olmasına yardımcı olduğunu söylemektedir (Akt: Sümer, 2008).

Duygusal Düzen Kuramı'na göre, öz-anlayışın yapısı, duygusal gelişim alanındaki yakın zamanda yapılan çalışmalar, özellikle de başa çıkma ve duygusal düzenleme ile ilgilidir (Neff, 2003a). Başa çıkma ve duygusal düzenleme için genellikle bu kavramları birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Geleneksel olarak duygusal odaklı başa çıkma, insanların sorunları ile yüzleşmektense kaçış reaksiyonları olarak görüldü (örneğin, önemli şeyler karşısında gülüp geçme). Daha yakın zamanlarda ise psikologlar, duygusal odaklı başa çıkmanın daha yapıcı olabileceğini öngörülmüştür. Birçok yönden, öz-anlayış faydalı bir duygusal başa çıkma yaklaşımı olarak görülebilir. Ellis'in akılcı duyuşsal kuramı insanların hem akılcı ve doğru hem de akılcı olmayan bir düşünme gizilgücüyle doğdukları sayıtlısına dayanmaktadır (Ortakale, 2008).

2.2. Öz-Anlayış ile İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar

Öz-anlayışa ilişkin çalışmalar oldukça yeni olup, öz-anlayış alanında yapılan bilimsel çalışmalar, Neff (2003b)'in, öz-anlayış ölçeğini geliştirmesi ve teorik temellerini oluşturmasıyla başlamıştır. Ölçeğin oluşturulması öz-anlayışın kendine özgü üç öğesi ile ilişkili süreçler hakkında, sonuca bağlanmamış (açık bırakılmış) sorulara cevap veren katılımcılardan küçük bir pilot grupla yapılan görüşme ile başladı. Katılımcılardan ölçekteki maddelerin tartıştıkları konu ile ne kadar ilgili olduğu ve ne anladıkları hakkında geribildirimlerle ölçekteki maddelere ilişkin geri bilidirim alındı.

Markus & Kitayama (1991), "Öz-anlayış kavramının farklı kültürlerde incelemesi" üzerine yaptıkları çalışamada, özelikle Asya gibi toplumcu kültürlerden gelen bireylerde daha özgür bir benlik kavramı olduğu tanımlanıyor. Çünkü bu tip

toplumların Budist öğreti ile birlikte öz-anlayış kavramına daha çok maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durumda Asyalıların Batılılara göre, daha kendini seven bireyler olduğu düşünülebilir. Fakat Asyalıların batılılardan daha kendilerini eleştiren insanlar oldukları da bilinmektedir (Akt: Neff, 2003a).

Neff (2003a), "Öz-anlayış (Self-compassion) kavramının yapısı"nı tanımlamış ve incelemiştir. Ona göre, öz-anlayışın üç ana bileşeni vardır: (a) Kendine karşı kibar olma: Kişinin acı veren durumlarda ya da başarısızlık durumlarında aşırı eleştirel olmaktansa, kendine karşı anlayışlı olmasını, (b)Genel insani özellikler: Bir kişinin tecrübelerini izole etmek (izolation) ve ayrı durumlar olarak değil de, tüm insanlığın yaşadığı tecrübenin bir parçası olarak görmesini, (c) Düşünceli olmak: Acı veren duygularla aşırı özdeşleşme (identification) yerine, düşünce ve duygu dünyası arasında dengeli bir bilinç geliştirmeyi içermektedir. Öz-anlayış, duygusal olarak kendini aşırı yargılama ve depresyon gibi kötü düşüncelere karşı pozitif bir kişisel yaklaşımdır. Yargılayıcı olmayan ve birbiriyle bağıntılı özelliğinden dolayı, narsizm, ben merkezcilik ve aşağı sosyal mukayeseler ile bağdaştırılan öz-güven sağlama çabalarıyla da karşı karşıya kalmaktadır. Öz-anlayış ve diğer psikolojik yapılar arasındaki ilişki incelenmiş, psikolojik işlevlerle bağıntısı keşfedilmiş ve öz-anlayış kavramı içindeki potansiyel grup farkları tartışılmıştır. Neff'e göre, öz-anlayış kavramının geliştirilmesi, bireylerin aşırı eleştirici ve yıkıcı olmasını engeller, diğer bireylerle olan bağlarını daha rahat görmelerini ve kendi duygularına daha açık yaklaşmalarını sağlar. Öyle ki, bu durum, daha az depresyon ve daha çok yaşam doyumu sağalar. Öz-anlayış kavramının değerini önemseyen kültürel bir değişim de topluma faydalı olabilir. Yapılan çalışma sonuçları göstermiştir ki, kadınların, erkeklere nazaran daha az öz-anlayış sahibi oldukları ve kadınlar, erkeklerden daha fazla kendilerini yargıladıklarına, acı veren bir durumla karşılaştıklarında kendilerini yalnız hissetmeye daha eğilimli olduklarına ve daha fazla aşırı özdeşleşme yaşadıklarını ortaya koymuştur. Özanlayışın psikolojik sağlıkla olan ilişkisini incelemek için yapılan çalışmada da kadınların daha düşük öz-anlayışa sahip olduğu ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Öz-anlayış kavramındaki potansiyel yaş-grup farklılıkları ile ilgili gelişimsel literatür çok net bir varsayım sunmaktadır: ergenlik hayatta öz-anlayış oranının en düşük olduğu dönemdir.

Neff (2003b), "Öz-anlayış Ölçeği (SCS)'nin yapı geçerliliğini sınamak" amacıyla yaptığı çalışmada Budist olan ve Budizm'i yaşamayan iki grup arasında yapılan karşılaştırmada Budistlerin öz-anlayış puanının daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Neff ve ark. (baskıda), öz-anlayışın; Amerika, Tayland ve Tayvan'daki, öz-anlayış seviyelerini karşılaştırdıkları çalışmada sonuçlar öz-anlayışın Tayland'da en yüksek, Tayvan'da en az, Amerika'da ise ikisinin arasında sıraya girdiğini göstermiştir. Karşılıklı dayanışma öz-anlayışla sadece Tayland'da, Tayvan'da ise bağımsızlıkla ilişkilendirilmiştir, Amerika'nın sonuçları bu toplumlardaki öz-anlayış düzeylerinin genel doğu-batı farklılıklarından daha çok özgül kültürel özelliklerle bağıntılı olduğunu öne sürmektedir. Öz-anlayışın, öz-güvenle özdeşleştirilen psikolojik faydalarının birçoğunu barındırdığını ifade etmiştir. Öz-anlayışın büyük ölçüde duygusal zeka ile ilişkili olduğunu ve bunun da o kişinin negatif ruh halini rahatlıkla düzenlemesi, onarması ve temizlemesi için faydalı olduğunu göstermiştir. Neff, yapmış olduğu çalışmada da öz-anlayış ve öz-güven ölçümlerinin birbirleriyle yüksek ölçüde ilişkili, fakat bu iki yapının kavram olarak da farklı olduğu sonucunu elde etmiştir.

Neff (2004), "Öz-anlayış ve psikolojik iyi olma hali" arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Neff, öz-anlayış (self-compassion) kavramının tanımının Budist psikolojisinden geldiğini belirtmektedir. Bu araştırmasında, öz-anlayış ölçeğinin temel alındığı bir araştırma hakkında bize bakış açısı sunmaktadır. Neff'e göre, öz-anlayış, çok fazla kendimizi eleştirmektense, başarısızlık ve üzüntü içerisindeki kişiye karşı duyarlı ve anlayışlı olmayı öngörür. Öz-anlayış, kişinin kendinin soyutlanmış, üzüntü verici düşünceleri ve farkında olduğu duyguları aşırı özdeşleştirmek yerine tüm bunların, insanoğlunun deneyimlerinin bir parçası olarak algılamasıdır. Araştırma sonucu, "öz-anlayışın büyük ölçüde akıl sağlığıyla ve uyum sağlayıcı fonksiyonuyla alakalı olduğunu göstermiştir. Kendini beğenmişlik ve aşağılık duygusu gibi sahte fonemenlerle öz-anlayış arasındaki fark araştırılmıştır. Araştıma sonucu göstermiştir ki, öz-anlayışın önemli ölçüde ruh sağlığı ve uyum fonksiyonları ile önemli oranda olumlu ilişki olduğu görülmüştür.

Neff, Kirkpatrcik, Rude & Deijthirat (2004), "Öz-anlayış ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki"yi araştırmışlardır. Yaptıkları bu çalışmada öz-anlayış ile,

aktif başa çıkma ve planlama stilleriyle, yani probleme odaklanma ile yüksek bir pozitif korelasyon bulundu. Dahası, öz-anlayış ile özdeşleştirilen duygusal olarak daha net olunması durumunun aracı olarak rol oynadığı yani ortamların değiştirilebileceği, öz-anlayışlı bireylerin dengeli ve düşünceli hali, onların stresten uzaklaşmak için etkili adımlar atmalarına yardımcı bir fonksiyona sahip olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Öz-Anlayışın arttırılıp arttırılamayacağı, arttırılacaksa nasıl yapılacağına ilişkin yapılan araştırmalarda, öz-anlayış seviyesinin arttırılması için birçok teknikler geliştirilmiştir. Bu tekniklerden, düşünce tabanlı (mindfulness-based) terapötik teknikler özellikle iyi olanlardır. Dolayısıyla, öz-anlayışın nasıl arttırılacağının tohumları aslında tanımında gizlidir. Katılımcıların öz-anlayış seviyelerini önemli ölçüde arttırdığını sonucunu elde etmişlerdir. Özanlayışlı bireylerin dengeli ve düşünceli hali, onların stresten uzaklaşmak için etkili adımlar atmalarına yol açmaktadır.

Kirkpatrick (2005), "Gestalt iki sandalye tekniğini kullanarak Öz-anlayış'ın arttırılması" üzerine yaptığı çalışmada, özel olarak dizayn edilmiş olan Gestalt iki sandalye tekniğini kullanarak, öz-anlayışın arttırılmasının imkanını araştırmıştır. Gestalt iki sandalye tekniği, uyumsuz, kendini eleştiren, isteklerini olumsuz değerlendirme durumundan, kendini kabul etme durumuna geçişi amaçlar. Gestalt iki sandalye tekniğinde, öz-anlayşın arttırılması için, terapinin faydalı olacağı umuldu. Toplam 80 üniversite öğrencisi alınmış olup, kontrol grubu ve deney grubu olarak ikiye bölünmüştür. Genel psikolojik iyi olma ölçeğini ve öz-anlayışın özelliklerini hedefleyen ölçümler tüm denekler tarafından doldurudu. Sonunda tüm deneklere, 2 hafta önceki kendilerine ilişkin anlayışları hakkında sorular sorularak cevapları alındı. Yapılan çalışmada beklenen hipotezlerden şunlar elde edildi: a)Deney grubunun, kendine karşı öteki olumlu tutumlarında olduğu gibi, öz-anlayışının da arttığı, kendilerine karşı olumsuz tavırlarının daha çok azaldığı b) oturuma katılan katılımcılardan, deney grubundan, elde edilen sonuçların daha iyi olduğu, rahatlamalarını ve yaşamlarını derinden etkilenmesi şeklinde daha iyi sonuçlar elde edildiği c)Takip eden durumlarda, deney grubundakilerin, davranış ve tavırlarında öz-anlayış belitilerinde artış olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan bu araştırmada, öz-anlayış ile psikolojik iyi olmanın öğeleri arasında ilişki olduğunu da

doğrulanmıştır. Psikolojik olarak iyi olma durumunu anlamanın çeşitli yolları vardır. Bir terapistin psikolojik olarak iyi olma durumunu tanımlaması tedaviyi kavramsallaştırmasını etkileyecek ve değişikliği kolaylaştıracaktır.

Neff, Hsieh & Dejıtterat (2005), "Öz-anlayış, başarı hedefleri ve akademik başarısızlıkla başa çıkma" arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin, öz-anlayışları, başarı hedefleri ve fark edilen akademik başarısızlıkla başa çıkma arasındaki ilişkiyi test etmek için iki aşamalı bir çalışma yapıldı. Birinci deneyde, öz-anlayış ile kendini yeterli algılama ve başarısızlıkla baş edebilme değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Birinci deneyde 222 üniversite öğrencisi kullanılmıştır. Burada bireyin kendi deneyimleri, kendi deneyimlerini değerlendirme ve başkalarının deneyimlerini nasıl değerlendirdikleri ve algıladıklarına bakılmıştır. Arastırma sonucuna göre, öz-anlayış ile kendini yeterli algılama ve başarısızlık karşısında olumlu düşünebilme arasında anlamlı bir ilişki bulunmustur. Buna göre öz-anlayıs düzeyi yüksek bireyler, diğerlerine göre kendilerini daha yeterli buluyorlar ve ayrıca daha az başarısızlık korkusu yaşıyorlar. İkinci deney ise 110 üniversite öğrencisi üzerinde araştırma yapılmıştır. Buna göre, öz-anlayış duygusal temelli baş etme stratejisi ile ilgilidir. Buna göre, öz-anlayışa bağlı olarak bireyler, karşılaşılan sorunlar karşısında ya baş etme stratejisi geliştirir ya da kaçma temelli strateji geliştirirler. Bu sonuçlar, öz-anlayışın üstünlük hedefleriyle olumlu ilişkisi, performans hedefleri ile negatif ilişkisi, kendini daha çok yeterli algıladıkları ve başarısızlık halinde daha az korku duygusuyla ilişkisini ortaya koymuştur. Öz-anlayışın duygu odaklı stratejiierle pozitif, kaçınma odaklı stratejilerle ise negatif ilişkisi ortaya çıkmıştır.

Neff, Kirkpatrick & Rude (2007), **"**Öz-anlayış ve öz-anlayışın psikolojik fonksiyonları"nı incelemek amacıyla 2 araştırma yapmışlardır. Öz-anlayış, bireyin acı ve başarısızlık durumlarında kendini eleştirmekten ziyade kendine karşı özenli ve anlayışlı olmayı, yaşadığı olumsuz yaşantıların insanoğlunun yaşamının doğal bir parçası olarak görmeyi, olumsuz duygu ve düşüncelerin üstünde fazlaca durmaktansa mantıklı bir bilinçle başa çıkma olarak açıklamışlardır. 1. çalışmada, laboratuar araştırmalarında, benlik tehdidi ile karşılaşıldığında, öz-anlayışın, kaygıya karşı faydalı olduğu sonucu elde edilmiştir. 2. çalışma sonucunda ise, 1 aylık aralıklarla

ortaya çıkan öz-anlayıştaki artışların, psikolojik iyi olma ile ilişkili olduğu ve öz-anlayışın terapist oranlarının, öz-anlayışın kendi verileri ile önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Sonuç olarak, öz-anlayış seviyesindeki değişimlerin, "gestalt iki sandalye" adı verilen klinik bir teknik kullanımı ile öz-anlayıştaki değişimlerin, kendini iyi hissetme seviyesindeki değişimlerle bir bağı olup olmadığı araştırılmış ve yapılan araştırma sonucunda, öz-anlayış seviyesinde artış yaşayanlar kendilerini sosyal olarak da daha bağlı hissetmişlerdir. Aynı zamanda kendini eleştirme, depresyon, düşüncelere kapılma, bilinçli bastırma ve anksiyete de azalma olmuştur. Sonuçta, kişi, benliğinin (ego'nun) yargıladığı ve değersiz hissettiği noktaya ulaşarak, kendini takdir etmeye ve anlamaya, kırılgan benliğine karşı şefkat hissetmeye başlamıştır. Sonuçta, öz-anlayışın mutluluk, iyimserlik, düşüncelilik, meraklılık ve araştırma, kabul edebilirlik, dışadönüklük ve bilinçlilik ile olumlu ilişkileri ortaya çıkmıştır. Nevrotizmle ise negatif ilişkisi ortaya çıkmıştır. Sonuçta, öz-anlayış'ın kişiliğe katkısının ötesinde psikolojik sağlıkla önemli belirtileri görülmüştür.

Deniz, Kesici & Sümer (2008), yaptıkları araştırmada**, "**Öz-anlayış ölçeği (SCS; Neff, 2003)'nin Türkçe'ye uyarlanması ve ölçeğin geçerlik ve güvenirliği"ni test etmişlerdir. Araştırma dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 184 (%54)'ü kız ve 157 (%46)'si erkek öğrenci olmak üzere toplam 341 üniversite öğrencisi araştırmaya katılmıştır. Öğrencilerin yaş aralığı 17-25 olup, yaş ortalamaları 19.81 (Ss:1.53)'dür. Öz-duyarlık Ölçeği'nin dilsel eşdeğerliğini belirlemek için 66 İngilizce öğretmenine Türkçe form ve orijinal form uygulanmıstır. Ölçeğin yüksek düzeyde dilsel eşdeğerliğe sahip olduğu görüldükten sonra ($r = .96$, $p<.001$) geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Öz-duyarlık Ölçeği'nin yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri (exploratory an confirmatory factor analysis) ile ölçüt-bağıntılı (Discriminant Validity) geçerliği ve madde toplam korelasyonları yapılmıştır. Güvenirlik çalışmaları için ise iç-tutarlık ve test-tekrar test analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları Öz-anlayış ölçeği (Self-Compassion Scale, SCS)'nin yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucuna göre, öz-anlayış ile yaşam doyumu ve pozitif duygu arasında pozitif yönde, negatif duygu ile ise arasında negatif yönde bir ilişki tespit

edilmiştir. Sonuçta, bir bireyde öz-anlayış geliştiği zaman kendisi ile ilgili olumlu düşünceler gelişir ve olumsuz düşüncelerin etkisini hafifleştirir ve karşılaştığı olumsuz durumlardan kendisine tecrübe edinir. Kısacası bir bireyde öz-anlayış geliştiği zaman kendisi ile ilgili olumlu düşünceler gelişir ve olumsuz düşüncelerin etkisini azalıyor ve karşılaştığı olumsuz durumlardan kendisine tecrübe edinmektedir.

Sümer (2008), Farklı öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin, cinsiyet, sınıf, bölüm ve sosyo-ekonomik değişkenlere göre arasındaki ilişki saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, farklı (düşük, orta, yüksek) öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasında düşük ve orta düzeyde öz-anlayış düzeyine sahip olanların öz-anlayışı yüksek olanlardan daha fazla depresyona anksiyete ve stres düzeylerine sahip olduğu bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılıklaşma bulunmamıştır. Sınıf düzeylerine (2.sınıf - 4.sınıf) göre üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılıklaşma bulunmamıştır. Bölüme göre üniversite öğrencilerinin depresyon anksiyete ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılıklaşma bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça depresyon ve anksiyete düzeyinin azaldığı fakat sosyo-ekonomik düzeye göre üniversite öğrencilerinin stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılıklaşmanın olmadığı bulunmuştur.

Akın (2008), Öz-anlayış ile başarı hedeflerine yönelme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, öz-anlayışın öz-şefkat, ortak paydaşım ve düşüncelilik faktörleri ile öğrenme yaklaşma/uzaklaşma arasında pozitif bir ilişki bulunurken; performans yaklaşım/uzaklaşma hedefleri ile arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Diğer taraftan öz-anlayışın kendini yargılama, soyutlama (izolation) ve aşırı kimlik yükleme faktörleri öğrenmeden kaçınma ile pozitif ilişkili bulunurken, performansa yaklaşım/kaçınma hedefleri ile bağlantılı ve öğrenmeye yaklaşım hedefleriyle negatif ilişkili bulunmuştur. Patolojik analiz sonuçlarına göre,

öğrenmeye yaklaşım/kaçınma hedefleri, olumlu olarak öngörülürken, performans yaklaşım/kaçınma hedefleri öz-şefkat, ortak paydaşım ve dikkatlilik tarafından negatif olarak öngörülmüştür.

Ying (2009), Üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, **"**Öz-anlayışın ruh sağlığı ve yeteneğe katkısı"nı incelemiştir. Bu çalışmada, sosyal çalışma öğrencilerinin master'larında fark edilen yetenek ve ruh sağlığına olan öz-anlayışın potansiyel katkısı test edilmek için toplam 65 öğrenci alınmıştır. Öz-anlayışın öğelerinin (dikkatlilik, ortak paydaşım, öz-nezaket, aşırı kimlik yükleme, izalasyon ve öz-yargı) fark edilen yeteneği (tutarlılık duygusu) etkileyeceği, bu durum sırasıyla ruh sağlığına (depresif semptom düzeyi) aracılık edeceği tahmin edildi. Öğrenciler, "Öz-Saygı Ölçeğini", Tutarlılık Duygusu Anketi"ni ve "Kaliforniya Psikolojik Envanteri- Depresyon Ölçeği"ni doldurdular. Araştırma sonucu, aşırı kimlik yüklemenin depresif septom düzeyini doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği ortaya çıkmıştır. Neff (2003a)'in varsayımıyla, hemen hemen bütün öz-anlayış ölçekleri birbiriyle ilişkiliydiler. Bunun tek istisnası, ortak paydaşım ve aşırı kimlik yüklemenin ilişkili olduğudur. Ayrıca bütün öz-anlayış ölçekleri, önemli ölçüde beklenen düzeyde tutarlılık duygusu ile ilişkilidir. Yani, pozitif alt ölçekler pozitif olarak, negatif alt ölçekler negatif olarak tutarlılıkla ilişkilidir. Son olarak, ortak padaşım (common humanity) hariç tüm öz-anlayış alt puanları ve tutarlılık önemli ölçüde depresif semtom düzeyiyle beklenen yönde ilişkili çıkmıştır. Otak paydaşım, marjinal olarak, önemli ölçüde depresif semptomlarla ilişkidir (r= -.23, p=.07). Ayrıca bu araştırmada cinsiyetler arasında depresif semptom düzeyi test edilmiş bu durum kadınlarda erkeklere oranla önemsiz derecede yüksek çıkmıştır (M=11.55, SD=8.58 vs M=10.29, SD=9.00), ama bu durum istatisitksel olarak anlamlı değildir. Bireylerin öz-anlayış oranlarını hangi ortamların arttırdığı ve hangilerinin azalttığı ilginç bir sorudur. Örneğin, bir çocuğun ilk yıllarındaki yetiştiriliş şekli onun ilerleyen yıllarda anlayışlı, kendini seven, değer veren bir birey olup olmayacağını belirleyebilmektedir.

Gottheim (2009), Üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, "Öz-saygı, Öz-anlayış, savunmacı öz-saygı ve saldırganlığın yordayıcılarının narsist özelliklerle ilişkisi"ni araştırmıştır. Öz-saygının iki alt boyutu olan, saldırgan

davranışın yordayıcıları olarak, narsist öz-saygı ile savunmacı öz-saygı arasındaki ilişki ile; son zamanlarda ortaya çıkan, öz-anlayış ile öz-saygı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmasını, Northeastern Üniversitesi'nde 181 üniversite öğrencisi üzerinde, "Rosenberg Öz-saygı ölçeği (SES; Rosenberg, 1989)", "Öz-anlayış ölçeği (SCS; Neff, 2003)" ve "Narsistik Kişilik Envanteri (NPI; Raskin & Terry, 1988)" , "Marlowe-Crowne Social Desirability Scale (MCSD; Crowne & Marlowe, 1960)" ve "Saldırganlık Anketi (AQ; Buss & Warren, 20009)" ölçekleri online sistemi kullanılarak internet üzerinden uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öz-saygı ile saldırgan davranış arasında negatif bir ilişki ortaya çıkmıştır. Öz-anlayışa sahip birisinin saldırganlık düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öz-anlayışın, benliği tehdit eden başarısızlık ve negatif değerlendirmeler gibi durumları önlediği ortaya çıkmıştır. Öz-anlayış yüksek olduğu müddetçe, narsizmin düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durumun nedeni, öz-anlayışa sahip olan bireylerin narsist özelliklerinin azlığından kaynaklanabilmektedir. Ayrıca, öz-anlayış becerilerinin kazandırılmasının, saldırgan vak'aların azaltılmasında, yararlı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Kingsbury (2009), On-line sistem üzerinden, 127 kişi üzerinde, "Empati ve düşüncelilik arasındaki ilişki: Öz-anlayışın rolünü anlamak" üzerine araştırma yapmıştır. Yapmış olduğu bu araştırmasında, düşüncelilik ve empati arasındaki derin ilişki ve bu ilişkide öz-anlayışın rolünü ispatlamışlardır. Özellikle bu çalışma empatinin üç öğesi üzerinde durmuştur: Bunlar, bakış açısını alma, empatik ilişki ve kişisel stres'dir. Bu çalışmaya düşüncelilik düzeyini değerlendiren, kişisel rapor ölçeğini, öz-anlayış ölçeğini ve empatinin üç unsurunu kullanarak, toplam 127 kişi on-line sistem üzerinden katıldı. Araştıma sonuçları göstermiştir ki, perspektif bakış açısı, düşüncelilik ve kişisel stres arasında güçlü ilişkiler ortaya çıkmıştır. Öyleki, bakış açısı alma ve düşüncelilik düzeyi yüksek olan bireylerin, kişisel stresleri (sıkıntıları) düşük bulunmuştur. Çoklu regresyon analizleri de göstermiştir ki, öz-anlayış, düşüncelilik ve kişsiel stres arasında önemli bir role sahiptir. Düşünceliliğin unsurlarından, kendini yargılamama ve tepki göstermemenin, bakış açısını alma, kişisel stres ve öz-anlayış ile ilikisi en çok çıkmıştır. Empatik ilişkinin, öz-anlayışla

aralarında güçlü pozitif ilişki çıkarken, diğerleriyle ilişkide anlayışın gelişmesinde, de öz-anlayışın rolünü desteklemiştir.

Neff & McGehee (2009), "Ergenler ve genç yetişkinlerin özanlayışları ve psikolojik esneklikleri" arasında karşılaştırmalı ilişkiyi incelemişlerdir. Arastırma 235 ergen ve 287 genç yetişkin üzerinde yapılmıstır. Bu arastırma göstermiştir ki, öz-anlayışın, hem ergenlerin hem de genç yetişkinlerin iyilik haliyle güçlü bir bağlantısı vardır. Genç ve genç yetişkinlerdeki öz-anlayışın farklılığının belirleyicileri de aile ve bilişsel faktörlerdir. Bulgulardan elde edilen sonuca göre, öz-anlayış düzeyi düşük genç ve genç yetişkinlerin kendi kendilerine olumsuz bakışları yıkıma neden olabilir. Sonuçta öz-anlayış, aile, bilişsel faktörler ve iyilik halindeki bağlantılara dayanmaktadır. Yapılan araştırmalar öz-anlayış düzeyi düşük genç ve genç yetişkinlerin kendilerine olumsuz baktıklarını göstermektedir. Genç ve genç yetişkinlerin kendilene olumsuz bakışları yıkıma neden olabilir.

Yılmaz (2009), Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları (Self-Compassion) ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ve anne-baba tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, bölüm, anne babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ve kardeş sırası (ilk, ortanca, sonuncu) değişkenleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunup bulunmadığı araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre, cinsiyet değişkeni açısından, kız öğrencilerin anne baba tutumlarını demokratik, erkek öğrencilerin ise koruyucu ve otoriter algıladıkları bulunmustur. Sınıf düzeyine (1.sınıf – 3.sınıf) göre birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerine göre anne-baba tutumunu koruyucu olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fakülte ve bölüm değişkenine göre anne baba tutumu arasındaki fark anlamlı bulunmustur. Sosyo-ekonomik düzey ile anne-baba tutumu arasındaki fark anlamsız bulunmustur. Anne ve babanın eğitim düzeyine göre demokratik anne baba tutumu arasındaki fark anlamlı bulunmustur. Anne ve babanın eğitim düzeyine göre koruyucu ve otoriter anne-baba tutumu ise anlamsız bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin cinsiyet değiskeni ile öz-anlayışları (Self-Compassion) arasındaki fark anlamsız bulunmuştur. Sınıf düzeyine (1. sınıf – 3. sınıf) göre, 3.sınıf öğrencilerinin öz-anlayış puanları, 1.sınıf öğrencilerinin öz-anlayış puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksektir. Fakülte ve bölüm değiskenine göre öz-

anlayış arasındaki fark anlamsız bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzey ile öz-anlayıs arasındaki fark anlamsız bulunmuştur. Anne-babanın eğitim düzeyine göre, öz-anlayış arasındaki fark anlamsız bulunmuştur.

İskender (2009), Türk üniversite öğrencilerinde öğrenmeye ilişkin kontrol inancı, öz-yeterlik ve öz-anlayış arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bunun için, Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin, cinsiyet farklılıklarına göre öz-anlayışın, öz-yeterliliğin ve öğrenmede kontrol inancının anlamlı ölçüde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, öz-merhametin, kendine yeterlik ve öğrenmede kendini kontrol inancı arasında pozitif ilişki olduğu; kendini yargılama ile öz-yeterlilik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucunu elde etmiştir. Ortak paydaşım ile öz-yeterlilik ve öğrenmede kendini kontrol ile pozif bir ilişki, kendini yargılama ile ise aralarında negatif bir ilişki çıkmıştır. Diğer taraftan, izolasyon ile öz-yeterlik ve öz-merhamet arasında negatif bir ilişki, kendini yargılama arasında pozitif bir ilişki görülmüştür. Düşüncelilik, öz-yeterlilikle ve öğrenmede kontrol inancı ile pozitif ilişkili olup, izolasyon ve kendini yargılama arasında negatif bir ilişki görülmektedir. Sonuçta aşırı özdeşleşme (identification) ile öz-merhamet ve öz-yeterlilik arasında negatif bir ilişki, izolasyon ve kendini yargılama ile aralarında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

2.3. Karar Verme

2.3.1. Karar Verme Kavramının Tanımı

En genel anlamıyla karar verme, bir bireyi erişmeye çalıştığı hedefe götürmesi düşünülen çeşitli yollardan birini seçme işlemidir. Yani, karar verme, bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir objeye ulaştırabilecek birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş şeklinde tanımlanabilir (Deniz, 2002). Zunker (1989)'a göre, karar verme, bireyin var olan seçeneklerden birisini seçmesidir (Akt: Şeyhun, 2000). Karar verme, sunulan seçenekler arasından en uygun olanın seçilmesidir. Develioğlu (2006)'na göre, karar verme alanındaki kuramsal görüşlerin bireyin seçimlerini bazı karar durumlarında gözlemesi ve bu seçimlere bakarak içsel karar verme süreci hakkında bilgi edinilmesi yoluyla belirlenmektedir. Köse

(2002)'ye göre, karar verme, bir amaca ulaşabilmek için eldeki olanak ve koşullara göre mümkün olabilecek çeşitli olası eylem biçimlerinden en uygun görünenin seçmesidir.

En genel anlamıyla karar verme; sunulan veya mevcut alternatifler arasından en uygununun seçilmesi olarak tanımlanabilir. Karar verme ile ilgili tanımlara baktığımızda genellikle "seçenekler arasından uygun bir seçim yapılması" ilkesi dikkatimizi çekmektedir. Karar verme, en önemli yaşam becerilerinden biridir. Yerinde, zamanında, doğru ve uygun verilmiş kararlar bireyin yaşamında olumlu değişimlere neden olurken, aksine hatalı verilmiş kararlar bireylerin yaşamını olumsuz yönde etkileyecektir. Genel olarak karar verme bilişsel (zihinsel) bir süreçtir ve bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak tanımlanabilir (Güçray, 1998).

2.3.2. Karar Verme Kavramına İlişkin Görüşler

Deniz (2004)'e göre, kişinin sahip olduğu bireysel farklılıkların, karar verme davranışı üzerinde etkileri vardır. Çok seçenekli karar alma süreçleri, bireyler açısından daha fazla güçlük ortaya çıkarmaktadır. Bu durum bireyde stres durumlarının yaşanmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda bu karar verme karmaşıklığı, bireyi karar vermede olumsuz etkilemektedir.

Mann (1989), ergenlik döneminde, bireyin karar verme alanındaki yeterliliği ile ilgili bazı önemli değişikliklerin oluştuğunu belirtirtmekte; Lewis (1981), yaşı ileri olan ergenler, daha çok seçenek oluşturabilmekte, geleceğe yönelik sonuçlara daha fazla önem vermekte, uzmanlara daha çok başvurmakta ve verilen tavsiyelerin doğurgularının daha çok farkında olmaktalar; Schvanevelldt ve Adams (1983), ergenlik döneminde, bireyin farklı stratejilerden parça parça kullandığını; Baron ve arkadaşları (1993), karar verme becerilerinin, matematik ve fizik kavramlarıyla ilişkili olduğu ve bireyi özgür bir şekilde karar verme sorunuyla karşı karşıya geyirmeyen, bireye seçim hakkı tanımayan bir eğitim sistemine sahip olan kültürlerde yavaş geliştiğini söylerler (Akt: Ersever, 1996).

Günlük yaşamda aşılması gereken bazı engellerle karşılaşılır ve bunların aşılması için bazı problem çözme yolları denenir. Karar verme kuramcıları, etkili karar vermeyi, kişinin durumu ile hedeflediği durum arasındaki, çelişkiyi fark etmesi ile başlayıp, bu çelişkiyi azaltmak için çeşitli seçenekleri tanımlama ve değerlendirmeyi, seçmeyi, hareket planı yapmayı, gerekli hareketleri yapmayı, hareketin sonuçlarını değerlendirmeyi, hareketin etkililiği ile ilgili olarak bilgiyi işleme ve geri bildirimleri depolamayı içeren çok öğeli bir süreç olarak değerlendirmektedirler (Korkut, 2004).

Günlük yaşamda oluşan hızlı değişiklikler bireyi doğru ve çabuk kararlar almaya yöneltmektedir. Bu nedenle kararsızlık durumu günümüz insanının yaşadığı sosyal destek, bilgi eksikliği, çatışma, kaygı ve kendilik saygısı vb.değişkenlere bağlı olarak bireylerin yaşamlarında önemli bir sorun teşkil etmektedir (Sarı, 2006)

2.3.3. Karar Verme Süreci

Bireyler her gün değişik önemlerde karar verirler. Dolayısıyla karar verme, ilk bakışta oldukça karmaşık olarak görülmeyebilir. Birey bir karar verme ihtiyacı hissettiğinde karar verme süreci başlamaktadır. Daha sonra birey bir hedef veya bir amaç belirleyerek hedefine veya amacına yönelik seçenekler hakkında bilgi toplar. Gelecekte seçeneklerin sonuçlarına erişme olasılığı ve kendi değerleri üzerinde durur. Bu değerlerin netleştirilmesi etkili kararlar için önem taşımaktadır. Bireyin birçok seçenek arasından birine yönelmesi bilişsel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, seçenekler hakkında ayrıntılı bilgi edinilmesi, edinilen bilgileri sınıflama, önem sırasına koyma, her birinin istekleri karşılama olasılığı yönünden irdelenmesi gibi işlemleri gerektirmektedir (Kökdemir, 2003).

Carney ve Wells (1995), yaptıkları çalışmada karar verme süreci ile ilgili yedi halka tanımlamışlardır. Bu sürecin kendi içinde aşamaları vardır. Bu aşamaları şu şekilde özetleyebiliriz (Akt: Kesici, 2002).

1. Farkında olma: Artan rahatsızlık duygusu ve hissi değişikliklerle karar veremye hazır olma durumudur.

2. Kendini değerlendirme: Kariyerle ilişkili konularda dikkat etmek zorunda olduğumuz kendi kendimizi tanımanın önemli bir kriter olmasıdır.

3. Araştırma: Farkında olarak karar verme süreci, mutlaka doğru, geniş ve konuyla ilgili bilgiyi içerir.

4. Bütünleştirme: Meleki kriter ve kişisel kriter arasında uygunluğun değerlendirilmesi ve ihtiyaç ve arzularımızı karşılayacak olan durumlarda mesleklerde çalışma fırsatını artırmak için yardımcı olunmasu durumudur.

5. Sorumluluk: Bazı noktalarda karar ihtiyacımız ve hareket ihitiyacımız vardır. Sorumluluk zamanı geldiğinde bilinçli bir seçim yapmak için yeterli bilgilere sahip olmalıyız.

6. Uygulama: Bir plana dayanmaksızın sorumluluk almak ve karar vermek başarıya götürmez. Plan kararı verme noktasında ne, niçin, ne zaman ve nasıl sorularının cevaplarını içerir.

7. Yeniden değerlendirme: Bir noktaya dikkat çektiğimizde yeniden karar verebiliriz ve farklı yöne hareket edebiliriz

Gelatt (1989), karar verme süreciyle ilgili görüşlerini yeniden değerlendirmiş ve kuramında karar verme sürecinde "olumlu belirsizlik" kavramından bahsetmiştir. Buna göre, karar verme süreci, "olumlu belirsizlik" kavramı ile aynı anlamı içermektedir. Karar verme; bilgi, işlem ve seçim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bireylerin karar verebilmek için sürekli bilgilerini geliştirmesine ve yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Birey mantıklı bir karar stratejisi kullanarak karar verse bile toplumdaki değişim nedeniyle verdiği karar gelecekte geçerliğini yitirebilmektedir. Bu nedenle bireyin karşılaştığı belirsizlik durumuna uyum sağlayarak karar vermesi gerekmektedir. Olumlu belirsizlik kavramının kullanımında karar veren birey, gelecekten net emin olmamalı, belirsizliği olumsuz bir süreç olarak tanımlamamalı, var olan bir gerçek ve süreç olarak kabul edip inanmalıdır (Akt: Şeyhun, 2000).

Karar kuramıyla ilgili araştırmaları incelediğimizde, araştırmalar karar verme süreci üzerinde yoğunlaşmış ve karar verme sürecinin evreleri üçe ayrımlı, bu evrelerin birbirinden bağımsız evreler olduğu, her karar verme evresinin, kendi

içinde bir dizi ön ve son karar evresinde verilen alt kararlardan oluştuğu ortaya konmuştur (Ersever, 1996; Eldeleklioğlu; 1996; Deniz, 2002; Kesici, 2002; Avşaroğlu, 2007). Bunlar:

1. Karar Öncesi Dönem:

Öncelikle bir çatışma durumunun varlığı söz konusudur. Çatışma durumunda birey kararsızlık durumundadır. Bu çatışma bireyde, karar vermesini güdülendiren bir gerginliğin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Karar verici durumundaki birey, bu çatışmayı yaşayarak, ideal olduğunu düşündüğü seçenekler aramaya başlamaktadır. Bu süreçte karar verici, seçenekleri ve ortaya çıkartacağı sonuçları kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir.

2. Karar Dönemi:

Bu dönemde karar verici olan birey, karar durumuna uyum sağladıktan sonra, elinde bulunan tüm seçenekleri ideal olanla karşılaştırmakta ve elemeye başlamaktadır.

3. Karar Sonrası Dönem:

Birey, verdiği kararın uygulaması sonucunda ortaya çıkan durumun bir değerlendirme ve yorumunu yapmaktadır. Adair'e (2000), göre karar verme sürecinde öncelikle problemin ortaya konulması gerektiğidir. Yapılması gereken bir sonraki adım, gerekli bilgilerin toplanmasıdır. Daha sonra sonuca ulaşabilmek için uygun seçenekler oluşturulmalıdır. Bütün olasılıklar çeşitli boyutları ile düşünülmesi için olaylara geniş bir açıdan bakılmalıdır. Karar vermede öncelikli etkinlik, seçim ölçütlerinin belirlenmesidir. Eğer bir seçenek, mutlaka olmalı, ölçütünü karşılamıyorsa bu seçenek elenmelidir. Tam tersi olarak eğer bir seçim sırasında temel ölçütlere ulaşıyorsa bunlar gerekli olan çok fazla istenenlerdir. Üçüncü ölçüt ise "olsa iyi olurdu" ölçütleridir. Karar verme sürecindeki son adım ise verilen kararların uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesidir.

Karar verme sürecinde yararlanılabilecek adımları Adair (2000), beş kategoride toplamıştır. Bu kategoriler şekil 1'de aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 1: Karar Verme Sürecine Klasik Yaklaşım (Adair, 2000; Akt:Deniz, 2002).

Kuzgun (2000), karar verme davranışının ortaya çıkabilmesi için üç koşulun bulunması gerektiğini söyler. Bu koşullar şunlardır:

1. Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran bir güçlülüğün varlığı ve bu güçlüğün birey tarafından hissedilmesi

2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması

3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olmasıdır. Seçeneklerin birey açısından istenirlik derecesi, kararın yönünü belirleyen en önemli faktördür.

Gordon (1978), karar sürecinin sekiz adımdan oluştuğunu söyler: Bu adımlar:

1- Amacın belirlenmesi

2- Kontrol edilebilen değişkenlerin belirlenmesi

3- Kontrol edilemeyen değişkenlerin belirlenmesi

4-Kontrol edilebilen değişkenlerin, kontrol edilemeyen değişkenler ile olan ilişkisinin belirlenmesi

5-Amaca bağlı olarak her bir olası kararın etkisini belirleme

6-Kararın verilmesi

7-Sonuçların yorumlanması

8- Sonraki çalışma zamanı için karar sürecinin yenilenmesidir (Akt: Köse, 2002).

2.3.4. Karar verme Stilleri ve Stratejileri

Karar verme stilleri ile ilgili kuramsal açıklamalar, karar davranışı ve bireylerin karar verme sürecinde topladıkları bilgi miktarı ile hızında odaklanmıştır (Taşdelen–Karçkay, 2004). Karar verme stratejilerinin kullanımı bireyin yaşına, karşılaşılan duruma ve yaşadığı olaylara bağlı olarak değişebilmektedir. Karar verme bireylerin hayatında, yemek yeme ve uyuma gibi fizyolojik gereksinimleri etkilediği gibi politik, ekonomik, mesleki ve aile ile ilgili kararları ve daha birçoklarını içine alan geniş bir olgudur (Schvaneveldt ve Adams, 1983; Akt: Develioğlu, 2006).

Karar verme durumunda kullanılan, karar veme stratejilerini ve karar verme stillerini açıklamak üzere farklı kuramsal görüşler ortaya çıkmıştır. Belirtilen kuramsal görüşlerde, karar verme bağlamında, strateji kavramı, belli bir karar verme durumunda bireyin uygulayacağı davranışları seçmesi, stil kavramı ise, bir karar verme durumunda bireyin soruna genel bir yaklaşımını belirleyen kişisel bir taraf olarak ele alınmaktadır. Bununla beraber yapılan çalışmalarda karar verme stratejisi ve karar verme stili kavramları, genellikle eş anlamlı olarak ele alınmakta ve biri diğerini içerecek şekilde kullanılmaktadır. Karar verme sürecinde, bireylere göre değişebilen bazı stiller mevcuttur. Bu stiller, hem bilişsel hem de davranışsal olarak gözlenebilmektedir (Nunnally,1978; Akt: Avşaroğlu, 2007).

Mann, Harmoni ve Power (1989), karar verme stillerini bilişsel açıdan ele alan araştırmacılar; konu ile ilgili dokuz yapıdan bahsetmişlerdir. Bunlar:

1. Seçim: Karar verme becerisi için bir ön koşul olup, kararların kontrolü; içtepisel denetim ve kendine saygı ile ilgili bir durumdur.

2. Anlama: Bilişsel süreç olarak karar verme etkinliğini anlamaktır.

3.Yaratıcı Problem Çözme: Problemin tanımlanmasını, seçilecek alternatiflerin ortaya çıkarılmasını, yeni alternatifleri üretmek için seçim alternatiflerinin yaratıcı bileşimi ve amaçlarına ulaşmak için gereken adımlardır.

4. Uzlaşma: Aile ile veya arkadaşları ile bir uyuşmazlıkta, kabul edilebilir bir çözümde anlaşmaktır.

5. Sonucu değerlendirebilme: Kendisi ve diğerleri için, seçilen eylemlerin sonuçları hakkında düşünebilme düzeyidir.

6. Doğru seçim: Bilginin etkili ve mantıklı olarak elde edilmesi için ön koşuldur.

7. Güvenirlik: Alternatiflerin seçiminde bilginin güvenirliğini değerlendirme becerisidir.

8. Kararlılık: Yetenekli karar veren kişiden, seçimlerde istikrarlı olması beklenir.

9. Bağlanma: Kararların bağlayıcılığı ile ilgilidir (Akt: Tiryaki, 1997).

Karar verme stili, karar verirken toplanan bilgiler ve düşünülen çeşitli alternatif durumlarıdır. Beş tür karar verme stili vardır (Scott ve Bruce, 1995; Philips, Pazienza, & Ferrin, 1984). Bunlar:

1. Akılcı karar verme stili: Karar verme durumunda, bireylerin karar vermesi gereken durumla ilgili araştırma ve inceleme yaparak duruma en uygun alternatifi seçmesidir. Akılcı karar verme stiline sahip bireyler, daha dikkatli bir tutum sergilerler.

2. Sezgisel karar verme Karar verme durumlarında bireylerin içsel olarak duyguları ve sezgileri ile karar vermesidir.

3. Bağımlı karar verme: Karar verme durumlarında bireyin başkalarının tavsiyelerine ve yönlendirmelerine göre karar vermesidir.

4. Kaçıngan karar verme: Karar verme durumunda bireyin karar vermemek için karardan uzaklaşmasıdır.

5. Spontan karar verme: Karar verme durumunda bireyin o andaki ve koşuldaki durumuna göre karar vermesidir.

İlk olarak Dinklage (1969), tarafından isimlendirilen daha sonra bir çok araştırmanın yapıldığı bazı karar verme biçimlerini saptamıştır

1. İçtepisel karar vericiler (İmpulsive decider): Karşılarına çıkan ilk seçeneğe yönelerek, ani kararları olup salt duygulara ve isteklere dayalıdır. ”Şimdi karar ver, sonra düşün”.

İçtepisel kişiliğe sahip kişiler, uyaranlara karşı aşırı duyarlı olup, uyarıldığı zaman düşünmeye vakit bulamadan birden tepki gösterirler (Reıch, 1991).

2. Kaderci karar vericiler (Fatalistic decider): Problemin çözümü veya kararı çevresel olaylara veya kadere bırakırlar.”Şimdiye kadar ne oldu ki, bundan sonra ne olacak”.

3. Boyun eğici karar verenler (Compliant decider): Karar verirlerken bir başkasının planına veya önerilerine boyun eğerler. “Karar sizinle uyuşuyorsa, benimle de uyuşur”.

4. Erteleyici karar vericiler (Delaying decider): Problemi askıya alırlar, “Bu konuları daha sonra düşünelim”.

5. Kendine eziyet ederek karar vericiler (Agonizing decider): Seçenekler hakkında bilgi toplamaya ve onlar üzerinde düşünmeye çok fazla zaman harcarlar. “Kararımı veremiyorum”.

6. Plan yaparak karar vericiler (Planning decider): Belli bir hedefe ulaştıracak seçenekleri sistematik olarak inceler; isteklerle fırsat ve imkanlar arasında bir denge oluştururlar. “Ben kaderimin kaptanıyım, geleceğimden kendim sorumluyum”.

7. Sezgisel karar vericiler (İntuitive decider): Karar verme sürecine kısmen mistik, kısmen bilinçaltı güdülere ağırlık veren bir tutum sergilerler. “Hisle doğrudur. Bana öyle geliyor ki…” Sezgisel karar alıcılar, düşüncesizce haraket etmeye

meyillidir (Haren, 1979; Haren, 1978; 1978; Aktaran: Philips, Pazienza, & Ferrin, 1984).

8. Donup kalarak karar vericiler (Paralytic decider): Karar verme sorumluluğunu hissederler ancak ona yaklaşma gücünü kendilerinde göremezler. Bir karar verme planı yapamazlar, erteleme kararı da veremezler. ”Ne yapacağımı bilmeliyim, fakat onunla henüz ilgilenmiyorum” (Akt: Kuzgun, 2006).

2.3.5. Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Karar Verme

Psikolojik danışma hizmeti, rehberlik hizmetlerinin merkezini oluşturur. Diğer bir ifade ile diğer tüm rehberlik hizmetleri, psikolojik danışma anlayışı ve yaklaşımı içinde verilmektedir. Birey kendini gerçekleştirme çabalarını sürdürürken önemli ya da önemsiz, bilinçli ya da farkında olmadan, bir takım tercihler yapmakta, kararlar almaktadır. Bireyin karar verirken daha bilinçli davranmasına, dış baskılardan ve iç çatışmalarda arını olmasına yardımcı olmak rehberliğin en önemli amacıdır (Yeşilyaprak, 2006). Günümüzde ilköğretim ve ortaöğretim okullarında psikolojik danışma ve rehebrlik hizmetlerinde gelişimsel rehberlik yaklaşımı benimsenmiş olup, gelişimsel rehberlik programının benimsediği en önemli amaçlarından biri de öğrencilere karar verme becerilerinin öğretilmesidir. MEB (2003), 2552 sayılı Tebliğler Dergisi’nde Yöneltme’nin ilkeleri ve amaçlarında, öğrencilerin kararını doğru ve gerçekçi verebilmesi yönünde rehberlik yapılması gerektiği, geleceği planlama ve geleceğe yönelik karar verme hakkına sahip olduğunun önemi vugulanmaktadır. Ülkemizde klasik rehberlik anlayışından dolayı, rehberlik ilköğretime nazaran daha çok ortaöğretimde yaygındır. Temel eğitimin 8 yıla çıkmasıyla, ilköğretim son sınıftaki öğrenciler, “hayata” ve “üst öğrenime” yönelme konusunda gerçekçi ve doğru kararlar vermek durumunda olduklarından 222 saylı İlköğretim Kanunu, 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu” ve 4306 sayılı 8 yıllık temel eğitim kanunu” göre, öğrencilerin kendilerini tanıma ve karar verme becerilerini kazanmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Psikolojik danışma; belli bir türde yardım ilişkisi, bir dizi etkinlikler, yöntemler veya hizmetlerin sunulduğu alandır (Nelson-Jones; 1982). Psikolojik

danışma sürecinde ilk adım, danışman ve danışan arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanmasıdır. Danışman, danışanın gelişmesi için uygun olan bir ortamı oluşturduktan sonra psikolojik danışma sürecinde karar verme evresine geçilebilir. (Ersever, 1996).

Gibson ve Mitchell (1990)'e göre, psikolojik danışma, "Bireyin karar verme ve problem çözme ihtiyaçlarını karşılayarak gelişim ve uyumunu sürüdürmesine yardımcı olmak amacıyla bireyle yüzyüze kurulan psikolojik yardım ilişkisidir (Akt: Yeşilyaprak, 2006). Danışman, bireyin karar verme ve verdiği kararları uygulamasında yardımcı olur. Problem çözümüne veya kişilik gelişimine yönelik olsun olmasın, bütün danışma çabaları danışanın geleceği üzerinde yoğunlaşmaktadır (Eisenberg ve Delenay, 1998).

Rehberlik Hizmetlerinin birinci ve en önemli işlevi, bireylere kendilerinde var olan potansiyelleri doğru değerlendirmelerine yardımcı olacak yaşantılar edinmelerini ve bu yaşantıların anlamı üzerinde düşünmelerini sağlayak kendilerini tanımalarını sağlamak olup; diğer ikinci işlevi ise, bireyleri seçeneklerden haberdar ederek, yani seçenekleri araştımaları için, gerekli tutum ve davranışları kazandırmaktır (Hamarta, 2010). Yaşamın her döneminde farklı sorunlar olduğundan dolayı, bireye büyüme ve gelişme süreci içerisinde farklı gelişim alanlarındaki temel ihtiyaçlarını karşılaması ve bu alanlarda döneme özgü gelişim görevlerini yerine getirebilmesi ve gerçekleştirebilmesi için profesyonel düzeyde hizmet sunulmalıdır (Yeşilyaprak, 2007).

Etkili karar verme yöntemlerinin öğretilmesinde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemli bir fonksiyonu vardır. Rehberlik hizmetlerini, "karar vermeye yardım süreci" olarak algılayanlara göre kişi, karar vermede güçlük çektiği zaman, rehebrliğe gereksinim duyacaktır. Kişinin kendini yönetebilmesi ve doğru kararlar verebilmesi, ona bu anlayışla rehberlik yapılmasına bağlıdır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri bireyleri iş ve meslek seçimi kararları arasında gereksinim duydukları olgusal bilgiyi sağlamak amacı ile başlatılmıştır. Bir birey olarak öğrencilerin sağlıklı karar verebilmeleri için mevcut seçenekleri doğru olarak algılamaları ve uygun tercihlerde bulunmaları gerekmektedir. Eğitim süreci içerisinde rehberlik hizmetlerinden beklenen en önemli işlev, öğrencilerin ilgi, eğilim

ve yetenekleri doğrultusunda, aynı zamanda ülkenin ihtiyaç ve koşulları da dikkate alınarak, üst öğrenime ve iş alanlarına yönlendirilmesi doğrultusunda yardımcı olmalıdır (Tan, 1989; Tan, 1992; Kuzgun, 1991; Kuzgun, 2006; Bakırcıoğlu, 1994; Kepçeoğlu, 1997; Bozgeyikli, 2004).

Danışmanların görevi, çeşitli karar verme sistemlerinden geçerek danışanın çalışmasına yardım etmek ve danışanlarına yapmayı deneyecekeleri seçenekelerin bulunması gereken bir listeyi sunmaları gerekir (Çolakkadıoğlu, 2003). Danışanın sağlıklı ve akılcı karar vermesi onun özerkliği ile ilgilidir. Özerklik ise, danışanın bağımsızlığını ve kendi kendine hareket edebilme becerisidir. Rehberlik servislerinde, öğrencilerin bu becerilerini geliştirmeye yönelik faaliyet ve etkinlikler yapılmalı ve onların kişilik gelişimleri desteklenmelidir (Ergene (2004). Öğrencilerin karar vermeye ilişkin zorlanmaları durumunda psikolojik danışma ve rehberlik servisi bu görevi üstlenmesi gerekmektedir. Karar verme ile ilgili kuramsal görüşlerde ve araştırmalarda bireylerin etkili karar vermelerinin kendilerinin ve diğerlerinin yaşamlarını daha doyumlu hale getireceği ve etkili kakar verme yöntemlerinin öğretilebileceği ileri sürülmektedir (Tyler, 1961; Wrom, 1964; Gelatt, 1978; Gati, 1986; Krombolta ve ark., 1986; Akt: Bacanlı, 2000). Bazı dönemlerde alınan kararlar ve yapılan seçimler bireyin yaşamını şekillendiren önemli etkendir. Karar verme bir beceri olup eğitimle kazanılır. Bu nedenler etkili karar verme becerisinin kazandırılması, bugün psikolojik yardımın geliştirmeye çalıştırdığı davranışlardan biridir (Bozkurt, 2005).

Psikolojik danışmanların eğitimle kazandıkları bilgi ve becerilerin yanı sıra bazı kişilik özelliklerine, bir takım becerilere ve yeterliliklere sahip olması beklenmektedir. Bu özelliklere, cesaretlendirici olma, destekleyici olma, sıcaklık, yakınlık, tolerans, içtenlik, kendini açabilme, problem çözebilme, açık görüşlülük, esneklik, empati kurabilme, ince düşünme, aktif dinleyebilme, sorumluluk alabilme, güvenilir olma, benlik saygısı, aktif olma, güç ve kontrol becerisine sahip olma, anlayış, uyumlu ve dengeli olma, sabırlılık, dürüstlük örnek olarak gösterilebilir (Yavuz, 2006). Toplum içindeki çok çeşitli hareketlilikler, bireyler için bir çok önemli sorunu ortaya çıkarmaktadır. Psikolojik hizmetlerin temelinde gelişmekte olan insana, onun ihtiyaç duyacağı psikolojik yardımı vermek vardır. Bu durum,

karar verme becerilerinde ve kişisel sorunların çözümünde psikolojik danışmanın önemini arttırmıştır (Kepçeoğlu, 1986).

2.3.6. Karar Verme Becerisinin Geliştirilmesi

Karar verme, dinamik bir süreçtir ve birey bu süreç içerisinde etkin bir rol üstlenmektedir (Çetin, 2009). Eğitimin asıl amacı bireyin problem çözme gücünü geliştirmektir. Karar verme, yol ayrımına gelindiğinde, bir seçme yapılması gerektiğinde yerine getirilmesi gereken bir işlemdir. Özgür ve özerk birey olmak, karar verme sorumluluğunu taşımak ve bu sorumluluğu iyi bir şekilde yerine getirmekle mümkün olabilir. Bu alanda öğrencilerin ilgisini çekecek sınıf etkinlikleri düzenlenebilir.

Mesleki psikolojik danışmada, danışman, sabırlı ve dikkatli bir dinleyici olmalı, danışanı yargılamadan dinlemelidir. Danışanın, düzensiz ve çelişik ifadelerini daha anlaşılır hale getirmek için danışman sırası geldikçe duyguları doğru terimlerle adlandırarak danışana yansıtmalı, düşünceleri mantık sırasına koyarak tepkide bulunmalıdı (Kuzgun, 2006).

Psikolojik danışmanların; bireysel ve grupla danışma merkezli, eğitim ve mesleki planlama, kişisel problem çözümü, karar verme, aile problemleri ve kişisel gelişimle ilgili konularda bireylere danışmanlık hizmeti vererek, bireylerin doğal çevreleri ile etkileşim içindeyken geliştirilmeleri gerekir. Böylece, bu hizmetler sunulurken, danışamsürecinde, doğal bir ortam hazırlanmalı ve danışmalarda kendilerini doğal olarak ortaya koymaları gerekir (Erözkan, 2010).

2.3.7. Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörler

Birey, doğumundan ölümüne kadar geçen süre içinde, sürekli olarak karar vermesini gerektiren problem durumlarıyla karşılaşmaktadır. Verilen kararın niteliği, bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemine ve karar verilmesi gerektiren durumun özelliklerine göre değişmektedir (Ersever, 1996). Bireysel kararlarda birey tek başına bir problemin varlığını hisseder, çözüm yolu için görünen seçenekleri dikkate alır ve bunu yaparken de kendi belleğine, bilgisine, değerlerine ve ihtiyaç hissettiğinde bazı

kaynakların bilgisine başvurur. Ancak seçimini kendisi yapar. Bu tür kararlar, bireysel kararlar gibi görünse de sonuçta bireyin bağımsız kişiliğinin ürünü değildir. Toplumsal etkenler bireyin verdiği kararlarda etkili olmaktadır. Bireysel farklılıklar karar verme davranışı üzerinde etkilidir. Bireylere sunulan bilgi seçeneklerinin boyutlarının sayısı da karar vermede önemlidir. Çok seçenekli kararlar, bireyler açısından daha fazla güçlük ortaya çıkarmaktadır. Dolayısı ile engellenme veya engellenme korkusu kaygıya neden olur ve bireyler karar verme sürecinde zorlanmalar yaşarlar (Shioh, Koren ve Zakay, 2001; Morgan,1989, Atkinson ve diğ., 1999; Akt: Deniz, 2002).

Özcan (1999)'a göre, karar sürecinde birinci derecede rol oynayan etkenler duygu ve iradedir. Tosun (1992)'a göre, karar alma psikolojik yönden zihinsel ve iradeye dayalı bir çabayı gerektirir (Akt: Köse, 2002). Roger (1951)'a göre, eğer bir kimse çevreden ve organizmasından gelen uyarımlara açıksa, bunları rahatça algılıyorsa, bu algılarını sistemleştirip kavramlaştırır ve bunları belli sıfatlarla ifadelendirip benliğine mal edebilir (Eldeleklioğlu, 1996). Karar alma durumunda bireyin bu kararını belirlilik ya da belirsizlik altında alması da karara yön verir. Belirlilik ortamında karar vermede seçeneklerin hangi koşullar altında gerçekleşeceği kesin olarak bilinir. Karar verme ile ilgili ortak görüş; kararların bireylerin inançlarına, isteklerine ve ihtiyaçlarına bağlı olduğudur (Develioğlu, 2006).

Sosyal faktörler karar verme davranışını etkileyebilir. Örnek olarak, bireyler aile üyelerine, arkadaşlarına, yakın çevrelerine karşı kendilerini sorumlu hissederler. Böylesi sorumluluk duygusu nasıl karar verileceğini etkiler Karar verme stratejilerinin kullanımı yaşa, duruma ve olaylara bağlı olmaktadır (Can, 2009). Karar verme gerektiren problemi çevreleyen tüm koşullar, çevre faktörünü oluşturmaktadır. Her bir problemin kendi çevresi bulunmaktadır (Cooper, 2000).

2.3.8. Karar Verme İle İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar

Karar verme konusunda yapılan araştırmaların çoğu, karar vermenin aile içinde nasıl ele alındığı, mesleki rehberlik alanında nasıl alındığı, farklı gelişim dönemlerini kapsayan durumlarda nasıl olduğu, bireysel özelliklere göre çeşitliliğini kapsar

şeklindedir. Bu araştırmanın konusuna yakın ve ilişkilendirilebilecek olan literatürdeki ulaşılabilen çalışmalar aşağıda verilmiştir.

May ve Koester (1981), adölesanların giyecek satın alma uygulamaları konusunda yaptığı araştırmada, çocuğun yaşının ilerlemesiyle giyecek satın almalarda bağımsız davranışlarının arttığı, ebeveyn etkisinin azaldığı saptanmıştır. Adölesan döneminin başlangıcında olan çocuklar çoğu zaman giysi alışverişini ebeveynleriyle yapmış ve bu konuda son kararın verilmesinde sorumlulukları artmıştır (Akt: Yalçınkaya, 2001).

Philips, Pazienza & Ferrin (1984), Karar alma stilleri ve Problem çözme değeri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Örneklem olark 243 üniversite öğrencisi alınmıştır. Araştırma bugularına göre, "Mantıklı karar alma" stratejileri kullanan kişiler, problemli durumlara, bu durumlardan kaçınmaktansa daha çok yaklaştıkları; "Bağımlı" karar alma stratejilerini kullanan kişiler, daha çok problemli durumlara yaklaşıyorlar, fakat bu kişiler problem çözme kabiliyetlerinde güvenden yoksun oldukları; Karar alma için hem mantıksal hem de sezgisel stratejileri kullanan kişilerde ise diğer iki stratejide yaşanan güvenden daha büyük bir güven görülmüş fakat azalmış kişisel kontrole sahip oldukları sonucunu elde etmişlerdir.

O'Hare ve Beutel (1987), 247 üniversite öğrencisi üzerinde, mesleki kararlarla başa çıkmada kullanılan karar verme stratejilerini cinsiyet farklılıkları açısından araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin karar alırken, kızlara kıyasla kendilerine daha çok güvendiklerini, hatta karar vermeye bir meydan okuma olarak yaklaştıklarını ve aldıkları kararlar üzerinde kontrol gücüne sahip olduğu düşüncesiyle hareket ettiklerini; kızların ise karar alma sürecinde çevrelerinden yardım aldıklarını ve aldıkları kararla ilgili onay görmek isteği içinde olduklarını ve erkeklere kıyasla karar sürecine daha düşük beklentilerle yaklaştıklarını göstermiştir (Akt: Köse, 2002).

Burnett (1991), üniversite öğrencilerinin karar vermede benliğin etkisi ve stresli bir karar vermede kullandıkları ölçütleri incelemiştir. Karar verme sürecinde kendine güven duygularının düşük olması, bireyin karar almasında sıkıntı doğururken, yüksek bir kendine saygı düzeyi, karar verme için de bireyin daha akılcı ve mantıklı karar vermesini sağlayabilmektedir. Araştırma sonucunda, benliğin tüm

yönleri (genel, sözel, akademik, güvenilirlik ve problem çözme beklentisi) dikkatli karar verme (çözüme ilişkin iyimser olma) stiliyle olumlu ilişkiler gözlenirken, dikkatsiz karar verme (çözüme ilişkin kötümser olma) ve içtepisel karar verme stiliyle olumsuz bir ilişki içinde olduğunu saptamıştır. Ayrıca dikkatli karar verme stiliyle karar vermede kendine saygı arasında olumlu bir ilişki, fakat dikkatsiz karar verme ve içtepisel stilleriyle karar vermede kendine saygı arasında olumsuz bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir (Akt: Avşaroğlu, 2007).

Kuzgun (1992), Bireylerin karar verme stratejilerini belirlemek amacı ile "Karar Stratejileri Ölçeği"ni geliştirmiştir. Karar Stratejileri Ölçeği geliştirilirken karar vermenin sezgisel, bağımlı, aceleci ve kararsız boyutları tanımlanmıştır. Bu karar stratejilerinin her birini betimleyen 15'er madde yazılmış ve maddelere verilen cevaplar 5 basamaklı Likert Tipi bir ölçekle derecelendirilecek şekilde düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda, 16-18 yaş grubundaki öğrencilerle 25-40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeni olarak, erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla içtepisel karar verme stiline sahip oldukları, kızların erkek öğrencilerden daha bağımlı karar verdikleri ve daha az kararsızlık yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bu bulguya dayalı olarak; kız öğrencilerin çevrenin beklentilerine erkeklerden daha duyarlı oldukları ve daha fazla sorumluluk aldıkları için daha dikkatli karar verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, bu ölçek ile ölçülen birbirinden bağımsız dört alt ölçek ve her alt ölçekte 10 madde yer almaktadır. Bunlar;

1. İçtepisel Karar Verme: Seçenekeler üzerinde yeterince düşünmeden karar verme.

2. Mantıklı Karar Verme: Her bir seçenek hakkında bilgi toplayıp seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını inceleyerek karar verme.

3. Kararsızlık: Kararlarını sık sık değiştirme.

4. Bağımsızlık: Kendi başına karar verme.

Radford, Mann, Ohta ve Nakane (1993), Japon ve Avusturya üniversite öğrencilerinin kültürel farklılıkları ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bunun için, Nagasaki üniversitesinden için yaşları 16-24 arasında

değişen 505 erkek, 237'si kız toplam 743 Japon öğrencisi, Flinders üniversitesinden116 erkek ve 193 kız olmak üzere toplam 309 Avustralyalı öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda; karar vermede özsaygı düzeyi yüksek olan üniversite öğrencileri daha az karar stresi yaşamakta olduğu, seçim ve sorumluluk stillerini kullanmaya daha yatkın davranışlar gösterdiklerini saptamışlardır. Aynı zamanda Avustralyalı üniversite öğrencilerinin, Japon üniversite öğrencilerine oranla daha yüksek özsaygı düzeyine sahip oldukları ve daha fazla seçim sorumluluğu aldıklarını, daha düşük stres yaşadıkları, savunucu kaçınım, aşırı uyarılmışlık stillerini kullandıklarını bulmuşlardır. Ayrıca Avustralyalı erkek öğrencilerin, Avustralyalı kız öğrencilere oranla daha az karar stresi yaşadıklarını, fakat Japon üniversite öğrencilerinde ise kızların, erkeklere oranla daha az stres yaşadıklarını belirtmişlerdir (Akt: Çolakkadıoğlu, 2003).

Larson, Butler, Wilson, Medora ve Allgoog (1994)'un "Genç Yetişkinlerde Meslek Kararı Problemlerinin Cinsiyete Etkileri" adlı yapmış oldukalrı ekip çalışmasında, erkek ve kadınların karar anksiyetesi alt ölçeğinden aldıkalrı puanlar arasında çok önemli bir fark bulunmamaktadır. Kadınların hayattaki hedef bilinci alt ölçeği konusundaki aldığı puan erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Şnas ve kadere yönelme konusunda erkek ve kadınlar arasında önemli bir fark çıkmamıştır. Toplu puanlar açısından cinsiyette önemli bir fark yoktur (Akt: Kesici, 2002).

Eldeleklioğlu (1996), Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaşları 19 ile 25 arasında olan gençler üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, demokratik ana-baba tutumuyla mantıklı karar verme, bağımsız ana-baba tutumuyla kararsız karar verme, koruyucu ana-baba tutumuyla kararsız ve içtepisel karar verme, otoriter ana-baba tutumuyla kararsız, içtepisel ve mantıklı karar verme stilleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu belirtmiştir. Demokratik aile ortamına sahip gençlerin mantıklı karar ve bağımsız karar verme stilini daha çok benimsedikleri, bireylerin kişilik gelişimine önem verildiği, çocukluktan itibaren aile içi kararlara katılmaları sağlandığı ve kendi kararlarını vermeleri için destek gördükleri şeklinde yorumlamıştır.

Ersever (1996), Etkileşim grubu deneyiminin ve Karar Verme Becerileri kazandırma programı uygulamasına (KVBKB) katılmanın üniversite öğrencilerinin

karar verme stillerine etkisini araştırmıştır. Üniversite 1.sınıf öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla deneysel bir araştırma yapmıştır. Araştırmada ön ve son test olarak kullanılan "Karar Stratejileri Ölçeği" uygulanmış ve içtepisel ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinde, belirlenen ölçütlere uygun puan alan öğrenciler saptanmıştır. Birinci deney grubuna etkileşim grubu uygulaması yapılmış, ikinci gruba KVBKP uygulanırken kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmamıştır. Etkileşim grubu uygulamaları 90 dakikalık 12 oturumdan ve KVBKP 'da 60 dakikalık 6 oturumdan oluşmaktadır. Etkileşim grubu, karar verme becerileri kazandırma oturum grubu ve kontrol gruplu yaptığı çalışmasının sonucu olarak; her iki deney grubunun, içtepisel karar verme alt boyutundan elde ettikleri son-test puanları, ön-test puanlarından daha düşük olduğu, kontrol grubunun ise her iki ölçümde yakın puanlar aldığını bulmuştur. Bu bulgular ışığında, etkileşim grubu ve karar verme becerilerinin içtepisel bir azalmaya ve mantıklı karar verme davranışında bir artışa neden olduğu görülmüştür.

Tiryaki (1997), Üniversite öğrencilerinin karar verme davranışları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi araştımıştır. Hacettepe Üniversitesi'nin değişik Fakultelerinde okuyan 604 öğrenciye ulaşmış ve araştırmasında, "Kendine Saygı Ölçeği" ve "Karar Stratejileri Ölçeği"ni kullanmıştır. Araştırma sonucunda, 1.sınıf öğrencilerinin kararsızlık stratejisi puan ortalamasının, 4.sınıf öğrencilerinden yüksek olduğu; buna karşın içtepisel ve mantıklı stratejilerin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Cinsiyete göre kızların, içtepisel strateji puan ortalamasının erkeklerden yüksek, fakat kararsızlık ve mantıklı stratejilerin puan ortalamalarının anlamlı bir fark göstermediği ortaya çıkmıştır. Kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilerin içtepisel ve kararsızlık stratejileri puan ortalamalarının kendine saygısı yüksek olan öğrencilere göre yüksek olduğu, öte yandan, kendine saygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilere göre, mantıklı strateji puan ortalamasının yüksek olduğu saptanmıştır.

Mann, Radford, Burnett, Ford, Bond, Leung, Nakamura, Vaughan ve Yang (1998), kültürler arası bir çalışmada üniversite öğrencilerinin, kültürler arası farklılıklarına göre karar verme stillerinin faklılaşıp farklılaşmadığını araştırmışlardır. Araştırmaya ABD'den 475, Avustralya'dan 262, Yeni Zelanda'dan

260, Japonya'dan 358, Çin'den 281 ve Tayvan'dan ise 414 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda; batı kültüründeki üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı düzeyleri, doğu asya kültüründeki üniversite öğrencilerini öz saygı düzeylerine oranla daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencileri arasında erkeklerin özsaygı düzeylerinin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ve erkeklerin karar verme durumlarına daha fazla güvendiklerini saptamışlardır. Ayrıca Doğu Asya kültüründeki öğrencilerin, daha çok sorumluluktan kaçma ve panik başaçıkma stilini, batı kültüründe yetişmiş üniversite öğrencilerine oranla daha fazla kullandıklarını belirtmişlerdir.

Güçray (1998), Ergenler üzerinde, "bazı kişsiel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleri ile ilişkisi"ni araştırmıştır. Araştırmaya, yaşları 14-19 arasında değişen 510 erkek ve 290 kız olmak üzere toplam 800 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler, "Karar Verme Davranış Ölçeği, Aile ve Arkadaşlardan algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Bireylerarası Davranış Ölçeği" ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyetlere göre, seçicilik karar stili puan ortalamalarında anlamlı bir fark bulunamazken, ilgisizlik ve kaçınma karar stillerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu buna karşın aşırı uyarılmışlık karar stilinde ise kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir.

Şeyhun (2000), Karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisini araştırmıştır. Araştırmada ilk önce 430 öğrenciye Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmış ve öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeği'nden aldıkları sonuçlara dayanılarak 40 kişilik deney grubu ve 40 kişilik kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda, deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, içtepisel karar verme becerilerini azaltırken; buna karşın öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerini arttırmıştır. Yapılan üç aylık izleme çalışması sonrasında da programa katılan öğrencilerin son testten aldıkları puanların ortalamasında anlamlı bir farklılığın çıkmadığı belirtilmiştir.

Güçray (2001), Ergenlerin karar verme, karar vermede öz-saygı ve problem çözme becerileri ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştıma sonucunda, erkeklerin karar vermede öz-saygı düzeylerinin kızlardan anlamlı

düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Kızların karar vermede daha fazla stres yaşadıkları, ilgisizlik ve uyarılmışlık karar verme stillerinde anlamlı farkların olduğunu, dikkatli karar verme stili ve seçicilikte ise cinsiyetler arasında anlamlı farklılaşmanın olmadığı ortaya çıkmıştır. Okul türü değişkenine göre, karar vermede öz-saygı, karar vermede stres ile ilgisizlik, aşırı uyarılmışlık ve kaçınma gibi uyumsuz karar verme stillerine sahip olma yönünden anlamlı farklılıkların olduğunu, dikkatli ve uyumlu seçicilik stiline sahip olma açısından okullar arasında anlamlı bir farklılığın olmadı görülmüştür.

Deniz (2002), Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin Ta-Baskın ben durumlarını bazı özlük niteliklerine göre incelemiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri baskın ben durumları, cinsiyet, sınıf ve üniversiteye giriş puan türüdür. Bağımlı değişkenleri ise sosyal beceri ve karar verme stratejileridir. Üniversite öğrencilerinin özlük nitelikleri ile ilgili olarak, kızların mantıklı karar verme stratejisi puanları erkeklerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir. Birinci sınıf öğrencilerinin kararsız karar verme stratejisi puan ortalamaları dördüncü sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksektir. Sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin mantıklı karar verme stratejisi puan ortalamaları sayısal puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek bulunmuştur. Bağımlı değişkenler açısından, öğrencilerin bağımsız karar stratejisi ile sosyal beceri, duyuşsal duyarlık, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlık ve toplam sosyal beceri puanları arasında aynı pozitif ilişki; sosyal kontrol arasında ise negatif bir ilişki görülmüştür.

Kesici (2002), Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerinin psikolojik ihtiyaç örüntüleri ve özlük niteliklerini incelemiştir. Araştımasında Selçuk Üniveristesinin değişik bölümlerinde öğrenim gören 900 öğrenci üzerinde yapmıştır. Öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları "Edwards Kişisel Tercih Envanteri" ile karara verme stratejileri ise "Karar Stratejileri Ölçeği" ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, cinsiyet değişkenine göre, kızların mantıklı karar verme stratejileri puan ortalamalarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Sınıf değişkenine göre, IV. Sınıf öğrencilerinin içtepisel ve bağımsız karar verme stratejileri puan ortalamalarının I. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Köse (2002), Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve psikolojik ihtiyaçlarını, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet değişkeni açsından incelemiştir. Araştırmasını 1.sınıf öğrencilerinden 115 öğrenciye uygulamıştır. Karar verme davranışını ölçmek için, Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen "Karar Stratejileri Envanteri" ile, psikolojik ihtiyaçları ölçmek için ise "Edwards Kişisel Tercih Envanteri (EKTE)'ni kullanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kız ve erkek üniversite öğrencilerinin kullandıkları karar verme stilleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını saptamıştır. Ayrıca öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeylerine göre karşılaştırıldığında mantıklı karar verme stili açısından anlamlı düzeyde farkın olmadığını, sosyoekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin, sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilere göre içtepisel karar verme stilini ve kararsızlık stilini daha çok kullandıklarını belirtmiştir.

Çolakkadıoğlu (2003), "Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'ni Türkçe'ye Uyarla Çalışması"nda, birinci çalışmada 1582, ikinci çalışmada ise 382 ilköğretim ve lise öğrencisinden oluşan gruplara "Ergenlerde Karar Verme Ölçeği" (EKVÖ, Friedman ve Mann, 1993) uygulanmıştır. EKVÖ'nün 30 maddesinin orijinal formda olduğu gibi, beş faktöre yüklendikleri, EKVÖ'nün, Cronbach alfa katsayısı, öz-saygı, ihtiyatlı seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma, umursamazlık alt ölçekleri için sırasıyla, .79, .78, .77, .65, ve .73; test tekrar test tutarlılığı ise yine aynı sıraya göre, .80, .81, .82, .80 ve .86 bulunmuştur. Beş faktörlü model için Doğrulayıcı Faktör analizi yapılmış ve uyum göstergeleri verilerinin, modeli yeterli olarak açıkladığı görülmüş ve EKVÖ'nün, ergenlerde karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerini ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. Karar vermede Öz-saygı ile İhtiyatlı-Seçicilik alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı ($r=.28$; $p<.01$) bir ilişki; Panik, Sorumlulktan Kaçma ve Umursamazlık alt ölçekleri ile ise negatif yönde sırasıyla ($r = -.28$; $p<.01$, $r = -.24$; $p<.01$, $r = -.20$; $p<.01$) bir ilişki gözlenmiştir. Ayrıca, Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)'nün geçerlik ve güvenirlik çalışmasının amaçlandığı bu çalışmada Avustralya ve Türk örnekleminden elde edilen sonuçlar karar verme stillerinde her iki grup arasında anlamlı örtüşmelerin olduğunu ortaya koymuştur.

Deniz (2004), Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmayı iki aşamada gerçekleştirmiştir. Birinci aşamada Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II)'nin uyarlama çalışmasını yapmıştır. Türkçe'ye uyarlanması için yapılan güvenilirlik ve geçerlilik çalışmalarında, MKVÖ I-II'nin güvenilirliği testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplanmıştır. MKVÖ I-II'nin geçerlilik çalışmalarında ise, kapsam geçerliliği ve benzer ölçekler geçerliliği yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar yapılmıştır. Buna göre, karar vermede öz-saygı puanları ile problem çözme becerileri açısından öğrencilerin kendilerini yetersiz algılamalarını yansıtan problem çözme envanteri alt ölçekleri ve toplam puan arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Karar vermede öz-saygı ile dikkatli karar verme arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, karar vermede öz-saygı ile erteleyici, panik ve kaçıngan karar verme arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Taşdelen-Karçkay (2004), Üniversitede öğrenim gören öğretmen adaylarının karar verme stillerini belirlemek amacıyla Scott ve Bruce (1995), tarafından geliştirilmiş olan Karar Verme Stilleri Ölçeği'nin uyarlama çalışmasını yapmıştır. Pamukkale Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 451 dördüncü sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Çalışmasında, bireylerin karar verme sürecinde gelişmelere ve problemlere yaklaşırken gösterdikleri bireysel farklılıkları ölçmek amacıyla geliştirilen karar verme stilleri ölçeğinin öğretmen adayları için güvenirlik ve geçerliğini belirlemeye çalışmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bulgular, KVSÖ'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymuştur.

Candangil (2005), Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar vermede kaygı düzeylerinin kişisel ve sosyal nitelikler ile aile nitelikleri açısından araştırmıştır. Bursa İl merkezindeki 11 resmi liseden 1796

öğrenciye, Karar Verme Davranış Ölçeği" (Mann ve Radford, 1993) ile, "Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği" (Nowicki ve Strickland, 1973) ve "Kişisel Bilgi Anketi" uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, iç denetim odağı yüksek olan lise öğrencilerinin, karar vermede öz-saygı düzeyleri de yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda, dış denetim odağı yüksek kişilerin ise karar vermede kaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur. Cinsiyet açısından, erkeklerin karar vermede öz-saygı düzeyleri, kızlardan önemli biçimde yüksek çıkmıştır. Ancak, karar vermede öz-saygı düzeyleri açısından, iç ve dış denetim odağı ile cinsiyet arasındaki etkileşim önemli bulunamamıştır. Erkeklerin kararvermede kaygı düzeyleri, kızlardan önemli ölçüde daha düşüktür. Fiziki görünümlerini algılama biçimi açısından, fiziki görünümlerini beğenenlerin karar vermede öz-saygı düzeyleri, beğenmeyenlerden önemli biçimde daha yüksek çıkmıştır.

Deniz (2006), Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma, yaşam doyumu, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 492 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada Türküm (2002) tarafından geliştirilmiş olan "Stresle Başa Çıkma Ölçeği" (CSS) ile "Melborne Karar Verme Ölçeği I-II'yi (MKVÖ I-II) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, yaşam doyumu ile stresle başa çıkma stillerinden problem odaklı başa çıkma ve sosyal destek arama arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu saptamıştır. Ayrıca yaşam doyumu ile karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Karar vermede özgüveni yüksek bireyler yaşamlarından da doyum sağlamaktadırlar. Stresle başa çıkma stillerinden problem odaklı başa çıkma stili ile karar vermede özsaygı ve dikkatli karar verme stili arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stilleri arasında ise negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Özgan (2006), Meslek lisesi öğrencilerinin mesleki karar verme olgunluğu ile bazı kişilik özellikleri üzerine araştırma yapmıştır. Ögrencilerin meslek seçimi konusunda yeterince olgun olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Mesleki olgunluk düzeyleri ile cinsiyet, okudukları okulu isteyerek seçip seçmeme değiskenler arasında yapılan t-testi sonucunda arasında anlamlı ilişkiler bulunmustur. Gelir

durumu ile gözde olma arasında yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda gelir durumu yüksek olan ögrencilerin gözde olma durumunun da yüksek olduğu tespit edilmistir. Gelir durumu yüksek olan öğrencilerin okul durumunun da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sarı (2006), Türk üniversite öğrencilerinin aceleci, araştırmacı ve genel karasızlık biçimlerinin kendilik saygısı düzeylerine etkileri'ni araştırmıştır. Araştırmasını 170'i kız, 150'si erkek toplam 320 öğrenci üzerinde yapmış, araştırmasında Kişisel Kararsızlık Ölçeği (KKÖ, Bacanlı, 2005) ve Kendine Saygı Ölçeği (KSÖ, Bogenç, 2005) ölçeklerini kullanmıştır. Araştırma bulgularına göre; cinsiyet açısından kendine saygı ile kararsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kız üniversite öğrencilerinin araştırıcı kararsızlık düzeyleri erkek öğrencilerden yüksektir. Kendine saygı ile kararsızlık arasında negatif yönde, düşük düzeyde ancak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Üniversite gençlerinin kendilik saygısı ile aceleci, araştırıcı ve genel kararsızlık puanları düşük düzeyde ancak anlamlı bir ilişki vermektedir. Bu araştırma sonucuna göre, Türk üniversite öğrencileri araştırmacı kararsızlık düzeylerinde ABD'li üniversite öğrencilerine benzemektedir.

Develioğlu (2006), problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini sınıf düzeyi, cinsiyet, ailenin aylık geliri, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyleri değişkenlerine göre incelemiştir. Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen "Karar Stratejileri Ölçeği" ve Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen "Problem Çözme Envanteri" ni 520 öğrenciye uygulamıştır. Araştırmdan elde edilen bulgulara göre; sınıf düzeylerine göre, 1. ve 4. sınıf üniversite öğrencilerinde problem çözme becerisi düşük olan grubun yüksek olan gruba kıyasla daha çok içtepisel karar verme stratejisi kullandığı görülürken; buna karşın mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejisini kullanmalarında ise bir farklılık görülmemiştir. Cinsiyete göre bakıldığında; hem kız hem de erkek üniversite öğrencilerinde problem çözme becerisi düşük olan grubun yüksek olan gruba kıyasla daha çok içtepisel karar verme stratejisi kullandığı görülmüştür. Buna karşın mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejisini kullanmalarında bir farklılık görülmemiştir. Problem çözme becerisi yüksek ve düşük olan erkek öğrencilerin

içtepisel karar verme stratejisi puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından manidar olarak yüksek çıktığı sonucuna varılmıştır. Ailenin aylık gelirine göre, annenin eğitim düzeyine göre problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin mantıklı karar verme, içtepisel karar verme ve kararsızlık stratejisine ilişkin farjk görülmemiştir.

Avşaroğlu (2007), Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başaçıkma stillerinin bazı özlük niteliklerine göre farklılaşma durumu incelenmiş ve benlik saygısı alt ölçek puanlarının, karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başaçıkma stillerini ne düzeyde açıkladığı incelemiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; öğrencilerin cinsiyetleri, sınıfları, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, mezun oldukları lise türü ve benlik saygısı düzeyleridir. Bağımlı değişkenleri ise, karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stilleridir. Öğrencilerin cinsiyetleri ile karar vermede özsaygı puan ortalamaları ve karar verme stilleri alt boyutları (dikkatli karar verme, kaçıngan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme) arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı; öğrencilerin okudukları sınıfla, karar vermede özsaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu görülmüştür. Karar verme stilleri alt boyutları ile (dikkatli, kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme) sınıf düzeyleri arasında manidar bir farklılaşma çıkmazken; öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerle (köy-kasaba, ilçe, il ve büyük şehir) karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri alt ölçek puan ortalamaları arasında manidar düzeyde farklılıkların olmadığı saptanmıştır.

Okçu (2007), Algılanan siyasal etkinlik düzeyi, öz-saygı düzeyi ile algılanan anne-baba tutum derecesi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Olumlu yönde bir bağıntı ve öz-saygı düzeyi ile algılanan koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ve öz-saygı ile algılanan otoriter anne-baba tutumu dereceleri arasında olumsuz yönde bir bağıntı olduğu yönündeki üç varsayım test edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, algılanan siyasal etkinlik ile öz-saygı arasında olumlu yönde ve anlamlı bağıntı kurulmustur. Öz-saygının algılanan anne-baba tutumu ile olan ilişkisi konusunda da algılanan demokratik anne-baba tutumu, öz-saygı ile olumlu yönde ve anlamlı bir bağıntı kurulmustur. Arastırma, bir kişilik özelliği ile algılanan anne-baba tutumları

arasındaki bağlantının yanı sıra, belli bir siyasal tutum ve bir kişilik özelliği arasında bağlantı aramaya kalkışmak, siyasal davranışa kişilik yaklaşımı ile kişiliğe toplumsal-bilissel yaklasımı birleştirerek, siyasal toplumsallasmaya iki aşamalı bir yaklaşıma işaret etmiştir.

Köksal (2009), Ergenlerin duygusal zekaları ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi araştımıştır. Araştırmasını lise öğrencilerinden 384 kişi üzerinde, "Duygusal Zeka Bölümü (NED-Emotional Quotient) ve "Karar Stratejileri Ölçeği"ni uygulamıştır. Araştırma sonucunda duygusal zekanın kız öğrencilerde, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu, duygusal zeka ile mantıklı karar verme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bağımlı karar verme ile duygusal zeka arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Kaşık (2009), Ergenlerde karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri ile algılanan sosyal destek düzeylerini, sosyal yetkinlik beklentisi ve bazı değişkenler açısından karşılaştımalı olarak incelemiştir. Araştırma Selçuk Üniversitesi A. Keleşoğlu Eğitim Fakultesi'ne devam eden öğrencilerden tesadüfi küme örnekleme yolyla 345 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, öğrencilerin karar vermede öz-saygı, dikkatli, kaçıngan ve erteleyici alt ölçeklerden alınan puan ortalamaları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Kız öğrencilerin panik karar verme stilini erkeklere göre, daha çok kullandıkları görülmüştür.

Karakoç (2009), İlköğretim okullarında çalışan eğitim yöneticilerinin yaratıcılık becerileri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucuna göre; eğitim yöneticilerinin yaratıclık düzeyleri ile karar verme stratejilerinden içtepisel, bağımlı ve kararsız karar verme stratejileri arasında negatif bir ilişki görülmüştür.

2.4. Kişilik Kavramı

2.4.1. Kişiliğin Tanımı

Kişiliğin çok sayıda kuramcı tarafından tanımı yapılmıştır. Kişilik kuramcılarından Burger (2006) kişiliği, "bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı

davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler" olarak tanımlamıştır. Tutarlı davranış kalıbı ile her zaman ve her durum için benzer davranışaların gözlenmesi anlaşılırken, kişilik içi süreçlerden maksat ise, nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, bilişsel ve güdüsel süreçleri ifade eder

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş kavramlardan birisidir**.** Kişilik kelimesinin bütün teorisyenlerin üzerinde anlaştığı bir tanımlanması yoktur. Her teoriysen kişilik kavramını kendi anladığı biçimde tanımlamıştır (Burger, 2006).

Kişilik kavramı, çok yönlü bir kavram olduğundan ve insan davranışlarıyla ilgili çok sayıda özelliği çağrıştırmasından dolayı, oldukça fazla tanımı yapılmıştır (Kültür, 2006). Kişilik kavramı, bireyin çevreye uymasını sağlayan bütün özelliklerini de kapsamaktadır (İstengel, 2006). Özkalp vd., (2002)'ne kişilik, "bireylerin çeşitli durumlardaki özel davranımlarda ifadesini bulan yapısal ve dinamik özelliklerinin tümüdür" şekilinde tanımlanmıştır.

Kişilik sosyal becerilerin toplamıdır. Bir bireyin kişiliği, onun diğer bireylerle olan çeşitli koşullarda çeşitli biçimler alan ilişkilerinin ve davranışlarının toplamıdır (Yanbastı, 1990). Davranışsal açıdan kişilik söz konusu olduğunda, bir bireyin psikolojik özelliklerinin tümü akla gelir (Dede, 2009). Atkinson ve diğ., (2000)'ne göre kişilik, "bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme tarzını tanımlayan, düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karekteristik örüntüleri" dir. Özgüven (1998)'e göre kişilik, "bireyin psikobiyolojik yapı ve sisteminin bireye özgü dinamik bir organizasyonu ve bu organizasyonun çevre ile etkileşiminin bir ürünü"dür. Tanımda

Genel olarak, bireyi diğer kişilerden ayıran, bireye özgü ve tutarlı olarak gösterilen davranış özelliklerinin kişiliği oluşturduğu kabul edilmektedir (Akman ve Erden, 1998). Ruhbilimciler, kişiliği, bireyin kendine özgü ve ayrıca davranışlarının bütünü olarak görürler ve tanımlarlar (Yörükoğlu, 2004). Davranışçı psikologlarından Watson, kişiliği, "bir insanın alışkanlıklarının, alışkanlık sistemlerinin toplamı" olarak açıklar. Güney (2000)'e göre, kişilik, "bireyin davranış ve düşünme biçimlerinin, ilgilerinin, ruhsal durumlarının, yeteneklerinin organize olmuş bir bütünleşmesi durumudur". Başka bir ifade ile kişilik, insanların kendilerine ve diğerlerine karşı temel yaklaşımlarını ifade eden geniş bir kavramdır.

Senemoğlu (2004)'na göre ise kişilik, bireyi başkalarından ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bütünüdür. Her kuram, farklı bakış açılarıyla kişiliği tanımlamaya çalışmıştır. Açık bir şekilde kişiliği tanımlayan teorisyenlerin başında Allport (1897–1967) gelmektedir. Allport 1937'de yayınladığı "Kişilik" kitabında kişiliği, bireyin çevreye yapacağı uyumu belirleyen psikofiziksel sistemlerin, bireyin kendi içindeki dinamik organizasyonları olarak tanımlamıştır. Allport, dinamik organizasyon terimini kullanmıştır. Ona göre, "insanın en ayırt edici özelliği onun bireyselliğidir. Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir" der (Özmenler, 1995). İnsanlar hem fiziksel görünümleri hem de tutum ve davranışları bakımından farklılık gösterirler. İnsanların biribirinden farklı olmalarının bir çok nedeni vardır. Kişiliğin tarifindeki zorluk, kişilik kavramının genel çerçevesinin çok geniş olması ve ancak bu genellik içinde kişi hakkında yargılara varılabilmesi zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Kişi çok çeşitli ve farklı düzeyde nitelikle sahip olduğundan, bu niteliklerin hepsini bir arada ölçmek mümkünolmamaktadır (Özgüven, 1998).

Sullivan (1953) kişiliği, insan yaşamını karekterize eden yinelenen ve sürekliliği olan kişiler arası durum şeklinde tanımlamaktadır. Kişilik, bireyin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıklar ve bu farklılıkların kişinin davranış ve düşüncelerine yansıyış şeklidir (İstengel, 2006). Kişilik incelemelerine ait tarihteki ilk kayıtlar I.Ö. 3. yüzyılda eski Yunanda Theophrastus'a dek uzanmaktadır (Güvenç (1982)'e göre kişilik, "bireye özgü duygu, düşünce ve davranışların örgütlenip bütünleşmesi; Demirel (1993)'e göre kişilik, bir insanın bütün ilgilerini, tavırlarını, niteliklerini, yeteneklerini, konuşma tarzını, dış görünüşünü ve çevresine uyum tarzını gösteren tüm özelliklerdir.

Köknel (1989) ise kişiliği, "bir insanı nesnel ve öznel yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düsünce, tutum ve davranış özelliklerinin tümü" olarak tanımlamaktadır. Cüceoğlu (1991) kişiliği, bireyin iç ve dış çevresiyle kurdugu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmıs bir ilişki biçimi olarak görmektedir. Yaşar (2006), kişiliği, "insanın fikri, hissi, sosyal ve moral değerlerinin bir sentezidir" şeklinde tanımlamıştır.

Kişilik özelliklerinin başlıca temel ilkeleri şunlardır:

1- Kişilik insanın yaşama çabası içerisinde uyum sağlamada, kullandığı kendine has bir modeldir.

2- Çocukta kendine has uyum davranışlarının öncüleri onların kareketlilik ve duygusallıklarında belirir.

3- Asıl kişilik için gerekli boyutlar ancak, 4. aydan başlar, bu zamana kadar çocuğun uyumda kendine has bir davranışı benimsemesi için olgunlaşması yetrli değildir.

4- İlk yaşam sırasında göse çarpan ayırıcı nitelikler, çocuğun ileriki yaşamında da kalıcıdr.

5- Kişilik genç odelasan veya erken erişkinlik dönemlerinden önce, stabil hale gelmeyen bir organizasyondur (Koptagel-İlal, 2001).

Getzel kişilik üzerine yapılan bu çeşitli tanımları genel olarak üç bölüme ayırmaktadır:

a. Kişiliğin Davranışsal Tanımları: Önce kişiliğin, insanın incelenebilir ve ölçülebilir davranışları ve alışkanlıkları dikkate alınarak yapılan tanımları hatıra gelir.

b. Sosyal Uyarıcı Olarak Kişilik: Bir kısım psikologlar kişiliği toplumsal yandan alıp incelerler.

c. Derinlik Psikologlarına Göre Kişilik: Bunlara göre insanın gözlenebilir ve ölçülebilir bütün özellikleri birtakım iç etmenlerden ileri gelmektedir (Akt: Baymur, 1994).

2.4.2. Kişilikle İlişkili Kavramlar

2.4.2.1. Karakter Kavramı

Karakter, kişiliğin ahlaki yönünü belirten, birtakım değer yargılarının benimsenmesi ile gelişen ve kişiliğin sürekli tutarlı, kalıplaşmış özeliklerini göstermek için kullanılan bir kavramdır (Gençoğlu, 2006). Allport'a göre karekter (character)**,** kişinin davranışlarının değerlendirilmesinde göz önüne alınan törel

standartlar ve değerler sistemidir. Bu nedenle karekterin etik bir kavram olduğu söylenebilir (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Tezcan (1987)'a göre karekter, kişilikle eş anlamlı olup, kişiye özgü davranışların bütünü ve insanın, bedensel, duygusal ve zihinsel faaliyetine çevrenin verdiği değerdir. Ahlaki değerlere bağlanma ve bu bakımdan kararlı ve oldukça sabit bir davranıs gösterme hali daha çok kişiliğin karakter bütünlügünde toplanır. Dürüstlük, övünme, cömertlik ve fedakarlık gibi kisilik özellikleri toplum tarafından iyi veya kötü olarak yorumlandıkları için karakteristik özellikler olarak kabul edilir. Karakter gelişimi için bir eksiklik olan düşük benlik yönetimi, bütün kişilik bozukluğu olan kişilerde bulunan ortak bir özelliktir (Şenyuva, 2007)**.**

Güney (2000)'e göre, bireyin karakteri, kişisel özelliklerle içinde yaşanılan toplumun değer yargılarından oluşur. Binbaşığlu (1995)'na göre, karakter, kişiliğin, ahlakla ilgili yönüdür. Karekter, kişiliğin bir yönüdür. En önemli özelliği onun törel davranışlarla ilgili oluşudur. Erinlik çağı, karekterin sarsıntı geçirdiği bir dönemdir. Gençler, yaşamlarının bu dönemlerinde, kendilerine özgü, bir topluluk ve böylece, kendilerine özgü bir "toplumsal baskı" yaratırlar. Karakter, bu baskılara göre, yön bulmaktadır.

2.4.2.2. Mizaç (Huy) Kavramı

Mizaç, bireyin duygusal yaşamına ait, çabuk kızma, öfkelenme, neşelenme gibi özellikleri olarak tanımlanmaktadır (Ersanlı, 2005). Mizaç ya da huy, kişiliğin duygusal yönünü açıklayan bir kavramdır Göz, ten rengi, boy gibi özelliklerde genetik etkilerin rolü çok belirgindir. Ancak kişiliğin gelişmesinde kalıtsal etkenlerin rolü çok daha karmaşıktır. Mizaç, ferdin duygusallık ve hareketlilik özelliklerini temsil eder ve halk arasında huy olarak da adlandırılır (Kulaksızoğlu, 1999). En sık kullanılan mizaç tanımı, mizacın duygular üzerine temellenmiş alışkanlık ve becerilerin birleşmesinin altında yatan güdü, çağrışım ve duyum süreçlerine karşılık gelmektedir (Cloningers, Svrakic ve Przybeck, 1993; Akt: Şenyuva, 2007). Kalıtım, kişinin ana-babasının ve daha önceki atalarından aldığı biyolojik özelliklerin tümünü kapsar. Çevre ise, kalıtımın dışında, gelişimi sürekli olarak etkilemektedir (Binbaşıoğlu, 1995).

Cloninger ve ark., (1991)'a göre, psiko-sosyal araştırmalara göre mizaç kişiliğin, kalıtımsal olarak geçen, gelişimsel olarak sabit olan, duygusal temelli ve sosyo-kültürel öğrenmeden etkilenmeyen kişilik içerikleri olarak kabul edilmektedir. Mizaç alanları çocukluktan erişkinlik dönemine değişmezlik göstermekte, farklı kültürel yapılarda tutarlılık göstermekte genetik faktörler sıklıkla mizaç tipini belirlemektdir (Akt: Sevi, 2009). Mizaç, kalıtımsal bir özellik taşır, devamlılık gösterir ve bireye ait bazı temel ve ayırt edici özellikleri ifade eden bir kavramdır (Güney, 2000).

Tezcan (1987)'a göre mizaç (huy), günlük yaşamda kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Örneğin, çabuk kızmak, sıkılmak, neşelenmek gibi, bireye özgü özellikler mizaç olarak ifade edilip, kişiliğin sadece bir yanını oluşturur. Allport mizacı, "bireyin kendine özgü duygusal dogaya sahip olma olgusu" olarak tanımlamaktadır. Günümüzde arastırmacılar mizacı, degisik sekillerde ifade edilebilen ve kişinin yaşam deneyimlerine bağlı olarak farklı kişilik özelliklerine dönüşebilen, genel davranış ve duygu durum kalıpları olarak tanımlarken; Eysenck ise kişilik farklılıklarını fizyolojik olarak açıklamaya çalışmıştır. O'na göre, içe dönüklük ve dışa dönüklük arasındaki farkı kalıtım belirler. Eysenck, treytlerin genetik ve kalıtımsal yanlarına vurguda bulunmuştur (Burger, 2006). Mizaç bir bakıma kişinin duygusal yapısının kalıtsal yönlerine yönelik bir kavramdır (İnanç & Yerlikaya, 2009). Başka bir açıdan yaklaşıldığında mizaç günlük yaşamda kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Çabuk kızmak, sıkılmak, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak v.b. bireylere göre değişen görünümler, mizaç özellikleri ya da huydur. Mizaç, bireyin duygusal denge durumunun özellikleri olarak tanımlanabilir (Kültür, 2006).

M.Ö. 4. Yüzyılda beden kimyasının mizaç üzerinde önemli etkilerinin olduğunu ileri süren Hippokrat, mizacı dört grupta incelemiştir:

• **Neşeli mizaç:** Bu gruptaki bireyler hareketli ve neşelidirler. İlgi duydukları şeyler kolayca değişebilir.

• **Soğukkanlı mizaç:** Az hareketli olan, fazla neşeli olmayan, soğukkanlı ve kuvvetli kişiliği ifade eder.

• **Kızgın mizaç:** Çabuk kızan hareketli heyecanlı ve kuvvetli mizaç tipidir.

• **Melankolik mizaç.** Sıkılgan, üzgün, hareketsiz ve zayıf kişiliği yansıtan mizaç biçimidir (Kültür, 2006).

2.4.2.3. Yetenek Kavramı

Yetenek, kişiliği oluşturan üçüncü önemli katman olup, zihinsel ve bedensel olmak üzere iki gruba ayrılır: Birincisi, **Zihinsel yetenek,** bireyin belirli ilişkileri kavrayabilme, algılayabilme, analiz edebilme ve sonuca varabilme gibi zihinsel özellikleri; İkincisi, **Bedensel yetenek ise,** insanların doğuştan getirdiği ve zamanla geliştirdiği özelliklerin tümüdür. Yürüme, ayakta durma, kosma, görme, renk ayırma, derinligi fark etme, tat ve koku hissetme, el-kol-ayak gibi organları belli bir koordinasyon içerisinde kullanma gibi özellikler, bedensel yeteneğin en önemlilerindendir (Zel, 2001). Yetenek, insanların toplumsal yaşamda tanınmasına yardım ederek kişiliklerinin gelişmesini sağlar. Yetenek, insanların kendilerine güvenlerini artırdığı gibi, sosyal saygınlık kazanmalarına da yardımcı olur (Güney, 2000).

2.4.2.4. Benlik Kavramı

Benlik, bireyin kendine bakışından oluşmakta ve bireyin davranısını tespit eden değerlerin, amaçların ve ideallerin bir organizasyonudur. Kişilik ise, benlik ve kimlik kavramlarını da içinde taşıyan bireye ait bütün ayırıcı özelliklerdir (Öztürk, 1997). Üre ve Yılmaz (1997)'a göre benlik tasarımı, kişinin kendini nasıl görüp, nasıl değer biçtiğini anlatır. Kulaksızoğlu (1999)'a göre benlik, bireyin kendini alıgılmasına ve değerlendirmesine ilişkin görüşlerdir. Özgan (2006)'a göre, benlik ve kişilik arasında gelişme yapı bakımından kesin sınır çizmek zor olup, benlik ve kişilik iç içe olmakla birlikte, benlik kişilikten farklı özelliklere sahiptir. Benlik insanın kendi kişiliğine ilişkin kanıların toplamı, insanın kendisini tanıma ve değerlendirme biçimidir. Bock (2001)'e göre benlik, "kişinin, kendi algısının nesnesi olarak kendini görmesi" dir. Benlik zamanla yerleşik hale gelir (çoğu kez kişiye özgü yollarla) ve yavaş yavaş duygusal tatminin bir kaynağı olur.

Benlik kavramı ve kendine saygı çocuğun toplumsal-bilişsel gelişmesinde önemli etmenlerdir. Kişinin benlik kavramı, kendisi ile ilgili birçok gözlemden oluşmuştur. Genellikle kendilerinin başarısız olduğunu düşünen öğrencilerin kendine saygıları düşük olurken, kendilerini başarılı olarak gören öğrencilerin kendilerine saygıları yüksek olmaktadır. Birçok uzman öğrencilerin okulda başarılı olabilmeleri için kendilerine inanmaları gerektiğini belirtirler. Birçok öğretmen de öğrencilerin gerçekçi benlik kavramı ve kendine saygının yüksek olmasının onların okulda daha mutlu ve başarılı olmalarında etkili olacağını belirtmektedir (Ortakale, 2008). Benlik birçok psikolojik haller, izlenim ve duygulardan meydana gelmektedir. Yine kendisine dair sahip olduğu görüşleri, kendi özellikleri, kabiliyetleri, toplumda oynamakta olduğu rolleri, yetişme tarzını ve sahip olduğu imkanları da içine alır. Bundan başka, kendi şahsi görüşü ve inancı, kanaatleri, kendi değer yargılarını da kapsamaktadır (Jersild, 1978).

Benlik kavramı, bireyin kendisi hakkındaki yargılarından oluşmaktadır. Benlik kavramı, insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimidir (Bozgedikli, 2001).

Cüceloğlu (1991)'da kişinin "olumlu bir benlik bilinci geliştirebilmesi için koşulsuz sevgi (unconditional love) içinde yetişmesi gerektiğinin" önemini vurgulamaktadır (Cüceloğlu, 1991). Onur (1991)'a göre benlik (self), kendimizi ayrı bir birey olarak tanımamızı sağlayan tüm özellikler, yaşantılar dizgesi; Öner (1996)'e göre, benlik kavramı veya öz-kavramı, bireyin öz-güveni, yani, kendisi ile ilgili algılaması ve değerlendirmesi; Aydın (1996)'a göre benlik kavramı, şahsın kendisi ile ilgili algılamaların kişisel atıfların (yüklemelerinin), geçmis yaşantılarının, gelecekle ilgili hedeflerinin, sosyal rollerinin, onun zihninde temsil edilişi ve zihinde kavramsal ben olarak adlandırmasıdır. Baymur (1994)'a göre benlik, kendi kişiliğimize ilişkin, kanılarımız ve kendi kendimizi görüş tarzımızdır.

Eisenberg ve Delaney (1998)'e göre, benlik kavramı," bir kişinin kendi benliği hakkındaki görüşü"dür. Sağlıklı bir benlik kavramı, "ben iyiyim ve yaşam içindeki stresleri yenebilecek yetenek ve gücüm olduğuna inanıyorum. Önemli amaçlarım var. Bu amaçlarıma ulaşmada engellerle karşılaşacağımı bilmekle birlikte, onları yeneceğime eminim. Kendime saygı duyuyorum ve diğer insanların da beni seveceklerini ve saygı duyacaklarını ümit ediyorum. Eğer beni sevmez ve saygı

duymazlarsa bu benim kendimden hoşnut olmamı ve kendime saygı duymamı etkilemeyecektir". Olumlu benlik kavramına sahip olan bu görüşler, benlik kavramı ya da değerlilik duygusu düşük olan bireylerin, benlik tasarımı ile kesin bir zıtlık göstermektedir.

Super ve diğerleri (1963)'rine göre, benlik kavramı, kişinin kendine ait değerlendirmeleri nasıl bir insan olduğuna, neleri yapması ve neleri yapmaması veya nasıl davranması gerektigine dair düsünceleri de kisiliginin bir boyutunu olusturur (Akt: Özgan, 2006). Okul yıllarında ergenlerin sosyal, duygusal ve zihinsel olarak en üst düzeyde sağlıklı olabilmelerinde en önemli özelliklerden biri "benlik saygısı"dır (Çeçen & Koçak, 2007).

Benlik kavramı insanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarır. Birey çevresindeki obje ve olayları algılar, düşünür, hisseder, nasıl tepkide bulunacağını planlar, gereğinde davranışlarını yeniden düzenler. Kişilik bir sistem olarak düşünülürse: benlik kavramı bu sistemin önemli bir parçasıdır. Kişiliğin özü, bireyin benlik kavramlarından oluşur. Sağlıklı bir benlik kavramı geliştirebilen birey, kendini gerçekleştirme olasılığını yakalayabilir (Kültür, 2006). Benliğin değerlendirilişi çok değişik ise ortaya uyumsuzluk ve sorunlar çıkar. Benlik kavramı, genellikle, süreklilik ve tutarlılık gösterirse de belli bir esnekliği vardır. Katı bir benlik kavramı, kişiyi tökezletip hayal kırıklığına uğratırken, esnek benlik kavramı gelişmeye açıktır (Yörükoğlu, 2004).

Araştımalar, sağlıklı tutumlar içeren bir yaşam tarzının, bir çok sağlık problemini önlediğini, buna karşın sağlıksız yaşam tarzının benlik saygısının azalması, depresyon, kalp, kanser hastalıkları, anksiyetenin artması gibi bir çok fiziksel ve ruhsal bozukluklara yol açmaktadır (Clark ve Hovanitz, 1989; Jampol, 1989; Cheng ve Lam, 1997; Akt: Doğan, 2008). Benliğin gelişimi, çocukluk devresinde, geçmişe dair bellek kabiliyetinin gelişmesi, gene imgelem sayesinde geleceğe dair tahmin gücünün kuvvetlenmesi ile geniş ölçüde artmaktadır (Jersild, 1978).

2.5. Kişiliğin Oluşumu

Kişiliğin çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında atılır; 6. yastan sonra ana çizgileri belirir, ancak son biçimini alması gençlik çağının sonuna doğru olur. Kişilik bireyin çevresiyle sürekli etkilesimi ve uyum çabası sonucu oluşur. Güvenç (1982)'e göre, temel kişilik yapısı, yalnızca emzirme, kundağa sarma gibi bir takım tekniklerle değil de, anne-baba ile çocuğun yakın eğitim çevresinin çocuğa karşı takındığı ortak tutumlarla oluşurken; Öztürk (1997)'e göre, insanda evrimsel (filojenetik) gelişme ile ilgili olan olgunlaşma (maturation) ve öğrenme ile ilgili olan bireyleşme – toplumsallaşma süreçleri birbirini etkileyerek kişilik gelişir. Bireyler içinde bulundukları toplumdan, toplumun kültürel özelliklerinden etkilenmekte ve içinde doğup büyüdüğü ve yaşadığı toplumun kültürel özelliklerini yansıtmaktadır (Deniz,1997). Kişiliğin oluşumu, kişiliğin güdüsel yaşamla dış dünya arasındaki sınırında, yani Ben düzeyindedir. Bu duruma aynı zamanda Ben'in kişiliği denir (Reıch, 1991). Kişiliğin oluşumunda genetik ve çevresel etkiler doğum anından itibaren iç içe geçerler. Çocuğun kalıtsal karekteristikleri (genotip) ile içinde yetiştiği ortam arasında bir korelasyon vardır (Atkinson ve diğ., 2000).

Devamlı olarak içten ve dıştan gelen uyarıcıların etkisi altında olan kişiliğin oluşmasında kalıtım, aile yaşamı, aile dışındaki yaşam koşulları, toplumun beklentileri ve gerektirdikleri, öğrenilmiş özellikler gibi çok çesitli etkenler rol oynamaktadır (Aktaş, 2006). Kişilik ancak, bütün hayatımız boyunca, yavaş aşamalarla gelişebilecek bir tohumdur. Belirlilik, bütünlük ve olgunluk olmaksızın kişilikten bahsedilemez. Bu üç nitelik, çocuktan beklenilemez ve beklenmemelidir de, çünkü bunlar onu çocukluğundan edecektir (C.G. Jung ve ve diğ., 2005). Modern teknolojinin ve ülkeler arası yakın ilişkilerin bir sonucu olarak dünya her gün çok daha küçük bir hal almakta ve insanların davranış ve kişilikleri de hızla değişmektedir (Jung-Soo, 2003). Kişiliğe dair yapılan çalışmalar, bütün insan davranışlarının gözlemlenmesi ve bunların sınıflara ayrılmasıyla başlamıştır. Böylelikle kişilik tiplerinin tasvir edilmesi kolaylaşmıştır (Şenyuva, 2007). Kişiliğin, genetik ve yapısal faktörlerden etkilenerek şekillendiği belirtilirken, erken çocukluk döneminde çocuk ebeveyn ilişkisinin ve sosyal çevrenin de oldukça önemli bir role sahip olduğu ifade edilmistir (Sevi, 2009). Kişiliği anlamak için, bir kimsenin sadece davranışlarına bakmak yeterli değildir. Pek farklı gözüken bir hareket, yaygın ve

ortak bir kaynaktan ileri gelmiş olabilir. Kişilik gelişimi, yüksek derecede bir istikarar ve yine aşağı yukarı, aynı derecede bir değişiklik kapasitesi göstermektedir (Jersild, 1978).

Kişilik kuramcılardan Sigmund Freud, Eric Ericson ve Jean Piaget gibi bazı kuramcılar kişiliğin bir gelişim sonucu ortaya çıktığını, Trait kuramcılarından Allport ve Odbert, bireyin temel özelliklerini belirten ve devamlılık gösteren bazı karekteristikler üzerinde durmuşlardır. Örneğin, utangaçlık, saldırganlık, uysallık, tenbellik, güvenirlik, sakinlik gibi. Bu karekteristikler birçok durumda, aynı şekilde devamlılık gösterdiği takdirde bunlara "Trait" adını vermişlerdir. Ancak kişilik traitleri her şeyi açıklama yeterli değildir. Zira bireyin çevresi ile etkileşimi gözardı edilebilmektedir (Bozgeyikli, 2001). Freud, kişiliğin kimi yanlarının tarihsel açıdan yaşanan çevrenin etkisiyle bir takım temel içgüdüsel eğilimlerin çeşitlenmeleri ve uzantıları olarak açıklanabileceklerini söyleyen ilk kişidir (Reıch, 1991).

Aile içinde yaşamın ilk yıllarında bebeğe gösterilecek sevgi, sıcaklık ve yakınlık göstererek fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması, onun temel güven duygusunu kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Anne babanın gözlenen davranışları ve tutumları, çocuğun etkinliklerini, cinsiyet rollerini ve sonuçta tüm kişilik gelişimini etkilemektedir (Senemoğlu, 2004).

2.5.1. Kişiliğin Oluşmasına Etki Eden Faktörler

Kişiliği oluşturan faktörler: gensel ve bedensel yapıfaktörleri, sosyokültürel faktörler, sosyal yapıve sosyal sınıf özellikleri, aile değişkeni, coğrafi ve fiziki faktörler, kitle yayın araçları, sosyal gruplar içindeki yetişkinler ve yaşlılar grubu ve doğum sırasışeklinde sıralanabilir (Şimşek vd., 2003). Toplumsal yaşamda insanların nasıl davranacağına, düşüneceğine, seveceğine, sevineceğine, giyineceğine etki eden faktörlerin hepsi kişiliğin oluşmasına etki eden faktörlerdir (Güney, 2000).

2.5.1.1. Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörleri

Kalıtım, kişiliğin oluşumunda son derece önemli bir etkendir. Gelişimin her evresinde kalıtımın etkilerini görebiliyoruz. Araştırmacılar, bazı kişilik özelliklerinin genetik yapıdan etkilendiğini saptamışlardır. Beden yapısı, fiziksel görünüş, zihinsel

kapasite ... gibi özellikler, kalıtım yoluyla getirdiğimiz özelliklerdir. İnsan hayatını etkileyen en önemli iki temel değişkenden birisi kalıtım, diğeri ise içinde yaşadığı çevrenin etkileridir. Genetik etkenler, fiziksel özellikleri, fiziksel özellikler de kişilik özelliklerini etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 1999: 109). Bireyin bedensel yapısı ve bu yapının fiziksel görünümü, cinsiyeti, sinir ve sindirim sisteminin özellikleri kalıtım yoluyla kazanılır (Güney, 2000).

Kişilik ile ilgili yapılan teorik araştırmaların çoğunda, kişiligin davranışsal niteliklerinin açıklanabilmesi, kalıtım ve buna bağlı tüm psikolojik özelliklere dayandırılmıştır. Kalıtımsal özelliklerin kişiliği belirleme derecesi ise, bireyden bireye göre değişmektedir. Zihinsel özelliklerin ve davranış eğilimlerinin ortaya çıkmasında kalıtsal özellikler önemli bir etken durumunda iken, değer yargılarının, ideallerin, inançların oluşmasında kalıtımın payı daha az, sosyo-kültürel ve diğer faktörlerin etkilerinin daha etkin olduğu görülmektedir (Aktaş, 2006). Kalıtım, kişiliğin oluşumunda son derece önemli etkendir. Beden yapısı, fiziksel görünüş, zihinsel kapasite gibi özellikler, kalıtım yoluyla getirdiğimiz özelliklerdir. Tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan araştırmalar, ikizlerin birbirine kişiliğin değişik yüzleri yönünden, ayrı yumurta ikizlerine göre, daha fazla benzediği bulunmuştur. Bundan da kişilik özelliklerinin kalıtım yoluyla geçtiği anlaşılır. Ayrıca, şizofreniler üzerinde yapılan inclemelerde tek yumurta ikizlerinden birinin şizofren olması halinde, diğeri, %86 oranında bu hastalığa yakalanıyor. Diğer kardeşelr arasında, bu oran %15'tir. Bu durum, genetik mirasın kişilik üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Mussen, 1973; Akt: Bozgeyikli, 2001).

2.5.1.2. Sosyo-Kültürel Faktörler

Bireysel davranışlarımızın çoğunda yaşadığımız çevredeki hakim kültürün yansıması vardır (Kulaksızoğlu, 1999). Bütün insanlar, kalıtım ve çevre şartları arasındaki karşılıklı etkileşme sonucunda meydana gelen gelişmeyle birlikte olgunlaşarak belirli bir kişilik özelliğini kazanırlar. Çevre şartları içerisinde insanları en çok etkileyen faktör, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel özellikleridir. Bu etkilenme neticesinde standart davranışlara sahip olular (Aktaş, 2006). Kültür, bireyin çocukluktan başlayarak süren kişilik gelişiminde ve psikolojik

olgunlaşmasında önemli rol oynayan sosyal etkileşim bağlamında değerlendirilmelidir (Özkalp ve diğ., 2002).

Sosyo-kültürel çevre, genellikle birbirine benzer nitelikli davranış kalıplarının ortaya çıkmasını da sağlayan önemli bir faktördür. Toplumun, bireyleri hayatın ilk yıllarından itibaren olduğu gibi değilde olması gerektiği gibi davranmaya itmesi, böyle bir ortamda büyüyen bireylerin, açık, içten, samimi ve girişimci kişilikler gelitirmeleri güç olmaktadır (Yılmaz, 1998). Pek çok kültürel faktör arasında bireysellik ve kolektivizmin boyutları karar vermede etkili olabilmektedir. Geleneksel olarak bireycilik, bağımsızlık ve kendine güven, benmerkezci düşünmek anlamına gelir. Bireycilik, Kuzey ABD, Kanada, Batı Avrupa ülkelerinde ve pek çok Kuzey Avrupa ülkesinde görülür. Kolektivizm ise Asya, Afrika, Latin Amerika ve Pasifik ülkelerinde görülüp, güçlü işbirlikçi gruplara dahil olup, hayat boyu devam eden bir korumacı anlayışı ifade eder. İnsanların davranışları, büyüdükleri kültürün değer yargıları, hassasiyetleri ve inançları tarafından oluşturulmaktadır (Jung-Soo, 2003). Sosyo-kültürel çevre, genellikle birbirine benzer davranış kalıplarının ortaya çıkmasını sağlayan önemli bir faktördür. Belirli davranış kalıplarının ortak karakter olarak dışa vurulması, bir kültürün içindeki bireylerin çoğunun ortak kişilik özelliklerine sahip olmaları durumunu temin etmektedir ki, bu noktada "milli karakter" kavramı ortaya çıkmakta ve gelişmektedir (Eroğlu, 2004).

2.5.1.3. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörü

Bireyin içinde bulunan sosyal sınıfın durumu onun kişilik özelliklerini son derece etkilemektedir. Sosyal araştırmacılar toplumu, ekonomik durumları, meslekleri ve eğitim düzeylerine göre sosyal sınıflara ayırırlar. Bu ayırım üç şekilde yapılmaktadır: Ayırımlardan birinde toplum, orta ve alt sosyal sınıflar şeklinde düşünülmektedir. Toplumsal yaşamda, belirli bir kültürel yapı içinde farklı alt kültürler olduğuna, değişik sosyal gruplar bulunduğuna göre bu alt kültürel özelliklerin de ayrı ayrı kişilik tipleri doğuracagı kabul edilmelidir (Aktaş, 2006).

İnsanlar sosyal yasamları boyunca, birçok sosyal grubun içine girerler veya yer alırlar. Bunun en önemli belirleyicisi sosyal sınıf faktörüdür. Çünkü insanlar ait

oldukları sosyal sınıflarına göre mahalle, oyun, okul, takım ve çalısma arkadaşlarını seçerler. Bütün bunlar bireyin kisiliginin olusmasında ve degismesinde etkili unsurlardır (Güney, 2004).

2.5.1.4. Aile Faktörü

Kişiliğin biçimlenmesinde en önemli çevresel etken ailedir. Aile özel davranımların kazandırılmasında rolü olan övgü ve cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortamdır. Çocuklar hem genel birtakım tutumları, hem de özel bazı davranımları, ana–babayı örnek alarak öğrenirler (Kültür, 2006). Sistem teorisi, biyolog L.V. Bertalaffy tarafından geliştirilmiştir. Aile içindeki etkileşim, sosyal ve psikolojik bir etkileşim olmanın yanı sıra genetik bir etkileşim olma özelliği de taşır. Sağlıklı aile sistemi, aile üyelerinin kendilerini yolunda başarılı oldukları sistemdir. Aile sistemini bir örümcek ağındaki iplerin birbirini etkilemesi gibi düşebiliriz. Bir çok aile, aile hayatı süresince hem sağlıklı hem sağlıksız süreçler içerir. Ev ortamındaki uyaranların yetersizliği, ihmalkar anne-baba tutumları ve kronik şiddete maruz kalma ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile yakından ilişkili olup çocukların mental ve rusal gelimini etkilemektedir. Kişiliğin gelişiminde aile ve çocuk etkileşimi çok önemli bir etkiye sahiptir. Toplumsallaşma, çocuğun ailei ve içinde bulunduğu sosyal grubu tarafından kabul gören, gelenek, töre ve beklentilere uygun davranışları geliştirmesi sürecidir (Özkalp ve diğ., 2002).

Bireyin kişiliğinin şekillenme döneminde ailesinin uyguladığı terbiye sistemi ve aile büyüklerinin model olma özelliği ayrı bir kişilik oluşum faktörüdür (İstengel, 2006). Çocuğun kişiliğinin oluşumu, büyük ölçüde, ana babanın kişiliklerine bağlıdır (Reıch, 1991). Kişiliğin şekillenmesinde, en etkili faktörün aile olduğu konusunda bütün uzmanlar ortak bir görüşe sahiptirler. Aile, özel davranımların kazanılmasında rolü olan, övgü ve cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortamdır. Araştırmalar sonucu, çocuk psikolojisinden anlayan, sabırlı, şefkatli, hoşgörülü ve anlayışlı, demokratik aile ortamında yetişen çocukların daha kişilikli, bu niteliklerden yoksun ailelerde yetişenlerin ise zayıf kişilikli yetiştikleri ortaya çıkmıştır (Aktaş, 2006; Hökelekli, 2008). Demokratik kişilik yapısına sahip anne-babalar bu bilince sahip olduklarından çocuklarını da bir takım kararlarında özgür bıraktıklarından, bu

bireyler ilerde karar verme sürecinde daha bağımsız hareket edebilecektir (Yılmaz, 1998).

Aile içi ilişkilerde çocuklar, anne-babalarından bulundukları yaşlara göre, farklı davranışlar öğrenebilmektedirler. Çocuklar büyüdükçe, anne-baba onların davranışlarını daha kalıcı kişilik özellikleriyele nitelendirmektedirler (Hortaçsu, 1991). Ailenin çocuğun, ruhsal ve bedensel açıdan olumlu gelişmeleri sağlayan temel bir kurum olduğu, bir çok yazar tarafından, dikkat çekilmiştir (Kulaksızoğlu, 1999).

Mullen ve arkadaşları (1996)'nın yaptığı araştırma bulgularına göre, çocukluk travmalarının post travmatik stres bozuklukları, düşük özsaygı, sosyal ilişkilerde bozulma, güvensiz bağlanma, bağlanma bozuklukları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir (Aktaran: Deniz, 2006b). Ölüm ve ayrılık nedeniyle bölünmüş ailelerde büyüyen çocukların değişik uyum sorunları olabilmektedir (Cüceoğlu, 1990). Ailenin toplumsal-ekonomik durumu, çocuğun toplumsal gelişmini, şu ya da bu biçimde etkiler (Binbaşıoğlu, 1995). Kişiliğin oluşumunda birçok özellik, bilinerek ya da bilinmeden aile çevresinden kazanılır. Kişilerin diğer insanlardan beklediği şeylerin niteliği, tatmin olma yolları, duygularını ifade etme şekli ve duygusal çatışmaları çözümleme usulleri, ideallerin ve çeşitli eğilimlerin nitelik ve coşkunluğu, yasaklama ve suçluluk duyguları çoğunlukla aile içi ilişkilerin şekillendirdiği kişilik unsurlarıdır (Eroğlu, 2004).

2.5.1.5. Cografi ve Fiziki Faktörler

Fertlerin kişilik oluşumunda etkili diğer faktörler üzerinde, özellikle de o toplumun kültürü ve antropolojik yapısı üzerinde cografyanın etkileri çok bilinen bir husustur. Bu bağlamda kıyı kesiminde yaşayan insanlarla, kara bölgelerinde, ova yerlerde ya da dağlık yörelerde, sıcak ya da soğuk iklimlerde yaşayanların birbirlerinden cografi farklılıklardan ileri gelen kişilik farklılıklarının bulunduğunu söylemek mümkündür (Zel, 2001).

2.5.1.6. Diğer Faktörler

Kişiliğin oluşumunda sadece kalıtımsal, kültürel, yapısal, ailevi ve cografi faktörlerin etkisi yoktur. Bunların dışında kitle iletişim araçları, yetişkinler grubu ve

doğum sırasının da etkileri mevcuttur. Alfred Adler'e göre bireyin doğum sırası da kişilik üzerine etkilidir. Bu kurama göre, ilk doğan çocuk daha zeki ve yetenekli olacak, daha kolay sosyal ilişkiler kuracaktır. Bireyin kişilik gelişiminde başlıca psikolojik ihtiyaçları şunlardır: Sevgi ihtiyacı, ait olma isteği, bağımsızlık ihtiyacı, başarılı olma ihtiyacı, takdir edilme ihtiyacı, kendi gözünde kendisinin bir değer taşıdığını anlama ihtiyacı ve hayatı tümü içinde kavrayan bir felsefe ihtiyacıdır.

2.6. Kişilik Kuramları

Kişilik psikolojisi kitaplarında karşılaşılan kuramlar çoğunlukla kendi kuramcısının adı ile tanınır. En sık karşılaşılan kuramcılar Freud Jung, Adler, Horney, Sullivan, Berne, Allport, Cattell, Sheldon, Rogers, Erikson, Maslow'dur (Özkalp, 1983). Kişiliğin tanınmasına ilişkin yapılan çalışmalar birçok kişilik kuramını ortaya çıkarmıştır. Bu kuramlar kişiliğin tanımlarını birbirinden farklı tanımları ve görüşleri vardır (Başaran, 1991). Günümüzde psikolojinin önemli çalışma alanlarından biri de kişilik psikolojisidir. Kişilik piskolojisi, insanların kendilerine özgü davranış, duygu ve düşünce biçimleriyle ilgilenir. Dolayısıyla her bir kuramın kişilik gelişimine ilişkin öngörüleri farklı farklıdır. Kişiliği açıklayan altı genel yaklaşım vardır. Sınıflandırma kusursuz olmasa da temel kişilik kuramlarının her biri, bu altı yaklasımdan birine yerleştirilebilir (Burger, 2006). Aynı olguyu açıklamaya çalışan biribirinden farklı yaklaşımların olması kaçınılmazdır. Bunun yanında insan, duygusal bir varlık olduğu için nensek olarak incelenebilme güçlükleri vardır (Karasar, 1994).

İnsanlığın varoluşundan bu yana kişilik üzerinde çeşitli görüş ve düşünceler ileri sürülmüştür. Kişilik alanında son 30 yıla göz attığımızda, en büyük tartışmaların kişiye karşın duruma ağırlık veren (person – situation) yaklaşımlar arasında olduğu görülmektedir. Bazı kuramcılar bireysel farklılıklarda kişilik özelliklerinin önemini vurgulayıp bu özellikleri yapılaştırmaya ilişkin modeller önerirken, bazı araştırmacılar kişilik özelliği yaklaşımına eleştiriler getirmiş ve davranışın belirlenmesinde durumsal özelliklerin önemini vurgulamışlardır (Sevi, 2009).

Özkalp ve diğ., (2002)'e göre, mevcut kişilik kuramları, genellikle kişiliği iki yönde le alırlar: Bunlardan birincisi, "Tüm insanların davranışlarındaki ortak özellikler", ikincisi ise, "insanlar arasındaki bireysel ayrılıklar"dır. Bunlardan ortak özellikler kişiliğin "özünü" (core of personality); bireysel ayrılıkları oluşturan özellikler ise kişiliğin "yüzeyini" (periphery of personality) temsil ederler.

2.6.1. Beş Faktör Kişilik Modeli / Büyük Beşli (The Big Five Factor)

Son yıllarda psikologlar kişilik değerlendirmesinin ortak bir tanımı olarak Beş Faktör modelinin ortaya çıkmasına tanık olmuşlardır. Beş Faktör modeli kişiliğin beş genel boyutunu ve bunların içerdiği özgül kişilik özelliklerini hiyerarşik bir sıralama içinde vermektedir. Beş faktör modelinin altında yatan temel varsayım, insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, konuşma diline sözcükler halinde yansıyacağı ve bu sözcüklerden yola çıkarak insanın kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflamanın olusturulabileceğidir. Farklı dillerin hepsi insan niteliklerinin aynı tiplerini tanımlayan terimleri içerir (Sevi, 2009).

Goldberg ve arkadaşlarının (Beş faktör modeli) yaptığı çalışmalar sonucunda beş treyt ele alınmıştır. Bu beş treyt, dışa dönüklük, uyumluluk, özdisiplin, nörotizm ve deneyime açıklıktır. Dışa dönüklük; sosyal, konuşkan, iyimser, hareketli olarak; uyumluluk; yardımsever, yumuşak kalpli, affedici, doğru sözlü olarak; özdisiplin; çalışkan, güvenilir, disiplinli, dakik, düzenli olarak; nörotizm; endişeli, sinirli, duygusal, güvensiz, hipokandriak olarak; açıklık (deneyime açıklık), meraklı, yaratıcı, hayal gücü kuvvetli olarak tanımlanmaktadır (Şenyuva, 2007). Goldberg ve arkadaşları tarafından oluşturulan "Beş Faktör Modeli"ne göre, dışa dönüklük boyutundan yüksek skorlar alanların histriyonik ve narsistik kişilik bozukluğuna; bu boyutta düşük skorlar alanların çekingen ve şizoid kişilik bozukluğuna sahip olması olasıdır. Düşük özdisiplin skoruna sahip olanlarda ise antisosyal kişilik bozukluğu, uzlaşılabilirlik boyutundan düşük skorlar alanlarda paranoid, antisosyal ve narsistik kişilik bozukluğunun görülmesi söz konusu iken uzlaşılabilirlik boyutundaki yüksek skorların ise bağımlı kişilik bozukluğ ile ilişili olduğ düşnülmütür (Costa ve McCrae 1989; Akt: Şenyuva, 2007).

Kişilik ile ilgili birçok görüş ortaya atılmıştır. Beş faktör kişilik kuramı bu farklı görüşleri bir çatı altında bütünleştirmiş görünmektedir. Yapılan çalışmalar kişilik ile ilgili çalışmaların beş faktörde derlenebileceğini göstermiştir. Bu faktörler dışadönüklük, duygusal denge/nevrotizm, yumuşak başlılık, sorumluluk ve deneyime açıklık/kültür olarak birçok kültürler arası çalışmada doğrulanmıştır. Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde uyarlama ve ölçek geliştirme çalışmalarına rastlanmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, Türk dilinde 235 adet sıfat kişilik özelliklerinin belirlenmiştir. Türkiye'de Costa ve McCrae (1987) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması yapılan (Gülgöz, 2002) NEO-PI-R ile Somer ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)'nin dışında patolojik olmayan bireylerin kişilik yapılarını ölçebilecek kişilik testi bulunmamaktadır (Bacanlı, İlhan & Aslan, 2009).

Son yıllarda, beş faktör kişilik modeli, diğer kişilik kavramlarını anlamak için kullanılabilecek üst düzey bir faktör olarak sıklıkla ele alınmaktadır. Modele göre bu beş temel kişilik özellikleri şunlardır: 1.Dısadönüklük, 2.Uyumluluk, 3.Özdisiplin, 4.Deneyime Açıklık ve 5.Nevrotiklik (Duygusal tutarsızlık – dengesizlik)'tir (Ulu, 2007). Kişiliğin temel boyutlarını belirleme ve tanımlama çabaları, yıllardan beri, kişilik araştırmasında süre giden bir konudur. Farklı araştırmacılar farklı kişilik verilerini kullanarak kişiliğin beş boyutuna dönük kanıtlar bulmuşlardır. Her boyut kendi içinde biribiriyle ilişkili ve daha dar kapsamlı özellikleri barındırır, bu boyutlardaki bireysel farklılıklar uzun zaman içinde sabit kalır. Bireyler genel anlamda 5 temel boyutta tanımlanabilecekleri gibi, bu boyutların kapsadığı daha dar anlamlarda da tanımlanabilirler (Burger, 2006).

Kişilik yapısı üzerinde yapılan ilk çalısmalarda, bireyin temel özelliklerini belirten ve devamlılık gösteren bazı karakteristikleri üzerinde durulmuştur. Bu karakteristikler, bir çok durumda aynı şekilde devamlılık gösterdiği takdirde bunlara treyt adı verilmektedir. Bunlar bireyin davranışlarını açıklamada kullanılan ve devamlılık gösteren özelliklerdir. Bireyin treytlerinin sayısı çok fazla olduğu için bunları ayırmak çabalarına girişildiğinde büyük güçlüklerle karşılaşıldığı için vazgeçilmiştir. Yapılan son çalısmalarda bazı kişilik treytlerinin işle ilgili

davranışları tahmin etmede etkili olduğu saptanmıştır. Arastırmacılar özellikle liderlik biçimlerinde başarılı liderlerin belirli treytlerinin bulunduğu ve kişiliğin bu olumlu davranışları açıklamada önemli bir role sahip olduğunu vurgulamıslardır.

Bu bağlamda Beş Faktör Kişilik Modeli, son yıllarda üzerinde pek çok çalışmanın yapıldığı, farklı ülkelerde ve farklı dil grupları üzerinde yayınlanan çalışmalarla desteklenen bir modeldir. Paunonen ve arkadaşları dört ülkede (Kanada, Finlandiya, Polonya ve Almanya) yürüttükleri çalışmada, Beş Faktör Modelini destekleyen bulgular elde etmişlerdir ve bu modelin yalnızca İngiliz diliyle sınırlı olmadığına dikkat çekmişlerdir. Somer ve Goldberg (1999)'e göre, Türkçe'de sözlükteki kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlarla yürüttükleri çalışma sonucunda, Beş Faktör Modeli'ni destekleyici veriler elde etmişlerdir. Bu beş faktör, değişik yöntemler kullanılarak yürütülmüş çalışmalarda o kadar sık ortaya çıkmıştır ki, araştırmacılar artık bu faktörlere "Büyük Beşli" adını vermislerdir. Sonuç olarak, hangi özelliklerin birbiriyle grup oluşturduğunu gördükten sonra, bu beş boyutu tanımlayacak kavramlar geliştirmeye başlamışlardır (Akt: Aktaş, 2006).

Block (1995), kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi ile ilgili beş bağımsız boyuttan oluşan Beş Faktör Kişilik modelinin, kişiliğin gelişimi ile ilgili önemli bir şey açıklamadığı yolundaki şüphelerini dile getirirken; Paunonen ve Ashton (2001), Beş Faktör Kişilik Modeli'nin insan davranışlarındaki değişimi anlamada ve açıklamada önemli bir rol oynadığını açıkladı. Beş faktörün davranışı anlamak ve tahmin etmek için yararlı olduğu sonucuna ulaştı (Mete, 2006). Bireylerde gözlemlenen birçok kişilik özelliği olmasına rağmen araştırmalar sonucu bulunan beş faktör kişilik modeli oldukça yararlı bir sınıflama olmuştur. Beş faktör kişilik modeli belli aralıklarla yapılan faktör analizleri sonuçlarında zaman, bağlam ve kültür gibi özellikler gözetilerek bulunmuştur (Yurtsever, 2009). Beş faktör yapısı, insanı tanımlayan kişilik özelliklerini belirlemede önemli bir faktör olmasının yanında diğer taraftan da dikkate değer bir sınıflama vermektedir. Her bir dil bireysel farklılıkları tanımlayan pek çok terim içerir ve bunlar çok yakın anlamlıdır.

Büyük Beşli Kişilik Faktörleri

2.6.1.1. Duygusal Tutarsızlık / Nörotisizm –Unstability/ Duygusal Tutarlılık (Emotional Stability)

Duygusal dengesizlik bir kişinin yaşadığı endişe, kızgınlık, sıkıntı, düşünmeden hareket etme, güvensizlik ve depresyonu ifade eder. Nevrotik eğilim belirtileri olan kişiler, kronik yorgunluk, baş ağrısı, uyuyamama, görme güçlükleri, iştahsızlık vb. gibi çeşitli psikosomatik belirtilerin birinden ya da birkaçından şikayetçidirler. Bu kişiler duygusal çatışmalarını genellikle fiziksel yollarla ifade etmektedirler. Ayrıca, nevrotik eğilimler, benliğini olduğu gibi kabul edememe, mükemmeliyetçi olma, eleştiriye açık olmama gibi davranışları da içerir. Nevrotik eğilimler puanının yüksek olması, bu tür belirtilerin azlığını, düşük olması ise çokluğunu gösterir. Duygusal dengesizlik kişilik boyutu, genellikle, endişeli, güvensiz, korumacı, gergin ve kaygılı bir durumu ifade eder. Bu tür karakter özellikleri bireylerin iş ve aile yaşamında daha fazla çatışma yaşamalarına ve dolayısıyla daha fazla stres yaşamalarına neden olabilir. Bunun yanında nörotisizmin boyutunun yalnızca olumsuz duyguları değil, aynı zamanda bunlara eşlik eden, karmaşık düşünce ve davranışları da kapsadığı belirtilmektedir. MacDonald, aktif-olumlu duyguların dışadönüklükle ilgili görünürken, aktif-olumsuz duyguların nörotisizm ile bağlantılı görüldüğünü belirtmektedir (Mete, 2006).

Güleç (2006)'e göre, Nevrotik kişilik bozukluğu, gerçeği değerlendirme yeteneğinin bozulmadığı, ciddi bir antisosyal davranış bozukluğunun olmadığı, daha ziyade psikososyal stres faktörleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan ruhsal bozukluklardır. Bu boyut, sinirliliği duygusal tutarlılığa yansıtmaktadır. Kişinin sinirli olup olmaması, kendine güven derecesi, kuruntulu olması, mahcup olması ve endişeli olması gibi özellikler bu boyutun kapsamındadır. Ayrıca korku, üzüntü, öfke ve suçluluk gibi negatif duygulara genel bir eğilimi ve psikolojik sıkıntılara karşı duyarlılığı olan kişiler bu boyut içinde yer almaktadır. Düşük sinirliliğe veya yüksek duygusal tutarlılığa sahip kişiler sakin, kendinden emin ve genellikle kontrollüdür. Buradan hareketle, nevrotiklik düzeyi yüksek insanlar, düşük olan insanlara göre günlük olaylar karşısında daha sık stres yaşadıklarını söyleyebiliriz (Aktaş, 2006).

Adler (1983)'e göre, nörotik süreç, toplumsal uyumdan yoksun, sağduyuya ters bilişsel sürecin en fazla ağırlık taşıdığı bir olguyu temsil eder. Nevrozun ise sürekli

etkinlik gösteren bir aşağılık duygusu olduğunu kabul eder. Birçok araştırmacı, depresyon, anksiyete ve stresin genel duygusal problemler olduğunu bununla birlikte bu problemlerin çeşitli yollarla açığa çıktığını, bazı durumlarda geri çekilme ve izole olma, bazı durumlarda ise aşırı hareketlilik ve gerginlik semptomlarının görüldüğünü, bu üç kavramın birbirinden farklı olmalarına rağmen, aralarında orta düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır (Akın & Çetin, 2007).

Nevrotik belirtileri olan kişiler, kronik yorgunluk, baş ağrısı, uyuyamama, görme güçlükleri, istahsızlık vb. gibi çesitli psikosomatik belirtilerin birinden ya da birkaçından sikâyetçi olabilirler. Nevrotik kişiler, duygusal çatışmalarını genellikle fiziksel yollardan ifade etmektedirler. Ayrıca, nevrotik eğilimliler benliğini olduğu gibi kabul edememe, mükemmeliyetçi olma, eleştiriye açık olmama gibi davranışlarıda gösterirler (Özgüven, 1992). Nörotik davranışların sebebini; Freud, Bilinçaltına atılan malzemeler ve bilinçaltı süreçlerlerle; Jung; ihmal edilmiş bilinçdışı süreçler (kişisel bilinç dışı ve ortak bilinç dışının ego tarafından reddi); Adler; insanlar güçsüz duygularını aşırı ödünlediklerinde; Horney; ideal benlik ile gerçek benlik örtüşmediğinde nevrotik davranışların ortaya çıkacağını söylemişlerdir. Algılama bozuklukları nevrotik insanı ayıran bir başka yöndür. Nevrotikler olayları diğer insanlar gibi değerlendirmezler, görüşlerine uymayan olayları görmezlikten gelirler. Bu davranışları dış dünyanın beklentilerine ve yaşam sorunlarına karşı geliştirirler (Yanbastı, 1990).

Freud (1936)'a göre, nevrotik güvensizlik, genellikle içgüdülerden gelen bir tehlike sonucu oluşur. Birey farkında olmadan kendine zarar getirecek bir faaliyette bulunmaktan korkar. Ona göre nevrotik güvensizlik, Ego'nun İd ve Süper Ego arasındaki çatışma nedeni ile çaresizliğe düşmesidir. Ana-baba, çok defa, kendi nevrozları yüzünden, çocuğa gerçek-samimi bir sevgi ve sıcaklık veremezlerse, çocuk, çevresini güvenilmez, yalancı, değer bilmez, adaletsiz, kıskanç ve şefkatsiz olarak algılar ve çocukta güvensiz bir kişilik ortaya çıkar (Akt: Kasatura, 1989).

2.6.1.2. Dışadönüklük-İçedönüklük (Extroversion-Introversion)

Bu boyut, kişilerin ne kadar sosyal, aktif, kararlı, konuşkan ve girgin olduğunu, ayrıca insanları ve büyük grupları ne kadar sevdiklerini göstermektedir. Fazla dışa dönük tipler genellikle mutlu, enerji dolu, sempatik ve sevimli kişilerdir. Düşük dışa

dönük tipler ise, genellikle bu özellikleri göstermezler ama asosyal kişiler de değildirler. Bir grup araştırmacının gözlemlediğine göre "içedönükler soğuk değil çekingen, izleyici değil bağımsız, uyuşuk değil ağır adımlı insanlardır" (Aktaş, 2006). Dışa dönük kişiler atılgan, aktif, konuşkan, şen şakrak, iyimser ve enerjiktirler; eğlence ve hareketten hoşlanırlar (Mete, 2006). Dışadönüklerin pozitif ve enerjik özellikleri daha çok çatışma ve kolaylıklarla ilgilidir. Daha yüksek enerji potansiyeli sayesinde, dışadönükler verilen zamanda daha fazla tasarı üretebilir ve içedönüklere göre daha az yorgunluk hissi duyabilirler.

Araştırmacılara göre, dışadönükler daha fazla pozitif etkiye, daha fazla pozitif olay beklentisine ve daha güçlü tepkiye ve içedönüklerden daha fazla enerjiye sahiptirler (Mete, 2006). Olumlu duygularla dışadönüklük arasındaki ilişkiyi doğrulayan araştırmalar beş temel kişilik faktörünün kapsamını netleştirmektedir. Neşeli, istekli, arkadaşça gibi enerjik olumlu duyguların ağırlıklı olarak dışadönüklük ve ikincil olarak da yumuşak başlılık/uzlaşılabilirlik faktörlerinden yük alırken, cömert ve sıcak gibi daha ılımlı, olumlu duyguların, ağırlıklı olarak yumuşak başlılıktan ve ikincil olarak dışadönüklükten yük aldıklarını belirtmektedirler.

Eysenck göre, dışadönük bireyler, sosyal, çeşitli gruplara ve eğlence partilerine katılmayı seven, çok sayıda arkadaşa sahip olan, kendi başlarına kalmayı, okumayı ve yalnız ders çalışmayı sevmeyen kişilerdir. Heyecan ve coşkuyu tercih eden, tehlikeli durumlara atılmaktan çekinmeyen, ani karar verip atak davranabilen, şaka yapmaktan ve konuşmaktan hoşlanan kimselerdir. Kolay iletişim kurarlar, kolay arkadaş edinirler, geçimli, iyimser, gülmeyi-güldürmeyi seven insanlardır. Genellikle değişiklikten hoşlanırlar, kaygısız, kayıtsız ve sıkıntısızdırlar fakat kolay sinirlenip kendini kaybedip, duygularını kontrol etmede ve kendilerini engellemede her zaman başarılı değildirler.

İçedönük kişiliğe sahip olan bireyler ise, daha çok kendi başlarına kalmayı tercih eden, çekingen, mahcup, sessiz, ciddi, dış gerçeklikten çok iç gerçekliğe yönelimli, içe kapanık iç gözlem yaparak kendi kendilerini inceleyen, insanlardan çok kitaplardan hoşlanan, çok yakın ve özel arkadaşları dışında diğer insanlara karşı mesafeli davranan, ihtiyatlı kimselerdir. Bu insanlar ilerisi için plan yapmayı, konuşmadan önce düşünmeyi, harekete geçmeden önce enine boyuna düşünmeyi,

heyecanla yapılan ani hareketlerden kaçınmayı tercih ederler. Heyecanı ve coşkuyu sevmezler. Günlük yaşamın olağan sorunlarını çok ciddiye alır ve düzenli yaşamdan hoşlanırlar. Duygularını çok sıkı denetlerler ve nadir olarak öfkeye kapılıp saldırgan davranışlarda bulunurlar (Akt: Burger, 2006).

2.6.1.3. Gelişime Açıklık – Gelişmemişlik (Intelligence/Openness to Experience – Unintelligence)

Açıklık; kendimizi ifade edebilme, fikirlerimizi izah edebilme, verileri açıkça ve doğru bir şekilde iletebilme, görüşlerimizi ve eylem önerilerimizi açıkça belirtebilme kabiliyetidir. Diğer insanların bizimle işbirliği yapmalarına imkan sağlar.

Bu beş faktör modelinde araştırmacıların üzerinde en az uzlaşmaya vardıkları faktördür. Digman ve Inouye, Peabody ve Goldberg (1992), bu faktörü zeka olarak isimlendirirken; Norman kültür, McCrae ve Costa ise gelişime açıklık olarak; Cattell, değişkenlerin tanımlarını oluştururken, kişilerin kendi ya da tanıdıkları tarafından derecelenen zeka ve ölçülen zekanın aynı olduğundan hareket ederek, zeka ile ilgili terimleri ölçeklerinden çıkarmış ve gerçek bir zeka testi geliştirmiştir. Aktif imgelem, estetik duyarlılık, iç duygulara duyarlılık, çeşitliliği tercih, entelektüel merak ve bağımsız yargı bu kişilik özelliğinin öğelerindendir (Akt: Mete, 2006).

Bu boyut araştırmacılar arasında en karmaşık olarak nitelendirilen boyuttur. Genelde hassas, esnek, yaratıcı, kültürlü, entelektüel olma ve sanatsal düşünme gibi özellikleri içerir. Bu özelliklere sahip bireyler özellikle değişim yaşayan örgütlerde yaratıcılıkları ile oldukça fonksiyonel fayda sağlarlar. Açıklık boyutu düşük olan kişiler ise daha gelenekseldir ve yeni bir şey dense dahi bilineni yeğlerler (Burger, 2006).

Gençoğlu (2006), üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeylerinin sosyal ilişkilerini etkileyebileceği düşüncesiyle kurulan "Üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeyleri yükseldikçe sosyal ilişki düzeyleri anlamlı olarak yükselmektedir" denencesi araştırma bulgularına göre doğrulanmıştır. İyimserlik düzeyi yüksek olan bireyler kendi iç dünyalarındaki olumlu havayı sosyal iliskilerine

yansıtarak daha etkili ve güçlü temeller üzerine oturtulmuş bir insan ilişkileri modeli oluşturabilirler. Mete (2006)'da, öğretmenlerin kişilik özellikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişki üzerine yaptığı araştırmasında, "öğretmenlerin kişiliklerinde en fazla yeniliklere açık olmaya rastlanırken, duygusal dengesizlik en az rastlanan özelliktir" yargısını elde etmiştir.

2.6.1.4. Yumuşak Başlılık / Uzlasılabilirlik - (Agreeableness - Hostility) Hırçınlık/Antagonizm

Bu boyut, bireyin kişisel yönelme düzeyini etkilemektedir. Uyumlu insan arkadaşça davranır, birlikte çalışmayı sever, kibardır, hoşgörü sınırı geniştir, güven vericidir ve yumuşak kalplidir. Bu tip yöneticiler astlarını iyi motive eder, onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışırlar ve iyi iletişim kurarlar. Düşük uyumluluğa sahip kişiler ise diğerlerinin maksatlarında şüpheci ve işbirlikçilik yerine rakip olmayı tercih eden kişilerdir (Burger, 2006).

Yumuşak başlılık boyutunda yüksek puan alanlar yumuşak kalpli, iyi huylu, güvenli, yardımsever, bağışlayıcı, saf ve dürüst olarak tanımlandı. Bu boyutta düşük puan alan kişiler kötümser, kaba, güvensiz, işbirliğine kapalı, intikamcı, merhametsiz, sinirli ve çıkarcı olarak tanımlandı. Bireyin duygularını anlatması, bunu karşısındaki kişinin anlamasını sağlaması, onun duygularını anlayıp yorumlaması, çözümlemesi ve duygularını kontrol etmesi günlük yaşamda oldukça önemlidir (Şahin, 1999). Yumuşak başlılık daha az kişiler arası çatışmaya daha fazla iş ve aile çatışmasını azaltıcı desteğe neden olur. Şu halde, yumuşak başlılıkla çatışmanın da negatif bağıntılı olması beklenebilir Kabul edici bireyler işlerinde daha başarılıdır ve iş arkadaşları veya ailelerinden daha fazla duygusal destek görürler (Mete, 2006). Dede (2009)'a göre uyumluluk, diğer insanlarla makbul ölçüde anlaşmak ve memnuniyet verici ve hoşnut edici ilişkiler kurabilme becerisidir.

Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalarda yumuşak başlılık boyutu adı altında tanımlanan kişilik özelliklerinin, Türk dilindeki kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlarla karşılaştırdığı zaman bu boyutla oldukça bağlantılı faktörler bulunduğunu görmekteyiz (Mete, 2006). Son yıllarda duygusal zeka kavramı; kişilik gelişimi ve

çalışma hayatı gibi alanlarda önemini giderek arttırmakta olup, sosyal yaşamı mantıksal zekadan daha iyi bir düzeyde yordamakta ve psikolojik uyumla ilgili olması duygusal zekanın önemini arttırmaktadır. Bireyin duygularını tanıması, yönetmesi kişinin yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu arttırmaktadır.

Araştırma sonuçları da göstermektedir ki, duygusal zeka, akıl sağlığı, psikolojik iyi olma ve yaşam doyumu ile pozitif ilişki göstermektedir. Bireyin duygularındaki düzensizlik kişilerarası ilişkilerin bozulmasına, kaygı artışına ve ruhsal bozukluklara neden olur ve yaşam doyumunu olumsuz etkilemektedir. İnsanlar duygularını diğer bireylerle paylaştığı, hissettiği ve sosyal ilişkilere girdiği sürece mutlu olur psikolojik doyum sağlar. Kişi benliğini, kişiliğini tanıdıkça ve düşünceleri ile duygularının farkında oldukça, bu doyum artacak ve yaşamın diğer alanlarını da olumlu etkileyecektir (Tümkaya ve diğ., 2008). Bu faktörün olumlu ucunda nazik, ince, saygılı, güvenli, esnek, açık kalpli ve merhametli gibi özellikler bulunmaktadır. Kişinin kendilik algısını etkilediğine ve sosyal tutumlar geliştirmenin yanısıra, bir yaşam felsefesi geliştirmekte de etkili olduğuna işaret edilmektedir (Somer ve diğ., 20002).

2.6.1.5. Öz – Denetim / Sorumluluk – Yönsüzlük/Dağınıklık (Conscientiousness –Undirectedness)

Mete (2006)'ye göre, kişiliğin bu boyutu, bir hedefe dönük davranışlardaki planlılık, sabır, motivasyon, organizasyon ve başarı bu faktörle ilişkili kavramlardır. Bu özelliğe sahip kişiler amaçlı, iradeli ve kararlılık gösterirler. Bilinçlilik, başarılı yönelim, düzenli çizgi, etkili, organizasyonel, planlı, sorumlu, mükemmeliyetçilik ve çok çalışkanlığı kapsar. Bu faktörü bazı araştırmacılar, başarı isteği olarak kabul ederken, bazıları ise kendini organize edebilen, dikkatli olma alışkanlığı olan ve öz-disiplin becerisine sahip kişiler olarak görmektedir. Aynı zamanda titiz bir biçimde ahlaki değerlere de bağlanmalarının olası olduğunu; sorumluluk boyutunu adaptasyonel bir bakış açısından ele almıştır. Ona göre, bu boyut hazzı erteleyebilme, hoş olmayan görevlerde sabır gösterebilme, detaylara dikkat etme, sorumlu ve güvenilir bir biçimde hareket etmeyi kapsamaktadır.

Bu boyut ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğumuzu gösterir. Bu tipler yaşamlarında sorumlu, bağımlı, dikkatli, disiplinli, başarı kazanma güdüsü kuvvetli, azimli kişiliği ifade etmektedirler. Bu özelliklere sahip bireylerin hem otonom hem de hiyerarşik yapı içerisinde her türlü görevde başarı kazanma olasılıkları kuvvetlidir. Düşük sorumluluğa sahip kişiler ise dikkatsiz, dikkati kolay dağılan, güvenilmez ve hedeflerine ulaşmada rahat olan kişilerdir. Kısacası, değişik pek çok kaynaktan elde edilen kanıtlar, kişiliğimizi oluşturan özelliklerin çoğunun beş temel kişilik boyutu üzerinde toplanabileceğine işaret etmektedir (Burger, 2006).

Yapılan araştırma sonuşlarına göre kişilik etmenlerinden özgüven, dışadönüklük, iyimserlik, açıklık, uyumluluk gibi faktörlerin yaşam doyumu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Erdemir, 2000). Kuzgun (1972), içten denetimlilerin, dış çevreye mümkün olduğu kadar az bağımlı, kendine yetebilen, benliğine saygı duyan, kendini gerçekleştirmeye yönelik duygulardan haberi olan, uzlaştırıcı bir görüşe sahip olan kimseler olduklarını ifade etmiştir. Sevi (2009)'ye göre, sorumluluk faktörünün alt boyutları yeterlilik, düzen, görevşinaslık, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirliliktir.

Somer vd., (2002)'ne göre, bu faktörün hem ilerletici hem de ketleyici yönleri vardır. Bu faktörün ilerletici yönü, başarı ihtiyacı ve çalışma kararlılığında görülürken, ketleyici yönü ahlaki titizlik ve tedbirlilik özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörü temsil etmek üzere yeterlilik, düzen, titizlik, görevşinaslık, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlilik alt boyutları önerilmiştir.

2.7. Beş Faktörün Evrenselliği

Bireyler; yaşa, cinsiyete, kullanım analiz tekniğine, ülkelere ya da kültürlere göre, ayrılsa bile söz konusu 5 faktör tüm analizlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda bu 5 faktörün, Kaliforniya Kişilik Envanteri, Sıfat Tarama Listesi, Eysenck Kişilik Envanteri gibi pek çok kişilik testinde de bulunduğu ortaya çıkmıştır (İnanç & Yerlikaya, 2009).

İnanç & Yerlikaya (2009)'ya göre, genel kabul gören, bu 5 faktörün farklı kültürlerde de benzer biçimlerde ortaya çıkıp çıkmadığını araştırmak, kişiliğin

evrensel boyutları, kültürel faktörlerin kişilik üzerindeki etkileri gibi pek çok konuyu da aydınlatmaktadır. Kişiliğin temel boyutlarındaki, evrenselliği ölçmek amacıyla yapılan çalışmalarda, Almanya, Portekiz, Macaristan, Kore, Çin ve Japonyada geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılarak uygulanmış ve farklı kültürleri temsil eden bu ülkelerde de benzer 5 faktör yapısının elde edildiği bulunmuştur

Thompson, Brossart, Carlozzi ve Miville (2002), danışman öğrencilerde "Beş Faktör Kişilik Özellikleri Modeli (Five-Factor Personality Traits Model)" ile "Evrensel Farlılık Yönledirmesi (Universal-Diverse Orientation)" arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan değerlendirme sonucunda, evrensel farlılık yönlendirmesi ile beş faktör kişilik özelliklerinin deneyime açıklık boyutu arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir (Akt: Özgüven, 2007).

Tüm bu sonuçlardan hareketle modelin evrenselliğine ilişkin iki temel görüş vardır:

1. Biyolojik yaklaşım: Bu yaklaşıma göre, kültürler arası benzerlikler, tüm insanların aynı genetik donanımla, dünyaya geldiğinin kişiliğe biyolojik bakış açısının kanıtıdır.

2.Sosyal yaklaşım: Bu yaklaşıma göre, kültürler arası benzerlikler, tüm insan gruplarının insan davranışlarını sınıflandırmak için çevresel benzerlikler ya da grupalrın benzer özellikleri nedeniyle aynı yöntemi kullandığıdır (Burger, 2006).

2.8. Psikodinamik Kuramlar

Psikoanalitik kuramlar, bireyin kişilik ve benlikteki gelişimsel değişiklikleri üzerinde odaklanarak, gelişimi birbirinden kopuk bir süreç olarak görürler. Her olgunlaşma evresinde, belirli dürtüler, gereksinimler ya da çatışmalar çocuğun çevresi ile ilişkili olarak ortaya çıkar (Ataman, 2004).

2.8.1. Sigmund Freud'un Psikanalitik Kişilik Kuramı

Psikoanalitik kuram, diğer yaklaşımlarla karşılaştırıldığında kişilik gelişimi üzerinde en çok duran yaklaşımlardan biridir. İlk kapsamlı kişilik kuramı, Freud

tarafından geliştirilmiştir. Freud'un çağın öncü düsünürleri arasında yer almasını sağlayan en önemli özellik, ruhbilimsel sorunlara yaklaşımda getirdiği yeniliklerdir. Freud ruhsal yaşamın duygusal itkiler tarafından belirlendigine inanır (Oktuğ, 2007). Ruhbilimsel sorunların incelerken, deger yargıları ve ahlaki degerlerin ikincil derecede etkenler oldugunu savunur ve çözümlemede kalıtımsal ve anatomik özelliklerin öncelikle ele alınması gerektigini vurgular. Freud'un psikolojiye kattığı en tartışmalı katkılardan biri kişilik gelişim kuramıdır. Psikanalitik teorinin beş ana öğesi vardır:

1. Topografik Kişilik Modeli: Freud, "Topografik Kişilik Model"i adını verdiği kuramında, kişiliği üç bölüme ayırarak incelemiştir. Bunlar;

a)Bilinç (concious): Buzdağının su yüzeyinden görünen kısmıdır. Algı ve bilgilerin anlıkta duru ve aydınlık olarak izlenme sürecidir (Demirel, 1993). Bilinç, farkında olunan düşüncelerden oluşur (Oktuğ, 2007).

b) Bilinç öncesi (preconcious): Buzdağında su seviyesinin hemen altıdır. İstenildiğinde ulaşılması olası bilgileri içerir (Oktuğ, 2008). O anda bilincinde olmasak da hemen bilince aşıyabileceğimiz anılar ve dünya bilgilerini kapsıyor. Bu aşama, bilinçle bilinçaltı arasında bir tür geçiş aşaması görevi üstleniyor (TÜBİTAK, 2007).

c) Bilinçaltı (unconcious): Buzdağının suyun altındaki geri kalan kısmıdır. Psikoanalitik kuramın kurucusu olan Freud'a göre davranışları tayin eden şey bilinçaltı güdülerdir. Bu kurama göre davranışlar cinsellik ve saldırganlık olarak ortaya çıkan içgüdüsel dürtülerle sosyal engeller arasındaki çatısmadan kaynaklanmaktadır. Bilinçaltı denildiğinde, ulaşılamayacak bilgiler söz konusudur. Freud'a göre, bazı yöntemlerin uygulanması dışında, bilinçaltındaki bilgiler bilince getirilemez. Bilinçdısından gelen içgüdülerin duygu ve düsünceler üzerindeki etkisi Freud'un araştırmaları ısıgında kesinlesmis, böylece ruhbilim, bilinçdısından gelen içgüdülerin duygu, düsünce ve dolayısıyla da davranıslar üzerindeki etkisini kabul etmistir. Bilinçaltı tümüyle ruhsal organın bir işlevi, aynı zamanda ruhsal hayatta en güçlü etkendir (Oktuğ, 2008).

Freud'a göre biliçaltı, insan davranışlarının arkasındaki, dürtüsel güç olan içgüdüleri kapsar (Schultz & Schultz, 2002). Psikoanalistlere göre, kişiyi davranışa götüren etken, bilinçten çok bilinçaltıdır. Bilinçaltında bireyi davranışa yönelten, güdüler ise, "id" adı verilen cinsel nitelikteki, "ilkel benlik" ya da "ilkel istekler" dir. Bu kurama göre, kişilik ve davranış gelişimi, "libido" nun etkisi altındadır (Binbaşıoğlu, 1995).

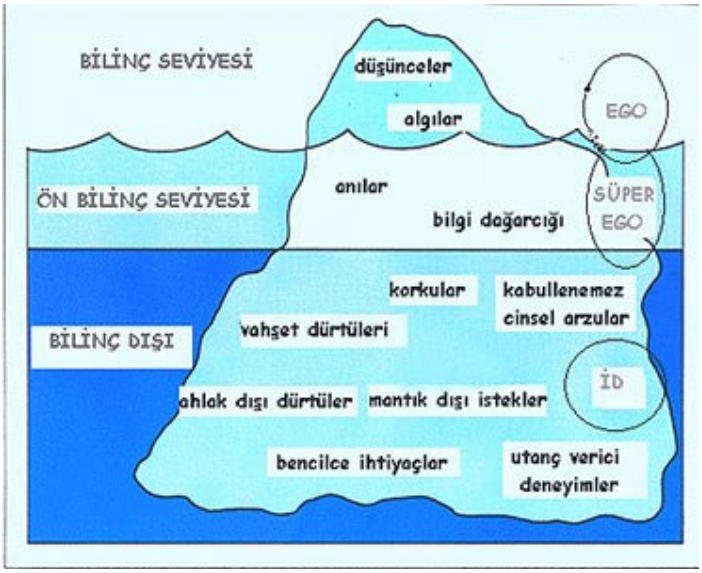
2. Yapısal Kişilik Modeli: Bu model, kişiliği üçe ayırır:

a. İd: Freud, doğdugumuzda tek bir kişilik yapısının, alt-benliğin (id) olduğunu söylemiştir. Alt benlik, bizim bencil kısmımızdır ve yalnızca kişisel isteklerimizi tatmin etmeye çalısır. Yalnızca haz ilkesine göre hareket eder, kültürel sınırlamalardan etkilenmez ve bireyin yüzyıllar boyu gelişen doğal dürtü ve hislerini temsil eder. Freud'a göre id, insanların doğustan getirdikleri öncelikle tatmin edilmeleri gerekli olan biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçların yer aldığı bir alandır. İd, Freud tarafından "gerçek ruhsal aygıt" olarak adlandırılır. Bu durum organizmada gerilim meydana getirirdiği için, organizma haz ve zevke yönelir (Gençoğlu, 2006). İd, ilkel içgüdüleri özgür bırakarak acıyı azaltıp haz almayı arttırır. Dolayısıyla, egonun 'gerçek ilkesi' ile süperegonun toplumsal uyum çabasıyla çeliskilidir (Oktuğ, 2008).

b.Ego: Çevreyle etkileşime geçen iki yaş ve altı çocuklarda, kişilik yapısının ikinci kısmı, benlik (ego) gelişmeye baslar. Bu kurama göre, bireyin olumlu veya olumsuz yönü ya da kontrollü veya kontrolsüz arzusu arasındaki dengeyi ego sağlamaktadır. İdin dürtüleri genellikle toplumsal olarak uygun olmayan bizi tehdit eden biçimde ortaya çıkar. Egonun görevi, bu dürtüleri bilinçaltında tutmaktır. Ego çogu kez id ile çeliski halinde olsa da, esas görevinin id'in arzu ve dürtülerini mümkün oldugu kadar yerine getirmek oldugunu bilir ve buna göre hareket eder (Cüceloglu, 1991). Ego, kişiliğin yürütme organıdır. İd'in istekleri ile dış dünyanın (süper egonun) eleştirilmesi, bütünleştirilmesi ile uğraşır. Ego, idin isteklerini gerektiğinde ertelemeye, hoş yaşantıları seçmeye hoş olmayanlardan uzak durmaya çalışır (Bacanlı, 1997). Ego, id ile süperego arasındaki dengeyi sağlar. Ego, gücünü

id'den alır. Ego'nun görevi uyum sağlamaktır. Sevdiği için herşeyi yapan, bir inanç uğruna herşeyi yapan ego'dur.

c. Süper ego: Çocuk 5 yasına geldiğinde, kişilik yapısının üçüncü bölümü olan üst-benlik oluşur. Üst-benlik, toplumun, özellikle de anne babaların değer yargılarını ve standartlarını temsil eder. Freud'a göre süperego (üst benlik), id'in karşıtıdır ve tamamen ferdin sosyo-kültürel çevresinin esiridir. Bireyin davranısları için süperego bir sınırdır. Süperego, toplumsal yapının sınırları içinde kalan bireyin ne yapması gerektiğinin belirleyicisi durumundadır. Freud süperegonun üç fonksiyonu olduğunu söyler. Bunlar; vicdan, öz denetim ve ideallerin şekillendirimesi olarak sıralanabilir. Zihinsel açıdan sağlıklı bir insanda bu üç sistem, birleşik ve harmoni içinde oluşmuş bir organizasyondur. Kisiler arasındaki farklılıgın temel kaynagı ise, her üç kişilik diliminin her bireydeki sentezinin veya bileşiminin farklı olmasıdır (Şimsek, 2003). Geçtan (1993)'e göre, süper ego, kişiliğin sosyal-kültürel ve ahlaki kısmını oluşturur.

Şekil 3. Kişiliğin Buz Dağı Benzetmesi
(www.biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/psikoloji/kisilik.htm)

3. Genetik Model: Freud, kişinin, yaşamın ilk beş yılında kişiliği etkileyen çeşitli gelişim evrelerden geçtiğini savunmaktadır (Atkinson vd., 2000). Freud'a

göre, yetişkin kişiliğin temelleri, çocukluk döneminde oluşur. Bu aşamalara psikoseksüel (psychosexual) gelişim aşamaları adı verilir. Bu aşamalar, bedenin belirli bir organının adıyla tanımlanmış olup aşağıda sıralanmıştır:

1. Oral dönem (0-18 ay): Çocuk oral (ağız) aşamasındadır. Bu devrede emme ve yeme, çocuğun zevk aldığı en baskın davranışlardır.

2. Anal dönem (18 ay- 3 yaş): Çocuk emmekten daha fazla dışkılamadan, anal uyarılmadan zevk almaya başlar.

3. Fallik dönem (3-6 yaş): Çocuk fallik (phallic) aşamaya girer. Bu devrede çocuk cinsel organına dokunmaktan zevk almaya başlar. Oedipus kompleksi yaşar ve iğdiş edilme korkusu duyar.

4. Gizil (latent-örtük) dönem (6-12): Fallik devreden sonra örtük (latency) aşama gelir ve bu devre 5 ila 12–13 yaşlarına kadar sürer. Çocuk cinsellikle ilgili konulardan hoşlanmaz ve kendini daha çok oyuna verir.

5. Genital dönem (12-18): Ergenlikle beraber, Birey cinsel organı ve duyguları arasında bir bağ olduğunu fark etmeye başlar (Burger, 2006).

4. Ekonomik Model: Ruhsal aygıt içindeki yapıların, birbirleriyle çatışması veya karşılıklı olarak etkileşmesi önemli olmakla birlikte, ruhsal olayları anlamak için yeterli değildir. Bu karşılıklı etkilerin ya da zıtlaşmaların ne kadar bir güçle yapıldığının bilinmesi gerekir. Belirli bir davranış ya da ruhsal durum, id, ego ve süper ego arasındaki güç dengesine bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Bunların her birinin belirli bir miktar enerjisinin bulunduğu temeline ilişkin bilgiler ekonomik öğretinin verileridir.

5. Dinamik Model: Nevrotik, psikotik ve kötü uyumlu kişilerde, davranışın id, ego ve süper ego arasındaki dinamik etkileşiminde, dengesel uyumsuzluklar vardır. Dinamik öğreti, ilk üç hipotetik yapı arasında canlı bir etkileşimin bulunduğu ilk sağlıklı ve uyumsuz davranışların bu etkileşimler ile oluştuğu ile ilgilenmektedir. Bu görüş, psikanalize dinamik psikoloji adı verilmesine yol açmıştır (Kılıççı, 1992). Freud'a göre, insanın gerçek tabiatı ile toplumsal istek ve ihtiyaçları arasındaki

sürekli çatışmanın yarattığı endişe ve korku, insanın mutsuzluğunu attırmakta, kişinin ruh sağlığını olumsuz etkilemekte ve bozmaktadır.

2.8.2. Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji Kuramı

Jung, Freud'un determinist anlayışının aksine, insanların yalnızca geçmişteki yaşantılar ile şekillenmeyeceğini ve geçmişlerinin dışında da ilerleme kaydedebileceklerini savunur. Ona göre, insan doğasının bir bölümü sürekli gelişmek, büyümek ve gelişimin dengeli ve tamamlanmış bir düzeye gelmesi için ilerlediğini savunur (Corey, 2005). Schultz & Schultz (2002)'ye göre, Jung'un analitik psikoloji (analytical psychology) ile Freud'un psikanalizi arasındaki en önemli fark, libidonun niteliği ile ilgilidir Jung, Freud'un bilinçaltı kavramını kabul etmiş, fakat bilinçaltının iki tür olduğunu savunmuştur. Bunlar, bireye özgü bilinçaltı ve bireyin daha önceki insanlığın, duygularının, korkularının ve çabalarının saklandığı ortak bilinçaltı'dır. Her insanda bu iki bilinçaltı vardır ve onun davranışlarını etkiler (Şimsek vd., 2003). Jung, içedönük ve dışadönük kavramlarını ilk kullanan psikologlar arasındadır. Jung'a göre, kişiliğin önemli parçaları Freud'un da değindigi gibi bilinçdısı ve benliktir. Jung'a göre, kişilik sorunları, içedönüklük ve dışadönüklük arasındaki var olan dengesizlikten doğar (Frager ve Fadiman, 1984; Akt: Özgüven, 2007). Jung'un ruh kavramı dinamik, sürekli, hareket halinde olan ve aynı zamanda kendi kendini düzenleyen bir sistemdir.

Jung'un belirttiği ruhsal yapı bilinçli ve bilinçdışı bütün düşünce, duygu ve davranışları kapsamaktadır. Freud'dan farklı olarak ırksal (ortak) bilinçaltı ve kişisel bilinçaltıdan bahsetmiştir. Irksal bilinçaltı bütün insanlarda ortaktır; kişisel bilinçaltı ise kişiye özgüdür. Jung bu imgelere genel olarak "arketip" der. O'na göre yaşamda rastalanılan durum kadar çok arketip vardır. Kişiliğin temelinde ise persona, animus, anima ve gölge vardır. Persona; ego ve gerçek dünya arasında araç; animus; kadındaki erkeksi taraflar; anima; erkekteki kadınsı taraflar; gölge; personanın sakladığı yanı olarak tanımlanmaktadır (Burger 2006). Ancak sonraları Jung, dünyada bu iki tipten daha farklı tipler olduğunun farkına varmıştır. Kişinin dünyayı nasıl algıladığına ve anlamlandırdığına bakmış ve dört ana işlev belirlemiştir. Bunlar:

1. Duyuş: Duyu organlarıyla algılamadır.

2. Hissetme: Kendisini ve başkalarınıdeğerlendirebilme yeterliliğidir.

3. Düşünme: Düşünme işlevi, mana ve kavrayıştır.

4. Sezgi: Bilinçli olarak kavramanın dışında gerçeğin fark edilmesi, bir çeşit içedoğuştur (Yanbastı, 1990).

2.8.3. Alfred Adler'in Bireysel Psikolojik Kuramı

Freud'dan ayrıldığı en belirgin nokta Adler'in "üstünlük çabası"na verdiği önem olmuştur. Adler'e göre aşağılık duygusundan üstünlük hissine doğru geçiş kişiliğin temel taşıdır. Üstünlük duygusu insanların elde etmek istediği esas güçtür ve cinsel dürtüden daha kuvvetlidir. Organ eksikliği, çocuklukta geçirilen hastalıklar, çocuğun ihmal edilmesi veya şımartılması, doğum sırası ve ana-baba belirleyici faktörlerdir. Adler, bunlara ilaveten kişiliği etkileyen sosyal güçler üstünde durmuş ve kişilişin bütünlüğüne önem vermiş ve yaşamımızın ilk birkaç yılının, yetişkin kişiliğinin oluşumunda son derece önemli olduğunu ve bu süreçte anne babaların etkisini vurgulamıstır. Adler ayrıca kişiligin gelişiminde doğum sırasının önemini de vurgulamıştır. Ailenin ilk çocuğu, ortancadan; ortancalar da daha sonra doğanlardan farklı özellikler gelistirir. Adler, ilk doğan çocukların anne babalarından asırı ilgi gördüklerini, bu nedenle de şımartıldıklarını söylemistir. Ancak bu şımartma ikinci bebeğin gelmesiyle sona erer (Burger, 2006).

Adler'in kuramı pek çok araştırmaya yol açmıs olsa da, doğum sırasının kişilik ve zihinsel gelişim üzerindeki etkisi, onun tahmininden çok daha karmaşık olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur. Adler, kişiliği etkileyen sosyal güçler üstünde durmuş ve kişiliğin bütünlüğüne vurguda bulunmuştur (Şenyuva, 2007). Adler'e göre insan, sosyal bir varlıktır; sosyal dürtüler tarafından güdülenir. Sosyal ilgi (social interest) doğuştan vardır; ancak, diğer insanlarla sosyal kurumlarla olan ilişkiler bireyin yaşadığı toplum tarafından belirlenir (Özkalp ve diğ, 2002).

Adler, Freud'la yollarını ayıran ilk psikanalistçidir. Adler, Freud ve Jung'dan biyolojik kişisel özelliklerden çok toplumsal özelliklere ve sosyal ilişkilere önem vermesiyle ayrılmaktadır. Adler herkesin yaşama bir aşağılık duygusuyla başladığını

söylemektedir. Adler'e göre, insan davranışlarının gerisindeki temel motif "üstünlük ve egemenlik" içgüdüsü ile güç ve prestij motivasyonlarıdır (Mete, 2006). Adlerin savunduğu "Bireysel Psikoloji"ye göre, kişiliğin yalnızca bütünsel ve sistematik olarak ele alınmasıyla tam anlamıyla anlaşılır. Bireiyi, doğan, büyüyen, belirli bir ailede yaşayan bir kişi olarak sosyal ve kültürel alanı içinde bölünmez bir bütün olarak ele alır (Corey, 2005). Adler, daha çok, kişilik gelişiminde sosyal faktörlere önem verir ve insanların öncelikle sosyal güçler tarafından yönlendirildiğini kabul etmektedir. Dolayısyla Adlerin sosyalojik kökenli bir kuram geliştirdiği söylenebilir (Bacanlı, 1997). Adler kuramına bireysel psikoloji adını vermiştir. Çünkü ona göre her birey, tek, bölünmez, öztutarlılığı olan ve kendine özgüdür. Ona göre kişilik bireyin kendine, diğer insanlara ve topluma geliştirdiği tutumların bir ürünüdür (Köknel, 1993). Normal bir insanda üstünlük kompleksine rastlanma ve bir üstünlük duygusu hissetmez. Normal bir insanın elde etmek için harcadığı bir çaba varsa, oda hepimizin başarıya ulaşmak için ruhumuzda yaşattığımız hırstır (Adler, 1998). Adler, kişilik teşhislerinde kendi icat ettiği üç yöntem üzerinde durmaktadır: Bunlar; bireyin kendi hayatının ilk başlangıcı hakkındaki en eski anıları, ailenin kaçıncı çocuğu olduğu ve rüyaların nasıl yorumlandığıdır. Bu üç temel de sonradan geniş çevrelerce kabul edilmiştir. Bireysel psikoloji, üstünlük ve kusursuzluk çabasının yalnızca belli bireylerin karekterizasyonuyla sınırlı olmadığını ve bireye dışarıdan getirilip verilen bir şey olmadığını ortaya koymuştur. Bu çaba her bireye verilmitir ve doğuştan olduğu kabul edilmelidir. Her insandaki, gelişme ve ilerlemenin gerekli ve genel temeli bu çabadır. (Adler, 1996).

2.8.4. Karen D. Horney ve Bütüncü Piskoloji

Horney'e göre, kişiliğin temel elemanları "kaygı ve korku" dur. Horney'a göre**,** kişiliğin biçimlenmesinde sosyal ve kültürel koşullar, özellikle de çocukluktaki deneyimler oldukça önemli role sahiptir. Çocukluklarında sevgi ve şefkat ihtiyacı karşılanmayan, insanlar ebeveynlerine karşı temel düşmanlık duyguları geliştirirler. Bunun sonucu olarak temel kaygı yaşarlar (İnanç & Yerlikaya, 2009). Kişilik gelişiminin, değişmeyen biyolojik güçlere bağlı olduğuna inanmayan Horney, bunun psikososyal ve biyolojik etkilerin karşılıklı ilişkisine bağlı olduğunu savunur.

Kişiliğin, ilk çocukluk yıllarında geliştiği konusunda Freud ile aynı fikri paylaşmıştır. Ana-baba tutumunun tutarsız, kayıtsız, baskıcı olmasının ve de kardeşler arası ayırım yapılmasının kişilik üzerinde olumsuz etkide bulunduğunu belirtmiştir. Ancak O'na göre kişilik yaşam boyu değişebilen bir yapıdır (Geçtan 1997).

Horney, Adler'in insanların yapıcı ve olumlu bir içsel doğaya sahip olduğunu ve kişiliğin biçimlenmesinde kültürün ve çevrenin önemli etkenler olduğu yönündeki görüşlerine katılmaktadır. Horney, cinsiyetler arasındaki gözle görülür farklılıkların, biyolojiden çok kültürel ve toplumsal etkilerden kaynaklandığını savunmaktadır. (Burger, 2006). Horney, çevresel etkenlerin kişilik gelişiminde önemli olduğunu söyler. Libido ve içgüdü kavramlarını reddeder. Ona göre insanlardaki temel eğilimler güven ve doyum arzularıdır. Bu arzular ve sosyal ilişki örnekleri kişiliği şekillendirir (Mete, 2006). Ona göre, bir çatışmanın başkaları ile olan ilişkilerimizde baş göstermesi ve zamanla tümel kişiliğimizi etkilemesi rastlantı değildir. İnsan ilişkileri öylesine belirleyicidir ki, bunlar geliştidiğimiz nitelikleri, kendimiz için oluşturduğumuz amaçları, inandığımız değerleri mutlaka şekillendirecektir. Bütün bunlar da sonuçta, başkaları ile olan ilişkilerimizi etkileyecektir (Horney, 1999). Horney'e göre insanın yaşamında iki temel eğilim kişiliğin yönelticisi, belirleyicisidir. Bunlar; "güven duygusu ve doyum"dur. Ayrıca çocuklukta da güven duygusunun önemi vardır. İnsanların temel amaçlarının tehlikeden uzak ve emniyet içinde bir hayat sürmek olduğunu savunur (Özgüven, 2007). Horney, nevrotik karakter oluştuğunda sosyo-kültürel etkinliklere dikkat çekmiştir. Horney'e göre temel anksiyete, bütün nevrotik belirtilerin esas kaynağıdır. Bunun oluşumunda bireyler arası ilişkiler esas rolü oynar.

Horney'de psikanaliz etkisinde kalmış ve psikolojik çözümlemesinde kişiliğin temel elemanı olarak endişe ve korku'yu ele almış, kişinin bu korku ve endişelerini gidermek için bazı davranış kalıpları geliştirtirdiğini söyler.

Bu taktikler genel bir ayrımla üç grupta incelenebilir.

1- İnsanlara yaklaşmak, onlara sevgi ve yakınlık duymak suretiyle endişe ve korkuları gideren taktikler

2- İnsanlardan uzak durmak, onlara karışmamak ve bağımsız biçimde hareket ederek endişe ve korkulardan sıyrılma taktikleri

3- İnsanlara karşı gelmek, onlarla mücadeleye girmek, güçlü olduğunu onlara kabul ettirmek yoluyla korku ve endişelerden sıyrılma taktikleridir.

2.9. Trait (Ayırıcı Özellik) Kuramları

Trait, bireylerin belirli bir şekilde hissetme, davranma ve düşünme olasılıklarıyla tanımlanmaktadır. Treyt psikologları, kişiliği ve kişiliğin altında yatan mekanizmalarının ve süreçlerinin ne olduğunun araştırılması için önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu yaklaşım, kişiliğin ilk yıllardan bu yana nasıl geliştiğine değil de, şimdiki zaman üzerinde durarak, gelişmiş olan yetişkin kişiliğinin birbirinden nasıl farklılaştığına yoğunlaşmıştır. Daha çok treytler ve bunların kişilikle olan ilişkileri üzerinde durulmuştur ve her teorisyen kendine özgü kavramlarla kişiliği açıklamaya çalışmıştır. Kişiliğin %40'ı genetiğe; %35'i paylaşılmamış çevreye (akran, okul çevresi); %5'i paylaşılmış çevreye (aile) ve %20'de hata oranına bağlıdır. Paylaşılan ve paylaşılmayan çevre, aynı ailede büyüyen çocukların kişilik gelişimi açısından neden farklılaştıklarını anlamamıza yardımcı olur. Ancak bu yaklaşım aynı zamanda, kalıtımsallığın derecesinin treytten treyte göre değiştiğini de söyler. (Şenyuva, 2007).

Trait yaklaşımının öncüleri arasında Allport, Eysenck ve Cattell yer almaktadır. Ardından pek çok araştırmacı tarafından ele alınıp geliştirilerek günümüz kişilk psikolojisine katkıda bulunmuştur. Treyt, bireylerin belirli bir şekilde hissetme, davranma ve düşünme olasılıklarıyla tanımlanmaktadır. Treyt psikologları, kişiliği ve kişiliğin altında yatan mekanizmalarının ve süreçlerinin ne olduğunun araştırılması için önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu yaklaşım, kişiliğin ilk yıllardan bu yana nasıl geliştiğine değil de, şimdiki zaman üzerinde durarak, gelişmiş olan yetişkin kişiliğinin birbirinden nasıl farklılaştığına yoğunlaşmıştır. Treyt kuramcıları, insanların belirli özellikler açısından birbirlerinden nasıl farklılaştığına, kişilik treytlerinin yapısına, içeriğine ve işlevselliğine bakar. Bu özellikler gözlenmez ama kişilerin davranış biçimlerine bakarak karar verilebilinir (İnanç & Yerlikaya, 2009). Özellik yaklaşımı tek başına bir kişilik kuramı değil, kişilerin istikrarlı özelliklerini

değerlendirmek için oluşturulan genel bir yönelim ve yöntemler grubudur (Atkinson ve diğ., 2000).

2.9.1. Gordon Willard Allport ve Kişisel Özellik Kuramı

Allport, trait tanımını kişilik psikolojisinde de ilk kullanmaya başlayanlardandır. Allport kişiliği anlamada araştırmacıların kullanabileceği iki genel strateji olduğundan bahsetmiş, bunları; "Bireyi içinde bulunduğu gruba göre inceleme" ve "Bireyi kendi içinde inceleme yaklaşımı" olarak ayırmıştır. Kişilik ve biyofizyolojik süreçler arasındaki ilişki ve bir başka açıdan çevre ile arasındaki bağ, Allport (1937)'un kişiliğe ilişkin olarak yaptığı bu tanımından elde edilmiştir (Şenyuva, 2007).

Allport, iki insanın hiçbir zaman birbirine tıpatıp benzemeyeceğini ifade eder. İnsan davranışları kendine özgüdür ve insanların birbirlerinden nasıl ayrıldıkları ve nasıl davrandıklarını incelemekte en geçerli birim, ayırıcı özellik (trait) kavramıdır. Ayırıcı özellik, bir bireyin belirli bir kişilik özelliğini ne ölçüde sergilediğine bağlı olarak kişiyi sınıflandıran bir kişilik boyututur. Daha yalın bir ifade şekliyle; ayırıcı özellik, çeşitli durumlar içinde aynı tarz davranma eğilimini ifade etmektedir. Örneğin kişi temelde utangaç bir mizaca sahipse çeşitli durumlarda sınıfta, kafeteryada, kütüphanede sessiz ve sakin, genelde arkadaş canlısı ise aynı durumlarda daha konuşkan ve dışa dönük davranışlar sergileyecektir. İki temel varsayıma dayanır:

1. Bu yaklaşıma göre, kişilik özellikleri zaman içinde değişmez olduğu gibi, durumlara göre de kararlılık göstermektedir. Yani dışadönük ve sosyal özelliklere sahip olan bir kimse zaman içinde tutarlı bir biçimde bu özelliklerini sergilemeye devam edecektir.

2. Diğer yandan kişinin sahip olduğu bu özellikler farklı durumlarda da tutarlılık gösterecek, kişi evinde olduğu gibi işyerinde ya da sokakta da dışadönük ve sosyal özellikler sergileyecektir (İnanç & Yerlikaya). Allport'a göre zaman içinde ve çeşitli durumlarda kişinin davranışı göreceli olarak tutarlıdır. Ona göre, ayırıcı özellikler, göreceli olarak genellenmiş ve dayanıklılık gösteren yapılardır ve kişilik

yapımızın yaşamsal öğeleridir. Allport, yetişkin güdülerinin işlevsel olarak özerk olduğuna inandığı için kişilik gelişiminde çocukluk ve ergenlik tarihçesinin incelenmesini çok gerekli görmemeiştir. Allport, çocukluk davranışlarının yetişkin davranışlarına benzemesine karşın, altlarında yatan dürtülerin aynı olmadığını söyler. Bir amaca hizmet eden davranış işlevsel olarak otonomlaşmıştır. Allport araştırmaları sonucunda üç tür özelliğin olduğunu var saymıştır:

a) Kardinal özellikler: Hayatın her alanında kendini gösteren basit özelliklerdir.

b) Merkezi özellikler: Saldırganlık veya duygusallık gibi davranışsal temalardır.

c) İkincil özellikler: Diğer özellik türlerinden daha az sıklıkta ve süreklilikte kendini gösteren davranışlardır (Mete, 2006).

2.9.2. Hans Eysenck'in Kişilik Kuramı

Kişiliği hiyerarşik açıdan açıklayan bu kuramın temeli, kişiliği oluşturan faktörlerin sıralanması veya belirli bir hiyerarşi içinde oluşması esasına dayanır. Eysenck, kişilik yapısını, birbirinden bağımsız iki uçlu yatay ve dikey iki boyut üzerinde değerlendirmiştir. Yatay boyutun bir ucunda içe dönüklük, öteki ucunda dışa dönüklük; dikey boyutun üst ucunda nevrotik, alt ucunda normal tipler bulunmaktadır. Bütün insanların kişilik yapıları bu iki boyut arasında bir yerde bulunur. Bu yer, gözlem, dereceli ölçek ve testlerle saptanır. Dikey ve yatay boyutlarda yer alan ve kişiliği oluşturan öğeler, birbirinden ayrı olan, ancak, aralarında bağlantı bulunan dört ayrı düzeye yerleştirilmiştir (Goodworth 1988; Akt: Kültür, 2006).

Günümüzde bireysel ayrılıkları içedönüklük ve dışadönüklük boyutlarında inceleyen ve oldukça kabul gören bilim adamı Eyscenk'tir. Eysenk'in kişilik kuramı güçlü psikometrik ve biyolojik temellere sahiptir. Kişiliğin incelenmesinde faktör analizinden yararlanılması gerektiğini söyler. Eysenck (1990), temel kişilik boyutlarının (dışadönüklük, nevrotizm ve psikotizm) kalıtım yoluyla belirlendiğini ve kişilik gelişiminde çevresel faktörlerin çok önemli olmadığını söyler. Bu üç

durumda kalıtımın etkisi %75, çevrenin etkisi ise % 25'dir (Akt: İnanç ve Yerlikaya, 2009). Bu yaklaşıma göre, kişilerin, zaman ve mekan ne olursa olsun, kendilerini açıkça gösterdikleri sınırlı bir vasıf üzerinden tanımlanabileceğidir. Kişilik yapısı ise, genel olarak hepimizin paylaştığı, içe dönüklük/dışa dönüklük gibi boyutlar üzerine kurulmuştur, ama bireysel farklılıklarda, kişinin aldığı özellik skorlarının özel bir kombinasyonuyla bu boyutlar üzerinde gösterilmiştir. Eysenck, ilgili özellikleri kurmak için, faktör analizi tekniğini kullanmıştır. Faktör analizinin ana fikri, kişilik testindeki itemler arasında biribiri ile yüksek düşük veya hiçbiri korelasyon göstermeyen itemleri keşfetmektir. Birbiri ile aralarındaki korelasyonun seviyesine göre, kümeleşen itemler, daha sonra aralarındaki, ortak noktaların neler olduğunun tespiti için yeniden ele alınır (Arkonaç, 1998). Ayrıca Eysenck, insan kişiliğinde bilişsel (zeka), değerlendirici (karakter), duygusal boyut (mizaç), somatik boyut (yapı), olmak üzere dört özelliğin bulunduğunu ifade etmiştir. Hans J. Eysenck, kişilik gelişiminden çok, kişilik ve treytlerin nasıl daha iyi ölçüleceği üzerinde durmuştur. Başlangıçta kişiliğin en temel boyutu üzerinde durarak içe dönük-dışa dönük ve nörotizmden bahsetmiş, sonra üçüncü boyut olan psikotizmi eklemiştir. Buna göre psikotik boyuttakiler duyarsız, yalnız, sosyal geleneklere uyumsuz; dışa dönük boyuttakiler, sosyal, çok arkadaşı olan, heyecanı seven ve dürtüsel davranan; içe dönük boyuttakiler, sessiz sakin, çekingen, az konuşan kişilerdir (Yanbastı, 1990).

2.9.3. Raymond Cattell'in Kişilik Kuramı

Raymond Cattell, kişiliğin temel yapısını belirlemekle ilgilenmiştir. Cattell'in çalışmalarını yönlendiren ana hedef, kaç tane temel kişilik özelliğinin bulunduğunu keşfetmekti. Cattel birbiriyle ilişkili özellikleri gruplayarak ve birbirinden bağımsız olanları ayırarak kişiliğin temel yapısını belirleyebileceğini öne sürmüştür. Bu yapıyı oluşturmak için faktör analizi adlı bir istatistik teknik kullanmıştır (Mete, 2006)**.** Davranışın bilimsel bir modelini oluşturmaya çalışan Cattell'in temel hedefi faktör analizi tekniğini kullanarak kişiliğin temel özelliklerini keşfetmekti. Ancak bu özelliklerin kişinin içinde var olduğu varsayımını reddetmiştir. Cattell'e göre ayırıcı özelliklerin fiziksel ya da sinirsel bir statüsü yoktur ve bu nedenle de varlıkları ancak

açık davranışların titizilikle ölçülmesi ile anlaşılabilir. Kişiliğe ilişkin boyutsal sınıflandırmanın öncülerindendir. Kişiliği betimleyebilmek için 4.500 sözcük bulmuş, daha sonra bu sıfatlar aracılığıyla binlerce kişiyi değerlendirmiştir (Burger, 2006; İnanç & Yerlikaya; 2009).

Cattell de Eysenck gibi, kişilik gelişiminde genetik ve kalıtımsal etkilerin önemine vurguda bulunmaktadır. Ayrıca kişilik gelişiminde ailenin de payı olduğunu, anne ve babanın uyguladığı tutarlı eğitimin de etkili olduğunu belirtmiştir. Cattel'e göre, pek çok insan özelliği, özellikle de zeka, genler tarafından belirlenir. Ona göre birey, büyük oranda, genetik etkiler tarafından şekillenir ancak, bu yaklaşım Cattell'in çevresel etmenleri bütünüyle göz ardı ettiği anlamına gelmez. Raymond Cattell tarafından 1949'da geniş kapsamlı bir araştırma sonucunda kişilik değerlendirmeleri ve çözümlemeleri için bir anket gelistirilmistir. Cattell bu bağlamda, insan davranışının temel özelliklerini açığa çıkarmaya çalışan sorular geliştirmiştir. Bu çoklu değerlendirme dizisi bireysel mizaçları ölçmektedir. Cattell bu testi hazırlarken insanın zihin yapısı ve düşünce tarzını ölçmeyi amaçlamıştır. Cattell'in hesaplamalarında kullandığı faktör analizinde hatalar çıkmıştır. Buna rağmen Cattell modelinin geçerliligi üzerinde incelemeler yapan araştırmacılar, kişiligi anlamada muazzam değeri olan beş büyük faktörü bulmuşlardır.

Cattell'in 16 kişilik özelliği şunlardır: Sıcaklık, mantıklı düşünme, duygusal kararlılık, üstünlük, neşelilik, kural bilinci, sosyal cesaret, hassaslık, tedbirlilik, dalgınlık, hususiyet, endişe duygusu, değişikliğe açıklık, kendine yetme, mükemmeliyetçilik ve gerginlik'tir (Burger, 2006). Cattell birbiriyle ilişkili özellikleri gruplayarak ve birbirinden bağımsız olanları ayırarak kişiliğin temel yapısını anlamaya çalışmıştır. Cattell de Eysenck gibi, kişilik gelişiminde genetik ve kalıtımsal etkilerin önemine vurguda bulunmaktadır. Ayrıca kişilik gelişiminde ailenin de payı olduğunu, anne ve babanın uyguladığı tutarlı eğitimin da etkili olduğunu belirtmitir (Şenyuva, 2007).

2.10. İnsancıl (Humanistik) Kuramlar

İnsancıl kuramlar sağlıklı gelişim ve ilerleme yönünden doğuştan getirdiğimiz potansiyeller üzerine odaklanmışlardır. İnsancıl yaklaşıma göre, patolojinin nedeni,

sağlıklı potansiyelimizin patojenik çevre koşulları tarafından engellenmesidir. İnsancıl kuram, insanların çocukluk dönemleri ve mevcut öğrenme yaşantıları tarafından etkilendiklerini kabul etmenin yanı sıra, psikolojik yönden sağlıklı omak için kendi yaşamlarını biçimlendirme üzerinde durmaktadır (Rogers, 1959; Akt: Jones- Nelson, 1982).

Son yıllarda psikopatoloji odaklı yaklaşımlara tepki olarak insanların güçsüzlüklerine ve olumsuzluklarına değil, aksine insan doğasının psikolojik gücünü araştıran yeni bir yaklaşım; "pozitif psikoloji" ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım; derin mutluluk, doyum ve esneklik yaşayan insanları, fiziksel ve sosyal iyi oluşu anlamak ve insanlara kendilerinde var olan gizil gücü geliştirmek için yardım etmeyi temel amaç olarak görmekte ve iyi oluş kavramı, pozitif psikolojinin çekirdek kavramlarından biridir. İyi oluş, pozitif psikolojide patolojinin yokluğuna işaret etmemekle birlikte, olumlu fonksiyonları temel almaktadır (Carruthers ve Hood, 2004; Akt: Yavuz, 2006).

2.10.1. Carl R. Rogers'ın Benlik Kuramı

Carl Rogers insancıl anlayışın önde gelenlerindendir. Rogers'in kişilik kuramının ana kavramı, "benlik"tir. Ona göre kişilik, kendi benlik kavramıyla ilişkili her deneyimi değerlendirir. İnsanlar kendi benlik imgeleriyle tutarlı davranmak isterler. İnsan doğasının temel de iyi olduğunu ve insan organizmasını güdüleyen temel gücün gerçekleştirme eğilimi olduğunu savunur. Kendini gerçekleştirmeye yönelik bu istek doğuştandır, ancak çocukluk yaşantıları ve öğrenme yoluyla desteklenebilir veya engellenebilir. Çocuğun benlik duygusunun gelişiminde anneçocuk ilişkisinin önemi üzerinde durmuştur. Rogers iki önemli kavram üzerinde durmuştur. Bunlardan biri benlik, diğeri ise organizmadır (Atkınson vd., 2000). Rogers, insanı değişen ve gelişen bir varlık olarak görmekte, insanın kendini gerçekleşitrebilmesi için de, içten ve saydam olmasını vurgulamakta ve koşulsuz saygı kavramına önem vermektedir (Voltan-Acar, 2004). Rogers'e göre, yeni doğan bir bebek, kendisini ayrı bir varlık olarak algılayamaz. Yani "ben" ile "ben olmayan" arasında ayrım yapamaz. Zamanla çocuğun kendini dış dünyadaki diğer şeylerden ayırmaya başlamasıyla benlik kavramı da gelişmeye başlar. Bu gelişim, bireyin

çevresi ile olan yaşantılarını algılayışına bağlıdır. Yaşantıları algılamasında diğer insanların kendisi hakkındaki görüşleri önemli yer tutar. Özellikle kendisine yakın kişilerin tutumları önemlidir. Benlik kavramı oluştuktan sonra ise, artık ona uygun yaşantılar algılanır ve tepki verilir (Eldeleklioğlu, 2007).

Rogers (1953), sağlıklı kişilik gelişimi için kimi gereklilikler olduğunu belirtmiştir. Her şeyden önce, bireyin başkalarıyla olumlu ya da olumsuz bir temasta bulunması gerekir. Bu temas kişileşme sürecinin en temel gerekliliğidir. Çocuk bir başkasının kendisi için ilgi ve kabul (saygı) gösterdiğini hissettikçe olumlu saygıya değer vermeye başlayacaktır (Akt: İnanç ve Yerlikaya, 2009). Psikoanalitik yaklaşımın kişilik gelişimi için söylediği dürtü, içgüdü, bilinçaltı, gerilim azaltma kavramlarından farklı olarak algı, duygu, kendini gerçekleştirme ve değişim sürecine vurguda bulunur. Kişilik statik değildir, sürekli dinamik olan bir fenomendir. Kişilik teorisindeki temel kavram benliktir (self). Benlik, algılananların düzenlenmiş halidir. Benlik olarak bilinen şey, algılar ve yaşantıların farkında olduklarımızdır. İdeal benlik ise bireyin en çok sahip olmak istediği benliktir. Kişilik gelişimi ve kişilik psikopatolojisi ideal benlik ve gerçek benlik arasındaki ilişkiye bağlıdır (Burger, 2006). Rogers insanı akılcı ve kendi başına kararlar verebilen bütünlüğe doğru yönelen, değişme yeteneğine sahip, biyolojik yapısı ve çevresi tarafından etkilenen kendine özgü algısal alana sahip olan varlık olarak görmektedir (Karahan & Sardoğan, 2004). Rogers, çalışmalarında kişilerarası ilişkileri önemsemiş ve bu yöndeki çalışmalarını psikoterapi tekniğine indirgemiştir (Erkal, 2002).

2.10.2. Abraham H. Maslow'un Kendini Gerçekleştirme Kuramı

Birçok kuram kişiliğin nasıl anormal hale geldiğine odaklanmışken, Maslow daha çok kişiliğin mutlu ve sağlıklı boyutuna nasıl katkıda bulunabileceğini düşünmüştür. Yani diğer kuramlar, anormal davranışlar üzerinde dururken bu teorisyenler normali anlamaya çalışmıştır (Şenyuva, 2007). Maslow (1968)'a göre her birimizin biyolojik bir temele dayanan, belli ölçüde "doğal", temel ve değişmez bir içsel doğamız vardır. Her bireyin sahip olduğu bu içsel doğanın bir bölümü tüm insanlıkla ortak, bir bölümü ise bireye özgüdür. Maslow'a göre, doğuştan getirdiğimiz eğilimlerimiz çoğunlukla sağlıklıdır ve yapıcı yönde gelişim, nezaket,

cömertlik ve sevgi potansiyelini içerir. Maslow'a göre sağlıklı gelişim sürecini kişinin tüm yaşamı boyunca yaşadığı özgür seçim koşulları olarak düşünebiliriz. Kişiliği güdüsel kavramlarla ele almıştır. Buna bağlı kalarak, temel ihtiyaçlar hiyerarşisi oluşturmuştur. Bu hiyerarşinin en altında fizyolojik ihtiyaçlar (yeme, içme, barınma, cinsellik), daha sonra güvenlik gereksinimi, sevgi ve ait olma ihtiyacı, saygı gereksinimi ve en üstte ise meta ihtiyaçlar (kendini gerçekleştirme) vardır. Maslow'a göre ilk olarak temel ihtiyaçlar tam olarak karşılandıktan sonra birey bir üst basamaktaki ihtiyaçlarına yönelir. Maslow ve Rogers, insan kişiliğini anlamaya çalışan yaklaşımların eksik kalan kısımlarını tamamlamaya çalışmıştır. Birçok kuram kişiliğin nasıl anormal hale geldiğine odaklanmışken, Maslow daha çok kişiliğin mutlu ve sağlıklı boyutuna nasıl katkıda bulunabileceğini düşünmüştür (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Maslow, insan kişiliğinin olgunlaşma süreci geçirdiğini ve bu süreçte sıralı hiyerarşik gereksinimler ile çevre ilişkileri ve uyumun önemli rol oynadığını ifade ederek, insan gereksinimlerinin önceliğine ve çözüm bulma acilliğine göre bir sıra takip ettiğini savunmuştur. En acil olan, en çabuk çözüm bekleyen gereksinimler en alt basamaklarda yer alır. Bunlar aşamalı olarak şöyledir

• **Fizyolojik gereksinimler:** Açlık, susuzluk v.b.

• **Güvenlik gereksinimleri:** kendini güvenlik altında ve tehlikeden uzak hissetmek.

• **Aidiyet ve Sevgi gereksinimleri**: Başkalarıyla yakın ilişkiler kurmak,

benimsenmek ve ait olmak.

• **Değer gereksinimleri:** Kazanmak, rekabet etmek, onaylanmak, kabullenilmek ve saygınlık.

• **Bilişsel gereksinimler:** Bilmek, anlamak, öğrenmek ve keşfetmek.

• **Estetik gereksinimler:** Simetri, düzen, güzellik.

• **Kendini gerçekleştirme gereksinimleri:** Kişinin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi (Atkinson, 2002).

2.11. Davranışçı Kurama Göre Kişilik Gelişimi

Davranışçı yaklaşım kişiliğe, psikanalitik yaklaşımın tersine, davranışın çevresel ya da durumsal belirleyicilerinin önemini vurgular (Atkinson vd., 2002). Davranışçı kuram, öğrenilmiş ve sürdürülmekte olan insan davranışlarının ilkelerini ya da kurallarını tanımlamak için deneysel temellere dayalı bir girişimdir (Jones-Nelson, 1982). Davranışçı kuramcılar, insanaların karşılaştıkları problemlerin çözümünde geçmişte yaşadıkları benzer durumları göz önüne aldıklarını ileri sürerler (Erözkan, 2007). Davranışçı kuramcılar, geleneksel gelişim kuramcılarının aksine, J. Locke'nin mantığını savunurlar. Kuramlarını bu mantık üzerine oturtarak davranışın oluşumunun ve kişilik gelişiminin dış kaynaklı ve çevresel olduğunu savunurlar (Ataman, 2004). Davranışçılık, organizmanın çevrsiyle bağlantılı bütün davranışlarıyla ilgilenir. Kişilik gelişimi üzerinde çevreye çok fazla önem vermiş ve çevresel etkilerin her tür kalıtsal özellikten daha üstün olduğunu ileri sürmüştür (Schultz & Schultz, 2002).

2.11.1. John Watson'ın Davranışçılık Kuramı

Watson, "Davranışçılık" adını verdiği davranışçı psikolojiyi, insanların davranışları üzerinde odaklaşan doğal bilimlerin nesnel ve deneysel (olgusal) bir dalı olarak görür ve insanların çoğu, uyarıcılara verdikleri tepkileri öğrenmiştir.

Watson'a göre psikoloji gözlemlenebilir, kestirilebilir ve kontrol edilebilir açık davranışları incelemelidir. Duygular, düşünceler, beklentiler, değerler, akıl yürüte, anlayış, bilinçaltı ve benzer kavramlar, gözlemlenebilir davranışlar üzerinden tanımlanabildiği sürece davranışçılığın ilgi alanına girebilirdi. Watson'göre kişilik, alışkanlık sistemlerimizin bir son ürünüydü. Geçmişte yaşadığımız farklı deneyimler, uyarıcılara verdiğimiz tepkilerin özelliklerini de şekillendirir, bu nedenle yetişkinlerin kişiliği birbirinden farklılık gösterir (Mete, 2006). Davranışçı yaklaşıma göre kişilik özelliklerinin çoğu ailenin veya çevrenin çocuğa uyguladığı ödül ve cezalara bağlı olarak şekillenmektedir. Birçok kişilik özelliği davranışın yapılma olasılığını arttıran ödüllerle pekiştirilmesi sonucunda kazanılmaktadır. Davranışçı kuram, öğrenilmiş ve sürdürülmekte olan insan davranışlarının ilkelerini ya da

kurallarını tanımlamak için deneysel temellere dayalı çalışmalar yapmış ve içe bakış yöntemine karşı çıkıp deney ve gözleme ağırlık vererek gözlenip ölçülebilen davranışlara önem vermiştir Davranışçılar; gözlenebilir davranışları inceleyerek insanın anlaşılabileceğini, bu nedenle davranış ve davranışı belirleyen etmenlerin saptanması gerektiğini belirtmektedirler. Davranışçıların çağdaş psikolojiye yaptıkları en önemi katkılarda biri, hiç kuşkusuz, davranışın sonuçlarının o davranış üzerindeki etkisine gereken önemi vermiş olmalarıdır. (Arkonaç, 2001). Öğrenme yaklaşımının kişilik gelişimini nasıl ele aldığı bu teorinin iki varsayımına dayanır:

1. Bütün davranışların öğrenilmiş olduğudur.

2. Herhangi bir hipotezi formüle etmede objektifliğin ve katılığın önemli olduğudur.

Geleneksel davranışçılar, davranışın nedenlerini, öğrenme deneyimleri ya da koşullanma ile açıklar. Kalıtımın etkisini inkar etmezler, ama koşullanmanın etkisiyle karşılaştırdıklarında önemsiz bulurlar. Onlara göre, eğer kişiliklerimizi şekillendiren, süreçleri anlamak sorunlu davranışları değiştirmek için, yöntemler geliştirmek istiyorsak temel koşullanma ilkelerini incelemeliyiz. Watson gibi, diğer davranışçı psikologlarda, bulgularını açıklamak için, kişinin zihinsel durumlarına hiç değinmeden, gözle görünür davranışları kestirmeye çalışmışlardır. Davranışı, uyarıcı-tepki birimlerine indirgeme amacına rağmen Watson, davranışçılığın organizmanın bir bütün olarak tüm davranışlarıyla ilgilendiğini iddia etmektedir. (Schultz & Schultz, 2002).

2.11.2. B. F. Skinner'ın Radikal Davranışçılık Kuramı

Skinner, kendi davranışçılık anlayışını radikal davranışçılık olarak tanımlamıştır. Skinner'a göre kişilik çevre tarafından belirlenir. Skinner kişinin üzerinde en güçlü etkenin çevresel koşullar olduğunu söylemektedir (Evans, 1999; Akt: Mete, 2006). Kişiliğin bireyin koşullanma geçmişini yansıtan davranış alışkanlıkları olduğuna inanan öğrenme kuramcılarının öncüsü olan Skinner'e göre insan davranışlarının nedeni ve kişiliğin gelişimi kişinin öğrenme tarihçesinde yatar.

Skinner, insan davranışlarının doğurduğu sonuçlara bağlı olarak koşullandığını öne sürmekte ve bu durumu edimsel koşullanma olarak adlandırmaktadır. Kuramında da "edimsel koşullanma" demiştir (Mete, 2006). E. Thorndike ve bundan etkilenen F. Skinner "Edimsel Koşullanma"yı keşfetmişlerdir. Watson'ın mirasını sürdüren B.F. Skinner, kendi davranışçılık anlayışına "radikal davranışçılık" olarak tanımlar. Aynı zamanda bir determinist ve çevrecidir. Determinist olarak özgür irade kavramına karşı çıkmış ve insan davranışlarının gözlenebilir her olgu gibi bir takım yasalarla belirlendiğini ve bilimsel olarak incelenebileceğini savunmaktadır. (Burger, 2006). Düşüncelerin ve içsel deneyimlerin varlığını reddetmeyen Skinner, kendi davranışlarımızın içsel nedenlerini gözlemleyebileceğimizi öne sürmüştür. Edimsel koşullanmada, davranışın sonuçlarının genellenerek çevrede etkili olması vurgulanır (Nelson-Jones, 1982).

2.12. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre KişilikGelişimi

Sosyal öğrenme kuramı, insanların belirli ortamlarda nasıl davrandığını anlayabilmek için algılar, beklentiler gibi içsel değişkenleri de hesaba katmak gerektiğini savunur. Böylelikle kişilik tanımına içsel yaşantılar-süreçler kavramları da eklenmiştir. Bu kuram "davranış - çevre -davranış" etkileşimine vurguda bulunur ve kişiliği de bu açıdan ele alır (Şenyuva, 2007).

2.12.1. A. Bandura'nın Sosyal-Bilişsel Kuramı

Bandura'nın sistemi, davranışçı olmasının yanı sıra, bilişsel özellikler de taşımaktadır (Schultz & Schultz, 2002). Bandura ile beraber psikoloji, davranışçılığın sınırlayıcı engellerinden zihinsel süreçler üzerinde duran, daha esnek bir harekete doğru geçiş yaşamıştır (Şenyuva, 2007). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı, insan davranışlarının çevrenin belirleyicisi olduğu kadar, çevrenin de insan davranışlarının belirleyicisi olduğunu kabul etmeleridir. Davranışlar, özellikle gözlem yoluyla ve model alma yoluyla edinilen ilk yaşantının sonuçları olan tepkilerle kazanılmaktadır (Nelson-Jones, 1982). Bandura'ya göre davranışı değiştiren pekiştirme tarifesi değil, kişinin bu tarifenin ne olduğuna dair düşüncesidir. Bandura insanın doğrudan pekiştirme yaşayarak değil, model alma

yoluyla öğrendiğini savunur. Bandura'ya göre, insan davranışlarının nedeni ve kişiliğin gelişimi kişinin öğrenme tarihçesinde yatar. Bandura ile beraber psikoloji, davranışçılığın sınırlayıcı engellerinden zihinsel süreçler üzerinde duran, daha esnek bir harekete doğru geçmiştir. Bandura, geleneksel davranışçı kişilik görüşlerine, daha zihinsel (bilişsel) yaklaşımları eklemiştir. İnsanların, her türlü dışsal uyarcıya sadece tepki veren edilgen bir varlık olduğu görüşünü reddederek, gelişim sürecinde çevredeki bireyleri gözlediklerini ve model aldıklarını söylemiştir. Sosyal öğrenmeci olarak geçen Bandura radikal davranışçılığı kabul etmez. Dolayısıyla kişilik gelişimi konusundaki düşünceleri diğer davranışçı ekol temsilcilerinden farklılaşmaktadır. O'na göre insanların çevresel birtakım olaylara tepki göstermesi ödül ve cezanın bir sonucu ortaya çıkabilir. Ancak insanların edindikleri bütün bilgiler bu kanaldan gelmez. Ödül ve ceza gibi davranışın dışsal belirleyicileri gibi, düşünceler ve beklentiler gibi içsel belirleyiciler de davranışlarımız üzerinde oldukça etkilidir (Burger 2006).

Bandura (1982)'ya göre davranış öğrenme ve uygulama olarak iki farklı süreçten oluşmuştur. Bir takım süreçler aracılığı ile bilgiyi öğreniyoruz. Bununla birlikte bireyin davranışı gösterip göstermeyeceği benlik yeterli1iği olarak adlandırılan sürece bağlıdır. Bandura'ya göre çocuk öğrendiği davranışı sürekli yapmak zorunda değildir, hatta davranışın ödüllendirilmesi de gerekmez. Bir kişinin öğrenmesi için gerekli yegâne koşul bir başkasını belirli bir davranışı yaparken gözlemesidir (Akt: Kültür, 2006).

2.12.2. J. B. Rotter'in Beklenti-Değer Kuramı

Rotter, "sosyal öğrenme teorisi" terimini ilk kez kullanmış, Bandura'nın yaklaşımınıa benzeyen ve içsel-öznel deneyimlerin varlığını kabul eden bilişsel bir yaklaşım ortaya koymuştur (Schultz & Schultz, 2002). Rotter da tıpkı Bandura gibi geleneksel davranışçılığın bakış açısının, kişiliği anlamada sığ bir yaklaşım olduğunu düşünmüş ve daha farklı bir bakış açısı geliştirmiştir (Şenyuva, 2007).

Rotter da tıpkı Bandura gibi geleneksel davranışçılığın bakış açısının, kişiliği anlamada sığ bir yaklaşım olduğunu söyleyip, daha farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı, insanların belirli ortamlarda nasıl davrandığını

anlayabilmek için algılar, beklentiler gibi içsel değişkenleri de hesaba katmak gerektiğini savunur. Böylelikle kişilik tanımına içsel yaşantılar-süreçler kavramları da eklenmiştir. Bu kuram "davranış - çevre - davranış" etkileşiminde vurguda bulunur ve kişiliği de bu açıdan ele alır. Rotter, insanların belirli bir ortamda nasıl tepki göstereceğini bilmek için algılar, beklentiler ve değerler gibi değişkenleri göz önünde bulundurmamız gerektiğini savunur. Rotter, insan kişiliğini açıklamak için davranış potansiyeli, beklenti ve pekiştirme değeri gibi kavramları kullanmıştır. Davranış potansiyeli, belirli bir ortamda belirli bir davranışın ortaya çıkma olasılığıdır. Beklentilerimizi büyük oranda daha önce aynı durumda yaşadığımız olaylara göre oluştururuz. Rotter, pekiştirme değerini bir pekiştireci diğerine tercih etme derecemiz olarak tanımlamaktadır (Mete, 2006). Rotter'in sosyal öğrenme kuramına göre bireylerin yaşadıkları ve diğerlerinin yaşantılarına bakarak edindikleri öğrenmeler bireyin davranış potansiyelini belirler. Rotter'in Sosyal öğrenme kuramında üzerinde durduğu kişilik özelliklerinden biri hatta en önemlisi "denetim odağı" kavramıdır. Bir kişilik boyutu olarak ele alınan ve incelenen denetim odağı yönünden bireylerin anlamlı bir şekilde birbirlerinden ayrıldıkları son yıllarda yapılan pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmalarda içsel ve dışsal denetimlilerin özelliklerini ortaya koyan önemli bulgular elde edilmiştir. Bireyin beklentisinin ne olduğuna ve hangi pekiştirece daha fazla değer verdiğine bağlı olarak davranışları da değişir (Yaşar, 2006).

2.13. Bilişsel Kurama Göre Kişilik Gelişimi

Bilişsel yaklaşım, bireyin bir yandan kendini değerlendirmeye çalışması ve bir yandan da çevreden aldıklarını kendilik sistemine dahil etmesi ile açıklar. Bu iki sürecin tutarlı olması kişilik gelişimi için önemlidir. Diğer yaklaşımlardan farklı olarak bilişsel yaklaşım, her bireyin kendine özgü olarak dünyayı algıladığını, yorumladığını ve buna bağlı olarak da kavramlaştırdığını, dünyayı farklı olarak analiz ettiğini söyler. Yani, kişiliğin nasıl geliştiği, bireyin dünyaya ve olaylara nasıl baktığıyla ve geliştirdiği şemalarla bağlantılıdır (Şenyuva, 2007).

Bilişsel yaklaşım, kişilik farklılıklarını insanların bilgi işleme süreçlerindeki farklılıklara bağlar. Bilişsel yaklaşım, davranışsal yaklaşımdan farklı olarak bir

bireyin davranışta bulunmadan geçmiş öğretilerinin bu davranış üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Kişinin yetiştiği aile ortamı inançları, onu etkileyen fiziki ve sosyal çevresi bireyin o andaki eğilimini, bir başka deyişle kendini belli bir şekilde algılamasını tayin eder (Fidan, 1986). Biliş kuramcıları genel olarak öğrenmenin merkezine öğrencinin uyarıcıları nasıl algıladığı, nasıl işlediği, bütünleştirdiği, ne şekilde yorumlayarak genellediği üzerinde durmaktadır. Bilişsel yaklaşım, bireyin bir yandan kendini değerlendirmeye çalışması ve bir yandan da çevreden aldıklarını kendilik sistemine dahil etmesi ile açıklar. Bu iki sürecin tutarlı olması kişilik gelişimi için önemlidir. Diğer yaklaşımlardan farklı olarak bilişsel yaklaşım, her bireyin kendine özgü olarak dünyayı algıladığını, yorumladığını ve buna bağlı olarak da kavramlaştırdığını, dünyayı farklı olarak analiz ettiğini söyler.

Bilişsel yaklaşımda bilişsel temeller, bilişel stratejiler ve bilişötesi çok önemlidir. Bilgilerin ve kavramların edinilmesi, öğrenilmesi, saklanması ve gerektiği zaman geri getirilip kullanılmasını ifade etmektedir. Bu bilgilerin edinilmesi, saklanması ve geri getirilmesinde kullanılan stratejiler ise bilişsel stratejilerdir. Bireyin tüm bu yaşantıların farkında olması ise bilişötesidir. İste bilişsel kuramcılar tüm bu süreçlerle ilgilenmektedirler. Bilişsel kuram, davranışçı kuramın öğrenme sürecinde organizmayı ihmal ettiği düşüncesini savunur. Dolayısıyla bireyin zihninden geçen süreçler üzerinde durmaktadırlar (Yurtsever, 2009).

2.14. Kişilik İle İlgili Yapılmış Araştırma ve Yayınlar

Yeşilyaprak (1989), "İçsel denetimli kişilerle, dışsal denetimli kişilerin kişilik özelliklerini araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre, içsel denetimli kişiliğe sahip olan bireylerin, dışsal denetimli kişiliğe sahip olan bireylerle karşılaştırıldığında daha başarılı, entelektüel, toplumsal olaylarda daha aktif, daha girişimci oldukları ve bağımsız bir kişilik yapısı gösterdikleri görülmüştür. Yine bulgulara göre dıştan denetimli kişiğiğe sahip olan bireylerin, çevre üzerinde kontrollerinin olmadığına inandıkları ve olayları denetleyemeyeceklerini düşündükleri için, daha kaygılı, pasif, kuşkucu ve dogmatik bir kişilik özelliğine sahip oldukları sonucu elde edilmiştir. Ayrıca dıştan denetimliler hem kendilerine hem başkalarına daha az güvenen,

kendini tanımada yetersiz, toplumsal kabul ihtiyaçları az olan, saldırgan ve daha çok savunma mekanizmalarını kullanma eğilimindedirler.

Costa ve McCrae (1990), NEO Kişilik Envanteri ile mükemmelliyetçilik ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi arasındaki incelemistir. Bulgular, kendine yönelik mükemmelliyetçiligin özdisiplinle, özellikle de başarı odaklılık alt ölçegi ile ve orta düzeyde nevrotiklik ve uyumlulukla ilgili oldugunu göstermiştir. Diğerlerine yönelik mükemmelliyetçilik, uyumlulukla ters yönde ilişkili iken, sosyal baskıdan kaynaklanan mükemmelliyetçilik nevrotiklik kişilik özeliğinin depresyon alt boyutuyla ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar, bu bulgular ışığında, kendine yönelik mükemmelliyetçiligin olumlu, diğerlerine yönelik mükemmelliyetçilik ve sosyal olarak belirlenen mükemmelliyetçiliğin ise olumsuz olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna benzer diger çalışmalarda da olumlu mükemmelliyetçiligin özdisiplin, olumsuz mükemmelliyetçiligin nevrotiklikle iliskili olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Ulu; 2007).

Darvill ve Johnson (1991), Yaptığı araştırmada, 109 üniversite öğrencisi üzerinde "iyimserlik ve yaşam olaylarının kontrol algısı arasında ilişki"yi incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre; iyimser kişilik özelliğine sahip olmakla, kötümser kişilik özelliğine sahip olmak arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, iyimserlik düzeyleri düşük bireylerin; nevrotik eğilimlerinin yüksek olduğu, nevrotik bireylerin; olumlu olaylara karşı düşük oranda iyimser, olumsuz olaylara karşı ise yüksek oranda kötümser olarak algılama eğiliminde olmakla beraber olumlu ve olumsuz olaylar karşısında düşük kontrol algısına sahip oldukları sonucunu elde etmşlerdir.

Aydın ve Tezer (1991), "Üniversite öğrencileri üzerinde iyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı arasındaki ilişki"yi araştırmışlardır. Araştırmalarını, 151 kız, 241 erkek olmak üzere 392 üniversite öğrencisi üzerinde yapmışlardır. Araştırmada Scheier ve Carver (1987) tarafından geliştirilmiş olan Yaşam Yönelimi Test –YYT, Life Orientation Test–LOT ve Bedensel Rahatsızlık Tarama Testi BRTÖ (Symptom Checklist) kullanmışlardır. Yaptıkları araştırma sonucuna göre, yaşama olumlu bakış açısına sahip olan (iyimser) öğrencilerin yaşama olumlu bakış açısına sahip olmayan (İyimser olmayan) öğrencilere oranla daha az sağlık sorunları rapor

etmişlerdir. Diğer taraftan, araştırmada iyimserlik ve akademik başarı arasında bir ilişki olduğu ve iyimser öğrencilerin akademik alanda daha başarılı olduğu, bu durumun cinsiyete bağlı olarak farklılık göstermediği sonucuna sonucunu elde etmişlerdir.

Schulman, Keith, Seligman (1993), yapmış oldukları araştımada, 115 tek yumurta ikizleri, 27 çift yumurta ikizleri üzerinde, iyimserlik ve kalıtım arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Arastırma örneklemini oluşturan bireylerin yaş aralığı 12-65, yaş ortalamaları ise 33'tür. Araştırma bulgularına göre, tek yumurta ikizleri iyimserlik bakımından çift yumurta ikizlerine nazaran daha uyumlu ve ahenkli olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna göre, iyimserliğin kalıtsallığı konusunda önemli bir genetik bilgi elde edilmiştir.

Hart ve Hittner (1995), 43 üniversite öğrencisi üzerinde yapmış oldukları araştırmada; iyimserlerin kötümserlerden daha sağlıklı, stresle başa çıkmada farklı teknikleri kullanan, problem odaklı ve sosyal destek alma tekniklerini kullandıklarını; kötümserlerin ise kaçma gibi geçici başa çıkma teknikleri kullandıklarını bulmuşlardır. İyimserlerde strese neden olan bir olayla karşı karşıya kaldıklarında duygularını bastırma tepkisi gösterdiklerini gösteren hiç bir sonuç bulunamamıstır. İyimser bireyler hüsrana uğradıklarında ve kızgınlık anlarında duygularını kötümserlere oranla daha fazla ifade etmede istekli oldukları bulunmustur. İyimser bireyler sorumluluk alarak başa çıkma eğiliminde bulundukları, kötümser bireylerin ise kaçınma eğilimi içerisinde oldukları sonucuna ulasılmıstır (Akt: Gençoğlu, 2006).

Vecchio (1995), A tipi kişilik özelliğne sahip bireylerle, B tipi kişilik özelliğine sahip bireyler üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, her iki kişilik tipi de bireylerin günlük yaşamlarında strese maruz kalma seviyeleri ile yakın ilişkili bulunmuştur. Bu konudaki bulgulara göre, A tipi kişiliğe sahip bireylerde kalp rahatsızlıklarının B tipi kişiliğe sahip bireylere oranla iki kat daha fazla olma olasılığı tespit edilmiştir. Bir başka bulguya göre ise, Amerika'daki yöneticilerin % 60'ı A tipi kişiliğe, % 12'si ise B tipi kişiliğe sahip oldu sonucunu elde etmiştir.

Arıcak (1995), Yapmış olduğu araştırmasında "Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi"ni incelemiştir. Araştırma 1994-

1995 öğretim yılında Trakya Üniversitesine bağlı Tıp, Mühendislik-Mimarlık Eğitim Fakülteleri ile Edirne MYO 1.ve 4. sınıflarında oluşturulan çalışma grubunda gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere araştırmacı tarafından üniversite öğrencileri için Soru listesi, Sıfat tarama listesi, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Rotter in iç-dış denetim odağı ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlara göre cinsiyet ile denetim odaklarının yönü arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sınıf seviyesine göre, denetim odaklarının yönü arasında anlamlı bir fark bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Farklı bölümlerde öğrenim görme ve farklı ana baba tutum algısına sahip bireylerin denetim odaklarının yönü arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Saldırganlık ile denetim odağı arasında ve denetim odağı ile bağımsızlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Hill ve McIntire (1997), yapmış oldukları araştırmada, "Çok Boyutlu Mükemmelliyetçilik Ölçeği" ve NEO Kişilik Envanteri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, kendine yönelik mükemmelliyetçiliğin özdisiplinle, özellikle de başarı odaklılık alt ölçeği ile ve orta düzeyde nevrotiklik ve uyumlulukla ilgili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğerlerine yönelik mükemmelliyetçilik, uyumlulukla ters yönde ilişkili iken, sosyal baskıdan kaynaklanan mükemmelliyetçilik nevrotiklik kişilik özeliğinin depresyon alt boyutuyla ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir (Akt:Ulu, 2007).

Sardoğan (1998), Araştımasında, "Florida İnsan İlişkileri Becerileri Eğitimi Modeli"nin On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin kaygı, yalnızlık atılganlık, kendini açma ve empatik beceri düzeyleri üzerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, deney grubunda 28, kontrol grubunda da 28 olmak üzere toplam 56 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre; eğitimin öğrencilerin kaygı seviyesini ve yalnızlık düzeyini önemli ölçüde düşürdüğü, atılganlık ve kendini açma düzeylerini yükselttiği, empatik beceri düzeyleri üzerinde ise önemli bir değişiklik yaratmadığı sonucu elde edilmiştir.

Gül (2002), "İlköğretim öğretmen adaylarının ve Öğretmenlerinin kişilik özellikleri" üzerine araştırma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre, öğretmen adayları ile öğretmenlerin kişilik yapıları arasındaki bazı farklılıkların olduğu bulgusunu elde etmiştir. Bu farklılıklar ise şöyledir; başarma, başatlık, sebat, düzen duyguları

anlama, şefkat gösterme, yakınlık gösteriş, özgüven, kişisel uyum, ideal benlik, yaratıcı kişilik, liderlik ve erkeksi özellikler puanları öğretmen grubunda, öğretmen adaylarına göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bağımsızlık, değişiklik, ilgi gösterme, kendini suçlama ve otokontrol alt ölçeklerine ise öğretmen adaylarının puanları, öğretmenlerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

El-Anzi (2005), 400 üniversite öğrencisi üzerinde akademik başarı, kaygı, iyimserlik ve kötümserlik arasındaki ilişkiyi incelemistir. Araştırmanın bulgularına göre; akademik başarı ve iyimserlik arasında olumlu bir korelasyon bulunurken, kötümserlikle akademik başarı arasında olumsuz bir korelasyon bulunmuştur. Aynı zamanda araştırma kapsamındaki erkek öğrencilerde iyimserlik düzeyinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptamıstır (Akt: Gençoğlu, 2006).

Rice (2006), yaptığı araştırmada, "Üniversite öğrencileri üzerinde duygusal dengesizlik, genel psikolojik acı ve sınıtının mükemmeliyetçiliğe etkisini"ni araştırmıştır. Araştırmasını 349 üniversite öğrencisisi üzerinde yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre önemli pozitif etkiler, uyumsuz mükemmeliyetçilik ve acının arasında gözlenmiştir, oysa önemli ters etkiler, uyumlu mükemmeliyetçilik için bulunmuştur. Yapısal denklem analizleri, duygusal üzensizlik bir imkan dahilinde arabuluculuk rolü için desteğini göstermiştir (Akt: Yaoar, 2008).

Gençoğlu (2006), Üniversite öğrencilerinin iyimserlik Düzeyleri ile Kişilik özellikleri"ni araştırmıştır. Araştımanın örneklemini 2005-2006 eğitim döneminde Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Eğitim Fakultesinde öğrenim görmekte olan toplam 623 öğrenci oluşturmaktadır. Arastırmada üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeylerini belirlemek için; Balcı ve Yılmaz (2002) tarafından geliştirilen İyimserlik Ölçeği, Kişilik özelliklerinin belirlenmesi için; Özgüven (1992) tarafından gelistirilen Hacettepe Kisilik Envanteri (HKE) kullanılmıstır. Verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi, Fisher'in Least Significant Difference (LSD) testi uygulanmıstır. Araştıam bulgularına göre; İyimserlik düzeyi yüksek olan öğrencilerin, iyimserlik düzeyi düşük olan öğrencilere göre Kendini Gerçeklestirme düzeyleri, Duygusal Kararlılık düzeyleri, Aile İliskileri düzeyleri, Sosyal İlişki düzeyleri, Sosyal Norm düzeyleri anlamlı olarak yüksek bulunmustur. Ayrıca, iyimserlik düzeyi yüksek olan öğrencilerin, iyimserlik düzeyi

düşük olan öğrencilere göre Nevrotik Eğilim düzeyleri ve Psikotik Eğilim düzeyleri ve Antisosyal Eğitim düzeyleri anlamlı olarak düşük bulunmustur.

Kültür (2006), yaptığı çalışmada, "Denetim odağı ile iki farklı okulda okuyan öğrencilerin belirli kişilik özellikleri arasındaki ilişki araştırmıştır. Genel lise öğrencileri ile Endüstri meslek lisaesi öğrencileri araştırmaya alınmıştır. Araştırmada kullanılan Denetim odağı Ölçeği, Rotter tarafından geliştirilmiştir. Örneklem grubu 363 kişiden oluşmaktadır, bunların 165'i kız, 198'i erkektir. Genel Lise öğrencilerinin sayısı 249'dir. Bunların 102'si erkek, 147'si kızdır. Endüstri Meslek Lisesi öğrenci sayısı 114'tür. Bunların 96'sı erkek, 18'i kızdır. Araştırma bulgularına göre; Genel lise öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanları ile ACL kişilik özelliklerinden olan başarma, başatlık, özgüven ve yaratıcılık alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanları ile ACL kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin devam ettikleri okul ile bir kişilik özelliği olarak yaratıcılık arasında Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri lehine farklılık bulunmuştur. Genel lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile cinsiyet, okul türü, öğrencilerin okudukları bölüm, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi ve algılanan ebeveyn tutumları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Mete (2006), yaptığı araştırmada ilköğretim okullarında çalışan sınıf ve branş öğretmenlerinin iş doyumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışma Yalova ili merkez ilköğretim okullarında çalışan 300 sınıf ve branş öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modellerinden karşılaştırma türü tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırmada veriler yazar tarafından geliştirilen demografik değişkenlerin toplanmasına yönelik bir bilgi formu, beş faktör kişilik özelliği ve Minnesota iş tatmin ölçeği kullanılmıştır. İlköğretim okullarında çalışan sınıf ve branş öğretmenlerinin kişilik özellikleri, demografik özellikleri ile iş tatmini arasındaki ilişkinin var olduğu bu araştırmanın sonuçlarıyla ortaya konmuştur. Dışa dönük kişilik özelliği gösteren öğretmenler ile öz disiplin-sorumluluk boyutunda değerlendirilen öğretmenlerin çalıştıkları okulların imkanları bakımından değerlendirildiğinde, ileri düzey imkanı olan okullarda çalışan

öğretmenlerin, ortanın altında imkanları olan okullarda çalışan öğretmenlere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiş olup, çalışılan okulun belirtilen kişilik özelliklerinin sergilenmesinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak, öğretmenlerin kişilik ölçeği ve iş tatmini ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda, dışa dönük olma ile iç tatmin arasında, dışa dönük olma ile genel tatmin arasında, öz disiplin/sorumluluk ile dış tatmin arasında olumlu bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Böylelikle öğretmenlerin kişilik özelliklerin iş tatminleri ile ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ulu (2007), yaptığı araştırmada, Üniversite öğrencileri üzerinde baglanmanın kaygı ve kaçınma boyutlarının ve bes faktör kisilik özelliklerinin olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutları üzerindeki rolü"nü incelemiştir. Araştıma örneklemini, 260 erkek ve 148 kız olmak üzere toplam 408 Orta Dogu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) hazırlık sınıfı örgencisi oluşturmaktadır. Araştımada, Olumlu-Olumsuz Mükemmelliyetçilik Ölçegi'nin uyarlama çalışması gerçekleştirilmistir. Açıklayıcı ve dogrulayıcı faktör analizi bulguları sonucunda 21 madde ve 3 faktörden (Standartlar, Uyusmazlık, Düzen) oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Uyum ve ölçütsel geçerlik çalışması bulguları olumlu ve olumsuz mükemmelliyetçilik boyutlarının varlığını ortaya koymuştur. Araştırmanın temel amacına bağlı olarak, Olumlu-Olumsuz Mükemmelliyetçilik Ölçegi, İlişki Ölçekleri Anketi ve Beş Faktör Kişilik Envanteri 604 (377 erkek ve 227 kız) ODTÜ hazırlık sınıfı ögrencisinden oluşan bir örnekleme uygulanmıstır. Çoklu regresyon analizi sonuçları, Standartlar alt ölçegi ile ölçülen olumlu mükemmelliyetçilik puanı için Özdisiplin, Deneyime Açıklık ve Dısadönüklük kisilik özelliklerinin yordayıcı degiskenler oldugunu göstermistir. Uyusmazlık alt ölçegi ile ölçülen olumsuz mükemmelliyetçilik puanı için Nevrotiklik, Baglanma Kaygısı ve Kaçınma boyutlarının yordayıcı degiskenler oldugu bulunmustur. Ek bir analizde Düzen puanlarının Özdisiplin, Nevrotiklik, Dısadönüklük ve Deneyime Açıklık boyutları tarafından yordandığı bulunmustur.

Yaoar (2008), Araştırmasında, Üniversite öğrencilerinin mükemmeliyetçi kişilik özelliği ile empati düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmasını, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, sosyal ve fen- matematik programlarında öğrenimlerini sürdüren, rastgele seçilen 430 kız ve erkek üniversite

öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği Özbay ve Mısırlı-Taşdemir (2003); Kişiler Arası Tepkisellik Ölçeği Davis (1980) tarafından geliştirilen ve Özbay ve Yıldırım (2003) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından da geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; cinsiyete göre mükemmeliyetçilik alt boyutları ile empati alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Mükemmeliyetçilik alt boyutları (hatalara aşırı ilgi, aile beklentileri ve kişisel standartlar) ile empati alt boyutu (bakış açısı alma) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yaşa göre mükemmeliyetçilik alt boyutları ile empati alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Mükemmeliyetçilik alt boyutları ile empati alt boyutları arasında öğrenim gördükleri alan ve sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Dede (2009), Bu çalışmada, kişilik özellikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışı boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın ilk iki bölümünde bahsedilen ilişkilerle ilgili teorik altyapının oluşturulmasına çalışılmıştır. İlk bölüm örgütsel vatandaşlık davranışı, ikinci bölüm kişilik kavramı hakkında genel bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır. Bağımlıdeğişken seti özgecilik, nezaket, vicdanlılık, sportmenlik, sivil erdem boyutlarından oluşmaktadır. Bağımsız değişken seti ise dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal dengelilik, yeniliklere açık olma boyutlarından, cinsiyet ve kıdem yılıdemografik özeliklerinden oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda kişilik özellikleri, cinsiyet ve kıdem yılının ÖVD boyutları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modellerinden ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1991). Tarama modelleri, "geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde önemli olan, var olanı değiştirmeye kalkmadan gözlemleyebilmektir (Karasar, 1991). İlişkisel tarama modelleri "iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir" (Karasar, 1991).

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamalarının öz-anlayış düzeyi, cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamının çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı ilişkisel olarak incelenmiştir. Araştırmanın diğer bir amacı da karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olup olmadığının saptanmasıdır.

3.2. Araştırma Grubu

Bu araştırmanın araştırma grubu Selçuk Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi ve Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 468'i kız öğrenci ve 249'u ise erkek olmak üzere toplam 717 öğrencidir. Öğrencilerin yaş ortalaması 20.63 (Ss: 2.09)'dür. Araştırma grubunun özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1: Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Fakülte Sınıf ve Bölümlere Göre Dağılımı

Fakülte	Bölüm	Birinci Sınıf	Dördüncü Sınıf	Toplam
Teknik Eğitim	Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği	46	23	69
	Otomotiv Öğretmenliği	31	45	76
Mesleki Eğitim	Okul Öncesi Öğretmenliği	36	33	69
	Çocuk Gelişimi Öğretmenliği	47	31	78
Eğitim	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	94	83	177
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	55	32	87
	Türkçe Öğretmenliği	30	49	79
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	40	42	82
	Toplam	**379**	**338**	**717**

Tablo 2: Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Sınıf Cinsiyet ve Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Dağılımı

Sınıf			EA	SAY	SÖZ	Toplam
1.	Cinsiyet	Kız	96	19	125	240
		Erkek	32	61	46	139
	Toplam		**128**	**80**	**171**	**379**
4.	Cinsiyet	Kız	96	22	110	228
		Erkek	23	48	39	110
	Toplam		**119**	**70**	**149**	**338**

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Öz-Anlayış Ölçeği (ÖAÖ)

Öz-Anlayış Ölçeğinin (Self Compassion Scala) orijinali 26 maddelik 6 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte cevaplayanlardan belirtilen durumla ilgili olarak ne kadar sıklıkla hareket ettiklerini "Hemen hemen hiçbir zaman=1" ve "Hemen hemen her zaman=5" arasında değişen 5'li likert tipi bir ölçekte derecelendirmeleri istenmektedir. Neff (2003b) tarafından geliştirilen Öz-Anlayış Ölçeği'nin Türkçe güvenirlik ve geçerlik çalışması Deniz, Kesici ve Sümer (2008) tarafından yapılmıştır. Türkçe Öz-Anlayış Ölçeği (ÖAÖ)'nin orijinalinde farklı olarak ölçeğin tek boyutlu bir yapı gösterdiği ve aynı zamanda madde toplam korelasyonunda .30' altında olan 2 tane madde ölçekten çıkartılarak toplam 24 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Ayrıca iç tutarlılık katsayısı .89 ve test-tekrar test korelasyon .83 olarak hesaplanmıştır. Öz-anlayış ölçeğinin ölçüt-bağıntılı geçerliği ise, ÖAÖ ile RSES arasında r= .62; SWLS arasında r= .45; pozitif duygu arasında r= .41 ve negatif duygu arasında r= -.48 düzeyinde ilişkiler saptanmıştır.

3.3.2. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II)

MKVÖ I karar vermede öz-saygıyı belirlemeyi amaçlayan bir ölçektir. Altı maddeden oluşmaktadır. Puanlama maddelere verilen, "Doğru yanıtı 2 puan, Bazen Doğru yanıtı 1 puan, Doğru Değil yanıtı "0" puan" şeklinde yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek maksimum puan 12'dir. Yüksek puanlar karar vermede öz-saygının yüksek olduğunun göstergesidir. MKVÖ II ise 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek karar verme stillerini ölçmektedir. Dört alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar; dikkatli (6 madde), kaçıngan (6 madde), erteleyici (5 madde) ve panik (5 madde) karar verme stilleri. Bu ölçekte MKVÖ I gibi yanıtlanmaktadır. Puanların yüksekliği ilgili karar verme stilinin kullanıldığına işaret etmektedir. Alt ölçeklerin güvenirlik katsayıları sırasıyla dikkatli .80, kaçıngan .87, erteleyici .81 ve panik .74 olarak hesaplanmıştır (Mann ve diğ., 1998).

MKVÖ I-II'nin Türkçeye uyarlama çalışmaları Deniz (2004) tarafından yapılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan güvenirlik çalışmasında, MKVÖ

I-II'nin güvenirliği testin tekrarı ve iç tutarlık yöntemleriyle ayrı ayrı hesaplanmıştır. Testin tekrarı yöntemi ile alt ölçeklerden elde edilen güvenirlik katsayıları r = .68 ile r = .87 arasında değişmektedir. MKVÖ I-II'nin iç tutarlılık katsayıları ise Alpha= .65 ile Alpha= .80 arasında değişmektedir. MKVÖ I-II'nin benzer ölçek geçerlik çalışması Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile yapılmıştır. MKVÖ I-II ile KSÖ alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayıları r= .15 ile r= .71 arasında değişen anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Deniz, 2004).

3.3.3. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, "Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009)" tarafından geliştirilmiştir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarından oluşmaktadır. SDKT'nin yapı geçerliğini test etmek için 285 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda beş faktörün SDKT'ye ait varyansın % 52.63'ünü açıkladığı görülmüştür. SDKT'nin uyum geçerliğini sınamak için Sosyotropi Ölçeği, Çatışmalara Tepki Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği, Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Genel olarak incelendiğinde, SDKT'nin boyutlarının uyum geçerliği için kullanılan ölçeklerle orta düzeyde ve anlamlı bir yapı ortaya koyduğu ve bu sonuçların uyum geçerliği açısından önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

SDKT'nin güvenirlik çalışmaları kapsamında 285 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde aracın iç tutarlık katsayıları hesaplanmış ve 90 katılımcıya ise iki hafta arayla SDKT uygulanmıştır. SDKT'nin boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .73 ile .89 aralığında değiştiği görülmüştür. SDKT test tekrarına ilişkin bulgular incelendiğinde en yüksek ilişkiyi "yumuşak başlılık" (r= .86, p<.01), en düşük ilişkiyi ise "deneyime açıklık" boyutunun (r= .68, p<.01) ortaya koyduğu görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bilimsel bilgi elde süreci olarak tanımlanan bilimsel araştırma, birbirini izleyen ve etkileyen adım ya da etkinliklerden oluşan sistematik bir süreçtir. Olaylar ya da

değişkenler arasındaki ilişkiye dayalı fikirleri yansıtan soruların ya da hipotezlerin, soyut kavramlar yerine ölçülebilir, gözlenebilir değişkenler kullanılarak formüle edilmesi gerekmektedir (Büyüköztürk, 2007).

Araştırma yöntem ve teknikleri, problemin tanımlanmasından çözümüne kadar olan tüm zihinsel çabaları ve rapor hazırlama dahil bunları somutlaştıran çeşitli teknikleri içerir (Karasar, 1995). Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamalarının öz-anlayış düzeyi, cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı saptamak amacıyla değişkenlere bağlı olarak t testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova) uygulanmıştır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi uygulanmıştır. Karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin analizi Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı tekniği ile yapılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeyleri düşük, orta ve yüksek olarak bağımsız değişkene dönüştürülmüştür. Öğrencilerin Öz Anlayış Ölçeği puanlarının ortalaması 75.16, standart sapması ise 14.48'dir. Bu durumda 60'ın altındaki puanlar düşük, 61-88 arasındaki puanlar orta ve 89'un üstünde yer alan puanlar ise yüksek öz anlayış düzeyleri olarak adlandırılmışlardır.

BÖLÜM IV
BULGULAR

Bu bölümde araştırma bulgularına ilişkin sonuçlar verilmiştir.

A. Öz Anlayış Düzeyleri ve Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ile İlgili Bulgular:

1.0. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Karar Verme	Öz -Anlayış	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Karar Vermede Öz Saygı	Düşük (1)	113	7.87	2.50	51.460***	2-1, 3-1, 3-2
	Orta (2)	483	9.27	1.89		
	Yüksek (3)	121	10.42	1.35		
Dikkatli	Düşük (1)	113	9.30	2.27	11.042***	3-1, 3-2
	Orta (2)	483	9.75	2.01		
	Yüksek (3)	121	10.48	1.45		
Kaçıngan	Düşük (1)	113	4.80	2.72	21.913***	1-2, 1-3, 2-3
	Orta (2)	483	3.85	2.40		
	Yüksek (3)	121	2.73	2.03		
Erteleyici	Düşük (1)	113	4.46	2.43	17.975***	1-2, 1-3, 2-3
	Orta (2)	483	3.82	1.92		
	Yüksek (3)	121	2.90	2.02		
Panik	Düşük (1)	113	5.66	2.23	49.535***	1-2, 1-3, 2-3
	Orta (2)	483	4.54	2.05		
	Yüksek (3)	121	3.00	2.00		

****p<.001*

Tablo 3 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine göre karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<.001$). Öz-anlayışı yüksek olan öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları öz-anlayışı orta ve düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan öz-anlayışı orta olan öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları öz anlayışı düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Karar verme stillerinden dikkatli karar verme stili puan ortalamaları öz-anlayışı yüksek olanların öz-anlayışı düşük ve orta olanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Öz-anlayış düzeylerine göre kaçıngan karar verme stili puan ortalamaları incelendiğinde öz-anlayışı düşük olanların puan ortalaması öz-anlayışı orta ve yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksekken, öz-anlayışı orta düzeyde olanların kaçıngan puan ortalamaları yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Öz-anlayış düzeylerine göre erteleyici karar verme stili puan ortalamaları incelendiğinde öz-anlayışı düşük olanların puan ortalaması öz-anlayışı orta ve yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksekken, öz-anlayışı orta düzeyde olanların erteleyici karar verme stili puan ortalamaları öz-anlayışı yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Öz-anlayış düzeylerine göre panik karar verme stili puan ortalamaları incelendiğinde öz-anlayışı düşük olanların puan ortalaması öz-anlayışı orta ve yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksekken, öz-anlayışı orta düzeyde olanların panik karar verme stili puan ortalamaları öz-anlayışı yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

B. Öz Anlayış Düzeyleri ve Kişilik Özellikleri ile İlgili Olarak;

2.0. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri puan ortalamaları öz-anlayış düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayış Düzeylerine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Öz Anlayış	N	$\bar{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm	Düşük (1)	113	29.53	8.24	65.621***	1-2, 1-3, 2-3
	Orta (2)	483	23.94	6.71		
	Yüksek (3)	121	19.20	6.20		
Dışadönüklük	Düşük (1)	113	41.75	12.54	23.839***	2-1, 3-1, 3-2
	Orta (2)	483	45.95	9.77		
	Yüksek (3)	121	50.80	8.48		
Deneyime Açıklık	Düşük (1)	113	40.57	8.90	16.434***	2-1, 3-1, 3-2
	Orta (2)	483	42.81	7.73		
	Yüksek (3)	121	46.19	5.72		
Yumuşakbaşlılık	Düşük (1)	113	47.54	9.73	12.100***	2-1, 3-1, 3-2
	Orta (2)	483	50.07	8.70		
	Yüksek (3)	121	53.15	8.02		
Sorumluluk	Düşük (1)	113	35.71	8.52	10.890***	2-1, 3-1, 3-2
	Orta (2)	483	37.55	7.22		
	Yüksek (3)	121	40.18	7.09		

****p<.001*

Tablo 4 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin öz-anlayışlarına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (*p<.001*). Kişilik özelliklerinden duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda, öz-anlayışı düşük olanların duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları öz-anlayışı orta ve yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Öz-anlayışı orta olan öğrencilerin

duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutu puan ortalamaları öz-anlayışı yüksek olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Öz-anlayış düzeyleri açısından üniversite öğrencilerinin kişilik alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları incelendiğinde, öz-anlayış düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin puan ortalamaları öz-anlayışı düşük olanlardan ve öz-anlayışı yüksek olanların puan ortalaması öz-anlayışı orta düzeyde olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

C. Özlük Nitelikleri Açısından Araştırmanın Bulguları;

3.0. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 5: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Karar Verme	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Karar Vermede Öz Saygı	Kız	468	9.18	2.11	-1.180	.239
	Erkek	248	9.36	1.95		
Dikkatli	Kız	468	9.84	1.96	.658	.511
	Erkek	248	9.72	2.06		
Kaçıngan	Kız	468	3.97	2.58	2.429	.015
	Erkek	248	3.52	2.22		
Erteleyici	Kız	468	3.77	2.17	.120	.904
	Erkek	248	3.75	1.87		
Panik	Kız	468	4.66	2.24	3.480	.001
	Erkek	248	4.08	2.08		

Tablo 5'de görüldüğü gibi cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stillerinden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmezken (p>.05), kaçıngan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir (p<.05). Kız öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stilleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yükse

4.0. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 6: Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm	Kız	468	24.48	7.47	2.266	.024
	Erkek	248	23.16	7.45		
Dışadönüklük	Kız	468	46.26	10.42	.554	.580
	Erkek	248	45.81	10.31		
Deneyime Açıklık	Kız	468	43.09	7.82	.305	.760
	Erkek	248	42.91	7.77		
Yumuşakbaşlılık	Kız	468	50.63	9.07	1.846	.065
	Erkek	248	49.36	8.53		
Sorumluluk	Kız	468	37.95	7.32	1.171	.242
	Erkek	248	37.24	7.87		

Tablo 6'da görüldüğü gibi cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık,

yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken (p>.05), duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir (p<.05). Kız öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

3.2. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları sınıf değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 7: Üniversite Öğrencilerinin Sınıf Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Karar Verme	Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Karar Vermede Öz- Saygı	I	379	9.13	2.08	-1.571	.117
	IV	338	9.37	2.02		
Dikkatli	I	379	9.73	2.07	-1.014	.311
	IV	338	9.88	1.92		
Kaçıngan	I	379	4.15	2.46	3.940	.000
	IV	338	3.43	2.42		
Erteleyici	I	379	3.91	2.05	2.008	.045
	IV	338	3.60	2.09		
Panik	I	379	4.73	2.20	3.486	.001
	IV	338	4.15	2.17		

Tablo 7'de görüldüğü gibi sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerinden dikkatli karar verme alt boyutu anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme alt boyutları sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Birinci sınıfların kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stilleri dördüncü sınıflardan yüksek olduğu saptanmıştır.

4.0. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 8: Üniversite Öğrencilerinin Sınıf Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Sınıf	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Duygusal Dengesizlik/ Nevrotizm	I	379	23.98	7.46	-.170	.865
	IV	338	24.07	7.52		
Dışadönüklük	I	379	44.98	11.09	-3.104	.002
	IV	338	47.36	9.37		
Deneyime Açıklık	I	379	42.19	8.42	-3.099	.002
	IV	338	43.97	6.92		
Yumuşakbaşlılık	I	379	49.79	8.91	-1.265	.206
	IV	338	50.63	8.88		
Sorumluluk	I	379	37.74	7.74	.139	.889
	IV	338	37.66	7.27		

Tablo 8'de görüldüğü gibi sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken ($p>.05$), dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda sınıf değişkeni açısından dördüncü sınıflar lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir ($p<.05$).

3.3. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, üniversiteye giriş puan türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 9: Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Karar Vermede Öz-Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Karar Verme	Puan Türü	N	$\bar{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Karar Vermede Öz-Saygı	EA (1)	247	9.53	2.04	4.103*	1-3
	SAY (2)	150	9.20	1.86		
	SÖZ (3)	320	9.04	2.12		
Dikkatli	EA (1)	247	9.95	2.03	1.320	-
	SAY (2)	150	9.62	1.75		
	SÖZ (3)	320	9.77	2.08		
Kaçıngan	EA (1)	247	3.72	2.49	7.610**	3-2
	SAY (2)	150	3.23	1.76		
	SÖZ (3)	320	4.16	2.67		
Erteleyici	EA (1)	247	3.76	2.05	.262	-
	SAY (2)	150	3.67	1.73		
	SÖZ (3)	320	3.82	2.24		
Panik	EA (1)	247	4.41	2.13	2.889*	3-2
	SAY (2)	150	4.13	1.78		
	SÖZ (3)	320	4.65	2.41		

*p<.05, **p<.01

Tablo 9 incelendiğinde, üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından karar vermede öz saygı, kaçıngan ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. (F=4.103, F=7.610, F=2.889). Eşit ağırlıklı puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan

ortalamaları sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sözel puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stili sayısal puan türü ile üniversiteye yerleşen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan üniversiteye giriş puan türüne göre dikkatli ve erteleyici karar verme stillerinde anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır (p>.05).

4.3. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları üniversiteye giriş puan türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 10: Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Puan Türüne Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Puan Türü	N	$\bar{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm	EA (1)	247	23.29	7.27	1.922	-
	SAY (2)	150	24.16	7.48		
	SÖZ (3)	320	24.52	7.63		
Dışadönüklük	EA (1)	247	45.76	10.55	.210	-
	SAY (2)	150	46.35	9.96		
	SÖZ (3)	320	46.25	10.46		
Deneyime Açıklık	EA (1)	247	42.81	8.17	.211	-
	SAY (2)	150	43.34	6.90		
	SÖZ (3)	320	43.05	7.92		
Yumuşakbaşlılık	EA (1)	247	49.89	9.33	1.345	-
	SAY (2)	150	49.45	8.60		
	SÖZ (3)	320	50.77	8.68		
Sorumluluk	EA (1)	247	37.40	7.80	.759	-
	SAY (2)	150	38.35	7.15		
	SÖZ (3)	320	37.64	7.47		

Tablo 10 incelendiğinde, üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları duygusal dengesizlik/ nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (p>.05).

3.4. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, yaşamın çoğunun geçirildiği yer değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 11: Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yere Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Karar Verme	Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	N	$\bar{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Karar Vermede Öz- Saygı	Köy-Kasaba (1)	104	8.25	2.40	11.298***	2-1, 3-1, 4-1
	İlçe (2)	225	9.23	2.10		
	İl (3)	201	9.42	1.99		
	Büyükşehir (4)	187	9.63	1.66		
Dikkatli	Köy-Kasaba (1)	104	9.37	2.35	2.554	-
	İlçe (2)	225	9.73	2.11		
	İl (3)	201	9.98	1.82		
	Büyükşehir (4)	187	9.95	1.80		
Kaçıngan	Köy-Kasaba (1)	104	4.32	2.63	2.110	-
	İlçe (2)	225	3.78	2.39		
	İl (3)	201	3.82	2.53		
	Büyükşehir (4)	187	3.57	2.37		
Erteleyici	Köy-Kasaba (1)	104	4.04	1.98	1.991	-
	İlçe (2)	225	3.76	2.05		
	İl (3)	201	3.89	2.12		
	Büyükşehir (4)	187	3.49	2.08		
Panik	Köy-Kasaba (1)	104	5.08	2.34	4.777**	1-2, 1-4
	İlçe (2)	225	4.30	2.11		
	İl (3)	201	4.60	2.34		
	Büyükşehir (4)	187	4.14	2.02		

***p*<.01, ****p*<.001

Tablo 11 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından karar vermede öz-saygı ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. (F=11.298, F=4.777). Yaşamlarının çoğunu ilçe, il ve büyükşehirde geçiren öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları yaşamlarının çoğunu köy-kasaba da geçiren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Panik karar verme stilinde ise yaşamlarının çoğunu köy-kasaba da geçiren öğrencilerin puan ortalamaları yaşamlarının çoğunu ilçe ve büyükşehirde geçirenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Karar verme stillerinden dikkatli, kaçıngan ve erteleyici alt boyutlarında yaşamlarının çoğunun geçirildiği yer değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır (p>.05

4.4. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları yaşamın çoğunun geçirildiği yer değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 12: Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yere Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Duygusal Dengesizlik/ Nevrotizm	Köy-Kasaba (1)	104	24.40	8.90	.288	
	İlçe (2)	225	23.75	7.15		
	İl (3)	201	24.27	7.42		
	Büyükşehir (4)	187	23.87	7.13		
Dışadönüklük	Köy-Kasaba (1)	104	43.65	10.69	3.645*	3-1, 4-1
	İlçe (2)	225	45.42	10.23		
	İl (3)	201	47.14	10.25		
	Büyükşehir (4)	187	47.18	10.29		
Deneyime Açıklık	Köy-Kasaba (1)	104	41.75	7.75	2.379	
	İlçe (2)	225	42.46	7.84		
	İl (3)	201	43.53	8.03		
	Büyükşehir (4)	187	43.89	7.42		
Yumuşakbaşlılık	Köy-Kasaba (1)	104	50.70	8.56	.137	
	İlçe (2)	225	50.07	8.67		
	İl (3)	201	50.07	9.33		
	Büyükşehir (4)	187	50.17	8.94		
Sorumluluk	Köy-Kasaba (1)	104	38.11	7.45	.816	
	İlçe (2)	225	37.08	7.29		
	İl (3)	201	37.82	7.78		
	Büyükşehir (4)	187	38.11	7.55		

*p<.05

Tablo 12 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özellikleri alt boyutları duygusal dengesizlik/nevrotizm, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (p>.05). Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özelliği dışadönüklük alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Yaşamlarını il ve büyükşehirde geçiren öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması yaşamlarını köy-kasaba da geçirenlerden anlamlı düzeyde yüksektir.

3.5. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları ailenin geliri değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 13: Üniversite Öğrencilerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Karar Verme	Gelir	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Karar Vermede Öz- Saygı	0-500	91	8.61	2.11	5.185***	2-1, 4-1, 5-1 5-3
	501-1000	250	9.32	2.01		
	1001-1500	210	9.08	2.18		
	1501-2000	121	9.53	1.90		
	2001-üstü	45	10.08	1.53		
Dikkatli	0-500	91	9.70	2.20	.721	-
	501-1000	250	9.92	1.93		
	1001-1500	210	9.64	2.05		
	1501-2000	121	9.92	1.87		
	2001-üstü	45	9.84	2.04		
Kaçıngan	0-500	91	4.26	2.58	1.718	-
	501-1000	250	3.90	2.40		
	1001-1500	210	3.75	2.60		
	1501-2000	121	3.66	2.33		
	2001-üstü	45	3.17	2.18		
Erteleyici	0-500	91	3.94	1.98	1.306	-
	501-1000	250	3.76	2.06		
	1001-1500	210	3.72	2.11		
	1501-2000	121	3.94	2.11		
	2001-üstü	45	3.17	2.07		
Panik	0-500	91	4.84	2.12	2.087	-
	501-1000	250	4.51	2.24		
	1001-1500	210	4.50	2.18		
	1501-2000	121	4.21	2.11		
	2001-üstü	45	3.82	2.38		

****p*<.001

Aile geliri değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı puan ortalamasının anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır (F=5.185). Ailesinin ortalama aylık geliri 501-1000, 1501-2000 ve 2001-üstü olan öğrencilerin karar vermede öz saygı puan ortalamaları ailesinin geliri 0-500 arasında olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan ailesinin geliri 2001-üstü olan öğrencilerin puan ortalamaları 1001-1500 arasında geliri olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır.

4.5. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları, ailenin geliri değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 14: Üniversite Öğrencilerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Gelir	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Duygusal Dengesizlik/ Nevrotizm	0-500	91	25.08	7.35	2.021	-
	501-1000	250	24.14	8.22		
	1001-1500	210	24.42	7.17		
	1501-2000	121	23.07	6.74		
	2001-üstü	45	21.91	6.36		
Dışadönüklük	0-500	91	44.00	10.24	1.304	-
	501-1000	250	46.56	10.11		
	1001-1500	210	46.26	10.16		
	1501-2000	121	45.94	11.53		
	2001-üstü	45	47.57	9.71		
Deneyime Açıklık	0-500	91	41.64	7.72	1.384	-
	501-1000	250	43.60	7.81		
	1001-1500	210	42.72	7.57		
	1501-2000	121	43.00	8.36		
	2001-üstü	45	44.20	7.21		
Yumuşakbaşlılık	0-500	91	51.40	8.78	2.091	-
	501-1000	250	50.77	8.67		
	1001-1500	210	50.08	9.03		
	1501-2000	121	48.28	8.94		
	2001-üstü	45	50.15	9.21		
Sorumluluk	0-500	91	38.85	6.91	4.641**	1-4, 2-4
	501-1000	250	38.78	7.55		
	1001-1500	210	37.22	7.19		
	1501-2000	121	35.53	8.07		
	2001-üstü	45	37.51	7.27		

**p<.01

Tablo 14'de görüldüğü gibi aile geliri değişkenine göre öğrencilerin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken (p>.05), sorumluluk alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma saptanmıştır. Ailesinin geliri 0-500 ve 501-1000 arasında olan öğrencilerin sorumluluk puan ortalamaları 1501-2000 arasında geliri olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

3.6. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, aile yapısı değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 15: Üniversite Öğrencilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Karar Verme	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Karar Vermede Öz Saygı	Çekirdek	541	9.24	2.10	.-146	.88
	Geniş	176	9.26	1.91		
Dikkatli	Çekirdek	541	9.78	2.06	-.598	.55
	Geniş	176	9.88	1.79		
Kaçıngan	Çekirdek	541	3.84	2.51	.587	.55
	Geniş	176	3.72	2.33		
Erteleyici	Çekirdek	541	3.74	2.13	-.585	.55
	Geniş	176	3.84	1.91		
Panik	Çekirdek	541	4.46	2.22	.050	.96
	Geniş	176	4.45	2.17		

Tablo 15'de görüldüğü gibi üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

4.6. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 16: Üniversite Öğrencilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutları t Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Aile Yapısı	n	$\bar{X}$	Ss	t Değeri	p Değeri
Duygusal Dengesizlik/ Nevrotizm	Çekirdek	541	24.18	7.46	.961	.337
	Geniş	176	23.55	7.58		
Dışadönüklük	Çekirdek	541	45.60	10.54	-2.365	.019
	Geniş	176	47.64	9.73		
Deneyime Açıklık	Çekirdek	541	42.70	7.81	-1.964	.050
	Geniş	176	44.02	7.71		
Yumuşakbaşlılık	Çekirdek	541	50.00	9.02	-1.014	.312
	Geniş	176	50.76	8.50		
Sorumluluk	Çekirdek	541	37.41	7.43	-1.833	.068
	Geniş	176	38.63	7.74		

Tablo 16 incelendiğinde aile yapısı değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken ($p>.05$), dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda aile yapısı değişkeni açısından geniş aile lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir ($p<.05$).

3.7. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 17: Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları Değişkenine Göre Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Karar Verme	Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Karar Vermede Öz- Saygı	Değişken ve Tutarsız (1)	45	8.64	2.36	10.977***	2-1, 2-3, 2-4
	Demokratik (2)	336	9.70	1.89		
	Koruyucu (3)	305	8.89	2.05		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	8.67	2.28		
Dikkatli	Değişken ve Tutarsız (1)	45	9.46	1.98	1.140	-
	Demokratik (2)	336	9.90	1.98		
	Koruyucu (3)	305	9.79	2.00		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	9.38	2.17		
Kaçıngan	Değişken ve Tutarsız (1)	45	4.80	2.87	5.162**	1-2
	Demokratik (2)	336	3.51	2.40		
	Koruyucu (3)	305	3.93	2.44		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	4.51	2.26		
Erteleyici	Değişken ve Tutarsız (1)	45	4.68	2.13	5.525**	1-2
	Demokratik (2)	336	3.51	2.02		
	Koruyucu (3)	305	3.87	2.09		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	4.22	2.01		
Panik	Değişken ve Tutarsız (1)	45	5.46	2.25	5.879**	1-2, 3-2
	Demokratik (2)	336	4.16	2.23		
	Koruyucu (3)	305	4.62	2.09		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	4.61	2.43		

Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre karar vermede öz saygı, karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Diğer taraftan dikkatli karar verme stili puan ortalamaları arasında anne-baba tutumlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır.

Anne-babalarının demokratik tutum sergilediğini ifade sahip öğrencilerin karar verme de öz saygı puan ortalamaları anne-babaları değişken-tutarsız, koruyucu ve otoriter-baskıcı tutum sergileyen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Değişken ve tutarsız anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca koruyucu anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin panik karar verme stili puan ortalamaları demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerden yüksektir.

4.7. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin geliri, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 18: Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları Değişkenine Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına Ait Varyans Analizi ve Tukey Testi Sonuçları

Kişilik Özellikleri	Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	N	$\overline{X}$	Ss	F	Tukey Testi Sonuçları
Duygusal Dengesizlik /Nevrotizm	Değişken ve Tutarsız (1)	45	27.04	7.87	5.477**	1-2, 3-2
	Demokratik (2)	336	23.00	7.09		
	Koruyucu (3)	305	24.71	7.77		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	24.00	6.58		
Dışadönüklük	Değişken ve Tutarsız (1)	45	46.11	9.53	7.854***	1-4, 2-3, 2-4 3-4
	Demokratik (2)	336	47.67	9.84		
	Koruyucu (3)	305	45.03	10.45		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	39.64	12.92		
Deneyime Açıklık	Değişken ve Tutarsız (1)	45	42.71	7.90	5.097**	2-3, 2-4
	Demokratik (2)	336	44.06	7.52		
	Koruyucu (3)	305	42.30	7.78		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	39.48	9.15		
Yumuşakbaşlılık	Değişken ve Tutarsız (1)	45	49.04	9.92	1.401	-
	Demokratik (2)	336	50.49	8.53		
	Koruyucu (3)	305	50.31	9.09		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	47.41	9.13		
Sorumluluk	Değişken ve Tutarsız (1)	45	36.77	7.29	.854	-
	Demokratik (2)	336	38.02	7.35		
	Koruyucu (3)	305	37.65	7.75		
	Otoriter ve Baskıcı (4)	31	36.19	7.45		

Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Diğer taraftan yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında anne-baba tutumlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır.

Anne-baba tutumu değişken-tutarsız ve koruyucu olan öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları anne-baba tutumu demokratik olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Anne-baba tutumu değişken-turarsız, demokratik ve koruyucu olan öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması anne-baba tutumu otoriter ve baskıcı olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması koruyucu anne-baba tutumuna sahip olanlardan yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda ise anne-babaları demokratik tutum sergileyen öğrencilerin deneyime açıklık puan ortalaması anne-babaları koruyucu ve otoriter-baskıcı olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

D. Bağımlı değişkenler açısından araştırmanın bulguları;

5. 0. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

Tablo 19: Karar Vermede Öz Saygı Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler

		Duygusal Dengesizlik/ Nevrotizm	Dışadönüklük	Deneyime Açıklık	Yumuşak başlılık	Sorumluluk
Karar Vermede Öz- Saygı	r	-.286	.348	.297	.076	.241
	p	.000	.000	.000	.042	.000
	r	-.195	.144	.159	.116	.214
	p	.000	.000	.000	.002	.000
Kaçıngan	r	.178	-.289	-.284	-.110	-.201
	p	.000	.000	.000	.003	.000
Erteleyici	r	.239	-.192	-.170	-.068	-.160
	p	.000	.000	.000	.070	.000
Panik	r	.296	-.258	-.227	-.120	-.154
	p	.000	.000	.000	.001	.000

Tablo 19 incelendiğinde karar vermede öz saygı ve dikkatli karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında negatif yönlü, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Karar verme stillerinden kaçıngan ve panik karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında pozitif yönlü, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca erteleyici karar verme stili ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında pozitif yönlü dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın denenceleri ile ilgili olarak, araştırma örneklemini oluşturan üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeyleri (düşük orta yüksek), cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puanı, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, ailenin gelir düzeyi, anne-baba tutumu değişkenlerine göre karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki düzeyini ortaya koymak üzere araştırmadan elde edilen bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

A. Öz-Anlayış Düzeyleri ve Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ile İlgili Olarak ;

Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine (düşük, orta, yüksek) göre karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinin (dikkatli, kaçıngan, erteleyici, panik) anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p< .001$). Öz-anlayışı yüksek olan öğrencilerin karar vermede öz saygı puan ortalamaları öz-anlayışı orta ve düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan öz-anlayışı orta olan öğrencilerin karar vermede öz saygı puan ortalamaları öz anlayışı düşük olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Karar verme stillerinden dikkatli karar verme stili puan ortalamaları öz-anlayışı yüksek olanların öz-anlayışı düşük ve orta olanlardan anlamlı düzeyde yüksektir.

Yapmış olduğumuz araştırma bulgularını, karar vermede özsaygı, gençlerin daha özerk olma davranışıyla ve öz güvenleriyle, düşüncelerini açıkça söyleyebilme, yaptığı veya yapmak istemediği şeyi kendi iradesiyle sonuçlandırabilme, karar verirken başkalarından bağımsız olma, istediğini yapabilmede kendini rahat ve özgür hissetme gibi niteliklerle açıklayabiliriz. Bu sonuçlar, Köse (2002), Avşaroğlu (2007) ve Gültekin (2006)'e göre de benzerlik göstermektedir. Duygusal bakış açısı yüksek olan bireylerin öz-saygı düzeylerinin daha olumlu olduğu, dolayısı ile kendilerini daha iyi ifade ettiklerini ortaya koymuştur (benliğin olumluluğu, benliğin açıklığı).

B. Öz Anlayış Düzeyleri ve Kişilik Özellikleri ile İlgili Olarak;

Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışlarına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p< .001$). Öz-anlayış düzeyleri açısından üniversite öğrencilerinin kişilik alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları incelendiğinde, öz-anlayış düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin puan ortalamaları öz-anlayışı düşük olanlardan ve öz-anlayışı yüksek olanların puan ortalaması öz-anlayışı orta düzeyde olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Bu sonuca göre, öz-anlayışın kişilik özellikleri alt boyutlarından "dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk" ile anlamlı bir ilişki olması, gençlerin girişimciliği, yaşantılara açık olması, uyumlu olmaları ve öz-denetimlerinin gelişmiş olması ile açıklanabilir. Öz-anlayışı düşük bireylerde nevrotik özelliklerin, öz-anlayışı yüksek ve orta olanlara göre daha yüksek görülmesi, ikisi arasında bir negatif (ters yönde) bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Sümer (2008) yaptığı araştırma sonucununa göre, "farklı (düşük, orta, yüksek) öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasında düşük ve orta düzeyde öz-anlayış düzeyine sahip olanların öz-anlayışı yüksek olanlardan daha fazla depresyona anksiyete ve stres düzeylerine sahip olduğu görülmüştür" yargısı ile benzerlik göstermektedir.

Neff ve ark. (2005)'nın yaptıkları çalışmada, "öz-anlayışın daha düşük anksiyete seviyeleri ile ilişkili olduğunu ve öz-anlayışlı bireylerin akademik başarısızlıkla karşılaşınca daha uyarlanabilir başa çıkma stratejileri uygulama eğiliminde olduğu" bizim araştırma bulgularımızla örtüşmektedir. Ayrıca, Bozgeyikli (2001) yaptığı araştıma bulgularına göre, "duygusal kararlılık düzeyleri yüksek olan bireylerin, ilişkide kaygı düzeylerinin düşük olduğu sonucu; sosyal ilişkilerinde ve kişisel uyumlarında uyum düzeyi yüksek olan bireylerin, ilişkide kaygı düzeylerinin düşük olduğu, nevrotik eğilimlerin arttıkça ilişkide bilinç düzeyinde anlamlı bir düşüş ortaya çıkmaktadır" yargısı bizim araştırma bulgularımızla paralellik arzetmektedir. Neff, Kirkpatrick & Rude (2007), "öz-anlayışın mutluluk, iyimserlik, düşüncelilik, meraklılık ve araştırma, kabuledebilirlik, dışadönüklük ve bilinçlilik ile olumlu ilişkileri ortaya çıkması ve nevrotizmle ise negatif ilişkisi ortaya çıkması"

yine araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Mete (2006) araştıma sonuçları "nörotisizmin temelinde kaygı, depresyon, kızgınlık, sıkıntı gibi olumsuz duyguları kapsaması" araştırma bulgularımızı desteklemektedir.

C. Özlük Nitelikleri Açısından;

*"Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri"*nden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmezken (p>.05), kaçıngan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir (p< .05). Kız öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stilleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Cinsiyet değişkenine göre araştırma sonuçlarımızı geleneksel Türk aile yapısındaki anlayışa bağlı olarak açıklayacak olursak, geleneksel Türk aile yapısında, erkek çocuklara sorumlulukların, kızlara göre daha erken verilmesinden dolayı, karar verme konusunda erkeklerin kızlara göre, daha başarılı olması muhtemel beklenen bir durumdur. Ancak, üniverite gençliği için düşünüldüğünde, bu anlayış, bilimsel eğitim süreci içerisinde öğrenciler problemler karşısında, araştırma yapma, bilgi toplama vs durumlardan dolayı farklılığın gittikçe azaldığını söyleyebiliriz. Üniversite öğrencilerinin dikkatli karar verme stillerinin öğrencilerin cinsiyetleri açısından anlamlı düzeyde farklılık çıkmaması, öğrencilerin gelişim süreçleri içerisinde, sorumluluk alma, zamanlarını etkili ve verimli kullanma, kendilerine hedef koyarken yeterliklerini farketme bilinci ile açıklanabilir. Araştırma sonuçlarımıza göre, "Cinsiyetler arasında anlamlı düzeyde farklılığın çıkmaması" günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, ana-baba eğitim düzeyinin yükselmesi, sağlıklı ve bilinçli iletişim yollarının sağlanması, çocuğun gelişim dönemlerine göre yaklaşım biçimleri ve eğitimlerine daha fazla önem verilmesi, daha bilinçli ve hoşgörülü ortamların oluşturulması, üniversite ortamında bulunabilmek için çaba sarf ederek bir meslek belirleme ve bu süreci yaşamasının, gencin karar vermede özsaygı düzeyini yükselttiği düşünülebilir. Araştırma bulgularımızı diğer araştırma bulguları ile karşılatırdığımızda; Kaşık (2009) "kız öğrencilerin panik karar verme stilini erkek öğrencilere göre daha çok kullanmaları" Özden (2009),

“üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stillerinden dikkatli, kaçıngan ve erteleyici karar verme stillerinin cinsiyete göre, anlamlı bir fark göstermemesi, ancak karar verme stillerinden panik karar vermenin kız öğrencilerde erkeklere göre yüksek çıkması” bizim araştırma bulgularımızla benzer özellikler taşımaktadır. Aşılı (2002) yaptığı araştırma sonucunda “ailelerin erkek çocukları güçlü, bağımsız, talep edici, atılgan, iyi bir problem çözücü olarak görmeleri, kariyerinde ilerlemesi için imkan sağlamaları, kız çocuklarından hanım evladı olmasını beklemeleri” yargısı da araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Tuinstra, Van Sonderan, Groothoff, Van Den Heuvel & Post (2000), Hollandalı ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada, “erkek ergenlerin kızlara göre kendine daha güvenli oldukları, sakınma ve dikkatsizlikte ve panikte daha düşük çıkması” bulgularımızla örtüşmektedir.

Diğer araştırma bulgularına göre değerlendirildiğinde, Çetin (2009) kız ve erkek öğrencilerin karar vermede öz-saygılarının birbirine benzer çıkması, bizim yaptığımız araştırma bulgularıyla örtüşürken, diğer taraftan cinsiyetler arasında dikkatli, kaçıngan, erteleyici ve panik alt boyutlarına ilişkin anlamlı bir farklılığın olmaması araştırma bulgularımıza ters düşmektedir. Ayrıca, Avşaroğlu (2007), öğrencilerin cinsiyetleri ile karar vermede özs-aygı puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşması araştırma sonuçlarımızla benzerlik gösterirken, karar verme stilleri alt boyutları (dikkatli karar verme, kaçıngan karar verme, erteleyici karar verme ve panik karar verme) arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmaması ise araştırma bulgularımızla ters düşmektedir. Ünüvar (2007), araştıma sonucuna göre, kız ve erkek öğrenciler arasında kendine saygı düzeyleri arasında anlamlı bir farkın ortaya çıkmaması araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Köse (2002)’ye göre, iki cinsiyet arasında anlamlı bir farka rastlanmaması, günümüzde artık kızların da artık erkekeler kadar özerk olma, düşüncelerini açıkça söyleme, karar verirken başkalarından bağımsız olma arzusundan ve bu arzularını özellikle üniversite ortamında davranışa geçirme olanakları bulmalarından kaynaklanmaktadır. Diğer bir araştırma Güçray (1998), karar verme tepki stillerinin cinsiyetle ilişkisini incelediği çalışmasında “ilgisizlik ve kaçınma karar verme stilinde erkek öğrencilerin

puanlarının kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir" yargısı araştırma bulgularımızla örtüşmemektedir.

*"Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları"*ndan dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken (p> .05); duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir (p< .05). Kız öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Araştırmamızın bu bulgusu, ülkemizde gelenek ve göreneklerden de kaynaklı olarak anne babaların çocuklarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir. Buna göre, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha serbest yetiştirildiğini söyleyebiliriz. Bu sonuçlara göre, kızların erkeklere göre nevrotiklik puan ortalamasının, daha yüksek çıkması, kızların kendilerini daha yalnız hissetmeleri, daha çok içten denetimli olması, geleneksel değerlerle, kendilerine daha çok eleştirel davranmaları ve daha fazla düşüncelere kapılmaları ile açıklanabilir. Diğer araştırma sonuçlarına baktığımızda, Öy (1995) "kızların, erkek ergenlere göre, depresyona daha fazla girdiği yargısı" araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Dolayısı ile, kızların erkeklere göre duygularda güvensizlik, karamsarlık ve çöküntü, hareketlerde yavaşlama şeklinde kendini gösteren nevrotik bozukluklardan depresyon belirtileri daha fazla görüldüğünü söyleyebiliriz.

Neff (2003a) araştırma kadınların kendilerine karşı daha eleştirel davrandıkları ve daha fazla düşüncelere kapılma (ruminative) sergiledikleri görülmüş, buradan da kadınların daha düşük özanlayış seviyeleri olabileceği düşünülmüştür. Başkalarının kendileri için ne düşündükleri üzerinde önemle duran, nasıl göründükleri konusunda aşırı duyarlı başkaları üzerinde iyi bir izlenim bırakmak kaygısında olan sosyal kaygılı bireylerin utangaçlığa ve dolayısıyla yalnızlık yaşamaya daha yatkın oldukları düşünülmektedir (Cheek & Briggs, 1990; Akt: Erözkan, 2009). Dolayısı ile bu kişilerin nevrotik davranışlar gösterdiklerini söyleyebiliriz. Erözkan (2009), araştırma bulgularına göre, utangaçlık, sosyal kaygı ve öz-saygının, yalnızlığın

önemli yordayıcıları oldukları görülmüştür. Dündar, Yapıcı & Topçu (2008), bulgularına göre, "cinsiyete göre, öğrencilerin, genel, kişisel ve sosyal uyum puan ortalamaları arasında α=0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur" yargısı; Yurtsever (2009), "Üniversitede öğrenim gören kızların erkeklerden daha stresli oldukları" Saruhan ve diğ., (2006) bulgularına göre, "kız ve erkek öğrencilerin demokratik tutum düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılığın bulunmadığı" şeklindeki sonucu araştırma bulgularımızla örtüşmektedir

Diğer taraftan, Mete (2006), yaptığı araştırma sonuca göre erkek ve kadın öğretmenlerin duygusal dengesizliklerinin, benzer şekilde çıkması; Ayrıca, Arı (1989; 1991), yaptığı araştırmalarında, erkek öğrencilerin atılganlık puan ortalamaları kızlarınkinden önemli düzeyde yüksek bulunması; Deniz, Kesen ve Üre (2006)'nin yaptıkları araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin sürekli öfke düzeyleri ile ve öfke tarzı alt boyutları puan ortalamaları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılık çıkmaması; Deniz (1997), bulgularına göre, cinsiyete göre, erkeklerin kızlardan daha atılgan çıkması"; Selçuk (1989), yapmış olduğu araştırmada, "kızların kendini açma puanlarının erkelerden yüksek çıkması"; Aydın (2008), "kız ve erkek öğrencilerin sosyal uyum puanları arasında anlamlı bir fark yoktur" şeklinde çıkan araştırma bulguları da bizim yapmış olduğumuz araştırma bulgularımızla örtüşmemektedir.

Bunla ilgili olarak, yurt dışında yapılan araştırma sonuçlarını bizim yapmış olduğumuz araştırma bulguları ile karşılaştırdığımızda ise, Schutte ve Hosch (1996), Anglo–Amerikalı, Meksika kökenli Amerikalı ve Meksikalı 295 birey üzerinde iyimserlik, dindarlık ve nörotizmin temel alındığı kültürler arası karşılaştırma eksenli bir araştırma yapmışlar, Meksika kökenli "Amerikalı erkek ve kadınlar arasında erkek bireylerin nörotik eğilimleri kadınlara göre daha yüksek bulunması" bizim araştırma bulgularımızla örtüşmemektedir.

*"Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri"*nden dikkatli karar verme alt boyutu anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Bu araştırmada 1. sınıflar ile 4. sınıflar karşılaştırılmıştır. Ancak, karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme alt

boyutları sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Birinci sınıfların kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stilleri dördüncü sınıflardan yüksek olduğu saptanmıştır.

Yapmış olduğumuz araştırmanın bu sonucunu, 4.sınıf öğrencilerinin, 1.sınıflara göre karar verirken kendine daha özgüvenli ve kendi kararlarını daha benimseyici tutumlar sergilemeleri, ayrıca, ergenliğin başlarında düşük olan öz-anlayışın yaş ilerledikçe artması, 1. sınıf öğrencilerinin yeni geldikleri şehre yeterince alışamamaları ünüversitede yaşam deneyimlerinin az oluşu ve 1. sınıfta bölüm değiştirme düşünceleri ile açıklanabilir. Üniversite öğrencilerinin birinci sınıfta kendi yaşam sorumluluklarını ve kendi kararlarının sonuçlarını üstlenmekte zorlandıklarının, zorlanmaları; 4.sınıfta ise öğrencilerin birçok konuda kendi kararlarını kendisinin vermesi, verdiği kararların sonuçlarına katlanması, sorunlara karşı kendi başına çözümler bulması gibi artan yaşam tecrübesinin etkili olması şeklinde açıklayabiliriz. Bu konuda, Avşaroğlu (2007) "üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başaçıkma stillerini incelediği araştıma sonunda, öğrencilerin okudukları sınıfla, karar vermede özsaygı puan ortalamalarının 3. sınıf öğrencilerinin lehine olduğu sonucunu elde etmesi ve arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın çıkması araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Çetin (2009) yaptığı araştırmada, "1.sınıf öğrencilerinin kaçıngan karar verme ve panik karar verme puan ortalamalarını, 4. sınıf öğrencilerinden yüksektir" yargısı yine araştırma bulgularımızı doğrular niteliktedir. Tiryaki (1997) "Üniversite 1.sınıf öğrencilerinin kararsız ve içtepisel karar verme stratejilerinin 4. sınıflara göre daha yoğun çıkması, birinci sınıf öğrencilerinin kararsızlık stratejisi puan ortalamasının 4. sınıf öğrencilerinden yüksektir" sonucu araştırma bulgularımızla parelellik arzetmektedir.

Yurt dışında yapıan araştırma sonuçlarından (Levis; 1979; Aktaran: Tiryaki, 1997), "yaş ilerledikçe sağlıklı karar verme becerisinde artış gözlendiği" sonucu da araştırma bulgularımızla paralellik arzetmektedir.

"Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları"ndan duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk

puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken (p> .05), dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda sınıf değişkeni açısından dördüncü sınıflar lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir (p< .05).

Bu bulgulara göre, 1.ve 4. sınıf üniversite öğrencileri arasında kişilik özelliklerinden dışa dönüklük ve deneyime açıklık arasında anlamlı bir bir farkın olması, 4. sınıf öğrencilerinin almış oldukları üniversite eğitiminin kişilik özelliklerine etkisi sonucunda, kendine güven duygusunun artması, sosyal girişkenlik ve özerklik duygularını kazanması ile açıklayabiliriz. Bu durum, Deniz (1997), araştırma bulgularına göre, sınıf değişkeninin öğrencilerin atılganlıkları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. III. Sınıfların daha atılgan oldukları ortaya çıkması sınıf düzeyinin kişilik özelliklerine etkisinin bir göstergesi olup, araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir. Ayrıca Kesici (2002), üniversite öğrencileri üzerine yaptığı araştıma sonucuna göre de, 4.sınıf öğrencilerinin özerklik ihtiyaçları, 1.sınıf öğrencilerine göre daha yüksek çıkması da benzer özellikler taşımaktadır. Dündar, Yapıcı & Topçu (2008), bulgularına göre, "birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerin kişilik genel, sosyal ve kişisel uyum puan ortalamaları arasında α=0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur" yargısı araştırma bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

"Ününiversiteye giriş puan türü değişkeni açısından karar vermede öz saygı", kaçıngan ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (*F*=4.103, *F*=7.610, *F*=2.889). Eşit ağırlıklı puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin karar vermede öz saygı puan ortalamaları sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sözel puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stili sayısal puan türü ile üniversiteye yerleşen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan üniversiteye giriş puan türüne göre dikkatli ve erteleyici karar verme stillerinde anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır (p> .05).

Araştırma bulgularımızı, Eşit ağırlıklı puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları, sözel puan türü ile

üniversiteye giren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunması; diğer taraftan yapmış olduğumuz araştırmanın sözel puan türü ile üniversitede bir programa yerleşen öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stili, sayısal puan türü ile üniversiteye yerleşen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmasını, Eşit Ağırlık öğrencilerinin sözel ve sayısal nitelikleri birlikte kullanmaları sonucu kendine güven duygularını kazanmaları ile açıklayabiliriz. Sözel puan türü ile üniversiteye yerleşen öğrencilerin, Sayısal puan türü ile üniversiteye yerleşen öğrencilere, kaçıngan ve panik karar vermede düzeylerinin yüksek çıkmasını sayısal muhakeme yeteneğinin, gelişmemiş olması ile açıklayabiliriz.

Yapılan diğer araştırma bulgularına baktığımızda, Deniz (2000) "sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin mantıklı karar verme stratejisi puan ortalamaları sayısal puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksektir" yargısı bizim araştırma bulgularımızla örtüşmemektedir. Yüksel (2008) araştırma konumuza benzer bir çalışma yapmış olup, Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerinde yaşadıkları problemleri çözme becerilerinin belirlenmesi üzerine yaptığı araştırma yapmıştır. Buna göre; "1.sınıflarda sözel dalda öğrenim gören öğrencilerin problem çözme becerilerinin 4.sınıf öğrencilerine göre daha yüksektir" sonucunu elde etmiştir. "EA puanıyla 1.sınıf öğrencilerinin 4.sınıf öğrencilerinine göre, problem çözme becerileri daha yüksektir" sonucu araştırma bulgularımızla örtüşmekte, diğer taraftan "sayısalda 1.sınıf ve 4.sınıf arasında kişiler arası ilişkilerde problem çözme becerileri arasında bir fark yoktur" sonucunu elde etmiştir.

Yapılan literatür taramalarında görülmüştür ki, üniversiteye giriş puan türüne göre, karar verme stratejisi alt ölçek puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

"Üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları" duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

Araştırma bulgularımızın bu sonucu, üniversiteye giriş puan türü (EA, SÖZ, SAY, DİL, ÖZEL YETENEK) değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarına göre anlamlı düzeyde farklılık çıkmaması, ayrı bir araştırma konusunu gerektirmektedir. Bu durumu, değişik puan türlerine sahip kişilerin, kişilik özellikleri alt boyutlarına göre benzer özelliklere sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir.

"Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer" değişkeni açısından karar vermede öz-saygı ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. (F=11.298, F=4.777). Yaşamlarının çoğunu ilçe, il ve büyükşehirde geçiren öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları yaşamlarının çoğunu köy-kasaba da geçiren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Panik karar verme stilinde ise yaşamlarının çoğunu köy-kasaba da geçiren öğrencilerin puan ortalamaları yaşamlarının çoğunu ilçe ve büyükşehirde geçirenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Karar verme stillerinden dikkatli, kaçıngan ve erteleyici alt boyutlarında yaşamlarının çoğunun geçirildiği yer değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır ($p>.05$).

Yapmış olduğumuz araştırmanın bu sonucunu, Büyükşehirlerde ve illerde yaşayan öğrencilerin, küçük yerleşim yerlerinde (kasaba-köy) yaşayanlara göre, çocukların gelişme çağında ailelerin onlar üzerinde akademik düzeylerini geliştirme beklentileri, kalabalık ortamlarda daha bireysel tutum ve davranışların benimsenmesi, gençlerin kendilerini ve çevresindeki gelişimleri algılama biçimlerindeki farkındalık durumlarının kazanılması, sosyal, kültürel ve sportif aktivitelerin yoğun olması ile açıklayabiliriz.

Karar verme ölçeği alt boyutlarına göre, yaşamlarının çoğunu köy ve kasabalarda geçiren öğrencilerin, panik karar verme stilinde, yaşamalarının çoğunu il merkezinde ve ilçe merkezinde geçiren öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum küçük yerleşim yerlerinde alternatiflerin az olmasından, büyük yerleşim yerlerinde ise alternatiflerin daha fazla olmasından, imkanların büyük yerleşim yerlerinde daha fazla olmasından ve ebeveyn tutumlarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bu konuda yapılan araştırma sonuçlarına baktığımızda, Avşaroğlu (2007) "yerleşim yerleri ile karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri alt ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur" yargısı bizim bulgularımızla çelişmektedir. Diğer taraftan Çetin (2009), "öğrencilerin karar vermede öz-saygı ile yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim merkezleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır" yargıları bizim araştırma bulgularımızla çelişmektedir.

"Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özellikleri alt boyutları" duygusal dengesizlik/nevrotizm, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamışken; Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özelliği dışadönüklük alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Yaşamlarını il ve büyükşehirde geçiren öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması yaşamlarını köy-kasaba da geçirenlerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Araştırmamızın bu bulgularını, kişilik özelliği dışadönüklük alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanması yaşamlarını Büyükşehir ve illerde geçiren öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere daha çok katılması, almış olduğu eğitim imkanları, yaşamsal tecrübelerinin çokluğu ile açıklayabiliriz. Buralarda yetişen bireyler, dışa dönük**,** daha sosyal, konuşkan, iyimser, hareketli bir yaşama sahiptirler. Ayrıca, güçlü bir kişilik örüntüsüne sahip olan birey, olumsuzluklar karşısında daha mantıklı kararlar vererek, karşılaştığı sorunlarla başa çıkmaya çalışır. Bu durum Büyükşehirlerde ve illerde yetişen ve güçlü bir kişiliğe sahip olan bireyin kendine olan güven duygusunu kazanması ve bu kendine güven duygusunun gelişmesi ile açıklayabiliriz. Dolayısı ile bireylerin buralarda karşılaştığı sorunlarla başa çıkma becerilerinde daha bağımsız ve özerk hareket ettikleri bilinen bir gerçektir. Dışa dönüklük, davranışın pek çok farklı yönüyle ilgilidir. Diğer bireylerle daha fazla etkileşime girme, daha yakın olabilme, konuşkanlık, ilişkilerde kontrol, utangaç olmama, olumlu duygusal deneyimler gibi pek çok anlamda belirleyici faktördür.

Araştırmamızın bu bulguları Jung'un görüşleri ile de paralellik arzetmektedir. Jung'a göre dışadönük tip sosyal bir tiptir, yabancısı olduğu ortamlarda güvenlidir. Genellikle çevresiyle iyi geçinir, çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir; çünkü karşıtı olan içedönük tipin aksine, bir yana çekilmek yerine tartışmayı ve ağız kavgasını yeğler ya da çevresini kendi kalıplarına göre yeniden düzenlemeye çalışır. İçedönük tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye yeğler.

Bu alanda yapılan araştırmalara baktığımızda, Deniz ve Arı (2001) "şehir alt kültüründen gelen öğrencilerin, kasaba ve köy alt kültürüne göre daha atılgan oldukları" yargısı araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Bu konuda yurt dışında yapılan çalışmalardan, Davis (1990) "çevreyle olan ilikinin çeşitliliği ve sayısı kişisel ilişkilerde farkındalığı geliştirmektedir" sonucu da bizim bulgurımızla benzerlik taşımaktadır (Aktaran: Bozgedikli, 2001). Torgersen ve ark., (2001) "şehrin merkezinde yaşamak, bir kişilik bozukluğuna sahip olmakla ilişkili bulunması" bizim yapmış olduğumuz araştırma araştırma bulgularımıza ters bir durum artzetmektedir.

"Aile geliri değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı" puan ortalamasının anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır (F=5.185). Ailesinin ortalama aylık geliri 501-1000, 1501-2000 ve 2001-üstü olan öğrencilerin karar vermede öz-saygı puan ortalamaları ailesinin geliri 0-500 arasında olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer taraftan ailesinin geliri 2001-üstü olan öğrencilerin puan ortalamaları 1001-1500 arasında geliri olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır.

Yapmış olduğumuz bu araştıma bulgularından da anlaşılıyor ki, sosyo-ekonomik durum ile öz-saygı arasında pozitif bir ilişki vardır. Bireylerin sosyo-ekonomik gelir düzeylerine paralel olarak ile karar verme de öz-saygı düzeyleri de artmaktadır. Bu durumu, üst sosyo-ekonomik düzeye sahip anne babalar çocuklarının geleceği konusunda onları kendi kararlarını alma konusunda daha serbest bırakırken, alt sosyo-ekonomik gelir grubuna ait anne babaların çocuklarının geleceği konusunda

daha fazla karar verici konumda olduklarını söyleyebiliriz. Bu durum da doğrudan alt sosyo-ekonomik gelir grubundaki anne babanın çocuğa karşı daha fazla kısıtlayıcı, denetleyici davranmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, üst sosyo-ekonomik düzeydeki anababalar, çocuklarının yanlış davranışlarını düzeltmeye ve sorunlarını çözmeye çalışırken, çocuğun çözümü tek başına bulmasına, kendisini yeterli ve sorumlu bir insan olarak görmesine yardımcı olmaları ile açıklayabiliriz.

Bu alanda yapılan araştırma bulgularına baktığımızda Yalçınkaya (1990) "yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre daha uzun bir zamanda karar verirken aynı zamanda çok yönlü karar vermede de daha yüksek bir değer elde ettikleri" görüşü de araştırma bulgularımızla örtüşmektedir. Kağıtçıbası (1970) "toplumumuzda ailelerin sosyo-ekonomik durumları yükseldikçe çocuğa gösterdikleri sevgi artmakta ve kontrol azalmaktadır" görüşü de araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Taşdelen (2002) yaptığı araştırma bulgularına göre, "kendilerini yüksek SED'de algılayan öğrencilerin daha düşük bağımlı karar verme stili düzeyine sahip olduğu" yargısı da bizim araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Bu konuda yapılan diğer araştırmalara baktığımızda, anne baba tutumlarının ekonomik durumlarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir Buna göre, gelir düzeyi düşük anne babaların kati bir yöntemle çocuk yetistirdikleri, orta sınıf annelerinin ise çocukla daha esnek ve serbestçi bir etkilesim kurdukları araştırmalarla kanıtlanmıştır.

Diğer taraftan Develioğlu (2006), "Ailenin aylık gelirine göre, annenin eğitim düzeyine göre problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin mantıklı karar verme, içtepisel karar verme ve kararsızlık stratejisine ilişkin fark görülmemiştir" yargısı araştırma bulgularımıza ters düşmektedir.

Yurt dışında yapılan araştırma bulgularına baktığımızda, Luster, Rhoades ve Haas (1989), "düşük sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin çocuklarının büyükleri ve toplumun isteklerine uymalarına, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin ise çocuğun kendi kendisini yönetmesine değer verdikleri" sonucu da bizim bulgularımızla paralellik göstermektedir (Akt: Yılmaz, 2009).

*"Aile geliri değişkenine göre, öğrencilerin kişilik özellikleri alt boyutları"*ndan duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken (p> .05), sorumluluk alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma saptanmıştır. Ailesinin geliri 0-500 ve 501-1000 arasında olan öğrencilerin sorumluluk puan ortalamaları, 1501-2000 arasında geliri olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Yapmış olduğumuz araştırmanın bu bulgularını, geliri düşük olan üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından sorumluluk duygusunun fazla olması, diğer taraftan aile geliri fazla olan üniversite öğrencilerinin sorumluluk duygusunun az olması, iki durum arasında negatif (ters) bir ilişki olduğunu göstermektedir. Düşük SED'e sahip ailelerde yetişen bireylerin, yüksek SED'e sahip bireylere göre sorumluluk puanlarının yüksek çıkmasını yaşam koşulları ile açıklayabiliriz. Kuzgun (1988), "alt sosyo-ekonomik düzey gruplarında yetişen bireylerin "itaat, uyarlık, üst-sosyo-ekonomik düzey gruplarının ise bağımsızlık, kendine güven, başkasına egemen olma, otoriteye ve geleneklere karşı çıkma ile karekterize edilen kişilik örüntülerinin görülmesi" sonucu araştırma bulgularımızla örtüşmektedir.

"Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri" puan ortalamaları aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Araştırmamızda, aile yapısı olarak çekirdek (küçük) aile ve geniş (büyük aile) değişkenleri alınmıştır. Üniversite öğrencilerinin yetiştikleri aile yapısına ilişkin karar vermede öz saygı ve karar verme stillerine (dikkatli, kaçıngan, erteleyici, panik) ilişkin, anlamlı bir farkın bulunmaması, aile yapısı ile karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu durum, Yalçınkaya (1990)'nın, "annenin çalışma durumu (iş statüsü) ve ailenin büyüklüğü, karar verme zamanını etkilemediği gibi ailenin büyüklüğü çok yönlü karar vermeyi de etkilemediğini gözlemlemiştir" yargısı araştırma bulgularımızla örtüşmektedir. Şanlı (1987), çekirdek ailelerde eşlerin karar verme süreci üzerine yaptığı araştırma bulgularına göre, konut seçimi, konutun yıllık bakımı, ev eşyaları, giyim ihtiyacı ve

satın alınması, tatil yapma, okul öncesi çocukların yetiştirilmesi, konularında eşlerin birlikte karar verdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Kültürel nedenlere bağlı olarak çocuktan beklenen itaat ve bağımlılıkla paralel olarak çocuk, ana-babanın ve özellikle de babanın mutlak otoritesi altındadır. Genellikle çocuktan beklenen, bağımsız davranması ya da kendi kendine karar verebilme ve kararlarının sorumluluğunu alması değil, anne babaya itaat etmesi beklenir. Bu şekilde çocuk sürekli olarak dışarıdan denetlenir. Bu da içsel denetimin gelişmesine, yani çocuğun kendi kendini denetlemesine çok fazla imkan ve fırsat sağlanmamaktadır (Kağıtçıbası, 1996). DPT Aile Araştırması (1992) sonuçlarına göre, ailede karar verenlerin dağılımı şöyledir: Ailede alınan kararların %5.06'sını aile büyükleri, %10.64'ünü evin hanımı, %45.87'sini evin beyi, %38.06'sını karı-koca birlikte almaktadır. Kararların %0.36'sının ise kimin tarafından alındığı bilinmemektedir. Cooper (19819'a göre, kararlar, anne-babanın veya diğer otorite figürlerinin etkisine dayanarak verilmektedir. Bu sonuçlarda araştırma bulgularımızla örtüşmemektedir. Ailenin desteğinin, rehberliğinin olmaması kişiyi çıkmaza itebilir. Aile baskısının egemen olduğu hallerde ve mesleğin babadan oğula geçmesi şeklindeki geleneksel aile yapısının sürdürüldüğü ailelerde, gence, baba meslegini sürdürmesi için baskı yapıldığı görülmektedir. Yörükoğlu (1997)'na göre, kırsal kesimde çccuklar arasında ailelerin kız erkek ayrımı yaptığı, dolayısyla kızların boyun eğen bir kimlikle yetiştirildiği, kızlara bağımlı olmaları için baskı yapıldığı, fikirlerini serbestçe söyleme imkanı tanınmadığı, ataerkil aile içersinde çocuğa düşüncelerini serbestçe ifade etme imkanı tanınmadığı gibi düşünceleri " araştırma bulgularımzla çelişmektedir.

"Aile yapısı değişkeni açısından, üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları"ndan duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmazken ($p > .05$), dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda aile yapısı değişkeni açısından geniş aile lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma gözlenmiştir ($p < .05$).

Araştıma bulgularına göre, geniş ailede yetişen bireylerin, daha çok kişiyle sosyal etkileşime girmesi onların kişilik özellikleri alt boyutlarından

dışadönüklüğünün ve deneyime açıklığının gelişmesinde belirleyici bir rolü olduğnu söyleyebiliriz. Aile, etkileşen kişilikler birimi olarak tanımlandığında, bireylerin karşılıklı etkileşim içinde bulundukları bir yapıdan bahsedilmektedir. Aile içerisindeki bireyin eğilimi aile sistemini bütün olarak etkiler ve bireylerin aile algısını değiştirir. Aynı zamanda iyimser bireyler aile içerisindeki yapıcı rolleriyle ailenin yapı ve işlevlerini geliştirici role sahip olabilmektedirler. Yabancı araştırma bulgularına baktığımızda, (Gander ve Gardiner, 1998; Bandura, 1977), çocukların içinde yetiştikleri aile tipi onların yaşayacakları toplumsal ilişki türünü ve sayısını büyük ölçüde belirleyecektir. Bu ilişkiler sırasında hem kişilik gelişimi hem de toplumsal davranış etkilenecektir. Çocuklar başkalarını gözlemleyerek ve onların yaptığını yaparak davranış biçimleri kazanırlar Herkes gizil bir modeldir, ama çocuklar en fazla sahip olmak istedikleri bir seyi elde eden modeli gözlemledikleri zaman taklit etmeye eğilimlidirler (Akt: Yılmaz, 2009). Yörükoğlu (1990)'a göre, geleneksel Türk ailesinde babanın tartışmasız otoritesi varken; anne sessiz, çalışkan ve sevecendir. Bu tür aile yapısında yetişen çocuklar ise, girişken değildir, uyum yetenekleri yeterince gelişmemiştir ve yaratıcılıkları yeterince gelişmez.

*"Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre karar vermede öz- saygı, karar verme stilleri"*nden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Diğer taraftan dikkatli karar verme stili puan ortalamaları arasında anne-baba tutumlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır.

Anne-babalarının demokratik tutum sergilediği ifadesine sahip öğrencilerin karar verme de öz saygı puan ortalamaları, anne-babaları değişken-tutarsız, koruyucu ve otoriter-baskıcı tutum sergileyen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Değişken ve tutarsız anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca koruyucu anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin panik karar verme stili puan ortalamaları demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerden yüksektir.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi, demokratik anne-baba tutumuyla karar vermede öz saygı arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Demokratik aile yetişen bireylerin duygu düşüncelerine küçük yaştan itibaren değer verildiği ve saygı gösterildiği için ve birey olarak karar almada ve vermede desteklendiği için kendine güven duygularının da arttığı söylenebilir. Demokratik bir tutumu benimseyen bir aile içinde yetişen çocuklar; rahat, bağımsız, kendini ifade edebilen, temel güven duyguları gelişmiş, fikirlerini serbestçe söyleyebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, yaratıcı, kendisine ve çevresine karşı saygılı, kendilerini gerçekleştirebilen bireyler olarak yetişirler. Diğer taraftan, tutarsız (çelişkili) ebeveyn tutumuna sahip ailelerde yetişen bireylerin de karar verme stillerinden erteleyici ve panik karar vermeleriyle de doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca koruyucu (kollayıcı) ailelerde yetişen çocukların adına aileleri karar verdikleri için, bu bireylerin karar alırken ve verirken panikledikleri söyleyebiliriz. Otoriter ebeveynler, koydukları kurallara çocuklarının uymasını ve kosulsuz itaat etmesini beklerler. Demokratik ebeveynler, çocuklarından olgun davranıs beklerler ve aynı zamanda gerekli olduğunda kurallara uymasını isterler. İzin verici ebeveynler ise, çocuklarına çok fazla özgürlük verirler, çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler ve bazen de ihmale varan bir hosgörü ile davranırlar.

Araştırma bulgularımızı, diğer araştırma bulguları ile karşılaştırdığımızda, Burger (2006)'e göre, çocuğun ileriki yıllarında kişilik sorunu yaşamasına neden olacak iki tür anne baba davranışı belirlemiştir. Birincisi, çocuklarına çok özen gösteren ve aşırı koruma sağlayan, dolayısıyla da çocugunu şımartma tehlikesi yaratan anne baba davranışıdır. Şımartmak, çocuğun bağımsızlığını elinden alır, aşağılık duygularını arttırabilir ve bazı kişilik sorunlarının temelini olusturabilir. Ebeveynlerin yaptığı ikinci hata da çocukları ihmal etmektir. Büyütme sürecinde anne babasından çok az ilgi gören çocuklar, soğuk ve süpheci olur yetişkinliklerinde ise sıcak insani ilişkiler kurmakta zorlanırlar. Güçray (1989), yetişkinlerin "demokratik" tutumları çocuğun öz-saygısını olumlu etkilerken, "otoriter" ve "ilgisiz" ana baba tutumlarının olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Yurt dışı çalışmalara baktığımızda, Wlliams ve Best (1982)'in araştırma bulgularına göre, "eleştirici ana baba ego durumu bakın olan kişilerin kolayca öfkelendiklerini, şüpheci

olduklarını, kendi çıkarlarını düşünen, başkalarının duygularına aldırmayan ve hükmedici kişiler oldukları sonucunun çıkması araştırma bulgularımızla örtüşmektedir (Akt: Aşılı, 2001).

Halk Egitim Merkezleri kurslarına devam edenlerin 2350 kisiden olusan anne-babalarına sorulan "Kendi Mesleginizin Seçiminde Kimlerin Etkisi Olmustur?" sorusuna %30 oranında anne-babaların etkili oldugu cevabı verilmiştir. "Ben olamadım sen olacaksın", "Komşunun çocuğu oldu ama...", "Ancak senin gibi bir tembel bu alanı seçer..." vb ifadeler ile "Kararına güveniyorum" ifadesi bireyin karar verme stilleri üzerinde farklı etkiye sahip olacaktır (Özgan, 2006). Diğer taraftan, Hamarta (2007)'nın, yaptığı araştırmasında "demokratik anne baba tutumunun probleme olumlu yönelim, akılcı problem çözme, toplam sosyal problem çözme pozitif yönlü, içtepisel-dikkatsiz yaklaşım, kaçıngan yaklaşım puanları ile negatif yönlü ilişkili olduğu", Yılmaz (2009)'a göre, "demokratik anne baba tutumu ile üniversite öğrencilerinin öz-anlayısları arasında anlamlı bir iliski saptanması, diğer yandan koruyucu ve otoriter anne baba tutumları ile üniversite öğrencilerinin öz-anlayısları arasında anlamlı ve negatif yönde bir iliski bulunması" araştırma bulgularımızla örtüşmektedir.

*"Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre kişilik özellikleri alt boyutları"*ndan duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır. Diğer taraftan yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında anne-baba tutumlarına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. Anne-baba tutumu değişken-tutarsız ve koruyucu olan öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları anne-baba tutumu demokratik olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Anne-baba tutumu değişken-turarsız, demokratik ve koruyucu olan öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması anne-baba tutumu otoriter ve baskıcı olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması koruyucu anne-baba tutumuna sahip olanlardan yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusunda ise anne-babaları demokratik tutum sergileyen

öğrencilerin deneyime açıklık puan ortalaması anne-babaları koruyucu ve otoriter-baskıcı olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Anne baba tutumu ile kişilik özellikleri alt boyutlarından, duygusal dengesizlik, dışa dönüklük ve deneyime açıklık puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olması bir çok araştırma bulguları ile de desteklenmektedir. Kişiliğin sağlıklı gelişimi için çeşitli patojenik anne-baba davranışlarından dolayı engellenebilmektedir.

Araştıma bulgularımızın sonucuna göre, anne-baba tutumu değişken-tutarsız ve koruyucu olan öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları anne-baba tutumu demokratik olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkması, Kılıç (2005)'ın "aile içinde, reddedici ve küçük düsürücü tutumlar çocuğun kaygılı bir insan olarak gelişmesine katkıda bulunabilir. Çocukluğu izleyen ergenlik döneminde de ana-baba ya da diğer yetişkinlerin alaycı tutumları ergenin üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilir. Böylece, kaygı duygusunun yoğunluğu oranında davranışlar da aksar, algılama ve dikkat bozuklukları ortaya çıkar. Kaygılı kişi davranışlarını kaygı yaratan durumlardan kaçınmak amacıyla yönlendirdiğinden çevresindeki diğer seçenekleri algılayamaz. Bu durum yaşam alanının kısıtlanmasıyla sonuçlanır. Kişinin kaçındığı ve görmezlikten geldiği durumların sayısı arttıkça davranışları da kısırlaşır. Dolayısıyla kendisine doyum sağlayabilecek birçok kaynağı da değerlendirememiş olur". Ayrıca Kasatura (1998), "sınır koymaya yeterli olmayan, tepkilerini yaşanan olaylara göre değil, o andaki psikolojik durumlarına göre, veren tutarsız ebeveynlerin çocukları, mutsuz içekapanık, ölümü düşünen ve davranış bozuklukları gösteren bireyler olarak yetişirler" görüşeri de araştırma bulgularımızla örtüşmektedir.

Ayrıca demokratik anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin dışadönüklük puan ortalaması koruyucu anne-baba tutumuna sahip olanlardan yüksek çıkması ve araştırmanın diğer bir bulgusunda ise anne-babaları demokratik tutum sergileyen öğrencilerin deneyime açıklık puan ortalaması anne-babaları koruyucu ve otoriter-baskıcı olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olması da birçok araştırma sonucu tarafından da doğrulanmaktadır. Anne- babanın demokratik bir yapıya sahip olması, çocuğun daha rahat yetişmesine, objektiflik kazanmasına, rasyonel davranmasına ve

zamanla daha aktif olup daha kolay sosyal ilişki kurmasına olanak sağladığı saptanmıştır. Örneğin, Kuzgun (1991)'a göre, "demokratik algılanan anne baba tutumu grubunun Kişisel Yönelim Envanteri puan ortalamalarının en yüksek olduğu; ilgisiz algılanan anne baba tutum grubunun orta ve otoriter algılanan anne baba tutum grubunun puanlarının ise çok düşük çıkması, demokratik aile ortamının çocuğun kendini gerçeklestirme için en elverisli ortam olduğu; ilgisiz ve otorite aile ortamının ise kendini gerçeklestirmeyi engellediği sonucu çıkması; Rogers (1965)'a göre, kişilik gelişimi için çocuğun anne ve baba tarafından koşulsuzca kabul edilmesi ve sevilmesini ve her çocuğun davranışlarıyla koşullandırılmamış sevgi ve saygıya ihtiyaç duyduğunu söylemesi (Akt: İnanç ve Yerlikaya, 2009); yaptıkları araştırmada, "üniversite gençlerinin kendilerini kabul düzeyine algılanan anne baba tutumlarının etkisini incelemisler, ana baba tutumlarının cinsiyet, kardeş sayısı, kardes sırası, aile yapısı, anne ve babanın öğrenim düzeyi ve gencin yetistiği çevredeki farklılıklara göre gencin kendini kabul düzeyini farklı biçimlerde etkilediği bulunması, arastırmasında farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelisimine etkisini incelemiş olup, arastırmanın verilerilerine göre, "ana baba tutumları anketinde ailelerin Demokratik ana baba tutumunu benimseme düzeyleri belirlenen diğer tutumları benimseme düzeylerinden daha yüksek çıkması (Yılmaz, 2009); Tan (2002)'nın araştırma bulgularına göre, "aile destek düzeyi arttıça, yalnızlık düzeylerinin azaldığı, aile destek düzeyi arttıkça dıştan denetimliliğin azalırken, içten denetimliliğin artması" araştırma bulgularımızla örtüşmektedir.

Yurt dışında yapılmış araştırma sonuçlarına baktığımızda, Maccoby ve Martin (1983)'e göre, duygusal olarak ilgisiz ve depresyonlu annelerin bebeklerinde zihinsel gerileme, duygusal açıdan bağlanmada zorluklar, sinirli ve bağımlı davranışlar gibi psikolojik fonksiyonların çoğunda gerileme gözlendiği ortaya çıkmıştır (Akt: Yımaz, 2009). Stolorow, Brandchaft ve Atwood (1987), çocukken aileleri ile sıcak ve destekleyici iliskiler yaşayan, ailelerini anlayıslı ve sefkatli gören çocukların, yetişkin olduklarında da aynı hareketleri sergiledikleri sonucunu elde etmişleri; (Akt: Yılmaz, 2009). Katkovsky, Crandall ve Good (1967)'un, yaptıkları araştırma sonuçları, annenin ilgi – şefkat davranışı ile içsel denetimlilik arasında

olumlu yönde yüksek korelasyon olduğu, anne babanın koruyuculuk ve şefkatlilik derecesi ile denetim odağı puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu "eleştiri yerine kabul" değişkeni ile denetim odağı puanları arasındaki ilişkinin cinsiyet açısından farklılık gösterdiği görülmesi (Akt: Yaşar, 2006) araştırma bulgularımızla benzerlikler göstermektedir.

Kuramsal olarak en olumlu tutum, temel gereksinimleri en uygun biçimde karşılayan, kişide kendi kendisini doyurabilme yetisi geliştiren, bu iki temel öğeyi en sağlıklı biçimde ve oranda içinde bulunduran tutumdur.

D. Bağımlı değişkenler açısından;

-Üniversite öğrencilerinin, karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutlarına İlişkin;

"Karar vermede öz saygı ve dikkatli karar verme stili" puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında negatif yönlü, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Karar verme stillerinden kaçıngan ve panik karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında pozitif yönlü, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca erteleyici karar verme stili ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında pozitif yönlü dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Karar vermede öz-saygı, bireylerin daha özerk olma davranışıyla ve kendilerine güven duymalarıyla açıklanmaktadır. Bu durum gençlerin bir şeyle ilgili düşüncelerini açıkça söyleyebilme, karar verirken başkalarından bağımsız olma, istediğini yapabilmede kendini özgür hissetme gibi nitelikleri taşıyabilmektir (Köse, 2002). Araştırmanın bu bulgularına göre, öz-saygı ve dikkatli karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında negatif ilişkinin olmasını; dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında

pozitif bir ilişkinin olmasını, karar verme becerisine güvenen ve karar verme durumunda kendilerini başarılı olarak algılayan öğrencilerin, karar verirken daha dikkatli davrandıkları söyleyebiliriz. Öz-saygı düzeyi arttıkça nevrotik davranışlar azalması ve öz-saygı düzeyi arttıkça buna bağlı olarak dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk duygularının da artması birçok araştırma sonucu tarafından da desteklenmiştir. Rogers'a göre, olumlu saygı, olumlu öz-saygı için bir ön koşuldur ve olumlu öz-saygı kişinin kendisini değerli bir varlık olarak görmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, Deniz (2004), Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı ile dikkatli karar verme puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkmış olup, verilen karara atfedilen değer ve oluşturulan güvenin önemine değinmiştir. Karar vermede öz-saygı, karar verme stillerinden erteleyici, dikkatli, panik, kaçıngan karar veme ile problem çözme envanteri alt ölçekleri ve toplam puan arasınds anlamlı ilişkili olduğunun görülmesi; Deniz (2006a)'in, karar vermede özgüveni yüksek bireyler yaşamlarından da doyum sağladıkları sonucunu elde etmesi; Çolakkadıoğlu (2003)'na göre, ergenlerde karar verme üzerine yaptıkları araştırma sonucuna göre; karar vermede öz-saygı ile İhtiyatlı-Seçicilik alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenirken; Panik, Sorumluluktan Kaçma ve Umursamazlık alt ölçekleri ile ise negatif bir ilişki gözlenmiş olması araştırma bulgularımızla paralellik arzetmektedir. Tiryaki (1997), kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilerin içtepisel ve kararsızlık stratejileri puan ortalamalarının kendine saygısı yüksek olan öğrencilere göre yüksek olduğu, öte yandan, kendine saygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilere göre, mantıklı strateji puan ortalamasının yüksek olduğu saptanmıştır. Çocukluk çağında istismar davranışlarını yaşayan bireyin ilişkilerinde kaçınan kişilik özellikleri gösterdiği sonucunu elde etmişleridir (Woke, Thomas ve Candela, 1996; Akt: Deniz, 2006b). Ulu (2007), "deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip olan kişilerin yüksek performans standartları oluşturma eğiliminde olduğu, yüksek performans hedefleri belirlemenin kişinin kapasitesi ve yaratıcılığını arttırmasına yardımcı olduğu, enerji, yüksek aktivite düzeyi, giriskenlik, olumlu ruh hali, diğer insanlarla yakın olma istegi gibi özellikler içeren dışadönüklük kişilik boyutunun da olumlu mükemmelliyetçiligi yordadığı" sonucu elde etmiştir. Gençoğlu (2006), "iyimserlik düzeyi düşük

bireylerde Kendini Gerçekleştirme düzeyi düşük, iyimserlik düzeyi yüksek bireylerde ise Kendini Gerçeklestirme düzeyi yüksek bulunması, Bozkurt (2005)'un araştırma bulgularına göre "kaygı ile kararsızlık arasında bir ilişki vardır" yargısı ortaya çıkması, araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir.

Yurt dışında yapılan araştırma baktığımızda, Mann ve diğ. (1998), "karar vermede özsaygı ile dikkatli karar verme stili arasında, anlamlı bir ilişkinin olduğunu sonucunu elde etmesi" (Akt: Avşaraoğlu, 2008) araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Eysenck (1969)'in dışadönüklük, temel olarak sosyallik, girişkenlik, cana yakınlık, konuşkanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik, iyimserlik, şakacılık, değişkenlik ve aktiflik gibi özelliklere sahiptir. Diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanırlar ve çok sayıda arkadaşa sahiptirler ve heyecan verici aktivitelere sahiptirler. İçedönükler ise, sessiz, içekapanık, yalnız kalmayı tercih eden ve az arkadaşa sahip olan bir bireydir (İnanç ve Yerlikaya, 2009). Bowlby (1980), güvenli becerilerin, kendine verdigi değeri ve yeterliliğini artırdığını öne sürmüştür. Bu yüzden bağlanma ile ilgili yaşantıların, hem olumlu hem de olumsuz psikolojik sonuçları belirleme gücü bulunduğu sonucunu elde etmiştir (Akt: Ulu, 2007). Radfor, Mann ve Kalucy (1986), psikonörotik bozukluk ölçümlerinde en yüksek değerleri alan hastaların karar verme mekanizmaları en düşük hastalar olduğunu bulmuşlardır (Akt: Çolakkadıoğlu, 2003). York ve John (1992), dışadönüklük, aktif ve doğrudan başa çıkma ile ilişkili görülürken, nörotisizm, pasif ve kaçınmaya dayanan stratejileri ile ilişkili görülmektedir. Araştırmacılar, bu sonuçların, dışadönüklüğün birçok yönünden biri olduğuna dikkat çekmiştir (Akt: Mete, 2006).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılabilecek genel sonuclara ve önerilere yer verilmiştir. Ulaşılan genel sonuçlar, araştırmanın bağımlı değişkenleri olan üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri ile bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puanı, yaşamlarının çoğunun geçirildiği yer, ailenin gelir düzeyi, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşmanın olup olmadığına göre sunulmuştur. Daha sonra öğrencilerin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özellilkleri arasındaki sonuçlara yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir:

1. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine (düşük, orta,yüksek) göre karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinin (dikkatli, kaçıngan, erteleyici, panik) anlamlı düzeyde farklılaşmıştır.

2. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışlarına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

3. Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stillerinden dikkatli ve erteleyici alt boyutlarında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yokken; kaçıngan ve panik karar verme stillerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşma vardır. Kız öğrencilerin kaçıngan ve panik karar verme stilleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

4. Cinsiyet değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılık yokken; duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı düzeyde bir farklılaşma vardır. Kız öğrencilerin duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

5. Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinden dikkatli karar verme alt boyutu anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme alt boyutları sınıf değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Birinci sınıfların kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stilleri dördüncü sınıflardan yüksek olduğu saptanmıştır.

6. Sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık yokken; dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda sınıf değişkeni açısından dördüncü sınıflar lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşmıştır.

7. Üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından karar vermede öz saygı, kaçıngan ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmıştır.

8. Üniversiteye giriş puan türü değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutları duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

9. Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından karar vermede öz saygı ve panik karar verme stili anlamlı düzeyde farklılaşmıştır.

10.Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özellikleri alt boyutları duygusal dengesizlik/nevrotizm, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamazken; üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer değişkeni açısından kişilik özelliği dışadönüklük alt boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmıştır.

11. Aile geliri değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı puan ortalamasının anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

12. Aile geliri değişkenine göre öğrencilerin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık ve yumuşak başlılık

puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılık yokken; sorumluluk alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılık vardır.

13. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

14. Aile yapısı değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılık yokken; dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda aile yapısı değişkeni açısından geniş aile lehine anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

15. Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre karar vermede öz saygı, karar verme stillerinden kaçıngan, erteleyici ve panik karar verme stili puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşmaktadır.

16. Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları değişkenine göre kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık puan ortalamaları arasından anlamlı düzeyde bir farklılaşmıştır.

17. Karar vermede öz saygı ve dikkatli karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puanları arasında negatif yönlü, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler vardır.

18. Bireylerin karar verme becerilerinin yanında ve diger kisilik özellikleri gelişiminde de desteklenmesi gerekmektedir. Bu kisilik özellikleri hem psikolojik durumlarını, gelecekteki kisiliklerini gelistirecek ve bir aile olusturduklarında daha sonraki zamanlara taşınacak sorunları da önleyecektir.

6.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alınarak önerilerde bulunulmuştur. Öneriler önce araştırmacılara, sonra uygulamacılara yönelik olmak üzere iki başlık altında sunulmaktadır.

6.2.1. İleride Yapılacak Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Üniversite öğrencilerinin Öz-anlayış düzeylerini, karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerini yordadığı görüldüğünden, bu durumların temel nedenlerini ortaya koyacak survey, niteliksel ve deneysel desenli yeni araştırmalar yapılabilir.

2. Batıda 2003 yılında başlayan Öz-anlayışla ilgili araştırmalar ülkemizde oldukça yeni olup, bireylerdeki öz-anlayısın nasıl yapılandığını ve nasıl gelistiğini, öz-anlayıs ile bireyin sosyal iliskilerini, başarı durumu, yaratıcılığı, iş ve yaşam doyumunu ve hayatın çesitli anlarında görülen öz-anlayısın etkisini olumlu-olumsuz sonuçları ile iliski kurarak yeni arastırmalar yapılabilir.

3. Öz-anlayış ile ilgili araştırmalar başlangıç aşamasında iken öz-anlayış kavramı ile ilgili daha fazla araştırma yapılmalıdır. Bu yüzden ileride yapılacak araştırmalarda değişik yaş ve sınıf düzeyleri de işin içine sokulmalıdır. Ergenlik dönemi ve ilköğretim dönemi öğrencilere yönelik de araştırmalar yapılabilir. Yani yapılacak çalışmalarda daha üst ve alt kademedeki öğrencilerle çalışabilirler.

4. Alan yazında öğrenci ve öğretmenleri kapsayan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu tarz program ve çalışmalara büyük ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu nedenle öğrenci ve öğretmenlere yönelik benzer çalışmalar yapılıp alana katkıda bulunulabilir. Ayrıca, bu alanda yapılan çalışmaların sadece öğrencilerle sınırlı tutulmayıp, diğer meslek grupları üzerinde de çalışmalar yapılabilir.

5. Ayrıca elde edilen veriler neticesinde yüksek öz-anlayış sahibi olmanın psikolojik sağlıkla ilintili olduğu bu nedenle düşük özanlayışa sahip bireylerin öz-anlayışın seviyelerinin geliştirilmesi ile ilgili de yeni araştırmalar yapılmalıdır.

6. Üniversite öncesi eğitim-öğretim sürecinde, yüksek öğretime hazırlayıcı, programlar ve bireysel ve grupsal etkinliklere yönelik çalışmalar yapabilirler. Okul öncesinden itibaren öğrencilerin öz-anlayış ve öz-saygılarını geliştirici programkar ve tkinlikleri araştırıp bilim literatürüne kazandırabilirler.

7. Öğrencilerin, kişilik yapılarına göre farkındalık düzeyleri ve uyum düzeyleri araştırılarak, karar vermede öz-saygı ve karar verme becerileri nasıl daha sağlıklı olabilir? sorusuna cevap teşkil edecek araştırmalar yapılabilir.

8. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar uygulanan örneklemin, uygulayıcının ve ortamın özelliklerine bağlı olabilir. Bu program, tesadüfi örnekleme yoluyla okul ortamında uygulanmıştır. Farklı ortamlarda, farklı uygulayıcı ve farklı deneklerle yapılacak uygulamalarla programın etkililiği araştırılabilir.

6.2.2. Alanda Çalışan Uzmanlara İlişkin Öneriler

1. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerine göre karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinin anlamlı düzeyde farklılaştığından dolayı, alanda üniversitelerin Mediko-Sosyal birimlerinde çalışan Psikolojik Danışmanlar Öz-Anlayış ve Karar vermede Öz-Saygı konularında bireylerin özanlayışlarını arttırma adına grub rehberliği veya grubla pskolojik danışma çalışmaları yapabilirler.

2. Araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı düzeyleri üniversitenin ilk yıllarında 1. sınıflarda daha düşüktür. Bunun için mediko-sosyal merkezlerinde görev yapan uzman kişiler, 1. sınıflara yönelik karar verme becerilerini destekleyici çalışmalar ve psiko-eğitim programları uygulayabilirler.

3. Danışmanlık görevinde bulunan uzmanlar, öz-anlayış, karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri ile ilgili olarak, bireysel ve grup danışma etkinliklerine öncelik verebilirler.

4. Karar vermenin bir beceri işi olduğunu düşünecek olursak, karar verme becerilerinin geliştirilmesi için, yüksek okul öncesi dönemde istenilen düzeye ulaşması için aile, okul ve çevre işbirliği içerisinde işbirliği yapılarak gerekli düzenlemeler ve çalışmalar yapılabilir.

5. Öğrencilerin öz-saygılarını geliştirici profesyonel yardımlar geliştirilebilir ve ve yapılan yardımların içeriği zenginleştirilebilir. Dolayısyla, "eğitsel-meslekî-kişisel" rehberlik hizmetlerinin sunmaları faydalı olacaktır.

6. Okul ve kurum psikolojik danışmanları okullarda ve çalıştıkları kurumlarda karar vermede öz-saygı ve karar verme stillerini artırıcı çalışmaları kapsamında bu programdan yararlanabilirler.

7. Okul psikolojik danışmanları, müşavirlik hizmetleri kapsamında öğretmenlere, velilere ve idarecilere yönelik çalışmalarda bu sonuç yararlanabilirler.

8. Okullardaki öğrencilerin kişilik özelliklerinin dikkatte alınması ve olumlu kişilik özelliklerini kazanmaları doğrultusunda okullardaki rehberlik servisleri ve öğrenci başına düşen rehber öğretmen sayısı arttırılabilir.

9. Öğrencilerin konu ile ilgili yapılacak seminerlere aktif katılımını ve devamını sağlamak amacıyla Okullardaki Rehberlik Servisleri ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri daha işler düzeye getirilmelidir.

10. Basın yayın kuruluşlarında daha kapsamlı ve zamana yayılmış programlar yapılabilir. Programlarda öğrencilere yönelik öz-saygı, kişilik, öz güven, benlik vb konularla ilgili kendilerini tanımayı kolaylaştıracak bilgiler vermeleri sağlanabilir.

11. Mesleki ve teknik eğitime yönlendirme konusunda yapılacak çalışmalarda öğrencilerde ileride hayal kırıklıkları oluşturmama için mesleki standartlara uygun olarak meslekler tanıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

Adler, Alfred (1998). Yaşama Sanatı (Çeviren: Kamuran Şipal). (6. Baskı). İstanbul: Say Yayın Dağıtım.

Adler, Alfred (1996). Psikolojik Aktivite: Üstünlük ve Toplumsal İlgi. (Çeviren: Belkıs Çorakçı). (3.Baskı). İstanbul: Say Yayın Dağıtım.

Akın, Ahmet (2008). Self-compassion and achievement goals: A structural equation modeling approach. Eurasian Journal of Educational Research (EJER), 31, 1-15

Akın, Ahmet &Çetin, Bayram (2007). Depresyon, Anksiyete Stres Ölçeği (DASÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 7 (1), 241-268

Akman, Yasemin & Münire, Erden (1998). Gelişim ve Öğrenme (12.Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Aktaş, Aylin (2006). *Farklı Kültürlerdeki Yöneticilerin Kişilik Özelliklerine Dayanarak Liderlik Anlayışlarının Belirlenmesi: Türk ve Amerikan Otel YöneticilerininKarşılaştırmalı Analizi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Aladağ, Mine (2009). *Üniversiteye Uyum Konusunda Yürütülen Akran Danışmanlığı Programının Değerlendirilmesi.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (31), 12-22.

Albrecht, Karl (2006). Sosyal Zeka: Başarının Yeni Bilimi. (Çeviren: Selda Göktan). İstanbul: Timaş Yayınları.

Alver, Birol (2003). *Çeşitli Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışanların Empatik Becerileri, Karar Stratejileri ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkiler.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Arkonaç, A. Sibel (2001). Sosyal Psikoloji. (2.Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Arkonaç, A. Sibel (1998). Psikoloji. Zihin Süreçleri Bilimi. (4. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Arı, Ramazan (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi.* Yayımlanmış Doktota Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arı, Ramazan (1991). *Üniversite Öğrencilerinin Atılganlıklarının Bazı Değişkenlere GöreKarşılaştırılması.* Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5, 163-173.

Arı, Ramazan (2005). Gelişim ve Öğrenme. (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Arıcak, Osman T. (1995). *Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İlişkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aslan, Çiğdem (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Sürekli Kaygı ve Kişisel Kararsızlık Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aşılı, Gülseren (2001).*Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rolleri ve Ego Ben Durumları Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Atkinson L. Rıta, R., Atkinson, Richard C., Smıth, Edward, E. & Hoeksama, Susan, N. (2002). Psikolojiye Giriş. (2.Baskı). İstanbul: Arkadaş Yayınları.

Ataman, Ayşegül (2004). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Avşaroğlu, Selahattin (2007). *Üniversite Öğrencilerin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aydın, Hatice (2008). *Ergenlerin Kişilik Özelliklerinin Stresle Başa Çıkma ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aydın, Gül & Tezer, Esin.(1997). *İyimserlik, Sağlık Sorunları ve Akademik Başarı İlişkisi.* Psikoloji Dergisi, 7 (26), 2-10.

Bacanlı, Feride (2000). *Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2, 14.

Bacanlı, Hasan, Tahsin, İlhan & Sevda Aslan (2009). *Beş Faktör Kuramına Dayalı Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT).* Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 70 (2), 261-279.

Bacanlı, Hasan (2005). Gelişim ve Öğrenme. (11.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Bacanlı, Hasan (1999). Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.

Bacanlı, Hasan (1997). Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlamanın Psikolojisi. İstanbul: MEB Basımevi.

Bakırcıoğlu, Rasim (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. (4. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

Baltaş, Zuhal & Baltaş, Acar (2007). Beden Dili: İletişim Becerilerinin Anahtarı, Sessiz Diliniz. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başaran, İ. Ethem (1991). Örgütsel Davranış. (2.Baskı). Ankara: Gül Yayınevi.

Baymur, Feriha (1994). Genel Psikoloji. (14. Baskı). İstanbul: İnkılap Yayınevi .

Bilge, Filiz (1996). *Danışandan Hız Alan Ve Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımlarla Yapılan Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Kızgınlık Düzeyleri Üzerindeki Etkileri.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1995). Eğitim Psikolojisi. (9. Baskı). Ankara: Gül Yayınevi.

Bock, Philip, K. (2001). İnsan Davranışlarının Kültürel Temelleri. Psikolojik Antropoloji. (Çeviren: N.Serpil Altuntek). (1.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Bozgeyikli, Hasan (2001). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri İle Kişiler Arası İlişkilerde Farkında Olma Düzeyleri.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bozgeyikli, Hasan (2004). *Mesleki Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 221-234 .

Bozgeyikli, Hasan (2002). *Üniversite Öğrencilerinin İlişkide Farkında Olma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.* Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 125-142.

Bozkurt, Peri (2005). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Zorlukları Düzeylerinin Ana-Baba Tutumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Buket, Erkal (2002). Kişilik Psikolojisi ve Kişilik Kuramları. (Editör: Enver Özkalp). Davranış Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 239-259.

Brew P. Frances, Hesketh Berly & Taylor Alan (2001). Individualist –ccollectivist differences in adolescent decision making and decision styles with Chinese and Anglos. Internatıonal Journal of Intercultural Relations, 25, 1-19

Burger, Jerry M. (2006). Kişilik. (Çeviren: İnan Deniz, E. Sarıoğlu). (1.Baskı). İstanbul: Kaktüs Yayınaları.

Büyüköztürk, Şener (2007). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. (Geliştirilmiş 7. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Can, Özden (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları Ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Candangil, S.Özcan (2005). *Denetim Odakları Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel, Sosyal ve Ailesel Özelliklerine Göre Karar Vermede Özsaygı ve Kaygı*

Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Cenkseven, Fulya & Vural R.Akar (2007). *Ergenlerin Düşünme Gereksinimi ve Cinsiyetlerine Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması*. Eğitim Araştırmaları. Eurasion Journal of Educational Research (EJER), 25, 45-53.

Cüceoğlu, Doğan (1995). Yeniden İnsan İnsana. (11.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceoğlu, Doğan (1991). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cooper, D. Joseph (2000). Etkili Karar Verme Sanatı. (Çeviren: Alp E. Arslan). İstanbul: Emre Yayınları.

Corey, Gerard (2005). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çeçen, A. Rezzan & Koçak Erhan (2007). *Deneysel Bir Çalışma: İlköğretim II. Kademe Öğrencilerine Uygulanan Benlik Saygısı Programının Öğrencilerin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi.* Eurasian Journal of Educational Research (EJER), 27, 59-68.

Çetin, M. Çağrı (2009). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri, Sosyal Beceri Düzeyleri ve Stresle Başa çıkma Biçimlerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çiğdemoğlu, Sema (2006). *Lise I. Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Öz-Saygı ve Dışa Dönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çolakkadıoğlu, Oğuzhan (2003). *Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlama Çalışması. (The Adaptation of Adolescent Decision Making*

Questionnare into Turkish). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çuhadaroğlu, F. (1989). *Üniversite Gençliğinde Kimlik Bocalamaları. Üniversite Genliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları.* Ankara: Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi.

Darwill, Thomas J. & Johnson, Ronald C. (1991). *Optimism and Perceived Control of Life Events as Related to Personality.* Personality and Individual Differences, 12 (9), 951-954.

Dede, Bahar (2009). *Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Etkileri: Bankalar Örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Deniz, M. Engin (2002). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin TA-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Deniz, M. Engin (2004). *Investigation of the Relation Between Decision Making Self-Esteem, Decision Making Style And Problem Solving Skills of University Students.* Eurasian Journal of Educational Research, 4 (15), 23-35.

Deniz, M. Engin (2006a). *The Relationships Among Coping With Stress, Life Satisfaction, Decision-Making Styles and Decision Self-Esteem: An Investigation With Turkish University Students*. Social Behaviour and Personality: An International Journal, 34 (9), 1161-1170.

Deniz, M. Engin (2006b). *The Relationships Between Attachment Styles with Child Abuses and Guilt-Shame in Adolescence*. Eurasian Journal of Educational Research, 22, 89-99.

Deniz, M. Engin (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Kültürel Farklara Dayalı Atılganlıkları Üzerinde Bir Atılganlık Eğitimi Denemesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Deniz, M. Engin (2010). Kişisel Rehberlik (Editör. M. Engin Deniz). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 117-137.

Deniz. M. Engin (2007). Eğitim Psikolojisinin İçeriği. (Editör. M. Engin Deniz). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 2-22.

Deniz, M. Engin (2002). *Ergenlik Çağı Sosyal İlişkileri.* Eğitime Yeni Bakışlar 1. (Editör: A. Murat Sünbül). (1.Baskı). Ankara: Mikro Yayıncılık, 291-300.

Deniz, M. Engin & Yılmaz, Ercan (2005). *Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. 21-23 Eylül. İstanbul.

Deniz, M. Engin & Hamarta, Erdal (2003). *Üniversite Ögrencilerinin Sosyal beceri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*. Paper presented at the VII. th National Psychological Counseling and Guidance Congress.

Deniz, M. Engin, Kesici Şahin ve Sümer A.Serkan (2008). *The Validity and Reliability Study of the Turkish Version of Self-Compassion Scale.* An International Journal of Social Behavior and Personality, 36 (9), 1151–1160.

Deniz, M. Engin, Kesen N. Feyzal & Üre Ömer (2006). *An Investigation of Trait Anger (T-Anger) and Anger Subscales of Adolescents Living in Youth Homes*. Educational Sciences: Theory and Practise, 6 (1), 133 -159.

Develioğlu, Meltem (2006). *Problem Çözme Becerileri Yüksek ve Düşük Olan Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dinç, Filiz (1992). *Cinsiyetleri farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Öz- Saygı Düzeylerine Etkisini.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğan, Türkan (2008). *Psikolojik Belirtilerin Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek ve İyilik Hali.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2, 30.

Doğan, Süleyman (1995). *Akılcı-Duygusal Terapi: Kuramsal Bir İnceleme.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2, 6.

DPT (Devlet Panlama Teşkilatı). (1992). Aile Yapısı Araştırması. T.C. Başbakanlık Yayınları. Ankara.

Dündar, Süleyman, Yapıcı, Şenay & Topçu, Birol (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Bazı Kişilik Özelliklerine Göre Sınav Kaygısının İncelenmesi.* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28 (1), 171-186.

Eisenberg, Sheldon & Delenay J. Daniel (1998). Psikolojik Danışma Süreci. (Çeviren: Nihal Ören ve Mehmet Takkaç). İstanbul: MEB Yayınları.

Eldeleklioğlu, Jale (1996). *Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki.* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eldeleklioğlu, Jale (2007). Kişilik Gelişimi. (Editör: M. Engin Deniz). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 133-150.

Ersever, Ö. Hakan (1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anakara

Erdemir, Ferah (2000). *Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık Düzeyi ve Bazı Sosyo-Demokratifik Etmenlerin Yaşam Doyumuyla İlişkisi.* VI. Ulusal Psikoloji Kongresi. Koç Üniversitesi, 19 -22 Haziran, 6.

Ergene, Tuncay (2004). *Ethical Dilemmas in Psychological Counseling: Ethical Decision Making Process.* Eurasian Journal of Educational Research (EJER), 15, 49-55.

Eroğlu, Feyzullah (2004). Davranış Bilimleri. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Erözkan, Atılgan (2010). Psikolojik Yardım Süreci. (Editör: M. Engin Deniz). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 249-269.

Erözkan, Atılgan (2007). Davranışçı Yaklaşımda Öğrenme. (Editör: M. Engin Deniz). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 260-291.

Erözkan, Atılgan (2009a). *Lise Öğrencilerinde Kişiler Arası İlişki Tarzının Yordayıcıları.* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21.

Erözkan, Atılgan (2009b). *The Predictors of Loneliness in Adolescents.* Elementary Education Online (İlköğretim Online), 8 (3), 809-819.

Ersanlı, Kurtman (2005). Ben Olmak İstiyorum (4.Baskı). Eser Ofset, Samsun.

Esenay, F. Işık (2002). *Üniversite Öğrencilerinde Sağlık Davranışlarının Sosyal Destek ve Benlik Saygısı İle İlişkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Fidan, Nurettin (1986). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkım Yayınevi.

Geçtan, Engin (1988). Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, Engin (1993). Psikanaliz ve Sonrası. (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, Engin (1997).Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar. (13. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, Engin (2008). İnsan Olmak. (7.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Gençoğlu, Cem (2006). *Üniversite Öğrencilerinin İyimserlik Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Güçray, S. Sonay (1989). *Çocuk Yuvasında ve AilesiYanında Kalan 9.10.11 Yaş Çocuklarının Öz-Saygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güçray, S. Sonay (2001). *Ergenlerde Karar Verme Davranışlarının Öz-Saygı ve Problem Çözme Becerileri Algısı ile İlişkisi.* Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 106-121.

Güçray, S. Sonay (1995). *Karar Verme Davranışları Ölçeğinin (KDÖ) Geçerlik ve Güvenirliği.* Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakultesi Dergisi, 2 (4), 60-68.

Güney, Salih (2000). Davranış Bilimleri. (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gürçay, S. Sonay (1998). *Bazı Kişisel Değişkenler. Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi.* Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (9), 7-16.

Gül, Gülbahar.(2002). *İlköğretim Öğretmen Adaylarının Ve Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güleç, Cengiz (2006). Psikiyatrinin A-B-C'si. İstanbul: Say Yayınları.

Güvenç, Bozkurt (1982). İnsan ve Kültür. Ankara: İş Bankası Yayınları.

Goleman, Danıel (2004). Duygusal Zeka: Neden IQ'dan daha önemlidir? (Çeviren: Banu Seçkin Yüksel). VarlıkYayınları. İstanbul.

Gottheim, C. Pharr (2009). *Self Esteem, Self- Compassion, Defensive Self- Esteem, And Related Features of Narcıssım As Predıctors of Aggressıon* . Doctor of Psychology. Submittrd to the University at Albany, State University of New York .

Gültekin, Azize (2006). *Anaokuluna Devam Eden 6 Yaşındaki Çocukların Başakalarının Bakış Açılarını Alma Bcerileri İle Öz-saygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Enstitüsü, Ankara.

Hamarta, Erdal (2000). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hamarta, Erdal (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hamarta, Erdal (2010). Eğitsel Rehberlik (Editör: M. Engin Deniz). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, 157-180.

Hamarta, Selcen (2007). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Algılanan Anne Baba Tutumları Açısından İncelenmesi.* YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Horney, Koren (1999). Ruhsal Çatışmalarımız. (Çeviren: Selçuk Budak). (5.Baskı). Ankara: Öteki Matbabaası.

Hortaçsu, Nuran (1991). İnsan İlişkileri. Ankara: İmge Kitabevi.

Hökelekli, Hayati (2008). Psikolojiye Giriş. Bursa: Düşünce Kitabevi Yayınları.

Izgar, Gökhan (2003). *Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stratejileri ve Yeterlikleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

İlkiz, Altınoğlu-Dikmeer (1997). *Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal İçedönük Ergenlerin İçedönüklük Düzeylerine Etkisi.* Yaynlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İstengel, A.Malkoç (2006). *Okul Rehber Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri Ve İş Stresleri Arasındaki İlişki Düzeyinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maramara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnanç, B.Yazgan & Yerlikaya, E. Ercüment (2009). Kişilik Kuramları (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

İskender, Murat (2009). *The Relationship Between Self-Compassıon, Self-Efficacy and Control Belief About Learning In Turkısh University Students.* Social Behavıor And Personalıty, 37 (5), 711-720.

Jersild T. Arthur (1978). Gençlik Psikolojisi. (Çev: İbrahim N. Özgür). İstanbul: Takılıoğlu Matbaacılık.

Jung, C. Gustav (2005). Kişiliğin Gelişimi. (Çev: Ahmet Aydoğan). Kişilik Oluşumu ve Sorunları. İstanbul: İz Yayıncılık, 205-209.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). İnsan ve İnsanlar. İstanbul: Evrim Yayınları.

Karahan, T.Fikret, Sardoğan, Mehmet, E., Özkamalı, E., & Dicle, N.A. (2006). *Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme.* Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 149-158.

Karahan, T. Fikret, Sardoğan, Mehmet, E. (2004). Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

Karakoç, A. Recep (2009). *İlköğretim Okullarında Çalışan Eğitim Yöneticilerinin Yaratıcılık Becerileri İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki.* Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karasar, Niyazi (1994). Bilimsel Araştırma Yöntemi". Ankara: Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Karasar, Niyazi (1995). Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Ankara: Alkım Yayınları.

Kasatura, İlkay (1998). Kişilik ve Özgüven. (1.Baskı). Ankara: Evrim Yayınevi.

Kaşık, D. Zekiye (2007). *Ergenlerde Karar Verme Stilleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kent, Sezer (2007). *14-18 Yaş Arası Çocuklarda Kişilik Gelişimin Değerlendirilmesi ve Ruhsal Belirtilerin Saptanması.* Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kepçeoğlu, Muharrem (1986). *Eğitim Sistemimizde Psikolojik Hizmetlere Genel Bir Bakış. Eğimde Psikolojik Hizmetlerin Rolü ve Önemi.* Türk Eğitim Derneği X. Eğitim Toplantısı Bildirisi, 20-21 Kasım, Ankara.

Kepçeoğlu, Muharrem (1997). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. İstanbul: Başak Ofset Matbaacılık.

Kesici, Şahin (2002). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenemsi.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kılıççı, Yadigar (1992). Okulda Ruh Sağlığı. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kirkpatrick, K.LeClair (2005). *Enhancing Self-Compassion Using a Gestalt Two-Chair Intervention.* University of Texas at Austin, Unpublished doctoral dissertation.

Kingsbury, Elizabeth (2009). *The Relationship Between Empathy and Mindfulness: Understanding the Role of Self-Compassıon.* Psesented the Faculty of the California School of Professional Psychology at Alliant International University-San Diego.

Kocayörük, A. (2004). Duygusal Zeka Eğitiminde Drama Etkinlikleri. Ankara: Nobel Yayınları.

Koptagel-İnan, Günsen (2001). Davranış Bilimleri: Tıpsal Psikoloji. (4.Baskı). İstanbul: Nobel Yayınları.

Korkut, Fidan (2004). Okul Temelli Önleyici Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ankara: Anı Yayıncılık.

Köksal, Ayça (2009). *Ergenlerde Duygusal Zeka İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Köknel, Özcan (2005). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. (17.Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Özcan (1989). Davranış Bilimleri (Ruh Bilim). İstanbul: Bayrak Matbaası.

Köknel, Özcan (2004). Korkular, Takıntılar, Saplantılar. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kökdemir, Doğan (2003). *Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köse, Ayşen (2002). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet ve Algılanan Sosyo-ekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kulaksızoğlu, Adnan (1999). Ergenlik Psikolojisi. (2.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, Adnan (2003). Kişisel Gelişim Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Yıldız (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kuzgun, Yıldız (1991). Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: ÖSYM Yayınları

Kuzgun, Yıldız (1992). *Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. VII. Ulusal Psikolojisi Kongre Çalışmaları.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, 161-170.

Kuzgun, Yıldız (2006). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı. Ankara: Nobel Yayınları.

Kuzgun, Yıldız (2004). İlköğretimde Rehberlik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kuzgun, Yıldız (2000). Meslek Danışmanlığı: Kuramlar, Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayınları.

Kültür, Y. Ziya (2006). *Ortaöğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin Liderlik Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Mann, L., Radford, M., Burnett, P., Ford, S., Bond, M., Leung, K., Nakamura, H., Vaughan, G., Yang, K.S. (1998). *Cross-Cultural Differences in Self- Reported Decision-Making Style and Confidence.* International Journal of Psychology, 33, 325-335.

MEB (MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI). (2006). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara.

MEB (MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI). (2003). 2552 Sayılı Tebliğler Dergisi, Eylül.

Mete, Cengiz (2006). *İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Morgan, T. Clifford (2004). Psikolojiye Giriş Ders Kitabı. (Çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Neff, Krıstın D. (2003a). *Self-Compassion: An Alternative Conceptualization of a Healthy Attitude to ward Oneself.* Self and Identity, 2 (2), 85-102.

Neff, Krıstın D. (2003b). *The Development and Validation of a Scale to Measure Self-Compassion.* Self and Identity, 2 (3), 223-250.

Neff, Krıstın D. (2004). *Self-Compassion and Psychological well-being.* Constructivism in the Human Sciences. 9, 27-37.

Neff, Krıstın D., Hsieh, Ya-Ping & Dejitterat, Kulayla (2005). *Self-Compassion, Achievement Goals and Coping with Academic Failure.* Self and Identity, 4 (3), 263-287.

Neff, Krıstın D., Kirkpatrick, Krıstın L., ve Rude, Stephanie S. (2007). *Self-Compassion and Adaptive Psychological Functioning.* Journal of Research in Personality, 41, 139-154.

Neff, Krıstın D., Rude Stephanie S. & Kirkpatrick, Krıstın L. (2007). *An Examination of Self-Compassion in Relation to Positive Psychological Functioning and Personality Traits.* Journal of Research in Personality, 41, 908-916.

Jones - Nelson, Richard (1982).Danışma Psikolojisi Kuramları. (Çeviren: Füsun Akkoyun). Cassel Educational Limited. Kenilworth and University Of Aston.

Okcu, T. Nur (2007). *Öz-Saygı, Siyasal Etkinlik ve Algılanan Anne-Baba Tutumları.* Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Oktuğ, Zeynep (2007). *Freud'un Kişilik Birimleri (İd-Ego-Süperego) İle Reklam İletisinin İzleyici Üstünde Yarattığı Etkiler Arasındaki Bağıntı: "Magnum, Kalbim Benecol Ve Lösev Reklamları Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kültür Üniversitesi, İletişim Sanatları, İstanbul.

Ortakale, M.Yalçın (2008). *Akılcı Davranış Eğitimi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Onur, Bekir (1991). Gelişim Psikolojisi. Ankara: Varlık Yayınları.

Onur, Bekir (1985). Ergenlik Psikolojisi. Ankara.Hacettepe -Taş Kitapçılık.

Otacıoğlu, S.Gürşen (2007). *Eğitim Fakultelerinin Farklı Branşlarında Eğitim Alan Öğrencilerin Problem Çözme Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması.* Eurasion Journal of Educational Research (EJER), 29, 73-83.

Öksüz, Yücel (1997). *Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Özerklik Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Öy, Belma (1995). *Çocuk ve Ergenlerde Depresyon Epidemiyolojisi ve Risk Etkenleri.* Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 2 (1), 40-42.

Özertaş, M.Arif, Bulut, Mehmet & Usta, Ertuğrul (2007). *Öğretmen Adaylarının Algıladıkları İletişim Bcerisi Düzeylerinin İncelenmesi.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 8, 123-135

Özgan, Aynur (2006). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Olgunluk Düzeyleri ile Bazı Kişilik Özelliklerininin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmamara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgün, M. Salih (2007). *Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri İle Mesleki Yetkinlik Belirtileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özgüven, İ. Ethem (1992). Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi Yayınları.

Özgüven, İ. Ethem (1998). Psikolojik Testler. Ankara: PDREM Yayınları.

Özgüven, İ. Ethem (2001). Ailede İletişim ve Yaşam, (1.Basım), Ankara: PDREM Yayınları.

Özkalp, Enver & Zıllıoğlu, Merih (1983). Davranış Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 18.

Özkalp, Enver, Arıcı Hüsnü, Bayraktar, Rüveyde, Aydın, Orhan, Erkal Buket & Uzunöz, Ali (2002). Davranış Bilimlerine Giriş. (Editör: Enver Özkalp). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakultesi Yayınları, Yayın No: 722.

Özmenler, K.Nihat (1995). *Antisosyal Kişilik Bozukluklarında Suç Örüntüsüne Göre, Psikososyal Özelliklerin İncelenmesi.* Tıpta Uzmanlık Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Ankara.

Özoğlu, S.Çetin (1976). *Psikolojik Danışmada Benlik Kavramı.* Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakultesi Dergisi, 8, 1- 4.

Öztürk, Orhan (1997). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. (7.Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Phillips, S.D, Pazienza, N.J.c Ferrin, H.H. (1984). *Decision-Making Styles and Problem- Solving Apprasial.* Journal of Counseling Psychology, 31, 497-502.

Reıch, Wılhelm (1991). Kişilik Çözümlemesi. (Çeviren: Bertan Onaran). (2.Baskı). İstanbul: Panel Yayınevi.

Renk, K. & Creasey, G. (2003). *The Relationship of Gender, Gender İdentity and Coping Strategies in Late Adolescents.* Journal of Adolescence, 26, 159-168.

Sardoğan, Mehmet, Karahan, Fikret & Kaygusuz, Canani (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Kullandıkları Kararsızlık Stratejilerinin Problem Çözme Becerisi, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Fakulte Türüne Göre İncelenmesi.* Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakultesi Dergisi, 2, 78-97.

Sardoğan, Mehmet, E. (1998). *Florida İnsan İlişkileri Becerileri Eğitimi Modelinin Grup Üyelerinin Kaygı, Yalnızlık, Atılganlık, Kendini Açma Ve Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.

Sarı, Enver (2006). Türk *Üniversite Öğrencilerinin Aceleci, Araştırıcı ve Genel Kararsızlık Kendilik Saygısı Düzeylerine Etkileri.* Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 3 (2), 897-926.

Saymaz, İlkay (2003). *Üniversite Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Schulman, Peter., Keith, Donald., Seligman, Martin E. P. (1993). *"Is Optimism Heritable? A study Twins".* Behavior Research and Therapy, 31 (6), 569-574.

Schultz, P. Duane & Schultz, E. Sdney (2002). Modern Psikoloji Tarihi. (2.Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Selimhocaoğlu, Ayşegül (2009). *Farklı Sosyo-ekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Anne-Babalarının Değerlendirmesine Göre Uyum Sorunları.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (32), 32-42

Selçukoğlu, Zeliha (2006). *Bilişsel Yaklaşım Temelli Psikolojik Danışma Sürecinde Danışman ve Danışanın Sözel Ve Sözel Olmayan Davranışları Üzerine Nitel Bir Araştırma.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Selçuk, Ziya (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışları.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Selçuk, Ziya (1992). Eğitim Psikolojisi. Konya: Atlas Kitabevi.

Senamoğlu, Nuray (2004). Gelişim Öğrenme Ve Öğretim. 9. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sevi, E. Sevinç (2009). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç Ve Karekter Envanteri (TCI) İle Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Somer, Oya, Korkmaz, Mediha & Tatar, Arkun (2002). *Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi - I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması.* Türk Psikoloji Dergisi, 17(49), 21-33.

Sümer, A. Serkan (2008). *Farklı Öz-Anlayış (Self-Compassion) Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Anksiyete Ve Stresin Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şahin, Cengiz (1999). *Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren Ve Geçirmeyen Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri.* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şanlı, Nedime (1987). *Çekirdek Ailede Karar Verme Sürecine Eşlerin Katılımı.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şenyuva, H.Şenay (2007). *Aydın İlinden Alınan Normal Bir Örneklemde Kişilik Bozukluklarının Yaygınlık Çalışması.* (Psikiyatri Uzmanlık Tezi). Adnan Menderes Üniveristesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Şeyhun, Herdemzate (2000). *Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar verme Becerilerine Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, Şerif M., Akgemci, Tahir & Çelik, Adnan (2003). Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış. (3.Baskı). Ankara. Yaşar Ofset Matbaacıcılık.

Şirin, Ahmet & Güzel, Ayşe (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, Dergisi, 6 (1), 255-264.

Tan, Deniz (2000). *Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Denetim Odakalrının Aile Destek Düzeyleri ve Özlük Nitelikleri Açısından Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tatlılıoğlu, Kasım (1999). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Servisinden Beklentiler Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Taşdelen-Karçkay, Arzu (2004). *The Reliability and Validity Study of the Decision Making Style Scale for Student Teachers.* Eurasian Journal of Educational Research (EJER), 16, 118 -127.

Tezcan, Mahmut (1987). Kültür ve Kişilik. Ankara: Bilim Yayınları.

Tekin, Ercan (2009). *Aile Sistemi ve Sağlığı.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bülteni, 2 (17), 29-35.

Tezcan, Mahmut (1996). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Feryal Matbaa Basım Yayım.

Tan, Hasan (1989). Psikolojik Yardım İlişkileri, Danışma ve Psikoterapi. İstanbul: MEB Yayınları.

Tan, Hasan (2000). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. (3.Baskı). İstanbul: MEB Basımevi.

Tiryaki, M. Gür (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Totan, Tarık (2007). *Yaşama Tutunmada İyimserlik ve Kötümserlik.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (14), 43-45.

Tunç, Aygül & Tezer, Esin (2006). *Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (25), 37-44.

Tuinstra, J., Van Sonderan F.L.P., Groothoff J.W., Van Den Heuvel W.J.A. & Post D. (2000). *Reliability, validity and structure of the Adolescent Decision Making Questionnaire among adolescents in The Netherlands.* Pesonality and Individual Differences, 28, 273-285.

Turan, Yasemin (2009). Meslek Seçimi ve Gelişim Kuramları. (Proje Ödevi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurumu). (2007). Psikanalitik Yaklaşım: Bilinçaltından Notlar. Ankara: TÜBİTAK.

Tümkaya, Songül, Hamarta, Erdal, Engin, M. Deniz, Çelik, Metehan & Aybek, Birsel (2008). *Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma.* Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (30), 1-15.

Ulu, P. İnci (2007). *An Investıgatıon of Adaptıve And Maladaptıve Dımensıons of Perfectıonism In Relatıon To Adult Attachment And Big Fıve Personalıty Traits.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Üre, Ömer (2010). Mesleki Rehberlik (M. Engin Deniz). Psikolojik Danışma Ve Rehberlik. Ankara: Maya Akademi Yayınları, 191-202.

Üre, Ömer & Yılmaz, Hasan (1997). Rehberlik Ders Notu. Konya: Günay Ofset Mabaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.

Üre, Ömer, Yalçın, B., Hamarta, Erdal (2001). *Psikolojik Danışma Servisine Başvuran Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirti Düzeylerinin İncelenmesi.* Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 71-79.

Voltan-Acar, Nilüfer (2001). Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Vecchıo, Robert. (1995). Organizational Behavior. The Dryden Press. ForthWorth.

Voltan–Acar, Nilüfer (2004). Ne Kadar Farkındayım? Gestalt Terapi. (2. Baskı). Ankara: Babil Yayıncılık.

Yalçınkaya, Hülya (2001). *İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yanbastı, Gülgün (1990). Kişilik Kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Yaşar, Vahdettin (2006). Farklı Liselerde Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yaoar, A. Ahmet (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Mükemmeliyetçi Kişilik Özelliği İle Empati Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yavuzer, Haluk (2001). Ana-Baba ve Çocuk. (18.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk (2007). *Çocuk Psikolojisi: Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna.* (30.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuz, Çiğdem (2006). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali, Psikiyetrik Belirtiler ve Bazı Kişilik Özellikleri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yeşilyaprak, Binnur (1989). *Ana- Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma.* YA-PA 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Yeşilyaprak, Binnur (2006). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Gelişmisel Yaklaşım. (13.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yeşilyaprak, Binnur (2007). Gelişimsel Rehberlik. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Yılmaz, M. Taki (2009).*Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (Self-Compassion) Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, Ali (1998). *Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımları ve Kendini Açma Davranışları İle Demokratik Tutumları Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yı, Jung-Soo (2003). *Cross-Cultural Dıfferences In Decision –Making Styles: A study Of Collage Students In Five Countrıes.* (Çeviren: Engin İdemen). An International Journal of Social Behavior and Personality, 31 (1): 35-48.

Ying, W. Ying (2009). Contrıbutıon Of Self-Compassıon To Competence And Mental Health In Socıal Work Students. Journal Of Social Work Education, 45, 309-323.

Yurtsever, Hidayet (2009). *Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yüksekkaya, Selda (1995). *Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yüksel, Çağdaş (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişkilerinde Yaşadıkları Problemleri Çözme Becerilerinin Belirlenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yörükoğlu, Atalay (2004). Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları. (28. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, Atalay (1990). Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. (7. Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yörükoğlu, Atalay (1997). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara: Aydın Kitabevi.

Zel, U. Necdet (2001). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

https://webspace.utexas.edu/neffk/pubs/listofpublications.htm

http://www.tdk.gov.tr.

EKLER

EK 1: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ İÇİN BİLGİ FORMU

AÇIKLAMA:

Sevgili öğrenci arkadaşlarım, bu araştırmada farklı öz-anlayışa sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve bu ifadelerden kendi durumunuza en uygun olanın yanındaki kutucuğa (x) işareti koyunuz. Araştırma sonuçlarının güvenilir olabilmesi, vereceğiniz cevapların yansız ve samimi olmasına bağlıdır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından dolayı sizden isim istenmemektedir ve verdiğiniz cevaplar tamamen gizli kalacaktır. Lütfen cevapsız ifade bırakmayınız. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

KASIM TATLILIOĞLU

UZMAN REH. VE PSİK. DAN.

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz : Kız ( ) Erkek ( )

2. Sınıfınız : 1. ( ) 4. ( )

3. Yaşınız: ….

4. Fakülte ve Bölümünüz: …… ……. ……

5. Mezun olduğunuz lise: Fen Lisesi ( ) Anadolu Öğretmen Lisesi ( ) Anadolu Lisesi ( ) Anadolu Teknik ve Meslek Lisesi ( ) Anadolu İmam Hatip Lisesi ( ) Endüstri Meslek Lisesi ( ) Genel Lise ( ) Kız Meslek Lisesi ( ) Anadolu Kız Meslek Lisesi ( ) Diğer ( )

6. Üniversiteye giriş puan türünüz?

EA ( ) SAY ( ) SÖZ( ) DİL ( ) ÖZEL YETENEK ( )

7. Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yer:

1. Köy-kasaba ( ) 2. İlçe ( ) 3. İl ( ) 4. Büyükşehir ( )

8. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

500 tl ye kadar ( ) 501-1000 ( ) 1001-1500 ( ) 1500 -2000 ( ) 2001 ve üstü ( )

9. Anne-Babanız beraber mi?

Evet ( ) Hayır (Boşanmış veya ayrı yaşıyor) ( )

EK 2: MELBOURNE KARAR VERME ÖLÇEĞİ I-II

(ÖRNEK MADDELER)

BÖLÜM 1

YÖNERGE:

Kişiler, karar verme aşamasında kendilerini ne derece rahat hissettikleriyle ilgili olarak farklılık gösterirler. Lütfen karar verme konusunda kendinizi ne derece rahat hissettiğinizi sizin için en uygun olan yanıtı işaretleyerek belirtiniz. Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkür ederim.

		Doğru	**Bazen Doğru**	**Doğru Değil**
(1)	Karar verme yeteneğime güvenirim.	[ ]	[ ]	[ ]
(2)	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm.	[ ]	[ ]	[ ]
(3)	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm.	[ ]	[ ]	[ ]
(4)	Kendimi o kadar cesaretsiz hissederim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim.	[ ]	[ ]	[ ]
(5)	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.	[ ]	[ ]	[ ]
(6)	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.	[ ]	[ ]	[ ]

BÖLÜM II

YÖNERGE:

Kişiler karar verirken izledikleri yol konusunda farklılık gösterirler. Lütfen aşağıdaki her bir soruya, sizin sitilinize en iyi uyan yanıtı işaretleyerek nasıl karar verdiğinizi gösteriniz.

Karar verirken,

		Doğru	**Bazen Doğru**	**Doğru Değil**
(1)	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissederim.	[ ]	[ ]	[ ]
(2)	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.	[ ]	[ ]	[ ]
(3)	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.	[ ]	[ ]	[ ]
(4)	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.	[ ]	[ ]	[ ]
(5)	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.	[ ]	[ ]	[ ]
(6)	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.	[ ]	[ ]	[ ]
(7)	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm.			
(8)	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.	[ ]	[ ]	[ ]

EK 3: SDKT KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

(ÖRNEK MADDELER)

AÇIKLAMA:

Aşağıda bireyleri tanımak için kullanılan sıfat çiftleri verilmektedir. Sizden istenen, her bir sıfat çiftini okuyarak size uygunluk derecesine karar vermenizdir. Her sıfat çifti için bir tek daireyi doldurunuz. Doğru cevap yoktur, size uygun cevap vardır. Bunu dikkate alarak cevaplamaya çalışınız. Cevaplarınızı aşağıdaki örneklere göre belirtiniz.

	Çok uygun	**Oldukça uygun**	**Biraz uygun**	**Ne uygun, ne uygun değil**	**Biraz uygun**	**Oldukça uygun**	**Çok uygun**	
İçedönük	○	●	○	○	○	○	○	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	○	○	○	●	Dışadönük
İçedönük	○	○	○	●	○	○	○	Dışadönük

Bu örneklerde;

Örnek kişi kendini oldukça içedönük olarak görmektedir.

Örnek ise kişi kendini çok dışadönük olarak görmektedir.

Örnek ise kişi bu boyutlarda kararsızdır veya her iki sıfatı da kendine uzak veya yakın görmektedir, anlamına gelmektedir.

		Çok uygun	**Oldukça uygun**	**Biraz uygun**	**Ne uygun, ne uygun değil**	**Biraz uygun**	**Oldukça uygun**	**Çok uygun**	
1	Sakin	○	○	○	○	○	○	○	Sinirli
2	Yalnızlığı tercih eden	○	○	○	○	○	○	○	Sosyal (topluluğu seven)
3	Sanata ilgisiz	○	○	○	○	○	○	○	Sanata ilgili
4	Kindar	○	○	○	○	○	○	○	Affedici
5	Düzensiz	○	○	○	○	○	○	○	Düzenli
6	Sabırlı	○	○	○	○	○	○	○	Sabırsız
7	Silik	○	○	○	○	○	○	○	Atak
8	Hayal gücü zayıf	○	○	○	○	○	○	○	Hayal gücü kuvvetli
9	Başkalarına kayıtsız	○	○	○	○	○	○	○	Yardımsever
10	Sorumsuz	○	○	○	○	○	○	○	Sorumluluk sahibi
11	Rahat	○	○	○	○	○	○	○	Tedirgin
12	Uyuşuk	○	○	○	○	○	○	○	Canlı
13	Dar görüşlü	○	○	○	○	○	○	○	Geniş görüşlü

EK 4: ÖZ - ANLAYIŞ ÖLÇEĞİ

(ÖRNEK MADDELER)

ZORLUKLAR KARŞISINDA KENDİME GENEL OLARAK NASIL DAVRANIYORUM?

Cevaplamadan önce her bir ifadeyi dikkatle okuyunuz. Her bir maddenin sağında takip eden ölçeği kullanarak, belirtilen durumda ne kadar sıklıkla hareket ettiğinizi belirtiniz.

	Hemen Hemen Hiçbir Zaman	**Nadiren**	**Arasıra**	**Çoğu Zaman**	**Hemen Hemen Her Zaman**
	1	**2**	**3**	**4**	**5**
1. Kendimi kötü hissettiğimde, kötü olan her şeye takılma eğilimim vardır.					
2. İşler benim için kötü gittiğinde zorlukların yaşamın bir parçası olduğunu ve herkesin bu zorlukları yaşadığını görebilirim.					
3. Yetersizliklerimi düşünmek kendimi daha yalnız ve dünyadan kopuk hissetmeme neden olur.					
4. Duygusal olarak acı yaşadığım durumlarda kendime sevgiyle yaklaşmaya çalışırım.					
5. Benim için önemli bir şeyde başarısız olduğumda, yetersizlik hisleriyle tükenirim.					
6. Kötü hissettiğimde, dünyada benim gibi kötü hisseden pek çok kişi olduğunu kendi kendime hatırlatırım.					
7. Zor zamanlar geçirdiğimde kendime daha katı (acımasız) olma eğilimindeyim					

ÖZGEÇMİŞİM

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı:	Kasım TATLILIOĞLU			
Doğum Yeri:	ÇORUM / Sungurlu			
Doğum Tarihi:	01.01.1973			
Medeni Durumu:	Evli ve 2 çocuk sahibi			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Tatlı köyü	İlkokul	Tatlı kÖyü	1983
Ortaöğretim	Sungurlu	Ortaokul	Sungurlu	1985
Lise	Sungurlu İHL	Lise	Sungurlu	1990
Lisans	SelçukÜniversitesi Eğitim Fakultesi	Eğitimde Psikolojik Hizm.	Konya	1995
Yüksek Lisans	SeçukÜniversitesi Eğitim Fakultesi	Eğitimde Psikolojik Hizm.	Konya	1999
Becerileri:	Psikolojik Danışma, Bireysel ve Grup Rehberliği, Yaratıcı Drama.			
İlgi Alanları:	Psiko-eğitim, Bireysel ve Grup Rehberliği, Sınıf Yönetimi.			
İş Deneyimi:	15 yıllık Okul Rehberlik Öğretmenliği			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi aşmak için önerebileceğim şahıslar	Doç. Dr. Mehmet Engin DENİZ Prof. Dr. Ömer ÜRE Prof..Dr. Ali Murat SÜNBÜL			
Tel:	0 505 679 65 59 - 0 530 637 13 12 – 0.364. 311 71 47			
E-Posta:	kasimtatlili@hotmail.com kasimtatlili@mynet.com			
Adres	Sungurlu RAM Müdürlüğü Çankırı Cad. No: 3 Sungurlulu / ÇORUM			